PUBLIUS VERGILIUS MARO

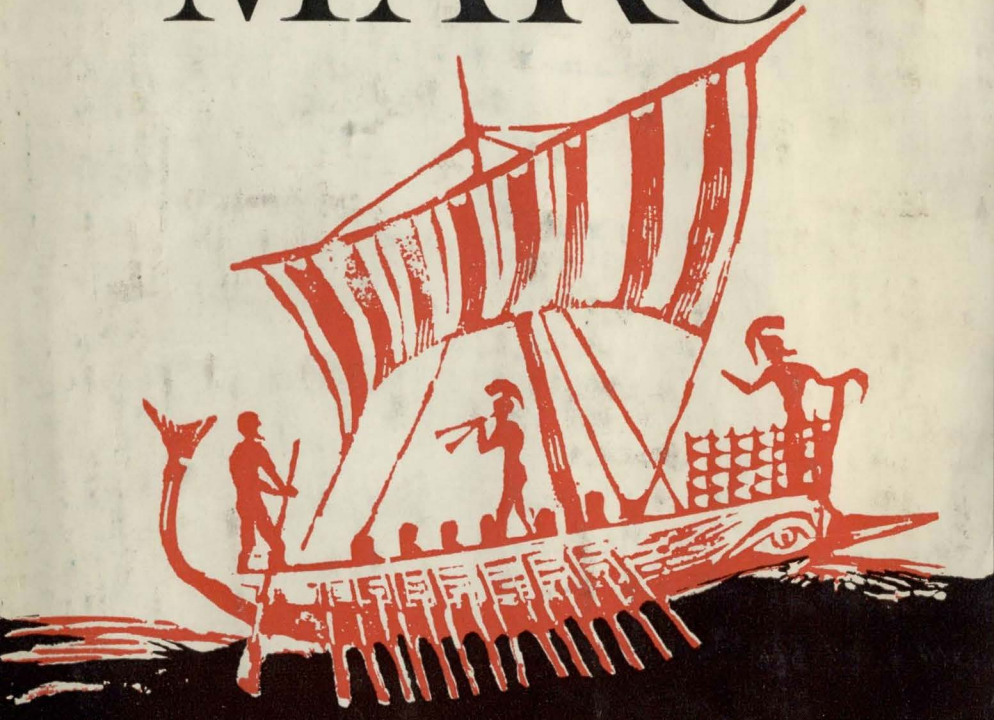

ENEIDA

DACIA

Publius Vergilius Maro

ENEIDA

Prezentarea grafică: FLORIN CREANGĂ

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
EDITURII DACIA

PUBLIUS VERGILIUS MARO

ENEIDA

(cînturile I—VI)

Traducere, note și prefață de
TEODOR NAUM

Editura Dacia
Cluj-Napoca 1979

CUM AM TRADUS ENEIDA

Editarea unei noi traduceri a Eneidei *lui Vergiliu, poema națională a Romei și a latinității, trebuie înțeleasă și ca o reluare a îndatoririi cercurilor tutelare și diriguitoare ale culturii române de a ține trează în păturile largi ale publicului cititor ideea nobilei noastre origini latine. E vorba, anume, de opera în care latinitatea și-a găsit cea mai înaltă expresiune a ei. Editura* Dacia, *conștientă de menirea pe care o are de a afirma și propria noastră latinitate înlesnește astfel, și ea, cunoașterea monumentului literar ridicat de Vergiliu gintei latine. E adevărat că în cuprinsul acestui volum se află numai jumătatea poemei, adică primele șase cînturi ale ei, dar publicarea numai a acestor șase cînturi se justifică prin aceea că, această primă jumătate corespunzînd* Odiseei, *iar cea din urmă jumătate* Iliadei *lui Homer, fiecare din cele două părți prezintă un caracter unitar și este, fiecare, oarecum de sine stătătoare, fără, însă, ca prin aceasta să se distrugă unitatea întregului. Poetul însuși își va fi dat seama de aceasta și, ca dovadă, el a simțit nevoia unui nou proemiu după începutul cîntului al șaptelea (*v. *44—45), cu o nouă invocație către Muză și cu enunțarea unui nou subiect:* Maior rerum mihi nascitur ordo; / Maius opus moveo. *Prima jumătate a* Eneidei *cuprinde și cele mai frumoase cînturi din întreaga poemă, cînturile II, IV și VI, acele pe care poetul însuși le-a socotit drept cele mai frumoase și pe care, după ceea ce ne spune comentatorul său antic, Servius, le-a citit împăratului August și împărătesei. De ce, însă, o nouă traducere? Poema lui Vergiliu a fost tradusă în limba română și în versuri și în proză și publicată în mai multe ediții (avem în vedere aici numai traducerile integrale). O nouă traducere a ei poate fi, însă, oricînd îndreptățită, locul de traducător fiind, după cum se știe, totdeauna*

vacant. Dar, pe lîngă aceasta — și rog pe cititorul acestor rînduri să nu vadă în cele spuse mai jos nici măcar o umbră de defăimare — traducerile de pînă acum ale Eneidei *în limba română nu sînt la înălțimea la care ar fi trebuit să fie; nici măcar traducerea lui Coșbuc, care, după însăși opinia poetului, este „o încercare" ce așteaptă „să fie supusă unei revizii"*[1], *mărturisire în care trebuie să vedem nu numai modestia poetului, ci și obiectivitatea judecății lui. Această situație încă poate justifica o nouă traducere.*

Așadar, o nouă traducere a Eneidei*! Nouă în primul loc prin adoptarea, în locul hexametrului dactilic, a endecasilabului iambic și, din cînd în cînd, a endecasilabului de douăsprezece silabe, sfîrșitul lui fiind un dactil, vers numit* sdrucciolo *în versificația italiană:* „Stanchi i Troiani ai liti ch'eran prossimi / Drizzaro il corso" *(Annibal Caro). Am adoptat și în traducerea mea această particularitate a endecasilabului (italian) și ea mi-a fost de mare folos în făurirea endecasilabilor mei:* „Vom face-o Troie, numai una singură". *Prima mea încercare de a traduce* Eneida *în endecasilabi iambici datează deja de mult, din anul* 1931, *cînd a apărut un fragment din cîntul VI, v. 1—76*[2]. *Recenzîndu-l, N. Lascu se întreba dacă acest vers „ar fi destul de amplu, maiestos și impunător pentru întreaga epopee ...", anticipînd „că el este neîncăpător pentru epos*[3]*". Obiecțiunea este în general valabilă, dar iată că G. Murnu pare a o fi dezmințit în parte. La data la care N. Lascu făcea afirmația de mai sus, apăruse deja, în 1924, în frumoasa ediție a „Culturii Naționale", și în întregime,* Odiseea *lui Homer, tradusă în endecasilabi iambici de G. Murnu, care, în temeiul „unor criterii interne, bine și îndelung cumpănite", justifică adaptarea acestui vers pentru* Odiseea *prin aceea că e vorba de o poemă „mai mult familiară, idilică și dramatică"*[4]. *Dealtfel,* Eneida *întreagă a fost etichetată ca o „măreață dramă tragică în sensul aristotelic (τραγικὸν δρᾶμα) care face din Vergil, alături de Tacit, cel mai mare tragic roman"*[5]. *Soluția*

[1] V. P. Vergilius Maro, *Aeneis*, traducere în formele originale de George Coșbuc, ediția III, p. 3, București, Institutul de Arte grafice C. Sfetea, 1910.

[2] *Revista clasică*, VII, tom. III, nr. 3—4, p. 194—7.

[3] *Anuarul Institutului de Studii Clasice*, vol. II (1933—35), p. 56—7.

[4] Homer, *Iliada*, traducere în metru original de George Murnu. Studiu introductiv și note de D. M. Pippidi, ediție definitivă, București, 1967, Editura pentru Literatura Universală, p. XXXIV.

[5] V. Bogrea, *Originalitatea poesiei romane*, în *Anuarul Institutului de Studii clasice* pe anul 1928—32, Partea I, pag. 30.

de mai sus de a traduce Odiseea *în endecasilabi i-a fost sugerată, aşadar, lui G. Murnu de caracteristicile deosebite ale celor două epopei homerice. Mai putem, însă, invoca şi alte exemple în favoarea soluţiei lui. Traducătorii italieni au întrebuinţat acelaşi endecasilab şi pentru* Iliada *şi pentru* Odiseea. *Şi atunci mă întreb: dacă în limba italiană s-a putut obţine în aceeaşi formă de versificaţie a endecasilabului nu numai solemnitatea epică a* Iliadei, *ci şi caracterul liric şi dramatic al* Odiseei, *de ce în limba română nu s-ar putea obţine acelaşi rezultat? Cu atît mai mult, cu cît endecasilabul este un vers cu care cititorul român e deja familiarizat: el este şi versul întrebuinţat în forma fixă a sonetului (de exemplu:* „S-a stins viaţa falnicei Veneţii"*). În sfîrşit, iată şi alt exemplu: Coşbuc a tradus şi el* Odiseea *tot în endecasilabi iambici, rimaţi însă, şi încorporînd în strofe de cîte opt versuri şi endecasilabul numai de zece silabe, corespunzător endecasilabului italian zis* tronco, *cu accentul pe ultima silabă din vers:* „Ce vorbe mari din gură ţi-au scăpat?" *(spre deosebire de endecasilabul „dactilic" despre care a fost vorba mai sus). Toate aceste exemple dovedesc că endecasilabul e apt măcar pentru o parte din epos. Eu l-am întrebuinţat în traducerea primei părţi a* Eneidei, *al cărei cuprins se aseamănă cu cel din* Odiseea. *Că această primă parte are un caracter mai mult dramatic şi liric decît eroic (ca şi modelul homeric), ne-o poate arăta o fugară rememorare a subiectului ei. Enea fuge cu soţii lui din Troia care arde în flăcări, îndrumat de mama lui, zeiţa Venus, dar prigonit de Iunona, care voia să pună domnia lumii, nu în Italia, ci la Cartagina. El pribegeşte pe pămînt şi pe apă în căutarea unei noi patrii şi e aruncat de furtună pe coasta africană, unde regina Dido îşi clădeşte oraşul. Urmează, în cîntul al patrulea, romanul de dragoste cu regina, care, părăsită de Enea, îşi pune capăt zilelor. Eroul se întoarce în Sicilia, serbează aniversarea morţii părintelui său Anhise şi apoi ajunge la Cume, de unde, întovărăşit de Sibilă, se coboară în infern. De-a lungul acestei acţiuni atîtea episoade, atîtea descrieri, atîtea tablouri nu au numaidecît nevoie, în traducere, de o formă de vers solemn, cum este aceea a hexametrului. Nu voim să tragem de aici concluzia că, dacă endecasilabul este mai puţin apt pentru epopeea eroică, şi hexametrul este mai puţin indicat pentru o operă ca* Odiseea *sau ca prima jumătate a* Eneidei, *căci, la urma urmei, tot talentul traducătorului rămîne condiţia primordială şi absolut indispensabilă a succesului, indiferent de*

forma de versificație. Dezbaterea o facem mai mult spre a ajunge, dacă se poate, la o concluzie cu privire la forma de versificație, care să fie cea mai potrivită pentru cititorul român. În această privință o juxtapunere a celor două forme de versificație, hexametru și endecasilab, poate fi instructivă și pentru cititorii noștri. O fac aici cu ajutorul a două fragmente chiar din Eneida. *S-a întîmplat, anume, că George Murnu a tradus în hexametri proemiul poemei lui Vergiliu*[1]. *Il reproduc aici pentru ca cititorul să-l compare cu acela din traducerea mea. Iată, dar, hexametrii lui Murnu: „Cînt vitejii și pe-ntîiul bărbat care-n vremuri din Troia, / Dus de ursită veni pe-a Italiei maluri lavine. / Mult pribegi pe uscat și pe mări, prigonit de puterea / Celor-de-sus, după ciuda zăcaș-a-ndîrjitei lunona. / Și-n bătălii încă mult pătimi pînă-n Latiu s-aducă / Zeii troieni și să-nnalțe cetatea de unde purcede / Neamul latin și părinții albani și puternica Roma. / Muză, tu spune-mi pricina mîniei! Prin ce fu jignită / Zîna fruntașă în vrerile ei, de-a făcut ca bărbatul / Cel mai cucernic să sufere-atîtea primejdii, să-ndure / Grele trudiri? Oare-așa de amarnici să fie și zeii?".*

Iată și traducerea în endecasilabi:

„Eu arme cînt acum și pe bărbatul / Cel care, de pe plaiurile Troiei, / El cel dintîi, veni mînat de soartă / Pe țărmurii lavinici, în Italia. / Mult timp l-au aruncat pe dînsul zeii / Și pe uscat și pe adîncul mării / Din pricina mîniei nempăcate / A aprigei Iunone, multe încă / A suferit și în război, pe urmă, / Cetatea pînă s-o întemeieze / Și zeii pînă să-i aducă-n Latiu: / Așa născutu-s-a latina gintă, / Așa părinții noștri de la Alba / Și zidurile Romei celei nalte. / — O! Muză, spune-mi mie din ce pricini, / Ce voie i-a fost frîntă, ce durere / O mistuia pe-a zeilor regină, / De l-a împins pe-un om vestit în lume / De cuvios să treacă prin atîtea / Primejdii și să-ndure-atîtea chinuri? / Mînii așa de mari să-ncapă oare / În pieptul unor zei?" Cititorii să judece și să tragă concluzia!

Problema formei în care trebuie să se facă traducerile din poezia antică se pune și în vederea răspîndirii ei într-un cerc de cititori mai mare decît cel al specialiștilor. Căci dacă traducerile se fac numai pentru cei care știu latinește, cum zice Bellessort[2],

[1] Traducerea se găsește în *Revista clasică*, an. V, tom. I, nr. 2, Craiova, April — Iunie, 1929.

[2] Virgile, *Enéide*, livres I—VI, Introduction, p. XXV, *Les Belles Lettres*, 1925.

ce rost mai au ele? Dar atunci, în scopul răspîndirii culturii clasice prin traduceri, trebuie să ținem seama și de preferințele cititorilor, preferințe la care s-a referit cîndva și Maiorescu[1]. *Se pare că cititorul, între hexametru și endecasilab alege pe cel din urmă, mai apropiat de vorbirea obișnuită și, prin aceasta, mai puțin artificial. Eu însumi, după o experiență de cîteva decenii, în care timp am fost preocupat de problema redării în limba română a operelor poetice ale antichității greco-latine și în care am tradus și în hexametri (de ex.* Idilele *lui Teocrit) și în endecasilabi (de ex.* Poemul Naturii *al lui Lucrețiu), determinat și de exemplele aduse mai sus, am conceput ideea de a relua traducerea în endecasilabi a* Eneidei. *Închinîndu-mi ultimii ani ai vieții marelui poet al latinității, am reușit a termina traducerea celor șase dintîi cînturi ale nemuritoarei sale poeme. Situîndu-mă la o egală distanță și de o traducere literală — ceea ce ar fi echivalat cu o masacrare a textului — și de o amplificare de felul aceleia care se poate constata în vestita, totuși, traducere italiană a lui Annibal Caro, dorința mea a fost să elaborez, avînd tot timpul sub ochi textul latin, o* Eneidă *în haină românească. Am căutat cu cea mai mare stăruință pentru cuvîntul sau expresia din text echivalentul românesc care mi s-a părut a fi cel mai potrivit, dînd, cînd s-a putut, chiar și unor nume proprii o fizionimie adecvată spiritului limbii noastre, fie chiar numai prin schimbarea accentului. Odată cu corectitudinea versificației, am dorit să obțin o traducere clară — și dacă am reușit, aceasta se va datora în mare parte endecasilabului —, într-o limbă românească cît mai pură — vocabularul fiind luat din limba poporului și a scriitorilor noștri clasici —, fără neologisme — s-au strecurat prea puține —, puțin arhaizantă — și în cazul acesta am avut grija ca arhaismul să poată fi înțeles ușor, din context —, o limbă, însă, care să poată reda și anumite caracteristici ale textului latin: artificii stilistice, repetări, armonii imitative, aliterații. Am fost preocupat, în tot timpul acestei anevoioase lucrări, de eufonia versurilor: m-am silit să înlătur hiatele supărătoare, aglomerările acelorași sunete, sinerezele intolerabile și inversiunile, care împiedecă mersul firesc al cugetării, avînd a lupta de multe ori cu insuficiența mijloacelor de expresie ale limbii noastre, dar de cele mai multe ori profitînd din plin de*

[1] *Convorbiri Literare*, XXV, p. 669.

„bunătatea" acestei limbi, cum a caracterizat-o mai demult Costache Conachi.

Munca necesară unei asemenea lucrări a fost grea și îndelungată. Cu atîta mai mare a fost bucuria muncii împlinite. La această bucurie a lui, traducătorul adaugă dorința ca traducerea pe care le-o prezintă astăzi să fie și pentru cititorii săi o bucurie sufletească, cum a fost și realizarea ei pentru sine însuși. El dorește ca noua traducere să se dovedească a nu fi fost zadarnică: ea să fie un pios omagiu datorat marelui poet latin din partea neolatinilor de la Dunăre!

TEODOR NAUM

CÎNTUL ÎNTÎI

Eu arme cînt acum şi pe bărbatul
Cel care, de pe plaiurile Troiei,
El cel dintîi, veni mînat de soartă
Pe ţărmurii lavinici[1], în Italia.
Mult timp l-au aruncat pe dînsul zeii
Şi pe uscat şi pe adîncul mării
Din pricina mîniei nempăcate
A aprigei Iunone. Multe încă
A suferit şi în război, pe urmă,
Cetatea pînă s-o întemeieze
Şi zeii pînă să-i aducă-n Laţiu:
Aşa născutu-s-a latina gintă,
Aşa părinţii noştri de la Alba[2]
Şi zidurile Romei celei nalte.
O! Muză, spune-mi mie din ce pricini,
Ce voie i-a fost frîntă, ce durere
O mistuia pe-a zeilor regină,
De l-a împins pe-un om vestit în lume
De cuvios să treacă prin atîtea
Primejdii şi să-ndure-atîtea chinuri?
Mînii aşa de mari să-ncapă oare

În pieptul unor zei? — A fost o veche
Cetate (de coloni din Tir zidită)
Cartagina, în faţă cu Italia
Şi pîn' departe-n dreptul gurii Tibrului,
Oraş avut şi aprig la războaie.
Aici se spune că-i era Iunonei
Mai drag decît oriunde-n altă ţară,
Mai drag decît în Samos chiar. Aice
Ea îşi avea şi armele şi carul.
Şi de pe-atunci se străduia zeiţa,
Chiar de pe-atunci visa să pun-aice
Domnia lumii, de-ar fi vrut Ursita.
Dar auzise ea că se va naşte
Din sîngele troian o seminţie,
Ce va dărma cetatea tiriană,
Şi că din el cîndva o să răsară
Întru risipa Libiei[3] poporul
Trufaş în luptă, domn a toată lumea:
Aşa torceau din caier Ursitoarele.
Saturnia temîndu-se de-aceasta,
Şi amintindu-şi ea şi de războiul
Cel de demult, pe care ea-l purtase,
Ea mai vîrtos, la Troia, pentru Argos,[4]
Oraşu-i scump (ei nu-i pierise încă
Din suflet nici pricinile mîniei,
Nici cruda ei durere de-altădată:
Adînc în minte-i sta înfipt judeţul
Lui Paris, frumuseţea-i înjosită,
Făcută de batjocură, şi neamul
Cel urgisit de ea şi Ganimede
Răpit şi pus în cinste) foc şi pară
Fiind ş-acuma, nencetat de Laţiu
Îi tot ţinea departe pe troienii
Cei vînzoliţi pe mări, scăpaţi din gheara
Danailor ş-a crudului Ahile.
Ei rătăceau acum de ani de zile,
Mînaţi pe toate mările de soartă:
Aşa de mare-avea să fie truda
Din care răsări romana ginte!
Abia din ochi pierduseră pămîntul

Siciliei şi, bucuroşi, în larguri
Ei întindeau acum la vînturi pînzele
Şi răscoleau cu ciocul de aramă
Talazurile cele spumegate,
Cînd Iuno,-n piept cu rana ei eternă,
Îşi spune-n sine: „Să mă dau bătută
Şi să mă las de ce mi-am pus în minte?
Să nu pot eu abate de la ţărmul
Italiei pe regele troienilor?
Vezi bine, mie nu-mi dă voie soarta!
Dar Palas, ea putu să ardă flota
Argiilor[5] şi să-i afunde-n mare
Din vina numai şi din nebunia
Lui Aiax a' lui Oïleu[6]? Ea însăşi
A repezit atunci din nouri focul
Năprasnic a' lui Iupiter şi flota
I-a risipit-o-n larguri şi cu vifore
A-nvolburat pe loc întinsul mării.
Străpuns în piept şi dînd pe gură flacări
Pe dînsu' ea mi-l înhăţă deodată
Într-un vîrtej de vînt şi mi-l înfipse
În vîrful unei stînci. Şi eu, acuma,
Eu, ce păşesc în lume ca regină
A zeilor, şi soră şi soţie
Lui Iupiter, de-atîţia ani de zile
C-un singur gint să duc război? Dar cine
Se mai închină oare la Iunona
Şi rugător pe-altar i-aduce jertfe?"
Aşa-ntru sine cugetînd, zeiţa,
Cu focul ei în inimă, îndată
Ajunge în Eolia, în ţara
Furtunilor, pe unde-i plin tot locul
De vifore turbate. — Aici e rege
Eol: într-o speluncă uriaşă
El ţine-ngenuncheate sub poruncă
Furtuni ce urlă, vînturi răzvrătite:
În temniţă le-nfrînă el şi-n lanţuri.
Iar ele,-n închisoarea lor, tot timpul
Cumplit mugesc, aprinse de mînie,
Cumplit huieşte muntele de muget!

Eòl, cu sceptru, şade sus, pe munte,
El stîmpără mînia lor ş-o moaie.
Altfel, pămînt şi mări şi cer, pe toate
Le-ar mătura vîntoaicele prin aer
Şi le-ar tîrî-n vîrtejul lor cu ele.
De frica asta Cel-atotputernic
Le-a-nchis în peşteri negre de-ntuneric,
Munţi peste munţi a-ngrămădit, ba încă
Le-a dat ş-un rege, care să le ţină
În frîu dup-o anume rînduială
Şi la poruncă să le deie drumul.
La dînsul, dar, căzînd cu rugăminte,
Aşa i-a cuvîntat atunci Iunona:
„Eòle (ţie-al zeilor părinte
Ş-al oamenilor împărat îţi dete
S-alini şi să răscoli noianul mării)
Un neam urît de mine-acum pluteşte
Pe marea cea tireniană, Troia
Ducînd-o în Italia şi zeii,
Penaţii cei învinşi: tu dă putere
La vînturi şi scufundă-le degrabă
Corăbiile, fă-le să se-nnece,
Sau risipeşte-i, seamănă genunea
Cu trupurile lor! Eu am în juru-mi,
Am paisprezece zîne prea frumoase
Şi chipeşe: pe una dintre ele,
Pe Deiopèa, pe cea mai frumoasă,
Am s-o mărit cu tine pe de-a pururi,
Să fie-a ta, a ta să fie numai,
Toţi anii ei cu tine să-i petreacă,
De-mi faci această facere de bine,
Şi tată de copii frumoşi pe tine
Să mi te facă!“
Iar Eol răspunse:
„A-mi spune ceea ce doreşti, regină,
Aceasta, numai, grija ta să fie:
Eu .. sînt dator a-ţi împlini porunca.
Doar numai de la tine am această
Împărăţie,-oricît ar fi de mică,
Şi sceptrul meu, şi reazem de la Joe;

Şi la ospeţe tu mă pui cu zeii
Şi domn mă faci peste furtuni şi nouri".
Şi cum vorbi aşa, cu lancea-ntoarsă
Izbi găunul muntelui în coastă:
Atunci din el în lung şirag deodată
Vîntoasele se năpustesc pe unde
Li s-a deschis o poartă, şi-ntr-o clipă
Cutreieră pămîntul în vîrtejuri.
Cu toatele s-au aşternut pe mare:
Şi Africul cel furtunos şi Austrul
Şi Eŭrul; ele toate din adîncuri
Noianu-l răscolesc şi munţi de valuri
Rostogolesc pe ţărmurile mării.
S-aud pe loc şi ţipete de oameni
Şi scrîşnete de funii la corăbii.
Troienilor din ochi îndată norii
Le iau şi cerul şi lumina zilei:
Pe mare se aşterne-o noapte neagră.
Văzduhurile bubuie de tunete,
Şi scapără de fulgere tăria:
Ei pretutindeni văd cu ochii moartea.
Deodată lui Enea i se taie
Picioarele şi-l trec fiori de gheaţă;
El geme şi la cer întinde palmele
Şi zice: „O! de trèi ori şi de patru
Mai fericiţi cei cărora sub ochii
Părinţilor le-a fost ursit să moară
Sub zidurile Troiei! O! Tidide,
O! tu, viteazul neamului danaic,
Cum n-am putut să mor şi eu pe cîmpii
Cei de la Troia, şi să-mi dau suflarea
Răpus de mîna ta, acolo unde
Şi Hector şi Sarpèdon uriaşul
Au fost ucişi de lancea lui Ahile
Şi unde a rostogolit Simòis
În valurile lui atîtea trupuri,
Atîtea scuturi, vai! atîtea coifuri!"
Pe cînd se văiera aşa Enea,
Viforniţa, cu şuieru-i de crivăţ,

Izbeşte-n faţă pînza şi ridică
Talazurile pînă sus, la stele.
Lopeţile se frîng şi piscul năvii
Se-ntoarce-n loc şi nava-ndată-şi pune
Drept în bătaia valurilor coasta.
Potop atunce vine peste dînsa
Un munte uriaş de apă: unii
Rămîn de-asupra, spînzuraţi pe creastă,
Ceilălţi, cînd palul se despică-n două,
Cu ochii dau de fundul mării, unde
În clocot fierbe apa prin arină.
Trei nave Austrul smulge şi le-aruncă
Pe nişte stînci ascunse,-n miezul mării,
(*Altarele*, aşa le zic italii,
Un spate uriaş pe luciul apei).
Pe alte trei din larg le-mpinge Eŭrul
În nişte praguri şi mi le izbeşte
De ele (vai! ce jalnică vedere!)
Şi cu mormane de nisip le-ncinge.
Iar nava ce ducea pe credinciosul
Oronte şi pe licieni, năMornic
Un val cît marea toată o izbeşte
În coadă, chiar sub ochii lui Enea,
Şi mi-l aruncă pe cîrmaci din navă:
Cu capu-n jos el se răstoarnă; valul
Învîrte-n loc corabia de trei ori,
Şi volbura cea reped-o înghite.
Ici, colo, pe genunea fără margini,
Apar cîţiva înotători, şi arme
Şi scînduri şi comorile din Troia.
Viforniţa a biruit şi nava
Cea tare-a lui Ilionèu, ş-aceea
A lui Ahate cel bărbat, şi nava
Lui Abas, ş-a bătrînului Alète:
Şi toate-ncheieturile din ele
S-au desfăcut: corăbiile toate
Prin crăpături — pieirea lor! — iau apă!
Neptun a şi simţit în vremea asta
Că marea toată se frămîntă-n clocot,

Şi că un vifor s-a stîrnit pe mare,
Iar apele s-au revărsat din vaduri.
El, mîniat cumplit, îşi scoate capul
Senin din valuri şi se uită-n larguri,
Şi ce să vadă? Flota lui Enea
Împrăştiată pe noianul mării,
Şi pe troieni învăluiţi de ape
Şi de potopul cel de sus! Îndată
Pricepe el că-i la mijlòc mînia
Şi viclenia soru-sei Iunonei.
La sine cheamă el atunci Zefirul
Şi Eŭrul; şi apoi, le spune asta:
„Aşa de mult vă încrezurăţi oare
În neamul vostru? Cutezaţi acuma
Să faceţi una cerul cu pămîntul,
Şi munţi de valuri să nălţaţi pe mare,
Viforniţelor, făr-a mea poruncă?
Am să vă... dar mai bine,-acum deodată,
Să alinez turbatele talazuri!
Voi altădată-mi veţi plăti-o altfel.
Daţi fuga-ndată la stăpînul vostru,
Ducèţi-vă şi spùneţi-i aceasta:
Nu lui, ci mie îmi dădură sorţii
Domnia mării şi tridentul groaznic;
El numai peste stîncile cumplite
E domn, pe unde-i casa voastră, Eure!
Eol acòlo să se umfle-n pene!
În curtea lui, acolo să domnească,
Dar vînturile să le ţie-nchise
În hruba lor!
Aşa vorbi şi-ndată,
Mai iute decît zisa, el alină
Noianul răscolit, alungă norii
Şi iar aduce soarele pe lume.
Atunce Triton şi cu Cimotòe[7]
Se opintesc, desprind îndată navele
De pe colţani; Neptun, chiar el, le saltă
Cu furca lui, le taie drum prin sirte,
Alină marea şi pe luciul apei
Alunecă în carul lui cel sprinten.

Cum, deseori, cînd a zbucnit răscoala
Într-o mulţime mare, şi turbează
Poporul cel de rînd, plin de mînie,
(Tăciunii zboar-atunce, zboară pietrele
Şi nebunia înarmează braţul!)
Mulţimea dacă dă cumva cu ochii
De-un om cu greutate, şi cucernic
Şi făcător de bine ţării sale,
Ea-ndată stă pe loc şi tace; dînsul
O-ndrumă cu cuvîntul şi-i înstrună
Mînia, tot aşa, atunci, pe mare,
S-a alinat tot clocotul: Părintele[8],
Cu ochii pe genune,-şi mînă caii,
Sub cer senin zburînd pe-ntinsul mării,
Şi frîiele în voia lor le lasă.
Trudiţi, troienii se silesc s-ajungă
La ţărmurile care-s mai aproape
Ş-o iau acum spre libicele maluri.
Acolo, într-un sin prelung de mare,
E-un port ce-şi are-n dreptul lui o insulă;
De laturile ei se farmă valul
Venit din larg: el se despică-n două
Şi se răsfrînge-apoi în cercuri line.
De-o parte şi de alta-s stînci cumplite
Şi două seninări cu vîrfu-n nouri:
Sub creştetele lor noianul tace,
La adăpost. În fund, pădurea freamătă,
Şi umbra ei cea neagră te-nfioară!
Iar drept în faţă este ş-o speluncă,
Sub streaşină de stînci, locaş de zîne.
Izvoare dulci înuntru sînt şi laviţe
Săpate-n stîncă nu de mîna omului.
Aici, de ţărm odgoanele nu leagă
Truditele corăbii, nici cătuşa
Nu le opreşte-n loc muşcînd pămîntul
Cu dintele-ncujbat. Strîngîndu-şi flota,
Enea intr-aici cu şapte nave
Din toate cîte le avea-nnainte.
Atunci troienii cei mînaţi de dorul
Uscatului descalecă din vase,

Pe malul cel dorit ei pun piciorul
Şi, uzi de apa mării cea sărată,
Se şi lungesc pe mal. Ahate scapără
Scîntei din cremene, dă foc la frunze
Şi cu surcele tot nutreşte focul
Şi flacăra cu ele-o tot aţîţă.
Pe urmă dînşii, frînţi de-atîta zbucium,
Scot din corăbii grîul ud de apă
Şi sculele pentru făcutul pîinii,
Şi se gătesc îndată să-l usuce,
Să-l macine cu rîşniţa de piatră.
Enea, el, se suie-n vremea asta
Pe-o stîncă şi, cu ochii pîn' departe
Măsoar-al mării larg, doar o să vadă
Pe-Antèu sau Capis aruncaţi pe valuri
De vînt, ori nişte nave de la Troia,
Ori armele la pupa lui Caìcus.
În zare nici o navă! Dar el vede
Rătăcitori pe ţărmurele mării
Trei cerbi, şi după dînşii toată turma
Păscînd pe-o vale-n lung şirag. Enea
Stă locului atunce, pune mîna
Pe arcul şi săgeţile pe care
I le ducea crezutul său Ahate,
Şi la pămînt îi culcă-ntîi pe capii
Cirezii, ce-şi purtau pe creştet mîndra
Podoabă rămurată; iar pe urmă
El cu săgeţile cireada toată
O vîntură şi toat-o fugăreşte
În codrul verde; dar el nu se lasă:
Biruitor, răpune şapte namile,
Atîtea, cîte nave-i rămăsese!
O ia apoi spre port, împarte cerbii
La toţi, le face parte şi din vinul
Ce li-l dăduse bunul lor Aceste[9]
Pe ţărmurul trinacric[10], la plecare:
Eroul le umpluse ochi ulcioarele!
Pe urm-aşa Enea cu cuvîntul
Alină întristatele lor inimi:

„O! soții mei! Urgiile trecute
Noi doar nu le-am uitat: voi altădată
Ați îndurat urgii mai grele. Cerul
Și la aceste le va pune capăt.
Voi ați ajuns la Scila cea turbată,
La stîncile ce vuietă departe;
Voi ați văzut cu ochii voștri țărmul
Ciclopilor; și frica și mîhnirea
Din inimile voastre alungați-le
Și fiți bărbați! Cîndva de toate-aceste
Voi bucuroși vă veți aduce-aminte!
Prin suferințe și primejdii multe
Spre Latiu noi ne ducem, unde soarta
Ne juruie locașuri liniștite
Și-i scris din nou să se înalțe Troia.
Fiți tari și pentru zile mai senine
Păstrați-vă!"
Din gur-așa cuvîntă
Enea, frămîntat de griji cumplite.
Plin de speranță către ei s-arată,
Dar el adînc în pieptu-i își înfrînă
Durerea. Soții lui s-apucă-ndată
A pregăti vînatul și ospățul:
Trag de pe coaste pieile și carnea
O dezgolesc, bucăți o taie unii
Și în frigări o-nfig zvîcnind, iar alții
Pe mal așază vase de aramă
Și flăcările le-ntețesc. Cu hrana
Ei se-ntremează și, lungiți pe iarbă,
Se-mbuibă cu vin vechi și carne grasă.
După ce, astfel, își alină foamea
Și masa ei o strîng, atunce numai
De soții lor pierduți vorbesc tot timpul
Și-i plîng pe ei; cînd speră, cînd li-i teamă;
Ei stau la îndoială: ce să creadă?
Că mai trăiesc ori își găsiră moartea
Și nici n-aud că sînt chemați pe nume.
Și mai ales cucernicul Enea
Îl plînge cînd pe aprigul Oronte,
Gemînd în sinea lui, cînd pe Amicus;

El plînge soarta crudă a lui Licus.
Pe inimosul Gias, pe Cloantus
Cel inimos.
Acuma contenise
Bocitul lor, cînd Joe, din înaltul
Văzduhului cătînd în jos la marea
Pe care zboară pînzele, la ţărmuri
Şi la popoare mari, la ţări întinse,
În creştetul tăriei se opreşte
Şi-n Libia îşi pironeşte ochii.
Şi cum la ea-i stătea şi gîndul, iată
Că, întristată peste seamă, Venus,
Cu ochii lucitori, scăldaţi în lacrimi,
Îi spune lui: „O! tu, cel care cîrmui
Cu veşnice porunci pe zei şi oameni,
Şi-i înspăimezi cu fulgerele tale,
Ce rău putu să-ţi facă-aşa de mare
Iubitul meu Enea şi troienii,
Cărora, după ce-au avut să-ndure
Atîtea morţi, acuma, chiar în pragul
Italiei, închis li-i tot pămîntul?
Dintr-înşii doară, în rotirea vremii,
Din sîngele-nnoit chiar a' lui Teucru[11]
Mi-ai juruit-ai mie că s-or naşte
Cîndva romanii, domnitorii lumii,
Pe mări şi pe pămînt atotputernici!
O! Tată, oare ţi-ai întors cuvîntul?
De-a Troiei prăbuşire eu cu-atîta
Mă mîngîiam, de tristele-i risipe,
Şi cumpăneam urgia cea de astăzi
Cu viitorul fericit: acuma
Pe ei aceeaşi soartă mi-i alungă
Şi prin atîtea chinuri mi-i tîrăşte.
Ce capăt pui acestor suferinţe,
Stăpîne-atotputernice? Antènor,
El a putut, scăpînd de-ahei, s-ajungă
În sînul cel de mare al Iliriei
Nevătămat şi pîn'departe-n ţara
Liburnilor, să treacă de izvoarele
Timavului, din care năvăleşte

Prin nouă guri noianul lui de apă:
Tot muntele vuieşte şi cîmpia
O-nneacă mugitoarele talazuri.
Şi totuşi el aici urzi cetatea
Pataviului[12] şi pe troieni aice
Îi aşeză, dădu un nume gintei
Şi armele aduse de la Troia
Le închină prin temple: el acuma
Stă liniştit şi se răsfaţă-n pace.
Iar noi, odrasla ta, cărèi şi porţile
Cereşti i le-ai deschis, noi să rămînem
Cu navele pierdute vai! şi pradă
Mîniei unei singure zeiţe?
Şi pururea să fim ţinuţi departe
De ţărmurii italici? Asta-i plata
Cucerniciei noastre? Sceptrul nostru
Aşa ni-l pui acum din nou în mînă?"
Al zeilor ş-al oamenilor Tată,
Zîmbindu-i şi cu chipul blînd cu care
El înseninã furtunoasa boltă,
Cu drag pe buze îşi sărută fata
Şi-i spune-apoi aşa:
„O! Citerèa,
Să nu te temi! Nestrămutat rămîne
Destinul alor tăi, şi tu cetatea
Făgăduinţei vei vedea-o, murii
Laviniului, şi pînă sus, la stele,
Tu pe mărinimosul tău Enea
Îl vei nălţa: nu mi-am întors cuvîntul!
Eu am să-ţi spun — fiindcă grija asta
Te roade —, pînă în adînc de veacuri
Am să-ţi dezvălui tainele ursitei:
Enea în Italia va bate
Război cumplit şi va zdrobi popoare
Sălbatice; el o să dea la oameni
Şi legi şi ziduri, pînă cînd pe dînsul
Trei veri l-or fi văzut domnind în Laţiu,
Trei ierni vor fi trecut de cînd rutulii
De dînsul vor fi fost supuşi. Ascaniu,
Cărùia şi Iul îi zice-acuma,

(Dar căruia-i zicea-nnainte Ilus,
Cît timp a stat şi Ilionu-n culmea
Măririi lui) treizeci de ani în capăt
Va tot domni, luni după luni de-a rîndul.
El o să mute scaunul domniei
De la Laviniu ş-o să-ntemeieze
Cetatea lui cea tare, Alba Longa.
Aici, apoi, trei secole-ncheiate
Împărăţi-va gintea cea troiană,
Tot ea, pînă ce Ilia, vestala
Din neam regesc, de Marte-ngreunată,
Doi prunci de gemene va naşte: Romul,
Înveşmîntat în pielea cea roşcată
A nutritoarei sale, a lupoaicei,
Va moşteni domnia şi lui Marte
Îi va zidi cetatea şi va zice
Romanilor pe numele lui însuşi.
Acestora eu nu le pun hotare
Şi nici soroc: tărie fără margini
Le-am dat. Ba încă, apriga Iunonă,
Ce-nvăluie cu spaima ei acuma
Şi cerul şi genunea şi pămîntul,
Îşi va întoarce cugetu-mbunată
Şi va-ndrăgi, cu mine dimpreună,
Pe domnii lumii şi togata ginte.
Aşa-i sortit! S-or scurge ani de-a rîndul
Şi va veni o vreme cînd vor ţine
Urmaşii lui Asàracus[13] şi Ftia
Sub jugu' lor, şi falnica Micenă,
Şi vor domni în biruitul Argos.
Din stirpea lor cea mîndră se va naşte
Troianul Cezar[14]: numele său, Iuliu,
De la Iùl cel mare se va trage;
El va lăţi a lui împărăţie
Pînă' la Ocean, iar faima pîn' la stele!
Cîndva pe dînsul, încărcat de spolii
Din Răsărit, îl vei primi-mpăcată
În cer: şi el va fi-nchinat de oameni.
Atunci în lume vremurile aspre
S-or îmblînzi; nici oşti n-au să mai fie.

Credința cea cu păr cărunt și Vesta,
Quirinus[15], el, și fratele său, Remus,
Vor da la oameni legi, și cu zăvoare
Puternice de fier se vor închide
Și porțile-nfricate-ale războiului.
Nelegiuita Furie, -nlăuntru,
Stînd pe-un morman de arme fioroase,
Cu brațele la spate-ncătușate
C-o sută de cătușe de aramă,
Va spumega din gura ei cruntată".
Așa cuvîntă și din cer trimite
Pe cel născut din Maia, ca troienii
Să aibă-ndată drum deschis în țara
Și în cetatea nouă a Cartaginei,
Ca niște oaspeți, Dido la hotare
Să nu-i oprească, neștiind ursita.
El zboară prin văzduhul fără margini,
Vîslind din aripi, și pe țărmii libici
Ajunge iute și pe loc porunca
O și-mplinește: la zeiasca vrere
Se moaie-ndată punii cei sălbatici,
Și mai ales regina lor începe
Troienilor să le nutrească-n suflet
Și-n minte gînduri pașnice și bune.
Cucernicul Enea peste noapte
Cu multe gînduri se bătea! Îndată
Ce se ivi lumina alb-a zilei,
Se hotărî să iasă și să cerce
Necunoscute locurile-acele,
Să afle, dus de vînt, pe care țărmuri
A nimerit-o el acum și ce sînt
Cei ce trăiesc pe-acolo, oameni? fiare?
(Căci locu' îl vedea pustiu) și ceea
Ce-o fi să afle soților s-o spună.
El își ascunde navele sub streașina
Pădurilor, sub bolta cea de stîncă,
Le mistuie în umbra-nfricoșată,
Și însuși pleacă numai cu Ahate
Și tot rotind în mînă două suliți
Cu vîrfu' lat, de fier, cînd ... prin pădure

Îi iese-n cale mama-n chip de fată
Şi la făptură şi la port, spartană
Cu braţele armate, sau, mai bine,
Chiar traca Harpalice, chiar fecioara
Ce-ncură armăsarii şi din fugă
Întrece Hebru', rîul cel năvalnic.
Ea ca o vînătoare-şi aninase
De-a umăr arcu-ndemănos şi vîntul
Sălta-n cosiţa ei cea despletită.
Gol îi era genunchele, şi straiul
Nod se-ncheia, învălurat pe dînsa.
„Hei! junilor" — ea-ntîi le zice — spuneţi-mi
Nu mi-aţi văzut cumva pe vreo surată
C-o tolbă de săgeţi la brîu şi-o piele
De rîs tărcat, umblînd pe-aici, ori, poate,
Cu chiote gonind un vier în spume?"
Aşa le zice Venus. Către dînsa
Aşa cuvîntă fiul zînei Venus:
„Nu ţi-am văzut nici una din surate
Şi nici n-am auzit-o, dar ... pe nume
Eu cum să-ţi spun, fecioară? N-ai făptură
De muritoare, graiul tău nu sună
A grai de om; eşti negreşit zeiţă:
Surora lui Apolo eşti sau sînge
De nimfă? Tu, oricine-ai fi, te-ndură
Şi alinează suferinţa noastră!
Şi să ne spui pe care ţărm din lume,
Sub care cer sîntem zvîrliţi acuma:
Neştiutori de oameni şi de locuri,
Noi rătăcim mînaţi aici de valuri
Cumplite şi de vînt. De mîna noastră
Pe-altarul tău cădea-vor multe jertfe".
Atunce Venus: „Vrednică eu nu sînt
De-această cinste, dar aşa e data
Fecioarelor din Tir să poarte cùcură
Şi pînă sus, pe pulpe, să-şi încheie
Coturnul purpuriu. Domnia punică,
Pe tiri îi ai sub ochii tăi acuma
Şi ţara lui Agènor, dar hotarul
E libic, iară oamenii de-aice

Sînt neam de oameni neînfrînţi în luptă.
Împărătească peste noi e Dido.
Ea a plecat din Tir fugind de-un frate.
De-ar fi să-ţi povestesc nelegiuirea
Din fir în păr, prea lung-ar fi povestea!
Dar eu acum pe scurt ţi-oi povesti-o:
Sihèu era bărbatul dînsei, omul
Cel mai avut dintre fenici în ţarini,
Şi ea-l iubea cu-atîta foc, sărmana!
Lui i-o dăduse tatăl ei ca fată,
Cu el o măritase după lege.
Pe-atunci în Tir chiar fratele Didonei
Domnea, Pigmalion, nelegiuitul
Cel fără de pereche; vrajbă mare
Dădu între-amîndoi, şi-atunci mişelul,
Orbit de setea banului, răpuse
Cu spada pe Siheu, chiar înaintea
Altarului din casa lui, pe-ascunsul,
Fără-a-i păsa de dragostea surorii.
El multă vreme-ascunse mişelia,
Păgînul! Tot purta pe biata-i soră
Cu vorbe goale şi minciuni. Dar iată
Că-n somn îi apăru femeiei umbra
Neîngropatului ei soţ: spre Dido
Nălţîndu-şi fruntea galbenă ca ceara,
Altarul plin de sînge i-l arată
Şi pieptu' lui cel gol, străpuns de spadă,
Şi-i dezvăleşte-ascunsa fărdelege
Din casa lor; pe urm-o şi îndeamnă
Din patrie să plece, să ia fuga;
Iar ajutor de drum, el, din ţărînă,
Comori bătrîne-o pune să dezgroape,
Noian necunoscut de-argint şi aur.
Atunce Dido, spăimîntată foarte,
De soţi îşi vede numai şi de fugă:
Aceia care sau luase frica
Tiranului sau îl urau de moarte
S-adună toţi, pun mîna èi pe navele
Ce se-ntîmplase gata de plecare,
Încarcă-n ele aurul, şi iată-le

Plutind în largul mării avuţiile
Avarului Pigmalion! Iar capul
Acestei fapte e-o femeie! Dînşii
Ajunseră în locurile unde
Se văd acuma nişte ziduri nalte
Şi se ridică cetăţuia noii
Cartagine; pămînt ei cumpărară
Cît au putut împrejura c-o piele
De bou: de-aceea îi şi zice Birsa.[16]
Dar voi cine sînteţi? Din ce ţinuturi
Veniraţi? Încotro vă este drumul?"
Enea la-ntrebarea ei suspină
Şi din adîncul inimii răspunse:
„O! zeie, de-aş lua-o eu din capăt
Şi de-ai avea şi tu acuma vreme
S-asculţi povestea păsurilor noastre,
Ar însera şi ziua ar apune
Şi porţile şi le-ar închide cerul
Mai înainte de-a-mi sfîrşi cuvîntul.
Pribegi sîntem din Troia cea bătrînă,
Din Troia (dacă numele acesta
Ţi-o fi ajuns vreodată la ureche):
Mînaţi pe toate mările, furtuna
Ne-a aruncat orbiş pe ţărmii libici.
Eu sînt cucernicul Enea care
Cu mine, în corăbii, duc Penaţii
Răpiţi de la duşman, ş-a cărui faimă
Ajunse pînă-n cer. Îmi caut ţara,
Italia, şi neamul meu, purcesul
Din prea înaltul Joe. Pe noianul
Cel frigian, cu douăzeci de vase,
Eu am plecat, călăuzit în cale-mi
De maică-mea, zeiţa, pe cărarea
Ursitei mele: — abia mai am vreo şapte
Ş-acele . . . sparte de furtuni şi valuri.
Ş-acu, lipsit şi neştiut de nimeni,
Nemernicesc prin libica pustie,
Gonit din Europa şi din Asia."
Dar Venus nu-l mai sufer-a se plînge,
Durerea lui o curm-aşa cu vorba:

„Oricine-ai fi, urît de zei eu nu cred
Că sorbi pe lume adierea vieții,
De vreme ce sosit-ai la orașul
Cel tirian. Urmează-ți, numai, calea:
De-aici te du la curțile reginei!
Căci eu îți spun că soții tăi și flota
S-a-ntors din larg, la adăpost mînată
De vînturi: ele s-au schimbat acuma,
De nu m-au învățat în vînt părinții
Să caut semne-n zborul cel de păsări:
Ia uite tu la stolul cel de colo,
Douăsprezece lebede voioase,
Pe care-un vultur, lunecînd din slavă,
Le-mprăștia-n senin mai adineaori!
În lung șirag se văd acuma ele
Ori pe pămînt că se așază, unele,
Ori că de sus își caută locul, altele.
Așa cum ele cînd se-ntorc se bucură
Și bat din aripi, după ce pe boltă
Cîntînd s-au tot rotit în stol, tot astfel
Și navele și soții tăi cei tineri
Ori sînt în port, ori intră chiar acuma
Cu pînzele umflate. Ia-o, numai,
Pe drum tot înainte și, pe unde
Te duce drumul, tu îndreaptă-ți pasul!"
Așa i-a zis. Cînd ea s-a-ntors cu spatele,
Luci trandafiriu-i gît, și părul
Cel făr' de moarte-mprăștiè în juru-i
Balsamul cel dumnezeiesc; veșmîntu-i
Învălurat căzu pîn' la călcîie
Și de pe mers s-a dat de gol zeița.
Enea-și cunoscu îndată mama,
Ea fuge, el... cu vorba după dînsa:
„De ce mereu cu năluciri deșarte
Copilu'ți-amăgești? Și tu ești crudă?
De ce nu-mi este dat a-ți strînge dreapta
În dreapta mea și glasul tău aieve
A-l auzi și a-ți răspunde-aieve?"
Așa el o învinuie pe dînsa
Și spre cetate pasul și-l îndreaptă.

Iar Venerea învăluie drumeţii
În ceaţă deasă, dînsa-i înveşmîntă
C-un nour gros, ca nime să nu-i vadă
Şi nimene de ei să nu s-atingă,
Şi nici să-i poată-ntîrzia în cale,
Nici întreba ce caută pe-acolo.
Apoi la Pafos pleacă ea prin aer
Şi, veselă, îşi vede iar lăcaşul:
Acolo-i templu' ei ş-acolo,-n templu,
Pe cele-o sută de altare arde
Tămîia cea din Saba, şi te-mbată
Miresmele de proaspete cunune.
În vremea asta ei o apucară
Pe unde-i îndruma cărarea. Iată-i
Că se urcau acum pe dealul care
Îşi nalţă culmea pîn' de-asupra urbei,
Şi caută de sus spre cetăţuie.
Ş-acum, ce se mai miră el, Enea,
De-atîtea namile de case, unde
Erau numai colibe altădată!
Se miră el de porţi, de-atîta freamăt,
De stradele cu lespezi aşternute!
Dau zor la lucru tirii cu-nfocare:
Ridică ziduri şi urzesc cetatea,
Împing la deal pietroaie mari cu mînile,
Ba unii îşi aleg şi loc de casă
Şi locu' îl împrejură c-o brazdă,
Aleg senatul sfînt şi dregătorii
Dreptăţii. Unii porturile sapă,
Pun alţii temelii adînci de teatru
Şi taie-n stînci columne uriaşe,
Podoaba mîndr-a scenei viitoare.
Aşa-n bătaia soarelui albinele
Pe cîmpii înfloriţi, cînd vine vara,
Muncesc întruna, lucru' nu-şi mai curmă:
Ori poartă grijă de puietul gintei,
Ori strîng în faguri curgătoarea miere
Şi în căsuţe pun nectarul dulce,
Ori că primesc povara de la cele
Ce vin din cîmp, ori se-nglotesc ş-alungă

De la ştiubeie trîntorii cei leneşi.
În clocot fierbe lucru' lor şi mierea
Te-mbată cu mireasma ei de cimbru.
„Ah! fericiţi cei ale căror ziduri
Se nalţă din pămînt", făcu Enea,
Cu ochii sus, la creştetele caselor.
Ascuns în nor (minune negrăită!),
El printre ei se bagă şi cu dînşii
S-amestecă, dar nimene nu-l vede.
Era-n cetate o dumbravă sfîntă
Cu umbră deasă, unde-ntîia dată
Săpînd pămîntul, dezgropară punii
Cei aruncaţi de valuri şi furtună
Un cap de aprig armăsar, pe care
Regina Iuno li-l dezvăluise
Drept semn că gintea lor va fi prin secoli
Şi tare în război şi-ndestulată.
Aice Dido din Sidon acuma
Urzea un templu uriaş Iunonei,
Bogat în daruri, ocrotit de zeie,
Pe-a' cărui trepte se-nnălţa deasupra
Un prag de-aramă. Prinşi erau cu scoabe
De-aramă stîlpii de la uşi, de-aramă
Şi uşile erau: scrîşnea ţîţîna!
Întîia dată în dumbrava asta
Un lucru nou s-arată lui Enea
Şi îi alină teama; el aice
A cutezat întîi şi-ntîi să tragă
Nădejde de scăpare şi-n restrişte
În zile mai senine să se-ncreadă:
El, cum se tot uita de jos la templul
Gigantic, aşteptînd-o pe regină,
Şi cum se tot mira de bogăţia
Oraşului, de mînile măiestre
Ce se-ntreceau la lucru în de ele,
Deodată vede luptele troiene,
Războiul cel vestit în lumea toată,
Pe-Atrizi, pe Priam, pe Ahil, duşmanul
Ş-al unora ş-al cèluilalt. Enea
Stă locului şi lăcrimînd: „Ahate",

Îi zice el, „ce loc pe lumea asta,
Ce ţărm nu-i plin de chinurile noastre?
Ia uite Priam! Pînă chiar ş-aice
Vîrtutea-şi are dreapta ei răsplată.
Ş-aici curg lacrimi pentru cei ce sufăr
Şi soarta muritorilor ş-aice
Înduioşează inima! N-ai teamă!
Această faim-a vitejiei noastre
Îţi va aduce, cît de cît, salvarea".
Zicînd aşa, el îşi desfată sufletul
Cu-acele chipuri goale de viaţă,
Şi din adîncul sufletului geme,
Rîu de plînsori îi rîură pe faţă.
Colò el vede cum, luptînd în jurul
Pergamului, o rup de fugă grecii,
Goniţi din urmă de feciorii Troiei;
Fug dincolo troienii: mi-i alungă,
Din caru' lui, Ahile încoifatul.
Cu lacrimile-n ochi el vede-alături
Şi corturile albe-ale lui Resus,
Trădat în somnul cel dintîi; aice
Prăpăd făcea Tidid cel crunt de sînge.
El duce-acum în lagăru' lui caii
Cei plini de foc ce n-apucase încă
Să guste din păşunea de la Troia
Şi nici din apa Xantului să beie.[17]
În alt loc, fără arme, fuge Troilus,
Nefericit copil ce cutezase
La luptă să se-ncaiere cu-Ahile:
Tîrît de cai el spînzură pe spate
Din carul gol, dar ţine încă frîiele.
Cerbicea lui şi coama i se tîrîie
Vai! pe pămînt, iar sulița, întoarsă
Cu vîrfu-n jos, prin ţărnă face-o dîră.
Femeile din Troia-n vremea asta
Se duc la templu-nverşunatei Palas,
Cu părul despletit, şi-i duc un peplu
Şi, rugătoare,-n piept se bat cu mînile,
Dar zîna-ntoarce faţa de la ele
Şi în pămînt îşi ţintuie privirile.

Ahile-n jurul zidurilor Troiei
Îl tîrîise de trei ori pe Hector
Ş-acuma trupu' i-l vindea pe aur.
Cumplit atunci Enea scoate-un gemet
Din fundul inimii cînd vede carul
Şi armele prădate şi chiar trupul
Ucisului prieten şi pe Priam
Tinzînd spre-Ahile braţe nearmate.
Ba-ncăierat cu capii aheimii
Se vede şi pe sine însuşi! Iată
Şi oştile din Răsărit şi Memnon[18]
Cel negru cu armura lui! Şi iată
Pentesilèa, care mînă-n luptă
Ordii de Amazoane înarmate
Cu paveze scobite: în mijlòcul
Mulţimii lor, ea arde de mînie,
Sub sînul gol cu un brîneţ de aur,
Războinica fecioară ce cutează
La luptă să se ieie cu bărbaţii!
În vreme ce se tot uita Enea
La minunate chipurile-aceste,
Înmărmurit, şi de la ele ochii
Dardanul nu şi-i mai lua, regina
Păşi la templu, prea frumoasa Dido,
C-un mare stol de tineri după dînsa.
Ca şi Diana cînd îşi duce horele
Pe ţărmurile rîului Eŭrota,
Ori sus, pe Cint, pe plaiurile muntelui,
Şi după dînsa mii de Oreade
S-adună şi de-aice şi de colo;
Ea poartă tolba de săgeţi de-a umăr
Şi, cînd păşeşte, dintre toate zînele
Răsare èa mai naltă decît toate,
Ş-atunci Latonei în adîncul pieptului
Îi saltă inima de bucurie:
Aşa era şi Dido! Prin mulţime
Aşa călca de veselă şi dînsa,
Dînd zor la lucru şi la aşezarea
Domniei viitoare. Ea acuma
Chiar înaintea,-n uşa sanctuarului

Zeiței, la mijlòc, sub bolta templului,
S-a așezat pe-un tron înalt; în juru-i,
Stau tinerii armați. Și-n timp ce Dido
Făcea județ și legi dădea la oameni
Și lucru-l împărțea la fiecare,
Făcîndu-i fiecărui parte dreaptă,
Sau îl trăgea la sorți, deodată vede
Enea în mulțimea adunată
Pe-Antèu și pe Sergestus, pe viteazul
Cloantus și pe alți troieni, pe care
Ii spulberase-al mării negru vifor
Și-i aruncase vai! pe alte prunduri.
Enea și Ahate-ncremeniră;
Și teama-i apucă și bucuria:
Ardeau de dorul de-a le strînge mîna,
Cu sufletele însă tulburate
De-această nepătrunsă întîmplare.
Ei stau ascunși, învăluiți în nour,
Tot ispitind ce soart-avură dînșii
Și flota lor pe care țărm din lume
O au lăsat, de ce-au venit aice?
Căci ei, aleși ca soli de la corăbii,
Veneau acum să ceară îndurare
Și către templu-și îndreptau cărarea
In strigătele gloatei.
Cînd înuntru
Ei au intrat și li se dete voie
In fața tuturora să vorbească,
Ilionèu, cel mai bătrîn, începe,
Cu sufletul senin fiind: „Regină,
Tu, căreia cetate nouă Joe
Iți dete să urzești și ginți trufașe
Cu frînele dreptății să le cîrmui,
Noi, niște bieți troieni, mînați de vînturi
Pe toate mările, cădem la tine:
Corăbiile noastre să le aperi
De flăcări, de-o așa nelegiuire!
Ah! cruță tu un neam pios, regină,
Și păsurile noastre ni le-ascultă!
Noi n-am venit să pustiim cu spada

Penații libici, ori să ducem prada
Luată de la voi pe țărmul mării:
Trufie-așa de mare și-ndrăzneală
Nu pot avea învinșii! Este-o țară,
Hespèria-i zic grecii, țară veche,
Și tare în războaie și mănoasă.
Enòtrii au trăit acolo: astăzi
Se zice că urmașii au numit-o
Italia, pe numele-unui rege
De-al lor. Și iată nouă într-acolo
Cărarea ne era,
Cînd răsări deodată Orionul
Cel furtunos, cu valuri pe genune.
El ne-aruncă în niște vaduri oarbe
Și cu turbate vînturi pîn' departe
Ne-mprăștiè, învăluiți de apă,
Pe valuri, printre stînci fără cărare.
Puțini am tras la țărmurile voastre.
Ce fel de oameni sînt aice însă?
Ce țar-așa de bàrbară îngăduie
Această lege? Drept de ospeție
Noi nu avem pe țărmurile-aceste!
Îndată la război! Nu-i voie-a pune
Piciorul pe uscat! De nu vă pasă
De gintul omenesc și nici de arme,
Atunci măcar de zei vă fie teamă,
De zeii care pururea nu uită
Nici fapta bună, nici nelegiuirea!
Enea ne-a fost nouă domn: ca dînsul
De drept și de pios și de războinic
N-a fost bărbat pe lume. Dacă soarta
Ni-l ține viu și el mai soarbe încă
Lumina cea de sus și pîn-acuma
Nu zace în cumplita-mpărăție
A umbrelor, noi n-avem nici o teamă,
Nici ție, să nu-ți pară rău, regină,
Că i-ai făcut, tu cea dintîi, un bine.
Orașe sînt și-n părțile Siciliei,
Ș-acolo-s arme,-acolo-i și Aceste,
Vestitul, tot din sîngele troianic.

Tu lasă-ne pe țărm să tragem flota
Zdrobită de furtuni, și în pădure
Și vasele să le tocmim cu bîrne,
Și vîsle să cioplim, pentru ca, veseli,
Găsindu-ne și soții și stăpînul,
În Laţiu să ne ducem și-n Italia,
Acolo dacă ni-i ursit s-o-ntindem.
Iar dacă nu mai e nici o scăpare
Și dacă marea libică pe tine
Te-a înghițit, prea bunule părinte
Al teucrilor, și ne-am luat speranța
De la Iùl, atunci măcar în marea
Sicaniei să ne putem noi duce,
La regele Aceste,-n așezările
De dînsul chiar gătite și de unde
Noi am venit cu vasele-ntracoace".
Așa-i vorbi Ilioneu; troienii
Toți într-un cuget fremătau.
Atunci Didona,-n jos plecîndu-și ochii,
Pe scurt le spune: „Alungați din inimi,
Troienilor, și grijile și teama!
Nevoia cruntă, noua mea domnie
Mă-mping să fac așa și pîn' departe
Să stau de veghe la hotare. Cine
N-a auzit de Eneazi, de Troia
Și de eroii săi? Au cine oare
De focul marelui război nu știe?
Noi, punii, n-avem inimă de piatră
Și soarele-și înhamă telegarii
Nu chiar așa departe de orașul
Cel tirian.[19] Ori că doriți acuma
Să mergeți în Hespèria cea mare,
În cîmpii lui Saturn, ori în ținutul
Lui Erix[20] și la regele Aceste,
Eu vă voi da și ajutor și sprijin,
Vă voi trimite-acolo, cu de toate.
Iar dacă vreți, cu mine deopotrivă,
Să v-așezați în țara mea aceasta,
Cetatea ce-o urzesc va fi și-a voastră.
Voi dar pe malul nostru trageți navele!

Troieni sau tiri tot una au să-mi fie.
Ah! cum de nu-i aice şi Enea,
Mînat de-acelaşi vînt! Eu voi trimite
Pe ţărmul mării oameni de nădejde,
Le-oi porunci să cerce pîn' la capăt
Hotarul libic: aruncat de valuri,
Poate-i pribeag prin codri sau oraşe".
Îmbărbătaţi de zisele aceste,
Şi el, Enea tatăl, şi Ahate
Cel inimos ardeau să rumpă norul
Cît mai degrabă, şi din el să iasă.
Şi-ntîi Ahate-i spune lui Enea:
„Ce gînd acuma pui, fiu al zeiţei?
Tu vezi că de nimic nu ne mai temem:
Şi navele-au scăpat şi soţii noştri;
Lipseşte numai unul, cel pe care
Noi l-am văzut, chiar noi, cu ochii noştri,
Cum s-a-nnecat în valuri. Celelalte
Se potrivesc cu ce ţi-a spus şi mama".
Abia rostise asta şi deodată
Din jurul lor se şi despică norul
Şi se topeşte-n aerul cel limpede:
Atunci Enea răsări deodată
Şi străluci-n lumină orbitoare,
Asemeni unui zeu la chip şi umeri.
Căci peste fiu-i revărsase Venus
Splendoarea-mpurpurat-a tinereţii
Şi-i potrivise nişte plete mîndre
Ş-un farmec dulce-n ochi îi strecurase:
Tot astfel nişte mîni măiestre leagă
În aur galben fildeşul, argintul
Ori marmura din Paros.
Iar Enea
Aşa-i cuvînt-atunci împărătesei
Şi (de-amirare tuturor!) îi zice:
„Sînt faţă eu, aici, acel pe care
Îl căutaţi, Enea de la Troia,
Scăpat acum din libicele valuri!
O! tu, ce singură de Troia noastră
Te-ai îndurat, de cruntele ei patimi,

Şi ne primeşti în casă şi-n cetate
Pe noi cei care am scăpat din gheara
Danailor, cei istoviţi de-atîtea
Primejdii şi pe mări şi pe uscaturi,
Lipsiţi de toate, noi n-avem putere
A-ţi mulţumi cum se cuvine, Dido,
Nici noi, nici cei ce sînt, din neam dardanic,
Împrăştiaţi în lumea asta largă.
Să-ţi deie zeii dreapta lor răsplată,
La cei pioşi de se mai uită zeii,
Pe lume de mai are preţ dreptatea
Şi cugetu-mpăcat cu sine însuşi!
Ce veac ferice te-a adus pe lume?
Ce mari părinţi născutu-te-au pe tine?
Cît timp vor curge rîurile-n mare,
Cît timp pe povîrnişurile munţilor
Se va întinde-a nourilor umbră,
Şi cerul o să deie hrană stelelor,
Eterne îţi vor rămînea şi gloria
Şi numele şi laudele tale,
Orice pămînt mă cheam-acum pe mine".
Aşa vorbi Enea şi amicului
Ilionèu el îi întinse dreapta,
Iar stînga lui Serestus, apoi altora:
Vitejilor, lui Gias, lui Cloantus.
Uimită-ntîi de chipu' lui Enea,
Iar mai pe urmă de cumplita-i soartă,
Aşa i-a spus sidoniana Dido:
„Ce soartă rea pe tine, fiu de zeie,
Te mînă prin aşa de mari primejdii
Şi mîna cui te-aruncă azi aice,
Pe-aceste-nfricoşate ţărmuri? Tu eşti
Enea cel pe care dalba Venus
I l-a născut dardanului Anhise
Pe malurile rîului Simòis
Din Frigia? Mi-aduc şi eu aminte
Că la Sidon veni odată Teucru[21]
Cel alungat din ţara lui să-şi caute
Cu sprijinu' lui Belus altă ţară.
El, Belus, tatăl meu, prăda atunce

Mănosul Cipru și-l ținea cu totul
Sub ascultarea lui, biruitorul!
Și eu de-atunce știu de prăbușirea
Orașului troian și de-al tău nume,
De capii greci. Deși dușman al Troiei,
El pe troieni îi ridica în slavă,
Ba se dădea el însuși drept odraslă
Din veche stirpea lor. De-aceea, haideți,
Copiii mei, intrați în casa noastră!
La fel a vrut ursita și cu mine
Să trec prin multe patimi și, la urmă,
Să mă așez aici, în țara asta.
Eu încă bine știu ce-i suferința:
Am învățat s-ajut pe cei ce sufăr!"
Așa cuvîntă ea și pe Enea
Il duce în palat. Ea poruncește
In temple rugăciuni, și tot atunce
La soții lui, pe țărmurile mării,
Trimite douăzeci de boi, o sută
De mascuri încălați și cu spinarea
Zburlită, pe de-asupra și o sută
De miei grăsuni, cu mamele lor, daruri
De ziua asta veselă.
Se face-acuma și-n palat gătire:
Sclipește-mpărătească bogăție!
In încăperile din mijloc punii
Gătesc ospățul, ei așternt covoare
Lucrate numai din porfiră scumpă.
Pe mese ce argintării! Ce vase
De aur! Și pe dînsele-s săpate
Mari faptele părinților, tot șirul
De vitejii ale atîtor oameni,
Chiar din străvechea obîrșie-a gintei.
Dar pe Enea inima-i de tată
Nu-l rabdă să mai aibă pace. Dînsul
Pe-Ahate-l mînă iute la corăbii
Să-i spună toate-aceste lui Ascaniu
Și în oraș pe dînsu' să-l aducă:
Doar toată grija scumpului părinte
E numai el! Enea-i spune încă

S-aducă de la vase niște daruri
Scăpate din răsipurile Troiei:
O mantie cu chipuri numa-n aur
Cusute, și un văl cu niște frunze
De șofraniu acant tivit pe margini,
(Găteli de-ale Elenei cea din Argos,
Pe care ea cu sine le luase
De la Micena cînd fugi la Troia
Să facă nunta cea nelegiuită,
Un dar minune! — al mamei ei, al Ledei).
El îi mai spune să aducă sceptrul
Pe care îl purtase-odinioară
Copila cea mai mare a lui Priam,
Ilìona, și salba-i de mărgele,
Ba încă și coroana ei de aur,
Bătută peste tot cu pietre scumpe.
Zorind să le-mplinească-aceste toate,
Ahate-ntinde pasul spre corăbii.
Dar Citerèa mintea și-o frămîntă
Cu alte viclenii, cu alte gînduri:
Schimbat la față și la chip, Cupìdo
Să vie-n locul dulcelui Ascaniu,
Cu darurile-acele pe regină
S-o-nflacăre, din minți pe ea s-o scoată,
Văpaia lui să i-o strecoare-n oase.
Căci ea de tirii cei cu două fețe,
De neamul făr' de crezămînt se teme,
O arde gîndul aprigei Iunone:
Cînd vine noaptea-și face iară gînduri!
Deci dar cu-aceste vorbe ea atunce
Cuvîntă către-nnaripatul Ámor:
„O! fiul meu, tu, carele ești, singur,
Tăria mea și marea mea putere,
O! fiul meu, tu, căruia nu-ți pasă
De trăsnetul prea naltului Părinte,
Cu care el a doborît pe Tifon,
La tine eu alerg și cad la tine
Și razem cer acum puterii tale.
Tu știi doar că pe frate-tău Enea
Mînia-nverșunată a Iunonei

Îl tot aruncă pe noianul mării,
Pe toate țărmurile: tu o știi doar
Și te-a durut ades a mea durere.
Pe el acum feniciana Dido
Îl ține lîngă ea și mi-l descîntă
Cu vorbe dulci și tare-mi este frică:
Nu știu unde-o să iasă ospeția
Cartaginei! Acu-i acu, și Iuno,
Ea, nicidecum nu se va da bătută.
De-aceea mă gîndesc mai înainte
Cu-nșelăciuni să amăgesc regina
Și s-o încing cu flacăra iubirii,
Ca nu cumva să-și schimbe dînsa gîndul
Din voia unui zeu, ci să-ndrăgească
Și ea cu mine-odată pe Enea.
Ascult-acum ce-am pus în gînd și-n cè fel
Tu ai putea să faci isprava asta:
Regescul fiu, comoara vieții mele,
Chemat de-al său părinte scump, e gata
Să meargă în sidonica cetate,
Ducînd cu el și niște daruri, scoase
Din valuri și din flacările Troiei.
Dar eu am să-l adorm, să-l iau cu mine
Și să-l ascund pe culmile Citèrei
Sau pe Idàliu,-n templul meu cel sacru,
Ca nu cumva să afle-nșelăciunea
Și curmeziș în cale-mi să se pună.
Cum ești și tu copil, tu ia făptura
Copilului și chipu' lui îmbracă-l
O noapte numai, nu mai mult de una!
Doar chipu' i-l cunoști! Și cînd regina
O să te ieie pe genunchi la masa
Împărătească și la închinarea
Paharelor; atunci cînd ea pe tine
La sîn o să te strîngă ș-o să-ți deie
Sărutări dulci, înșal-o tu, strecoară-i
Veninul tău, ascunsa ta văpaie!"
La zisele zeiței, scumpei mame,
Cupìdo se supune: el își scoate
Arìpele și bucuros pășește

În pasu' lui Iul; iar Venus picură
O aromeală-n trupu' lui Ascaniu,
Îl ia la sînu-i cald şi-l duce-n crîngul
Idàliei, sus, unde măgheranul
Cu fragedele-i flori înmiresmate
Îl înfăşoară-n umbra lor cea dulce.
Ş-acum, ţinînd cuvîntul ei, Cupido
Mergea voios în urma lui Ahate,
Ducînd la tiri regeştile odoare.
Cînd el sosi, în sala de ospeţe,
C-un mîndru baldachin împodobită,
Regina la mijlòc se aşezase
Pe patul ei cel încrustat în aur.
Enea tatăl, tineretul Troiei
S-adun-acuma şi se pun la masă
Pe paturi cu velinţe de porfiră,
Iar apă de spălat pe mîni dau şerbii
Şi din panere-mpart la oaspeţi pîinea,
Aduc ştergare tunse. Înlăuntru
Cincizeci de şerbe sînt, ce au de grijă
Să rînduiască-n lung şirag bucatele
Şi focul cel din vatră să-l hrănească.
O sută altele mai sînt, ş-o sută
De slujitori, cu toţii tot de-o seamă:
Ei mesele cu feluri de mîncare
Le-ncarcă şi pahare pun pe mese.
S-au adunat şi tiri, mulţime mare,
În veselul palat; rugaţi să şadă
Au fost şi ei pe paturi înflorate.
Şi toţi de darurile lui Enea
Şi de Iul acum se minunează,
De ochii lui de foc şi de-ale zeului
Cuvinte prefăcute, şi de mantie,
De vălul cel cu foi de-acant pe margini!
Dar mai ales nefericita Dido,
Sortită vai! pieirii viitoare,
Nu poate inima să şi-o aline,
Şi-ncepe să se-nflacăre uitîndu-se
Şi la copil, vrăjită, şi la daruri!
Copilu-i sare-n braţe lui Enea,

S-agață de grumazu' lui și dorul
I-l stîmpără-nșelatului părinte!
Apoi, se duce la regină. Dînsa
Cu ochii și cu inima ei toată
E numai la copil, ba încă-l strînge
Din cînd în cînd la piept: nu știe Dido
Ce zeu îi șade pe genunchi, sărmana!
Dar el de Acidàlia[22] nu uită,
De mamă-sa: el pe Sihèu începe
Din inima Didonei să-l alunge
Și iar s-aprind-o dragoste-nfocată
În pieptu-i potolit de multă vreme,
În inima-i pustie de iubire.
Iar cînd, pe urmă, s-a sfîrșit ospățul
Și masa a fost strînsă, ei atunce
Pun oluri mari de vin și le-ncunună.
Acuma-i larmă în palat! Răsună
De glasuri multe sala cea întinsă.
De sus, de auritele sufituri
Atîrnă policandrele-aprinse
Și fàchiile biruie-ntunericul.
Atunce Dido, iată, cere cupa
De aur, grea de pietre nestemate,
Din care au băut cîndva și Belus[23]
Și toți acei care se trag din Belus,
Și ea, apoi, cu vin curat o umple:
„O! Iupiter, tu care te chemi paznic
Al ospeției, fă, binevoiește,
Zi veselă să fie ziua asta
Și pentru tiri, dar și pentru pribegii
Din Troia, și de ea să-și amintească
De-apururea și strănepoții noștri!
Cu noi să fie buna noastră Iuno
Și Bacus, dătătorul veseliei!
Iar voi acuma, tirii mei, cu toții,
Fiți binevoitori părtași ospățului!"
Ea zice, și cu vin stropește masa,
Și dupăce-a vărsat pe masă pàosul,
Ea-ntîi de cupă își atinge buzele.
Îi dă pe urmă cupa și-l îndeamnă

Pe Bitia să beie. Fără preget
El cupa cea de aur o deșartă,
Dă vinul înspumat pe gît! Și ceilalți
Fruntași, apoi, fac tot așa. Dar, iată,
Iopa cel cu plete lungi, școlarul
Lui Atlas uriașu'-ncepe-acuma
Să sune din chitara aurată:
El cîntă luna cea colindătoare,
Și-ntunecimile de soare, cîntă
Și obîrșia neamului de oameni
Ș-a bestiilor, fulgerul și ploaia,
Arcturul și ploioasele Hiade
Și cele două Care; el mai zice
De ce-n Ocean atîta se grăbește
Să se cufunde soarele de iarnă
Și ce se pune nopților în cale,
Că vin așa tîrziu în timpul verii?
Bat tirii, bat și iară bat din palme,
Și după ei troienii. Numai Dido
Îl ține pe Enea pînă noaptea
Tîrziu de vorbă, ea, nefericita,
Sorbind din cupa dragostei pe-ncetul.
Ea multe-l tot întreabă despre Priam
Și multe despre Hector îl întreabă:
Ba fiul Aurorei cu ce arme
La Troia a venit, ba Diomede
Ce fel de cai avea, ba cît de mare
Era Ahile. „Dar mai bine, haide,
Mărite oaspe"-i zice ea la urmă —
„Din capăt ia-o și ne spune nouă
De cursele danailor, de-a' voastre
Nenorociri, de-a voastră pribegie.
Că doar de șapte veri acuma umbli
Pribeag pe-atîtea mări, pe-atîtea țărmuri".

CÎNTUL AL DOILEA

Tăcură toţi, la el cu ochii ţintă,
Şi de pe patu-i nalt Enea tatăl
Urzi cuvîntul:
„Porunceşti, regină,
Să-mi răscolesc cumplita mea durere,
Să spun cum grecii au surpat puterea
Şi-mpărăţia cea de plîns a Troiei
Şi jalea ce-am văzut-o şi la care
Am fost părtaş din greu. Dar cine oare
Dintre dolopi ori mirmidoni[1], au cine
Dintre ostaşii crudului Ulise
Şi-ar stăpîni şiroaiele de lacrimi
Cînd i-ai vorbi de lucruri ca aceste?
Ş-apoi şi noaptea umedă-i pe ducă
Şi, scăpătînd, la somn ne-mbie stelele.
Dar dac-aşa de mare ţi-i dorinţa
Pe scurt să afli chinurile noastre,
S-asculţi al Troiei zbucium de pe urmă,
Deşi cînd mi-amintesc, mă prind fiorii
Şi fug ş-acum de-atîta jale, totuşi
Eu voi începe. Frînţi de lupte, capii
Danailor[2], şi prigoniţi de soartă,
După atîţia ani clădir-un munte
De cal (aşa le dete-n gînd Minerva),

Din lemn de brad întruchipîndu-i coastele.
Spuneau că-i dar de-ntoarcere, viclenii!
Aşa s-a fost zvonit. Dar ei, în taină,
Trăgînd la sorţi, băgară înlăuntru,
În golul orb, bărbaţi unu' şi unu',
Şi groaznicele calului deşerturi
Tot cu oşteni armaţi ei le ticsiră.
Este-un ostròv în văzul Troiei, Tènedos,
Bogat şi preavestit odinioară,
Cînd Priam sta-mpărat, acuma însă
Un sîn pustiu de mare,-atîta numai,
Un adăpost amăgitor de nave.
Acolo, dar, pe malul singuratic,
Danaii s-au ascuns, iar noi crezurăm
Că s-au tot dus pe mare la Micena.
De-acum de lunga-i jale scapă Teucria!
Noi, bucuroşi, ieşim pe porţi deschise,
Ca să vedem şi lagărul cel doric
Şi ţărmul părăsit şi gol tot locul:
„Aice îşi aveau dolopii tabăra,
Dincoace-Ahile cel cumplit; acòlo
Erau corăbiile,-aice luptele"!
Încremeniţi unii din noi se uită
La darul cel aducător de moarte
Al vergurei Minerve şi se miră
De namila de cal! Şi-ntîi Timète
Ne-a îndemnat să-l tragem înăuntru,
Să-l aşezăm pe deal, în cetăţuie:
Vînzarea-a fost, ori astfel a voit-o
Ursita Troiei? Capis, dimpotrivă,
Şi alţii, care-aveau mai bună minte,
Stăteau de noi ba s-aruncăm degrabă
În mare darul bănuit şi cursa
Danailor, ba foc să-i dăm pe dată,
Ba să-i străpungem pîntecul, cercîndu-i
Ascunzătoarea: pururi îndoită,
Aşa-n păreri mulţimea se dezbină.
Atunci, cu gloată multă după dînsul,
El cel dintîi, de sus, din cetăţuie,

Laòcoon aleargă. De mînie
El arde şi ne strigă de departe:
„Vai vouă! aţi nebunit? Voi credeţi
Că dùşmanii s-au dus? Au credeţi poate
Că darurile grecilor sînt fără
De-nşelăciuni? Aşa-l ştiţi pe Ulise?
Ori s-au ascuns aici, în lemn, aheii,
Ori calu-i meşteşug făcut anume
Să vie pe de-asupra ca să vadă
Ce facem noi prin case, în cetate,
Ori e la mijloc altă viclenie:
Troienilor, în cal să nu vă-ncredeţi!
Să fie orice-ar fi, mă tem ş-atunce
De greci cînd vin cu daruri". Asta zice
Şi cu putere mare-aruncă iute
O lance uriaşă-n coasta calului,
În vintrele-i boltite: ea se-nfige
Şi tremură, şi pîntecu' i-l zguduie,
Găunul sună surd şi scoate-un gemet.
De-ar fi voit-o zeii! Mintea noastră,
Să nu fi fost orbită, cu securea
Ne-ar fi-ndemnat să spintecăm capcana!
Pe locul ei ar sta ş-acuma Troia,
Şi tu, cetate naltă a lui Priam!
Dar iată că păstori troieni la rege
Tîrau acum, în chiote, cu mînile
Legate-un tînăr: singur le ieşise
Necunoscut în drum: chiar el pusese
La cale viclenia, ca, pe urmă,
Aheilor să le descuie Troia,
Om îndrăzneţ, la amîndouă gata:
Ori înşelătorii să uneltească,
Ori o pieire sigură să-nfrunte.
De pretutindeni tineretul Troiei
Aleargă împrejuru' lui să-l vadă
Şi pe-ntrecute-şi bate joc de omul
Cel prins. Acuma tu ascultă cursele
Danailor: din făr' delegea unuia
Învaţă să-i cunoşti pe toţi.

Cînd, aiurit, în văzul tuturora
Şi nearmat stătu rotindu-şi ochii
În jurul gloatei de troieni, el zise:
„Ah! ce pămînt de-acum, ce mări pe mine
Mă pot primi? Ce-mi mai rămîne mie?
N-am loc nici la danai şi, pe de-asupra,
Dardanii, vai! îmi cer pedeapsa morţii".
La gemetele lui a'noastre inimi
S-au şi muiat pe loc, mînia toată
S-a alinat în piepturile noastre!
Noi îl zorim să spună din ce neam e?
Ce vrea? Şi, prins fiind, în ce se-ncrede?
Atunci el fără fric-aşa cuvîntă:
„Ţi-oi spune, orice-ar fi, tot adevărul,
O! rege!-ntîi că-s grec, întîi aceasta,
Nu spun că nu; căci soarta ne-ndurată,
Dacă-l făcu nenorocit pe Sinon,
Flecar şi mincinos ea nu-l va face.
Ţi-o fi ajuns vreodată la ureche
Măritul nume al lui Palamede,
Lui Belus[3] strănepot, pe care grecii
Cu pîrîturi că-i vînzător de ţară
Fiindcă dînsul n-a voit războiul,
Nevinovat îl aruncară morţii,
Ş-acu-l jelesc, cînd nu mai vede ziua.
Lui, dar, ca soţ m-a dat sărmanu-mi tată
Din anii cei dintîi, fiind şi rudă,
Şi m-a trimis încoace la războaie.
Cît a fost domn ş-avu cuvînt în sfaturi
Şi eu avui şi nume şi căutare.
Dar după ce s-a dus din lumea asta,
Răpus de viclenia lui Ulise,
(Vă spun doar lucruri care sînt ştiute)
Eu zilele-mi tîram în întuneric
Şi-n jale,-ntărîtat fiind de soarta
Sărmanului nevinovat prieten.
Şi eu, nebun! Să fi tăcut din gură!
Eu m-am jurat c-o să-l răzbun pe dînsul,

De-o să mă-ntorc în părintescul Argos
Învingător, de-o fi să fie asta.
Ce ură mi-am stîrnit cu-a'mele spuse!
Tot răul mi s-a tras de-aici: Ulise
Mereu cu alte vini a prins de-atunce
A mă-nfrica ş-a-mprăştia-n mulţime
Vorbe-n doi peri, ş-a-mi căuta pricină,
Ştiindu-şi bine vina. Pîn' la urmă
Nu s-a lăsat: cu Calcas[4] împreună . . .
Dar însă pentru ce cu de-ale mele
Şi în zadar pe voi să vă mai supăr?
Ce vă mai ţin cu vorba? Dacă credeţi
Că grecii toţi sînt, toţi, la fel şi dacă
Ajunge s-auziţi că-s grec, atunce
Pedeapsa, haide, daţi-mi-o odată!
Cel din Itaca asta o doreşte
Şi vor plăti-o bine şi atrizii!"
Dar noi atunce ardem şi mai tare
Să-l întrebăm pe el şi să-l descoasem
Nebănuind pelasga[5] viclenie
Ş-atîtea fărdelegi. Din nou făţarnicul
Se face că-i e teamă şi vorbeşte:
„Adese grecii au voit să pună
La cale fuga lor, să lase Troia,
Şi, frînţi de-un lung război, să plece-acasă.
De-ar fi făcut-o! Dar ades pe dînşii
I-a-mpiedecat şi viforul cel aprig
Şi, cînd să plece, i-a-nspăimat şi Austrul.
Iar cînd din grinzi de-arţar fu calul gata,
Huiră norii în văzduh de tunet.
Pe Euripil îngrijoraţi atunce
Noi l-am trimis să-ntrebe pe Apolo,
Şi el din templul zeului ne-aduse
Solie tristă: „Cînd aici veniraţi,
Danailor, pe ţărmurile Troiei,
Cu sînge de fecioară înjunghiată[6]
Aţi alinat furtunile: cu sînge
Să vă căutaţi întorsul! O viaţă
De grec se cere jertfă". Vorba asta
Cum a ajuns mulţimii la ureche,

Cum înlemniră toţi. Fior de gheaţă
Prin oase le trecu: la moarte cine
Era sortit? Pe cine-l vrea Apolo?
Atunci Ulise-l tîrîie pe Calcas
Cu strigăt mare-n mijlocul mulţimii,
Să spună care e voinţa zeilor.
Ah! Mulţi îmi tot cîntau nelegiuirea;
Cei ce tăceau vedeau şi ei prea bine
Ce va veni. Dar zece zile Calcas
N-a scos o vorbă: -nchis în el, pe nime
N-a vrut nici să numească, nici s-arunce
La moarte. Dar apoi, zorit prorocul
De zbierătele celui din Itaca
(Era ajuns cu el!), a rupt tăcerea,
Menindu-mă altarului pe mine.
Toţi se-nvoiră şi nenorocirea
Care-i pîndea pe toţi ei o lăsară
Pe capul unui singur om să cadă.
Cumplita zi sosise; cele sfinte
Erau acuma gata: şi făina
Şi sarea, şi panglicile pe tîmple.
Dar eu — o spun! — m-am smuls din gheara morţii.
Cătuşele mi-am rupt şi peste noapte
Stătui ascuns în stuh, într-o băltoacă,
Pîn' să destindă pînzele danaii,
Dacă cumva le-or fi destins! De-acuma
Nici o speranţă nu mai am pe lume
Să-mi văd străvechea ţară, nici copiii
Cei dragi şi nici pe scumpul meu părinte.
Şi, pentru c-am fugit, pe dînşii poate
I-or pedepsi danaii şi cu moartea
Ei vor plăti păcatul meu, sărmanii!
De-aceea, dar, pe Cei-de-sus, o! rege,
Pe zeii care-s martori adevărului,
Şi dac-a mai rămas pe lumea asta,
Neîntinată încă, vreo dreptate,
Pe ea mă jur: eu rogu-te pe tine,
Aibi milă tu de chinurile mele
Aşa de mari, aibi milă tu de-un suflet
Ce-asemenea neomenii îndură!"

Îndoplecați, de plînsetele-aceste,
Îi dăruim viața, ba-i și plîngem
De milă, și chiar Priam dă poruncă
Să-l scoată din cătușe și din lanțuri,
Și-i spune-așa, cu vorbe de prieten:
„Oricine-ai fi, de-acu-nnainte uită-i
Pe grecii tăi pierduți! Vei fi al nostru!
Dar să-mi răspunzi curat la întrebare:
De ce-nchipară matahala asta
De cal? Și cine-a născocit-o? Ce vor?
E-un dar făcut la zei ori este, poate,
Unealtă de război?“ Așa el zice,
Și Sinon cel călit în viclenie
Grecească și-n minciună își ridică
La cer descătușatele lui brațe:
„Pe voi, cerești văpăi, cu-a voastră sfîntă
Dumnezeire eu vă iau de martori,
Altare, voi, junghiere blestemate
De care eu fugii și sfinte pànglici
Pe care le-am purtat ca jertfă, astăzi
Pot rupe legămintele cu grecii,
Pot să-i urăsc și la lumina zilei
Să dau ascunsurile lor. Eu unul,
Eu nu mai sînt legat cu nici o lege
De țara mea. Dar tu rămîi, o! Troie,
La juruința ta și, mîntuită
De mine, jos tu nu-ți lăsa cuvîntul,
Dac-o să-ți spun adevărat și dacă
O să-ți întorc un bine-așa de mare!
Speranța toat-a grecilor și toată
Credința în război a stat tot timpul
În sprijinul Minervei. Dar de-atunce
De cînd nelegiuitul de Tidide
Și capul fărdelegilor Ulise
S-au pus din templul sfînt să zmulgă chipul
Zeiței Palas, ucigînd pe paznici,
Și chipu-i l-au răpit și cutezat-au
Cu mînile cruntate să s-atingă
De pànglicile sfinte-ale Fecioarei,

De-atunce li s-a spulberat danailor
Speranța și puterea li se frînse,
Zeița de la ei și-ntoarse fața.
Aieve, prin minuni, le dete semne
Tritònia[7]: de-abia-i pusese chipul
În tabără și flacări fulgerară
Din ochii ei boldiți, pe trup sudoare
Sărată-i curse și (minune mare!)
Ea a sărit de la pămînt de trei ori,
Cu scut cu tot, și clătinîndu-și lancea.
Atunci îndată Calcas proroceşte
Că ei pe mare trebuie s-o ieie
La fugă, și că Pèrgamul nu poate
Să fie dărîmat de lănci argive,
De nu se-ntorc să cerce iară semnele
În Argos[8], și-nnapoi n-aduc iar chipul
Zeiței, ce l-au dus de-aici cu sine
Pe mare, în corăbii încujbate.
Ș-acum, dac-au pornit-o la Mìcena,
În țara lor, mînați de vînt, și arme
Ei își gătesc și zei își fac prielnici.
Brăzdînd genunea iară, fără veste
Vor fi aici. Așa menește Calcas.
Și iată,-n loc de chipul zînei Palas,
Spre-a îmbuna jignita zeitate,
De Calcas îndemnați, ei înjghebară
Această namilă, ca să-și răscumpere
Cumplita lor nelegiuire. Calcas
A poruncit nemăsurat de mare
Și din stejar să făurească namila,
Și pînă sus, la nouri, s-o înalțe,
Ca nici pe porți să-ncapă, nici să fie
In cetățuie dusă, nici să poată
Poporul ocroti tot ca-nnainte,
Sub pavăza cea veche a zeiței.
A'voastre mîni de-or pîngări prinosul
Adus Minervei, pacoste cumplită
Peste troieni și peste-mpărăția
Lui Priam o să cadă (ba mai bine
Întoarcă zeii pacostea spre Calcas);

Dar dacă-l veți urca-n cetatea voastră
Cu-a' voastre mîni chiar, Asia atunce
Cu armii grele pînă chiar sub murii
Lui Pelops[9] va veni: aceasta-i soarta
Care-i așteaptă pe nepoții noștri.
Îmbrobodiți de lacrimi prefăcute
Și de înșelăciunile lui Sînon,
De jurămintele lui cele strîmbe,
Noi toate le-am crezut, noi, cei pe care
Nu i-a înfrînt Ahile din Larisa,
Nici fiu' lui Tideu, și nici cei zece
Ani la război, nici mia de corăbii.
Atunci, vai nouă! alta și mai mare,
Mult mai cumplită încă ni s-arată,
Și din senin ne-aruncă spaima-n suflet:
Laòcoon, sortit să fie preot
Al lui Neptun, junghia pe-altarul jertfelor
Grozav de mare-un taur, cînd, deodată,
Cu niște rotocoale uriașe,
Doi șerpi (cînd povestesc, mă prind fiorii)
S-așternpe linul mării dinspre Tènedos
Și amîndoi odat-o iau spre țărmuri.
Cum li se-ncoardă pieptul printre valuri!
Și crestele ca sîngele de roșii
Răsar din ape, coada li se joacă
Pe valuri și spinările grozave
În arcuri li se-ncujbă. Clocotește
Spumatul val! Acum sînt chiar pe țărmuri;
Ei scapără din ochi văpăi cruntate,
Plesnesc din limbi și-și ling în șuier gura.
Pălind de spaimă noi atunci o rupem
La fugă, iară șerpii drept la preot
O iau și mai întîi încing copiii
Cei doi și-i mușcă și din ei se-nfruptă;
Pe urmă și pe dînsul care-aleargă
C-o lance-n ajutor, îl împresoară
Și-l cercuiesc în groaznice inele.
De două ori i-au colăcit mijlòcul,
De două ori spinarea lor solzoasă
Pe după gîtu' lui și-au răsucit-o,

Şi tot le iese capul şi gîtlejul
În sus! Iar el cu mînile se-ncoardă
Colacele să-şi zmulgă de pe sine,
Pe panglici ud de bale şi de negru
Venin, şi scoate răcnete în aer
Ca taurul cînd e rănit şi scapă
De la altar şi barba rău înfiptă
Şi-o scutură întruna din cerbice.
Dar iat-acum că şerpii către templu
O iau răzleţi alunecînd şi-ndată
În capiştea Tritònidei cumplite
Se duc şi la picioarele zeiţei
Se pitulă sub pavăza-i boltită.
Atunci pe toţi i-apucă spaima iară
Şi inima le tremură. Cu toţii,
Spun că pe drept şi-a ispăşit păcatul
Laòcoon, ce-a pîngărit cu fierul
Lemnul cel sfînt şi blestemata lance
A aruncat-o-n el. Toţi strig-atunce
Să ducă-n templu calul şi să-nnalţe
Zeiţei rugăciuni.
Noi spargem zidul, dezvelim oraşul.
Cu toţii se aştern acum pe lucru,
Pun calului şi roate sub picioare,
Şi de grumaji îi leagă nişte funii
Şi trag de ele. Vai! capcana morţii
Se urcă în cetate, grea de arme,
Jur împrejur băieţi şi fete vergure
Cîntări de slavă cîntă şi pe funii
Se bucură şi ei să pună mîna.
Ea se tot urcă ameninţătoare
Şi lunecă în inima cetăţii.
O! ţara mea, locaş de zei, o! Troie,
Şi voi, vestite în războaie ziduri
Dardanice! de patru ori atunce
S-a poticnit în pragul porţii calul
Şi armele de patru ori în pîntec
Au zuruit. Dar noi, uitînd de toate,
Dăm zor mereu, orbiţi de nebunie,

Şi aşezăm în sfînta cetăţuie
Cea namilă de cal, pieirea noastră.
Casandra chiar ş-atunci deschise gura
Să ne vestească soarta viitoare,
Dar, din porunca unui zeu, troienii
Pe dînsa n-au crezut-o niciodată,
Şi noi, nefericiţii (căci aceasta
Avea să fie ziua de pe urmă)
În verzi cununi, ca-n zi de sărbătoare,
Înveşmîntăm locaşurile sfinte.
În vremea asta cerul se roteşte
Şi din Ocean şi noaptea se ridică
Învăluind pămînt şi cer şi cursa
Danailor în umbra ei cea deasă.
Împrăştiindu-se pe-acasă, teucrii
Tăcură şi, trudiţi, îi prinde somnul.
Dar şi falanga grecilor acuma,
Şi ea, se întorcea-ndărăt din Tènedos,
Cu năvile în bună rînduială,
Sub tainica, prietena lumină
De lună, către ţărmuri cunoscute,
Cînd iată că s-a ridicat o flacără
De pe corabia regească: Sinon,
Păzit de zei duşmàni, furiş descuie
Ascunzătoarea cea de brad, dă drumul
Danailor închişi în vintrea calului,
Şi calu-i vars-atunci pe toţi afară:
Ies din găunul calului Tesandru
Şi Stènelus şi crîncenul Ulise,
Ies veseli, şi pe-o funie întinsă
Alunecă, şi Àcamas şi Toas,
Neoptolem Pelidul şi Macaon,
El cel dintîi, şi Menelàu, şi însuşi
Epèu, născocitoru-nşelăciunii.
Ei dau năvală repede-n oraşul
Cel cufundat în somn şi-n băutură,
Ucid pe paznici şi, pe porţi deschise,
Primesc pe soţii lor şi se-mpreună
Cu gloatele la fapta lor părtaşe,

Era cînd somnul cel dintîi începe
Şi ca un dar ceresc el îşi strecoară
Dulceaţa lui în bieţii oameni. Iată
Că eu în vis îl văd, sub ochi, pe Hector
Nespus de trist, vărsînd potop de lacrimi,
Şi ca atunci cînd îl tîra Ahile
Legat de caru' lui, şi era negru
De sînge şi de praf şi cu picioarele
Străpunse de curele şi umflate.
Vai mie! cum era! nu ca acela
Pe care-l văd ş-acuma cum se-ntoarce
Încins cu armătura lui Ahile,
Sau cum era cînd aruncase focul
În vasele ahee, ci cu barba
Zbîrlită şi cu plete năclăite
De sînge, cu tot corpul numai rane,
Sub zidurile strămoşeşti primite.
Şi parcă eu întîi, plîngînd, pe dînsu'
Îl cuvîntam cu jalnice cuvinte:
„Lumina Troiei, neclintita noastră
Speranţă! Ce-ai întîrziat atîta?
Şi de pe care ţărmuri vii, o! Hector,
Mult aşteptate? Vai, După pieirea
Atîtor soţi de-ai tăi, după atîtea
Ş-atîtea suferinţe îndurate
De oameni, de cetate, noi la tine
Trudiţi cătăm. Şi ce cumplită faptă
A întinat privirea ta senină?
Aceste răni de ce le văd pe tine?"
Dar el nimic! El nu mai stă să-mi deie
Răspuns la întrebările-mi deşarte,
Ci din adîncul pieptului el geme:
„Ah! fugi tu, cel născut dintr-o zeiţă,
Şi smulge-te din flăcările-aceste!
Duşmanu-i în oraş. Din culme Troia
Se surpă. Ţării noastre şi lui Priam
Destul i-am dat. De-ar fi putut fi Pèrgamul
De-o mînă apărat, de-această mînă
El ar fi fost, de-a mea! Dar astăzi Troia
Ţi-ncrede cele sfinte şi Penaţii:

Tu ia-i ca soți ursitei tale! Caută-le
Și ziduri! Pîn' la urmă-ntemeia-vei
Cetate mare, dacă vei străbate
Noianul mării". El așa-mi cuvîntă
Și îmi aduce-apoi în mîni din fundul
Altarului pe Vesta-mpodobită
Cu sfintele panglici, și focul veșnic.
În vremea asta strigăte de jale
Zbucnesc de pretutindeni în cetate
Și zgomotele tot mai lămurite
S-aud (deși era dosită casa
Lui tatu-meu Anhise și ascunsă
Între copaci) și vuietul de arme
Tot mai aproape vine, mai aproape.
Eu sar din somn și sus, chiar sus, pe casă
Mă urc și stau de-ascult, urechi sînt numai,
Ca un păstor cînd focul se încinde
Pe-un lan și cînturi bat vijelioase,
Ori cînd puhoiul repede din munte
Palancă face holdele bogate
Și țarinile, toată munca boilor,
Și tîrîie la vale și pădurile:
El clocotu' l-aude de pe stîncă,
Dar, uluit, nu știe ce-i. Atunce
Ni s-a învederat și adevărul:
Atunci pe față li se dete cursa
Danailor; s-a prăbușit și casa
Lui Deifob în flăcările focului;
Alăturea acuma arde-aceea
A lui Ucàlegon; sigèa[10] mare
De foc se luminează pîn'departe;
Zbucnește strigăt de bărbați și sunet
De trîmbiți. Eu, ca un nebun, iau armele
În mîni, dar ce să pot cu ele face?
Îmi arde sufletul s-adun în grabă
O mînă de bărbați, să plec la luptă,
Cu soții mei s-alerg în cetățuie.
Mînia mea turbată mă împinge
Așa să fac, și-ndată-mi vine-n minte
Că e frumos să mori cu arma-n mînă!

Dar iat-atunci că Pantus Otriadul,
Chiar preotu' lui Febus din cetate,
Scăpat fiind de sulițele-ahee,
Cu cele sfinte vine și cu zeii
Cei biruiți, de mînă cu nepotu-i,
Și, uluit, spre casa mea aleargă.
„O! Pantus, cum stau lucrurile? Oare
Ce cetățuie mai luăm de-acuma?"
De-abia vorbii, și el, gemînd, îmi spune:
„Veni și ziua cea de-apoi și ceasul
Dardàniei sortit! Troieni pe lume
Azi nu mai sînt; nici Ilium, nici marea
Troienilor mărire nu mai este!
Pe toate le-a mutat în Argos Iupiter
Cel crunt, și în orașu-ncins de flacări
Danaii sînt stăpîni. Chiar în cetate
Stă calul nalt, vărsînd oșteni în arme,
Și-nvingător lățește Sinon focul
Și ne înfruntă. Unii vin cu miile
Pe porțile deschise-n două laturi,
Așa de mulți, cîți n-au venit din marea
Micenă niciodată, iară alții
Cu armele s-au pus pe străzi înguste
În curmeziș, ca să ne-ație calea.
Stă spada cea de fier scînteietoare
Din teacă scoasă, gata să ucidă!
Abia mai cearc-a se lupta străjării
Cei de la porți se-mpotrivesc ca orbii!"
Cînd auzii așa că-mi spune Pantus
(Ș-a fost și voia zeilor!), îndată
M-arunc în foc și-n luptă, unde crunta
Erinie[11] și freamătul mă cheamă
Și strigătul ce pîn'la cer se urcă.
Ieșind în cale-mi în bătaia lunii,
Ca soți s-adaugă Ripèu și Èpitus
În arme prea puternicul, și Hipanis
Și Dimas: ei cu toți se adună
În jurul meu, și tînărul Corebus,
Fiu lui Migdon, care pe Casandra
Nebun o îndrăgise, și la Troia

Venise chiar în zilele acele.
Îi aducea şi ajutor, ca ginere
Lui Priam, şi troienilor. Sărmanul!
El de mireasa lui, de profeteasă,
N-a vrut s-asculte.
Cînd i-am văzut pe toţi de luptă dornici
Încep şi eu atunce a le spune.
„Copii, ah! inimi în deşert viteze,
Nestrămutată dacă vi-i dorinţa
Să cutezaţi a căuta chiar moartea,
Vedeţi prea bine care-i soarta noastră:
Au părăsit şi temple şi altare
Toţi zeii, scutu-mpărăţiei noastre,
Şi voi acum veniţi în ajutorul
Unui oraş în flacări. Să murim dar!
Să ne-aruncăm în valvîrtejul luptei!
O singură scăpare au învinşii:
Să nu mai spere nici într-o scăpare.
Atunci mînia-n pieptu' lor s-aprinde.
Ca lupii cei prădalnici pe-ntuneric,
Pe care-orbiş îi mînă crunta foame
Şi puii, rămaşi singuri, îi aşteaptă
Cu gîtiţa uscată, tot asemeni
Păşim şi noi printre săgeţi şi dùşmani
La moarte nendoielnică, pe drumul
Ce duce drept în inima cetăţii.
În jurul nostru zboară noaptea neagră
Şi-n umbra ei ne-nvăluie. Dar cine
Să poată povesti din grai prăpădul
Şi morţile acelei nopţi, au cine
Să le stropească cu destule lacrimi?
Oraşul vechi, care-a domnit atîta
Amar de ani, se surpă: pretutindeni,
Pe străzi, pe pragul templelor, prin case,
Cu miile zac trupuri fără viaţă.
Şi nu numai troienii au plătit-o
Cu sîngele; virtutea cîteodată
Şi-n inima învinşilor s-aprinde:
Învingători, danaii cad şi dînşii.

Şi peste tot e spaimă, jale-amară
Şi moartea-n fel de feţe pretutindeni.
C-o mare ceată de danai, întîiul
În calea noastră Androgèu răsare.
Neştiutor, crezîndu-ne că sîntem
Şi noi de-ai lor, el de la sine însuşi
Ne-ntîmpină cu vorbe de prieten:
„Voinicilor, daţi zor! Ce-atîta lene
Şi-ncetineală? Alţii pradă Pèrgamul
Încins de foc, şi iau cu dînşii prada,
Şi voi de la corăbiile nalte
Abia acum veniţi?“ A zis şi-ndată,
Cum în doi peri a fost răspunsul nostru,
El a văzut că nemerise-n toiul
Duşmànilor. Înmărmuri şi limba
Şi-o înfrînă şi înapoi se trase.
Cum cineva, cînd apăsat păşeşte
Prin nişte mărăcini, deodată calcă
Pe-un şarpe şi-nfricat se dă în lături,
Căci şarpele-şi ridică-ndată capul
Cel mînios şi gîtu'lui cel vînăt
Şi-l umflă, tot aşa, cuprins de tremur,
Cînd ne-a văzut pe noi, cerca să fugă
Şi Androgèu. Atunci noi dăm năvală
C-un zid de lănci încingem pe duşmanii
Înspăimîntaţi, neştiutori de locuri,
Şi peste tot pămîntului i-aşternem:
Norocu-ncepe-a ne zîmbi!
Corebus,
Săltînd şi-mbărbătat de biruinţă,
Ne spune: „Soţii mei, pe unde soarta
Înseamnă drumul mîntuirii noastre
Şi priitoare ni s-arată nouă,
Şi noi să mergem! Scuturile-acuma
Să le schimbăm şi armele danae
Să ni le potrivim pe noi! Vîrtute
Sau viclenie, cine mai întreabă
Cînd ai a face c-un duşmàn? Duşmànii
Au să ne deie arme“. Aşa vorbeşte
Şi chivăra lui Androgèu şi-o pune

În cap, îi ia şi pavăza, podoaba
De pavăză, iar sabia argivă
Şi-o potriveşte el la şold. La fel fac
Şi Dimas şi Ripèu şi tinerimea
Cea veselă; se-ncinge fiecare
Cu armele abia luate pradă.
Şi noi atunci, dar fără zei prielnici,
Păşim printre danai. Prin noaptea oarbă
Ne tot încăierăm cu ei la luptă
Şi-n iad pe mulţi dintre danai trimitem.
Fug unii în risipă la corăbii
Şi la picior o iau spre ţărmii siguri,
Iar alţii înapoi se urcă-n namila
De cal, cuprinşi de frica ruşinoasă,
Şi iar s-ascund în cunoscuta vintre.
Vai! nu-i iertat ca omul să se-ncreadă
În zei atunci cînd zeii sînt potrivnici!
Acuma iată c-o tîrau din templul
Minervei, chiar de la altar, pe fata
Lui Prìam, pe Casandra, despletită,
Priviri de foc nălţînd la cer zadarnic,
Numai priviri, căci mînile gingaşe
În lanţuri îi erau încătuşate.
Priveliştea aceasta n-a răbdat-o
Corebus: el, ca un ieşit din minte,
Se şi aruncă între dùşmani, gata
Să moară. Noi ne ducem după dînsul
Şi toţi grămadă năvălim. Atunce
Întîiaşi dată, de pe culmea naltă
A templului sîntem răpuşi cu suliţi
De-ai noştri chiar: un crunt măcel se naşte
Cînd ei ne văd cu arme şi cu creste
Greceşti pe cap, vai! înşelaţi de ele!
Cu urlete cumplite de mînie
Că fata le-a fost smulsă, şi danaii
De peste tot s-adună, dau năvală
Şi Aiax şi Atrizii şi oştirea
Dolopilor, ca vînturile care
Se-ncaieră-ntre ele cîteodată,

Cînd s-a pornit vîrteju' lor: Zefirul
Şi vîntul de la miazăzi şi Eŭrul
În caru-i tras de caii Răsăritului;
Pădurile huiesc şi cu tridentul
Nereu izbeşte înspumat şi marea
Din fundurile ei o răscoleşte.
Chiar cei pe care noi prin umbra nopţii
I-am risipit cu viclenia noastră
Şi i-am tot alungat prin tot oraşul,
Apar şi ei şi, cei dintîi acuma,
Ei cei dintîi, cunosc a' noastre scuturi
Şi armele ce i-au minţit, ba încă
Mai văd că vorba noastră altfel sună.
Mulţimea lor ne biruie-ntr-o clipă:
Corebus cel dintîi se prăbuşeşte,
Ucis de Penelèu chiar la altarul
Războinicei zeiţe; cade-n luptă
Rifèu, el, omul cel mai drept din Troia
Şi cel mai aprig paznic al dreptăţii.
Vai! Zeii altfel au găsit cu cale.
Străpunşi de soţii lor pieriră Dimas
Şi Hipanis, ba nici pe tine, Pantus,
Nu te păziră nici cucernicia
Cea multă şi nici pànglica lui Febus.
Cenuş-a Troiei, flacără din urmă
A soţilor mei scumpi, vă iau ca martori:
În prăbuşirea voastră nici de arme
Nu m-am ferit cîndva, nici de primejdii,
Şi de-mi era sortit să cad în luptă,
Eu vrednic aş fi fost să cad de mîna
Danailor. De-acolo noi ne zmulgem,
Eu, Îfitus şi Pèlias (el, Îfitus,
Îngreuiat de anii lui, iar Pèlias
Abia tîrîndu-se, rănit de-Ulise);
Pe noi către palatele lui Priam
Îndată ne şi cheamă nişte strigăte.
Aici o luptă uriaşă, parcă
Nu mai era în altă parte
Şi nu murea în tot oraşul nime!

Aşa vedem încaierul de crîncen
Şi pe danai năvală dînd palatului
Şi pragu-mpresurat sub ţest de scuturi!
Pe scările de ziduri rezemate
Se caţără în faţa porţii grecii,
Cu stînga ei îşi pun în faţă scutul
Spre-a se feri de lovituri, cu dreapta
De-acoperiş încearcă să s-apuce.
Dar şi dardanii smulg acuma ţigle
Şi turnuri, şi, fiindcă văd cu ochii
Pieirea lor, ei, chiar în gura morţii,
Îşi fac din ele arme de-apărare,
Ba prăvălesc şi grinzile-aurite,
Străvechile podoabe-ale palatului;
Iar alţii, jos, cu săbiile goale,
Stau pavăză la porţi, în rînduri dese
Ei le păzesc. Îmbărbătat atunce
Palatu-mpărătesc alerg să-l apăr,
Pe cei viteji cu braţul meu să-i sprijin,
Învinşilor să le sporesc puterea.
Era o uşă-ascunsă înapoia
Palatului; un gang lega-ncăperile
Lui Priam între ele; uşa, desnică,
Duşmanii o trecuse cu vederea.
Pe-acolo, cînd avea fiinţă încă
Ţara lui Priam, biata Andromacă
Venea la socri-adeseori ea singură,
Adeseori i-l aducea de mînă
Bunicului pe micul Astianax.
Eu sus răzbesc, pe coperiş, de unde
În van zvîrleau cu ce puteau s-apuce
Sărmanii teucri. Stînd să cadă parcă,
Un turn acolo se-nnălţa spre stele,
De se vedea dintr-însul toată Troia
Şi lagărul şi năvile danae.
Jur-împrejuru' lui izbind întruna
Cu drugi de fier, pe unde-avea grindişul
Încheieturi mai şubrede, noi smulgem
Din temelie turnul şi-l împingem,

Iar el se clatină, se năruie cu vuiet
Şi cade peste hoardele danae.
Dar alţii vin în loc şi-n vremea asta
Tot curg de sus pietroaie şi tot felul
De zburături.
Pe pragul cel dintîi, chiar la intrare,
În sclipetul armurii de aramă,
S-avîntă Pirus: parcă e-un balaur
Care-ndopat cu ierburi otrăvite
A stat o iarnă-ntreagă sub ţărînă
Plin de venin, şi el, acuma, iată
Că, la lumină, lepădîndu-şi pielea
Şi strălucind de-o nouă tinereţă,
Descolăceşte neteda-i spinare
Şi pieptul către soare şi-l încoardă
Şi-n gură-i joacă limba cu trei vîrfuri.
Cu el e şi Perifas uriaşul,
Şi Automèdon cel ce lui Ahile
Şi armele-i purta,-i mîna şi caii,
Cu el tot tineretul cel din Sciros[12].
Ei la palat năvală dau cu toţii
Şi pe acoperiş aruncă flacări,
Iar Pirus, cel dintîi, ia o secure
Şi dă să rumpă trainicele praguri
Şi din ţîţîni să smulgă şi uşorii.
Tăind un curmeziş de la canaturi,
El sparge uşa zdravănă şi face
O gaur', o fereastră uriaşă.
Acum se vede-nnuntru tot palatul
Şi atriile lungi ies la lumină,
Se văd acum ietacele lui Priam
Şi ale regilor străvechi ai Troiei
Şi-n dosul uşii, înarmaţi, oştenii.
Palatu-nnuntru vai! cum se cutremură
De gemete, de strigăte de jale!
Cum clocotesc cămările de plînsul
Femeilor! Şi vaierul ajunge
La stelele-aurii. Prin uriaşul
Palat ele colindă îngrozite
Şi uşile le ţin îmbrăţişate

Şi le sărută. Aprig ca Ahile,
Zoreşte Pirus tot mereu; nici drugii,
Nici paznicii nu pot să-i stea-mpotrivă.
Sub deasa lovitură de berbece
Se cumpăneşte uşa într-o parte,
Scoşi din ţîţîni, se prăbuşesc uşorii.
Puterea-şi taie vad! Năvală-nnuntru
Danaii dau, pe cei dintîi i-omoară
Şi de oşteni de-ai lor se umple locul.
Nici rîu-n spume, cînd, rupînd zăgazuri,
Din albie îşi iese şi puhoiul
De apă trece peste străvilarele
Din calea lui, nici el nu se revarsă
Cu-aşa mînie mare peste holde
Şi peste şesu-ntins, tîrînd la vale
Cu staule cu tot cirezi de vite.
Eu însumi l-am văzut atunci pe Pirus
Cel însetat de sînge şi pe-Atrizii
Cei doi în prag, văzui şi pe Hecuba
Cu cele-o sută de nurori; eu însumi
Văzui pe Priam pîngărind cu sîngele
Chiar focul sfînt, aprins de mîna lui chiar.
Iar cele cincizeci de iatacuri, mîndră
Speranţă de nepoţi, se năruiră,
Cu stîlpii lor împodobiţi cu aur,
Cu prăzile luate de la bàrbari.
Ş-acolo unde flăcările încă
Nu năvălise,-au năvălit danaii.
Dar poate-ntrebi şi care-a fost ursita
Lui Priam? El, cînd a văzut surpată
Cetatea lui şi uşile fărmate
Şi-n mijlocul palatului pe dùşman,
Zadarnic şi-a mai pus, bătrînu' rege,
Pe umerii tremurători armura
Ce nu-l mai cunoştea de mult pe dînsul,
Zadarnic s-a încins c-un fier netrebnic
Şi-ntre duşmàni s-a aruncat să moară.
În mijlocul palatului, sub bolta
Cea goal-a cerului era pe-atunce
Un uriaş altar şi lîngă dînsul

Un laur vechi care-şi pleca frunzişul
Peste altar şi adumbrea Penaţii.
Aici Hecuba cu-ale sale fete
În van şedeau înghesuite-n jurul
Altarului, ca nişte porumbiţe
Gonite-n stol de neagra vijelie,
Strîngînd în braţe chipurile zeilor.
Dar cînd Hecuba îl văzu pe Priam
Cu armele din tinereţe,-i zise:
„Ce gînd nebun te-a-mpins, nefericitul
Meu soţ, să te încingi cu-aceste arme?
Unde-o apuci? N-avem acum nevoie
De-un astfel de-ajutor, n-avem nevoie
De-a' tale arme, nu, chiar dacă Hector,
Feciorul meu cel scump, ar fi de faţă!
Ci vin-aici! Pe noi, pe toţi, altarul
Ne va păzi, ori vom muri-mpreună".
Aşa i-a zis şi pe bătrîn îl trase
Şi pe altar îl puse lîngă dînsa.
Dar iată că atunci Polites, unul
Din fiii regelui, scăpat din mîna
Cea ucigaşă a lui Pirus, fuge
Printre duşmani şi suliţi, pe sub pòrtice,
Cutreieră prin atriile goale,
Rănit fiind. Foc de mînie, Pirus
Cu lancea-ntinsă după el se ţine
Şi cît pe ce pe el să pună mîna
Şi să-l ajungă cu-ascuţişu' lăncii.
Dar cînd Polites pînă chiar sub ochii
Părinţilor scăpă, căzu deodată
Grămadă jos şi, cu un val de sînge,
Şi sufletul şi-l dete. — Atunce Priam,
Deşi-i încins de moarte, nu mai poate
Răbda şi frîu nu pune nici mîniei,
Nici gurii lui, ci strig-aşa lui Pirus:
„Ah! Pentru astă fărdelege, pentru
Aşa-ndrăzneală, dacă-n cer mai este
Cumva vre o dreptate care poartă
De oameni grjiă, să-ţi plătească zeii

Cum ți se cade! Ei să-ți dea răsplata
Cea cuvenită ție, care-acuma
Făcutu-m-ai să văd cu ochii moartea
Copilului ș-ai pîngărit cu moartea
Privirea mea de tată. Nu tot astfel
Purtatu-s-a cu Priam, cu dușmânul,
Acel Ahil din care minți tu, Pirus,
Că te-ai născut, ci lui i-a fost rușine
Să calce drepturile și credința
Celui ce rugător veni la dînsul.
Și el atunci îmi dete mie trupul
Lui Hector să-l îngrop, iară pe mine
În scaunul domniei mă trimise".
Așa vorbi bătrînul și cu mîna-i
Neputincioasă aruncă o lance,
Dar n-o putu izbi și de pe scutul
Cel de aramă ea răsaltă-ndată
C-un vuiet surd și de gurgui rămîne
Zadarnic atîrnată. Zice Pirus:
„Hai! du-te, dar, ca sol, și spune-i asta
Lui tatu-meu, Pelidul, ș-ale mele
Fărădelegi tu să-ți aduci aminte
Să i le-nșiri, să-i spui că e-un nemernic
Neoptolem! Ș-acuma, mori odată!"
Așa zicîndu-i, Pirus îl tîrăște
Chiar la altar, în tremur, pe moșneagul
Ce-alunecă în balta cea de sînge
A fiului, ș-apoi cu mîna stîngă
De plete mi-l înșfacă, iar cu dreapta
Trăgînd din teacă spada sclipitoare,
Pînă-n mîner în coaste i-o împlîntă.
Așa pieri din lumea asta Priam!
Ursita asta l-a răpus pe dînsul,
Cînd el vedea arzînd în flacări Troia
Și Pèrgamul surpat, el, care-odată
Stăpîn trufaș al Asiei fusese
Și domn peste pămînturi și popoare.
Pe prunduri zace trunchiu' lui cel mare
Și capu' lui e retezat acuma
Din umere: un leș fără de nume!

Cumplită-spaim-atunce mă cuprinse,
Am înlemnit şi mi-a venit în minte
Părintele meu scump, cînd eu cu ochii
Văzui, rănit de moarte, cum îşi dete
Sfîrşitul regele cel tot de-o seamă
Cu el; în minte mi-a venit Creusa[13]
Cea părăsită, casa mea prădată
Şi soarta micului Iùl. Degrabă
Cat înapoi şi ochii mi-i fac roată
Să văd în jurul meu cîţi rămăsese.
Mă părăsise toţi zdrobiţi de trudă;
Ori la pămînt sărise de pe culme,
Ori, istoviţi, se aruncase-n flacări.
Eram chiar singur. La intrarea Vestei[14]
Deodată eu o văd pe Tindarìda[15]
Stînd mai deoparte,-ascunsă şi tăcută,
Văpăile îmi luminau cărarea,
Şi eu umblam şi căutam cu ochii
În juru-mi peste tot. Fiindu-i frică
Şi de troienii îndîrjiţi că Troia-i
Culcată la pămînt, şi de pedeapsa
Danailor, şi frică de mînia
Bărbatului pe care-l părăsise,
Ea, pacostea ş-a ţării ei ş-a Troiei,
Se ascunsese şi stătea acuma
Chiar la altar, de oameni urgisită.
Atunci mi s-a aprins mînia-n suflet
Şi mi-a venit ah! să-mi răzbun şi ţara
Cea prăbuşită şi nelegiuitei
Să-i dau osînda. „Cum? Nevătămată
Să-şi vadă ea Micena părintească
Şi Sparta? Să se-ntoarne ca regină
Purtată în alai? Să-şi vadă soţul
Şi casa şi părinţii şi copiii,
C-un stol de robi şi roabe după dînsa,
Troience şi troieni, aduşi din Troia?
Iar Priam, el, să fi pierit de sabie?
Şi Troia noastră să fi ars în flacări?
Şi vai! de-atîtea ori un rîu de sînge
Să fi scăldat dardanicele ţărmuri?

O! nu! Aceasta nu! Deşi-ntre oameni
Nu-şi face-un nume vrednic de-amintire
Acel ce pedepseşte o femeie,
Şi nu-i de lăudat isprava asta,
Pe mine oamenii au să mă laude
Că am stîrpit o iazmă ca aceasta
Ş-am pedepsit pe drept o vinovată.
Iar eu m-oi bucura că-n piept încalte
Mi-am potolit văpaia răzbunării
Ş-am împăcat pe morţii mei din groapă".
Aşa mă frămîntam ieşit din minte,
Cînd ochilor mi s-arătă deodată
Prin noapte, într-un nour de lumină,
Cum încă n-o văzusem pîn-atunce.
Şi-mi străluci nainte buna mamă,
Învederîndu-mi-se ca zeiţă,
La faţă şi la chip cum numai zeii
O pot vedea. De mînă ea m-apucă
Şi mă opreşte locului, ba încă
Din gura ei cea rumenă-mi cuvîntă:
„Ah! ce durere-aşa de mare, fiule,
Încinde-a ta mînie nenfrînată?
De ce îţi ieşi din minte? Unde-i grija
De noi ceilalţi ai tăi? Cum? Nici nu vrei tu
Să vezi întîi unde-ai lăsat pe-Anhise,
Al tău părinte frînt de bătrîneţă,
Şi dacă mai trăieşte şi Creusa,
Soţia ta, şi fiul tău Ascaniu?
Dau roate-n juru' lor de pretutindeni
Oştenii greci şi, dacă n-aveam grijă
Să-i apăr eu, i-ar fi-nghiţit şi focul,
I-ar fi străpuns şi sabia duşmană.
Nu frumuseţea urgisit-a fetei
Lui Tindar, a Spartanei, şi nici Paris
Cel vinuit, ci zeii fără milă,
Ei, zeii, prăbuşesc puterea noastră
Şi culcă Troia la pămînt din culme.
Te uită! Norul care-acum pe ochii
Cei muritori îţi stă ca un zăbranic
Şi văzul ţi-l orbeşte şi pe tine

Te-nvăluie în umbra lui cea deasă,
Din jurul tău am să-l destram cu totul.
Tu, însă, de porunca mamei tale
Să nu te temi și-ndemnurile-ascultă-i!
În partea asta unde vezi mormane
De dărmături și stîncile desprinse
Din alte stînci, și nori de fum și pulbere,
Neptun clătește zidurile, scoate
Cu marele-i trident și temeliile
Din locu' lor, și uite că dărîmă
Orașu-ntreg; iar dincoace Iunona
Cea crîncenă ea cea dintîi, s-aține
La poarta Schee și, ca o turbată,
Își cheamă-ntruna soții ei la vase.
Cu sabia încinsă.
Ș-acuma-ntoarce capul! Sus, pe culmea
Cetății, sus, s-a așezat Minerva,
Tritonia, în nour de lumină,
Străfulgerînd cu groaznica-i Gorgonă[16].
Ba însuși Tatăl suflet și tărie
Le dă mereu danailor și însuși
Pe zei tot îi ațină împotriva
Dardanilor. Tu, fiule, ia fuga!
De-acuma pune capăt trudei tale!
Voi fi cu tine-alăturea și teafăr
Pe pragul părintesc eu te voi pune".
Așa-mi vorbește și deodată piere
În umbra neagr-a nopții, iară mie
Vedenii crunte mi s-arată, zeii
Cei mari, dușmanii Troiei.
Văzui atunci că-n flacăre se năruie
Tot Ilionul și, din temelie,
Se surpă Troia lui Neptun, întocmai
Ca urmul cel bătrîn cînd sus, la munte,
Încep să-l taie cu securi lemnarii
Și pe-ntrecute se trudesc să-l darme:
El amenință tot mereu și frunza
Și-o tremură și, zguduit, din creștet
Se cumpănește, pînă cînd cu-ncetul
E biruit de răni și scoate gemetul

Cel de pe urmă; smuls din vîrful muntelui,
El la pămînt acum se prăbuşeşte.
Eu mă cobor, ş-apoi, dus de zeiţă,
Mă strècur printre flacăre şi dùşmani,
Săgeţile-mi fac loc şi vălvătaia
Se dă napoi. Şi cum ajung la curtea
Cea veche, părintească,-ntîi la tata
Mă duc: doream să-l iau în munţi cu mine.
Dar el, văzînd că Troia-i prăbuşită,
Nu vrea, nici el, să-şi mai lungească viaţa
Şi nici să rabde-amarul pribegiei.
„Voi, zise dînsul, voi, în care fierbe
Al tinereţii sînge ş-ale căror
Puteri se reazemă pe ele înseşi,
La fugă vòi să vă gîndiţi!
Ah! Cei-de-sus de-ar fi voit viaţa
Să mi-o lungească, locuinţa asta
Mi-ar fi păstrat-o ei. Destul îmi este
Şi prea destul c-am mai văzut odată
Risipa Troiei ş-am trăit şi după
Ce-a fost oraşul cucerit. Acuma
Aşa cum stau, aşa, întins, ca mortul,
Zicîndu-mi bun rămas, plecaţi în lume!
Luptîndu-mă îmi voi găsi eu moartea:
Ori mă omoară dùşmanul de milă,
Ori pradă de războiu mă vrea pe mine.
Chiar să rămîn făr' de mormînt, nu-mi pasă!
De mult urît de zei, ca un netrebnic,
Eu zilele-mi tîrăsc din clipa-n care
Cerescul Tată, Domnul omenirii,
Suflă asupră-mi fulgerul, m-atinse
Cu focu' lui".
El stărui-a-n părere
Şi neclintit sta locului, Anhise.
Iar noi, cu ochii înecaţi în lacrimi,
Soţia mea, Creusa, şi Ascaniu
Şi toată casa ne rugam de tata
Cu el odată să nu-i dea pieirii
Pe toţi ceilalţi, să nu grăbească pasul

Ursitei noastre! Dar el nù vrea, una
O ţine el şi-n casa lui rămîne.
Din nou îmi vine să m-arunc în luptă
Şi moartea iară mi-o doresc, sărmanul
De mine! Ce alt gînd, ce altă soarte
Puteam acuma să mai am? „O! tată,
Tu ai crezut că pot să fug lăsîndu-te
Pe tine-aici? Aşa nelegiuire
Cum de-a ieşit din gura unui tată?
De nu vor Cei-de-Sus să mai rămîie
Nimic dintr-o cetate-aşa de mare,
Şi asta-n gînd ţi-ai pus-o cu de-a dinsul
Şi vrei ca Troiei care-acuma piere
Pe tine şi pe-ai tăi să-i mai adaugi,
Acestei morţi deschisă-i poarta morţii:
Curînd, scăldat în sîngele lui Priam,
Curînd va-nsenina aice Pirus,
Cel ce ucide pe copil sub ochii
Părintelui şi la altar pe însuşi
Părintele. De-aceea tu, o! mamă,
M-ai scos din foc, din ploaia cea de suliţi,
Ca eu să-l văd pe dùşman chiar în casă
Şi pe Ascaniu şi pe-al meu părinte
Şi pe Creusa eu să-i văd acuma
Ucişi, pe unu-n valul cel de sînge
Al celuilalt? Copii, aduceţi arme!
Pe-nvinşi îi cheamă ceasul de pe urmă.
Redaţi-mă danailor! Lăsaţi-mă
Din nou cu ei să mă încaier: astăzi
Nerăzbunaţi nu vom muri cu toţii".
Din nou atunci eu mă încing cu spada
Şi prin cureaua scutului bag mîna
Cea stîngă, potrivindu-mi-l, ş-afară
Dau să m-arunc. Dar iată că soţia,
Înfiptă-n prag, îmbrăţişînd genunchi-mi,
Întinde pe Iùl spre-al său părinte:
„Ah! dacă pleci la moarte, — atunci tu ia-ne
Cu tine şi pe noi, părtaşi la toate!
Dar de-ţi mai pui în arme vreo speranţă,

Tu apără întîi această casă!
Copilul tău Iùl ş-al tău părinte
Şi eu, pe care tu odinioară
Soţie mă numeai, noi cu rămînem?"
Aşa se văicărea şi toată casa
Ea o umplea de gemete, cînd iată
Minune mare ni s-arată nouă:
La noi în braţe chiar, sub ochii noştri
Cei întristaţi, o flacără uşoară
Îi pîlpîie copilului în creştet
Şi, fără ca pe el cumva să-l vatăme,
Pe părul lui cel moale se prelinge,
Iar pe la tîmple flacăra-i mai mare.
Înspăimîntaţi, noi tremurăm de frică
Şi scuturăm aprinsele lui plete,
Văpaia sfînt-o stingem noi cu apă.
Atunce îns-al meu părinte-Anhise
Ridică vesel ochii lui la stele,
Spre cer întinde palmele şi zice:
„O! Joe-atotputernice, o! dacă
Înduplecat de rugi te laşi vreodată,
Tu căută spre noi! Atîta-ţi cerem,
Şi de sîntem şi vrednici de-ocrotire
Noi, cei cucernici, ajutor tu dă-ne,
Părinte, şi-ntăreşte-această piază!"
Abia vorbise el aşa, bătrînul,
Cînd fără veste-a şi tunat la stînga,
Ş-o stea din cer, căzînd prin umbra nopţii,
Lăsă o dîră lungă de lumină.
Noi o vedem cum peste culmea casei
Alunecă şi cum, strălucitoare,
S-ascunde în pădurea de pe Ida
Şi ne înseamnă drumul; coada-i lungă
Mai luminează încă şi pe urmă,
Şi de pucioasă fumegă tot locul.
Atunce tata, biruit, se scoală,
De zei se roagă şi se-nchină stelei:
„De-acu nu-i timp de stat. Eu, orişiunde
Mă duceţi, vă urmez, vă stau alături.

O! zei ai noştri, voi păziţi-mi casa,
Nepotul mi-l păziţi! Al vostru-i semnul
Şi Troia este tot în paza voastră.
Mă dau bătut, copile, merg cu tine".
A zis şi prin oraş acu mai tare
S-aude focul duduind; văpăile
Se-nvolbură, de noi tot mai aproape.
„Hai, aşadar, iubitul meu părinte,
Pe gîtul meu aşază-te. Eu însumi
Pe umeri te-oi lua: n-o să m-apese
Povara ta şi, orice-ar fi să fie,
Vom fi şi la primejdii împreună,
Şi de-om scăpa. Iùl să mă-nsoţească
Şi-n urma noastră, mai în urmă, vie
Soţia mea! Ş-acum, luaţi aminte
Voi, slujitori, la ceea ce voi spune!
Cum ieşi din Troia, este-un deal ş-un templu
Pustiu şi vechi, al Cererei, ş-alături
Un chiparos bătrîn, rămas de-atîta
Amar de vreme din cucernicia
Strămoşilor. Pe drumuri osebite
Să ne-adunăm la templul cel de-acolo.
Tu ia în mîni Penaţii noştri, tată,
Şi cele sfinte: mie, care-acuma
Abia ieşii din crunta bătălie,
Nu mi-i iertat să mă ating de ele
Pînă ce-ntîi cu apă curgătoare
N-o să mă curăţ".
Zicînd aşa, pe gîtu-mi ce se pleacă,
Pe umerii mei laţi arunc o piele
De leu roşcat şi-mi iau povara-n spate.
Iùl cel mic m-a apucat de mînă,
Cu paşi mărunţi el merge după mine.
Soţia vine-n urmă. Noi prin locuri
Întunecate mergem înainte,
Şi eu, acela care-odinioară
Nu mă-nfricam de grindina de suliţi,
Nici de mulţimea grecilor oştită
În faţa mea, la orice adiere
Acuma mă-nfior, la orice zgomot

Tresar şi stau în loc s-ascult şi tremur
De grija unui fiu ş-a unui tată.
M-apropiam de porţi şi drumul spaimei
Credeam că-l străbătusem pîn' la capăt,
Cînd la urechi mi se păru că-mi vine
Un tropot de picioare, şi, prin noapte
Cătînd cu ochii, tata: „fugi, copile",
Îmi strigă: „fugi! S-apropie! Văd scuturi
Că strălucesc şi sclipet de aramă".
Atunce mintea mea înfricoşată
Nu ştiu ce zeu potrivnic mi-a luat-o:
Pe cînd umblam prin locuri neumblate,
Din drumul meu ştiut păşind în lături,
Creusa mea, vai mie! ori de soartă
Mi-a fost răpită ş-a rămas în urmă,
Ori drumu' l-a greşit, ori că, trudită,
S-a pus şi ea să se mai odihnească:
Nu ştiu, dar ochii mei n-au mai văzut-o
Şi eu după pierduta mea soţie
Nu m-am uitat, nu m-am gîndit la dînsa
Pînă ce nu ajunserăm la măgura
Străvechii Ceres şi la sfîntu-i templu.
Acolo cînd ne-am adunat cu toţii,
Ea, numai ea, lipsea şi-n van pe dînsa
Au aşteptat-o soţii şi copilul
Ş-al ei bărbat. Nebun de-a mea durere,
Ah! cărui om şi cărui zeu atunce
Nu i-am băgat eu vină? Şi-n cetatea
Cea năruită vai! ce grozăvie
Mai mare decît asta am văzut eu?
Îl dau pe-Anhise, dar, în grija soţilor
Şi pe Ascaniu şi Penaţii Troiei,
Şi-n fundul unei văi i-ascund pe dînşii,
Iar eu mă-ncing cu arme lucitoare
Ş-o iau către oraş. Pun gînd prin toate
Să trec din nou şi iar prin toată Troia
Să mă întorc şi iară să-mi pun capul.
La ziduri o apuc întîi, la poarta
Cea-ntunecaoasă, pe-acolò pe unde

Ieşisem, şi mă ţin de urma veche,
Tot căutînd în jurul meu cu ochii
Prin umbra nopţii şi cu spaima-n suflet:
Tăcerea, chiar şi ea, mă înfioară.
Apoi mă duc acasă: poate, poate
Ea s-o fi-ntors. Danaii năvălise
Şi-n toată casa ei erau stăpînii.
Hrănit de vînt, în clipa ceea, focul
Pe-acoperişul casei răbufnise:
Văpăile se ridicau deasupra
Şi vălvătaia ajungea la stele.
Eu merg tot înainte, văd palatul
Lui Priam, văd din nou şi cetăţuia,
Cînd iată că sub pòrticele goale
Ul se blestematul şi cu Fenix[17]
Păzeau acuma prăzile din templul
Iunonei: acolò, de pretutindeni,
Era ticsită avuţia Troiei,
Scăpată de prin templele încinse
De foc: pristoale sfinte şi cratere
De aur greu şi-mbrăcăminte scumpă.
Copii şi mame galbene de spaimă
Stau împrejur în lung şirag.
Ba chiar să strig am cutezat atunce
Prin noaptea neagră: drumurile toate
Eu le-am umplut de strigătele mele
Şi trist am tot chemat-o pe Creusa,
Dar vai! eu în deşert am tot chemat-o.
Şi cum o căutam şi după dînsa
Umblam nebun prin tot oraşul, iată
Năluca ei nefericită, umbra
Creusei insăşi mi s-arată ochilor,
Mai mare decît o ştiam. Atunce
Încremenii şi păru-n cap măciucă
Mi se făcu deodată şi cuvîntul
Mi se opri-n gîtlej. Dar ea îmi spuse
Şi grijile-mi luă cu-aceste vorbe:
„De ce, aşa, unei dureri nebune
Te laşi tu pradă, soţul meu cel dulce?

Nu fără vrerea zeilor se-ntîmplă
Aceste toate și s-o duci de-aice
Cu tine pe Creusa, nu vrea Domnul
Înaltului Olimp și nici ursita.
Tu trebuie-ntr-o lungă pribegie
Să pleci și să brăzdezi întinsul mării.
Și în Hesperia tu vei ajunge,
Pe unde-agale șerpuiește Tibrul
Printre bogate țarini. Fericire
Te-așteapt-acolo, scaun de domnie
Și o soție din regească viță.
Tu dar după Creusa ta cea scumpă
Să nu mai plîngi! Eu n-o să văd trufașul
Dolòpilor palat și nici pe-acela
Al mirmidonilor, nici nu voi merge
Ca șerbă-n casa mamelor ahee
(Dardană sînt și nora zinei Venus!),
Ci Marea Mam-a zeilor mă ține
Pe-aceste locuri. Bun rămas de-acuma
Și fie-ți drag Iùl, copilul nostru!"
Așa mi-a zis și m-a lăsat cu ochii
În lacrimi cînd voiam să-i spun atîtea,
Și-n adieri de vînt pieri. De trei ori
Eu încercat-am să-i împrèsur gîtul
Cu brațele: de trèi ori cuprinzînd-o,
Zadarnic umbra mi-a scăpat din brațe,
Ca visu-nnaripat, ca boarea lină.
Abia cînd noaptea se călătorise
Eu m-am întors la soții mei. Aice
M-am minunat găsind un număr mare
De alți pribegi: femei, bărbați, cu toții
Veniți și ei să plece-n pribegie,
Mulțime multă vrednică de milă!
De peste tot ei s-adunase, gata
Cu sufletul ș-avutu' lor să meargă
Oriunde-aș fi voit să-i duc pe mare.
Și iată sus că răsărea luceafărul
Pe creștelele nalte ale Idei
Și după dînsul aducea și ziua.

Pe pragurile porților danaii
Erau stăpîni, și să mai dăm cetății
Vr-un ajutor, nu mai era speranță.
De soartă biruit, pusei pe umeri
Pe tatăl meu și o luai la munte.

CÎNTUL AL TREILEA

După ce zeii au găsit cu cale
Să dărâme a Asiei putere
Şi gintea fără vină a lui Priam,
Şi Ilionul s-a surpat, măreţul,
Şi toată Troia lui Neptun acuma
În ţărnă fumega, prin semne zeii
Ne-au tot mînat, pribegi în lumea largă,
Pământuri goale să căutăm. Şi iată,
În marginea Antandrului[1], la poalele
Chiar ale Idei celei frigiene,
Noi înjghebăm corăbii şi pe oameni
Îi adunăm, neştiutori nici unde
Va să ne ducă soarta şi nici unde
Ni-i dat să ne-aşezăm. Se dezvărase
Şi tatăl meu Anhise dă poruncă
Vîntrelele să le încredem soartei.
Cu lacrimile-n ochi eu las şi portul
Şi ţărmul părintesc şi cîmpii unde
A fost odată Troia şi cu soţii,

Cu fiu-meu și cu Penații, zeii
Cei mari, mă duc în largurile mării.
Departe este-o țară a lui Mavors,
Cu-ntinse cîmpuri, care-odinioară
De aprigu' Licurg a fost domnită.
Pe-acolo ară Tracii, vechii oaspeți
Ai Troiei noastre: soți ne-au fost Penații
Cît timp ne-a rîs norocul. Într-acolo
Eu, dar, mă duc și-acolo-mi pun piciorul,
Împins de-o soartă vitregă; pe țărmul
Încovoiat pun temelii de ziduri,
Ba chiar și nume dau cetății mele:
Enèada, pe numele meu însuși.
Eu aduceam prinoase mamei Venus
Și zeilor, ca ei s-ajute lucrul
Cel început, și înjungheam acuma
Un taur gras pe țărmurele mării
Prea naltului stăpîn din cer al zeilor.
Era pe-aproape-acolo o movilă
Și-n vîrful ei un mirt țepos și niște
Lăstari de corn. M-apropii și, cînd colo,
Cercînd a smulge din pămînt lăstarii,
Ca să-mi acopăr cu frunziș altarul,
Văd o nespusă, groaznic-arătare:
Din creanga cea dintîi pe care-am smult-o,
Rupîndu-i rădăcinile din țărnă,
Țîșnesc deodată picături de sînge
Stricat și negru, care-ntină țărna.
Pe loc m-au și trecut fiori de gheață,
Mi s-a-nchegat și sîngele de spaimă.
Dar nu mă las! Eu smulg și altă mladă,
Voind să ispitesc deadins pricina:
Și din aceasta pică sînge negru.
Cu gînduri multe frămîntîndu-mi mintea,
De zînele cîmpene-am prins atunce
A mă ruga și de Gradivus tatăl,
Cel ce veghează geticele țarini,
Minunea să ne-o facă priitoare,
Și ei spre bine nouă să ne-o-ntoarcă.

Dar cînd m-am opintit eu şi mai tare
Şi mi-am proptit genunchii în arină,
Ca să mai smulg şi ramura a treia,
Atunci... să tac ori să vorbesc? Din fundul
Movilei s-auzi un gemet jalnic,
Un glas de om mi-ajunge la ureche:
„De ce, Enea, sfîşii pe sărmanul
Înmormîntat aici? Destul! Tu cruţă-l!
Nu-ţi pîngări nici mînile pioase!
Pe mine Troia m-a născut: de tine
Nu sînt străin, şi sîngele acesta
Nu curge dintr-un lemn. Vai! fugi departe
De locurile-aceste-nsîngerate,
De ţărmul cel avar tu fugi departe!
Căci eu sînt Polidor[3]. Eu chiar aice
Am fost străpuns şi îngropat în ţărnă
De-o grindină de suliţi ferecate;
Apoi, din suliţele ascuţite
Au dat lăstari". De-o îndoită frică
Îmi fu atunce inima cuprinsă,
Încremenii şi păru-n cap măciucă
Mi se făcu deodată şi cuvîntul
Mi se opri-n gîtlej.
Odinioară
Pe Polidor acesta-l trimisese
Nefericitul Priam într-ascunsul
Cu un noian de bani la craiul tracic,[4]
Să-l crească el, căci Priam în oştirea
Dardaniei nu mai avea speranţă
Şi Troia o vedea împresurată.
Acela, însă, cum s-a frînt puterea
Troienilor şi s-a schimbat norocul,
Se dete cu-Agamemnon şi cu oastea-i
Învingătoare, sfînta cspeţie
El o călcă-n picioare şi-l ucise
Pe Polidor, luîndu-i cu de-a sila
Tot aurul! Ah! blestemată sete
De aur! Cîte mişelii pe lume
Nu-mpingi tu mintea omului să facă!
Cînd mi-am venit în ori din spaima asta,

Eu la fruntașii cei aleși ai obștii
Mă duc, și mai întîi l-al meu părinte,
Le spun minunea (zeii o făcuse!)
Și îi întreb ce crede fiecare;
Iar ei au fost cu toții într-un cuget:
De pe acest pămînt al fărădelegii
Noi să plecăm, lăsînd în grabă țărmul
Cel pîngărit al ospeției noastre,
Și pînzele la vînturi să le-ntindem.
Îndată dar îi facem îngropare
Lui Polidor: îi grămădim pe groapă
Țărînă multă, ridicăm și două
Altare pentru Mani, împodobite
Cu panglici negre și cu chiparosul
Cel jalnic; iar femeile din Troia
Cu părul despletit, precum e data,
Stau împrejur; din cupele-nspumate
Vărsăm apoi și lapte cald pe groapă
Și sînge sfînt din talere, și astfel
I-nchidem sufletu-n mormînt și-i facem
Strigarea de pe urmă cu glas mare.
Apoi, cînd mării ne-am putut încrede
Și n-a mai vîntuit pe-ntinsul mării,
Cînd austrul iar ne-a îmbiat în larguri
Cu zumzetu' lui blînd, atunce soții
Trag de pe mal corăbiile-n mare:
De oameni toate țărmurile-s pline.
Plecăm din port. Și țărmuri și orașe
Fug îndărăt. În miezul mării este
Un ostrov sfînt,[5] drag lui Neptun Egeul
Și mamei Nereidelor, și care
Pe vremuri rătăcea-mprejurul coastelor:
Arcașul Febus l-a legat de Giaros
Și de înaltul Miconos,[6] fiindu-i
Mulțumitor,[7] și l-a făcut de-atunce
Să steie nemișcat și să înfrunte
Furtunile. Eu dar mă duc acolo
Și-n portu' lui cel liniștit ostrovul
Cu drag pe noi, trudiții, ne primește.

Ieşind din vase, urbei lui Apolo
Noi ne-nchinăm, iar Anius, şi rege
Şi preot a'lui Febus, pe la tîmple
Încins cu laurul cel sfînt, cu pànglici,
Ne iese-n cale şi cunoaşte-ndată
Pe vechiul său prieten, pe Anhise.
Noi toţi ne strîngem mînile ca oaspeţi
Şi în palatu' lui intrăm cu toţii).
La templul cel clădit din stîncă veche
Cucernic mă rugam aşa: „Timbrèe,[8]
Tu dă-le casă — casa lor să fie! —
Şi ziduri dă-le celor frînţi de drumuri,
Şi strănepoţi şi veşnică cetate!
Şi ia acum sub scutul tău alt Pergam
Al Troiei şi pe cei scăpaţi din ghearele
Danailor ş-a' crudului Ahile!
Pe cine să urmăm şi-n care parte
Ne porunceşti să mergem şi să punem
Locaşul nostru? Dă-ne-un semn, Părinte,
Şi-n inimile noastre te coboară!
Abia vorbisem cînd văzui deodată
Că toate se cutremură: şi templul
Şi laurii; tot muntele se mişcă
Jur împrejur, altarul se deschide,
Tripodul muge. Cuvioşi, cu toţii
Cădem atunce la pămînt şi vocea
Ne-ajunge la urechi: „Voi, strănepoţii
Lui Dardan, voi, cei oţeliţi în lupte,
Pămîntul care v-a adus pe lume
Dintru-nceput, din stirpea părintească,
Tot el o să vă ia, întorşi acasă,
La rodnicu' lui sîn: străvechea mamă,
Căutaţi-o dară! Casa lui Enea
Va-mpărăţi acolo tot pămîntul
Şi fii de fiii lui ş-aceia care
Din ei se vor mai naşte".
Zise Febus
Ş-un chiot uriaş de bucurie
Zbucni pe loc şi se făcu un freamăt:
Toţi se-ntrebau ce ziduri sînt acele

La care-i cheamă pe pribegi Apolo
Şi îi îndeamn-acuma să se-ntoarcă.
Atunci al meu părinte, amintindu-şi
De-ai noştri vechi eroi: „Daţi ascultare",
Ne spune dînsul, „voi, o! căpetenii,
Aflaţi acum nădejdiile voastre!
În miezul mării zace Creta, insula
Lui Iupiter cel mare; — acolo-i Ida,
Acolo e ş-al gintei noastre leagăn.
Oraşe mari, domnii bogate-acolo
O sută sînt, de oameni locuite,
Şi tot de-acolo şi strămbunul nostru,
Dacă mi-aduc aminte bine, Teucru,
Descălecă pe ţărmurii retèici[9]
Şi loc de-mpărăţie îşi alese.
Nici Troia şi nici Pérgamul pe-atunce
Spre cer nu se nălţase încă: oamenii
Prin văi adînce îşi aveau lăcaşul.
De-acolo-i Maica zeilor, Cibela,
Şi Coribanţii cu-ale lor chimvale,
Pădurea Idei, sacrele misterii,
Învăluite-n veşnică tăcere;
De-acolo zeii înjugaţi la carul
Stăpînei lor. Deci haideţi! Şi pe unde
Ne dau poruncă zeii să ne ducem,
Noi să urmăm: să alinăm şi vînturi
Şi să pornim spre gnosice[10] ţinuturi.
Nici nu e cale lungă pîn-acolo:
A treia zi ajungem cu-ajutoru'
Lui Iupiter la ţărmurile Cretei".
Aşa cuvîntă el şi pe altare
La zei înjunghe datorate jertfe:
Un taur lui Neptun ş-un taur ţie,
Frumosule Apolo, iar Furtunii
O mioriţă neagră, una albă
Zefirilor prielnici.
Umblă zvonul
Că, alungat din ţara părintească,
Idomeneu[11] a şi plecat de-acolo
Şi că pustii sînt ţărmurile Cretei,

Iar casele, de dușman[12] părăsite,
Ne stau acum la îndemînă. Portul
Ortigiei[13] noi îl lăsăm îndată,
Zburăm pe valuri, trecem pe la Naxos
Cea pururi colindată de Bacante,
Pe la Donusa verde și Olèarŏs
Și pe la Paros cea-n veșmînt de neauă
(Ciclade risipite pe genune);
Prin clocotul de valuri, prin puzderia
De insule noi trecem; și deodată
Cel strigăt de năieri zbucnește: soții
Se-ndeamnă care mai de care: „-n Creta,
Noi la străbuni, în Creta, s-o întindem!"
Un vînt stîrnit din spate ne tot mînă,
Și la Cureți,[14] la vechile lor țărmuri,
Noi pîn' la urmă lunecăm pe valuri.
Eu, dar, mă și apuc a face murii
Doritului oraș: îi zic tot Pergam
Și-ndemn pe oameni, bucuroși de nume,
Căminurile lor să le-ndrăgească
Și să dureze cetățuia. Tocmai
Erau acum corăbiile trase
Pe prundul mării; tineretul nostru
Își căuta de nunți, de-ogoare nouă,
Iar eu dam tuturora legi și case,
Cînd iată că, deodată, din văzduhul
Cel înciumat, o molimă cumplită
În miez de var-aducător de moarte,
Intră în trupuri, în copaci și-n holde.
Mulți își dădeau suflarea dulce-a vieții,
Ori își tîrau, vai! lîncedele trupuri,
Iar Sirius ardea ogoare sterpe
Și iarba se usca: sărmana holdă
Nu mai voia să ne mai deie hrană.
Atunci ne dete sfat al meu părinte
Să ne-nturnăm, brăzdînd genunea iară,
În Delos, la oracolu' lui Febus,
Și să cădem la el, ca să se-ndure
Și să ne spună suferinței noastre
Ce capăt îi va pune și de unde

Ne porunceşte să cercăm un reazem
Şi încotro să ne-ndreptăm cărarea.
Era acuma noapte şi pe lume
Suflarea toată-n somn se cufundase,
Cînd chipurile sfinte ale zeilor,
Penaţii noştri frigieni (pe care
I-am fost luat cu mine de la Troia,
Din flăcările chiar ale cetăţii),
Pe cînd eram culcat mi s-arătară
În somn, făţiş, pe unde luna plină
Vărsa prin ferestruici văpaie multă,
Şi ei aşa mi-au spus, cu-aceste zise
Şi grijile mi le-au luat din suflet:
„Ce-ar fi să-ţi spună ţie chiar Apolo,
De te-ai întoarce înapoi la Delos,
El îţi vesteşte-aice, la el însuşi
La pragul tău, el însuşi, ne trimite.
Noi care, după ce-a fost arsă Troia,
Şi armele-ţi urmarăm şi pe tine,
Noi care, sub porunca ta,-n corăbii
Am colindat genunea-nviforată,
Tot noi vom înălţa cîndva la stele
Pe strănepoţii tăi, cetăţii tale
Tot noi i-om da împărăţia lumii.
Tu ziduri mari de-acum le pregăteşte
Urmaşilor tăi mari şi de la greul
Cel îndelung al pribegiei tale
Să nu te dai în lături. Mută-ţi locul!
Nu la aceste ţărmuri să descaleci
Ţi-a dat poruncă zeul de la Delos,
Nici să te-aşezi în Creta. Este-o ţară,
Hesperia-i zic grecii, ţară veche
Şi tare în războaie şi mănoasă.
Enotrii au trăit acolo; astăzi
Se zice că urmaşii au numit-o
Italia, pe numele-unui rege
De-ai lor. Aceasta este ţara noastră!
Şi Dardan şi străbunul nostru Iasius[15]
De-acolo sînt, şi de la ei ce trage
Tot gintul nostru. Scoală-te şi, vesel,

Bătrînului părinte-al tău cuvîntă-i
Aceste vorbe care-s nendoioase.
Să caute italicele ţărmuri
Şi Còritul[16]! Nu-ţi sînt îngăduite
De Iupiter cîmpiile cretane!"
Înspăimîntat de-această arătare,
De glasul chiar al zeilor (nici n-à fost
Un vis: mi se părea că văd cu ochii
Chiar chipurile zeilor aieve
În faţa mea, cu pletele încinse
De pànglici sfinte, şi sudori de gheaţă
Curgeau pe trupul meu) într-o clipită
Eu sar din pat, înalţ la cer şi glasul
Şi mînile cu palmele întoarse
Şi pàos vărs de vin curat pe vatră.
Bun-bucuros de împlinirea jertfei,
Îndată-i dau de ştire lui Anhise,
Din fir în păr eu îi dezvălui lucrul.
El cunoscu a noastră obîrşie
Că-i îndoită, că strămunii noştri
Sînt doi, şi că din nou el se-nşelase
În căutarea vechii noastre patrii,
Apoi îmi spuse: „Fiule, pe care
Te prigonesc ursitele troiene,
De-aşa-ntîmplări ea singură, Casandra,
Îmi tot cînta; mi-aduc aminte bine:
Ea a prezis acest destin al nostru.
Hespèria, italica domnie
Le-avea pe buze-adeseori, dar cine
Ah! cine-ar fi crezut pe-atunci că teucrii
La ţărmurii hespèrici au s-ajungă?
Şi pe Casandra cine-ar fi crezut-o?
De Febus, dar, să ascultăm acuma
Şi, îndemnaţi de dînsul, unei soarte
Mai bune să urmăm". Aşa el zise.
Noi chiuind cu toţii ne supunem
Poruncii lui: şi ţărmurul acesta
Îl părăsim. Lăsînd aici vreo cîţiva,
Destindem pînze şi-n scobite vase
Iar alergăm pe luciu de genune.

Cînd navele-au ajuns în largul mării
Şi nu s-a mai văzut deloc uscatul,
Ci numai cer şi mare pretutindeni,
Un nour negru s-a oprit deasupră-mi,
Aducător de-ntunec şi de vifor,
Şi marea s-a învolburat îndată:
Vîntoaicele răscoală tot noianul
Şi valurile pîn'la nori se-nnalţă,
Iar noi sîntem zvîrliţi cînd ici, cînd colo,
Împrăştiaţi în largurile mării.
Lumina zilei ne-au luat-o norii,
Prin noaptea udă cer nu se mai vede,
Iar fulgerele tot mai des acuma
Despică norii. Din cărarea noastră
Noi aruncaţi, orbecăim pe valuri.
El însuşi, Palinùr,[17] chiar el ne spune
Că lămurit nu vede: -i ziuă? noapte?
Şi nici de drumu' lui pe unda mării,
Ne spune el, nu-şi mai aduce-aminte.
Trei zile-ntregi în orbul întuneric
Tot rătăcim pe mare în neştire
Şi tot atîtea nopţi fără de stele.
A patra zi abia, întîia oară,
Vederii noastre răsări uscatul
Şi se iviră munţi şi rotocoale
De fum. Cad pînzele, sărim la vîsle,
Năierii braţele-şi încoardă-ndată,
Înspumă valul, bat albastra mare.
Scăpat din valuri, eu îmi pun piciorul
Pe ţărmurii Strofadelor, ostroave
Numite-aşa, cu nume grec, din marea
Ionică. Acolo stă Celeno,
Harpia crîncenă, şi celelalte
Harpii, de cînd nu pot să se mai ducă
În casa lui Finèu,[18] de cînd mîncarea
Pe masa lui de frică şi-au lăsat-o.
Nu-i iazmă mai cumplită decît ele,
Şi nici n-a răsărit din apa Stixului
O pacoste mai groaznică, urzită

De-a zeilor mînie: zburătoare
Cu chip de fată, -n loc de mîni, cu gheare!
Din pîntece le curg puroaie crunte
Şi faţa lor e totdeauna galbenă
De foame.
Cum am intrat în port mînaţi de vînturi,
Noi iată că vedem pe cîmp, răzleţe,
Cirezi de boi frumoşi; vedem ş-o turmă
De capre la păşune fără paznic.
Ne repezim cu armele la ele,
Ba noi chemăm şi zeii, chiar pe Joe,
La partea lor de pradă; după asta,
Pe malul şerpuit ne facem paturi
Din brazde verzi, şi cu belşug de carne
Ne ospătăm. Dar iată că deodată
În zbor înfricoşat sosesc din munte
Harpiile: cu ţipete cumplite
Îşi scutură aripele, ne-nhaţă
Mîncarea şi ne spurcă toată masa.
Şi cum cobesc! Şi ce duhoare lasă!
Atunci departe,-ntru-un găun de stîncă,
Ascunşi în umbră neagră de pădure,
Din nou întindem mesele şi iară
Aprindem focul pe altar. Dar, iată
A doua oară că, din altă parte
A cerului şi din ascunsuri oarbe,
Cu ghearele-mprejurul prăzii zboară
Ţipînd cumplitul stol şi demîncarea
Cu balele ne-o spurcă iar. Atunce,
La soţi le poruncesc să pună mîna
Pe arme şi cu-aceste lighioane
Să dea război. Ei împlinesc porunca:
Ascund în iarbă paveze şi săbii,
Şi cînd pe malul şerpuit Harpiile
Au scos un ţipăt, de pe-un deal străjerul,
Misenus, dă din cornu-i de aramă.
Îndată soţii năvălesc, ei cearcă
Altfel de luptă: să împlînte fierul
În spurcatele păsări ale mării,
Dar nu pot să le vatăme nici trupul

Nici penele; alunecînd prin aer
În zbor grăbit jivinele își lasă
Pe jumătate prada nemîncată
Și locul pîngărit.
Și numai una,
Celeno, piază rea, s-a pus pe-o stîncă
Și aste vorbe-au izbucnit din pieptu-i:
„Voi, strănepoți ai lui Laomedonte,[19]
Cum? După ce că ne-ați ucis și boii
Și ne-ați culcat juncanii în țărînă,
Sînteți acuma gata și de luptă?
Vreți s-alungați din țara lor străbună ,
Harpiile ce nu au nici o vină?
Dați ascultare voi! A' mele vorbe
Să le-nsemnați în mintea voastră bine!
Ceea ce Tatăl cel atotputernic
Lui Febus i-a vestit și Febus mie
Vă voi dezvălui și eu acuma,
Și eu, cea mai bătrînă dintre Furii.[20]
Vă duceți voi acuma în Italia
Rugîndu-vă de vînturi, și-n Italia
Veți și ajunge, veți intra în porturi,
Cetatea, însă, hărăzită vouă,
Nu veți putea cu ziduri s-o încingeți
Cît timp n-o să vă-mping-o foame cruntă
Să roadeți chiar și mesele cu dinții,
Fiindcă-ați vrut pe noi să ne ucideți".
Așa ne zise și bătînd din aripi
Fugi-n pădure.
Soților, de spaimă,
Tot sîngele le-a înghețat în vine
Și le-au căzut jos inimile-ndată.
Ei nu mai vor acum să ceară pacea
Cu armele, ci numai cu prinoase
Și rugăciuni, ori sînt zeițe-aceste,
Ori păsări cobitoare și spurcate.
Anhise tatăl de pe țărm atunce
Cu palmele întoarse cheamă zeii
Cei mari din cer și poruncește jertfe:
„O! zei, opriți amenințarea asta!

O! zei, abateți de la noi urgia
Și-ndurători pe cei pioși salvați-i!"
El dă poruncă de la mal să smulgem
Odgoanele, să dăm la funii drumul
Descolăcindu-le. Și iat-acuma
Că àustrul umflă pînzele și iată
Că noi fugim pe undele-nspumate,
Pe unde vîntul și cîrmaciul mînă
Corabia. Răsare-acum din valuri
Zacintul păduros, Dulichiu, Same
Și Nèritul stîncos; ferim în grabă
Și stîncile din țara lui Laerte,
Și blestemăm Itaca și pămîntul
Ce l-a nutrit pe crîncenul Ulise.
Curîndă vreme ni s-arată piscul
Cel nourat al muntelui Leucate,
Apoi și templu' lui Apolo,[21] spaima
Năierilor! Trudiți, spre el ne ducem
Și-ntr-o cetate mică noi ajungem.
Cătușa-n ap-o aruncăm, și pupele
Stau înșirate pe prundișul mării.
Deci pe uscat punîndu-ne piciorul,
Cînd noi nu mai aveam nici o speranță,
Ne ispășim lui Joe fărdelegea,
Arzînd pe-altare juruite jertfe.
Și iată-l plin tot țărmul de la Acțiu
De jocurile de la Troia! Soții
Se-ncing la luptă goi; uleiul curge
Pe trupurile lor! Și cît sînt dînșii
De bucuroși că au scăpat de-atîtea
Cetăți grecești, tăindu-și drumul fugii
Printre dușmani! În vremea asta soarele,
Dînd roată lumii, își încheie anul,
Și iarna cu-a' ei vifore de gheață
Învolbură noianul. Eu la templu
Acăț pe uși un scut boltit de-aramă,
Purtat cîndva de marele Abante,[22]
Și fapta mea o însemnez cu versul:
„Enea arma asta de la grecii
Învingători"[23]. Pe urmă, dau poruncă

Să părăsească soții mei limanul,
Pe bănci, la locu' lor, să se așeze.
Ei bat genunea care mai de care
Și mătură noianul. Pier îndată
Din ochii noștri munții cei cu vîrful
În nouri ai Feàcilor, de-a lungul
Epirului plutim, intrăm în portul
Caonic[24] și ne ducem spre cetatea
Cea naltă a Butrotului.
Aice
Ajunse la urechea noastr-o veste
De necrezut: că rege în aceste
Cetăți grecești era acuma fiul
Lui Priam, Hèlen, care ajunsese
Stăpîn și pe femeia și pe schiptru'
Lui Pirus Eacìdul și că iarăși
Era troian bărbatul Andromacăi.
Am înghețat și-n pieptul meu s-aprinse
Un dor nebun să pot vorbi cu dînsul,
Să aflu minunata întîmplare.
Lăsînd atunce flota mea și țărmul,
Eu plec din port cînd, tocmai, Andromaca
Într-o dumbravă,-n față cu cetatea,
La undele prepusului Simòis,
Făcea comînd lui Hector, cum e data,
Cu jalnice prinoase și chemîndu-i
Și Manii la mormîntul gol, pe care
Din brazde verzi i-l închinase-acolo,
Nălțîndu-i, încă, și altare, două,
Izvor de lacrime! Pe mine dînsa
Cînd mă zări venind și numai arme
Troiene-n jur văzu, din minți ieșită
Și înspăimîntată ca de-o arătare,
Încremeni cu ochii mari la mine.
Fiori de gheață reci îi trec prin oase
Și ea-n țărînă cade leșinată.
Tîrzie vreme-abia mai poate spune:
„E chipul tău adevărat acesta?
Și sol adevărat vii tu la mine?
Tu, cel născut dintr-o zeiță, viu ești?

Iar dacă ţi s-a dus lumina vieţii,
Unde mi-i Hector?“ Ea aşa cuvîntă
Şi varsă rîu de lacrimi şi tot locu'
Îl umple vai! de vaierele sale.
Dar eu abia-i răspund celei ieşite
Din minţi, şi, tulburat, abia din gură
Mai pot să-ngîn ceva: „Sînt viu, vezi bine,
Şi-n suferinţe grele-mi duc viaţa.
Nu te-ndoi! Ce vezi, aievea-i!
Vai! ce-ţi mai fu ursit cînd tu rămas-ai
Lipsită de-un bărbat aşa de seamă?
Ce soartă — şi tot vrednică de dînsa —
I-a mai surîs de-atunce Andromacăi
Lui Hector? Tu ş-acuma eşti soţia
Lui Pirus?“ — Ea atunci îşi pleacă ochii,
Cu glasul stins aşa-mi răspunde mie:
„O! fericită numai ea din toate
Copilele lui Priam[25]! Osîndită
Să moară pe mormîntul unui dùşman,
Sub zidurile nalte ale Troiei,
Ea n-a avut de îndurat nici sorţii,
Şi, sclavă, n-a ajuns ca mine-n patul
Unui stăpîn învingător. Eu, biata,
După ce patria mi-a ars în flăcări,
Purtată pe noiane prin corăbii,
Am suferit trufia şi-ngîmfarea
Odraslei lui Ahile, şi-n sclavie
Am fost şi mamă! El s-a dus pe urmă
La Hermiona[26], la nepoata Ledei,
S-a dus să facă nuntă cu spartana,
Iară pe mine m-a trecut atunce
Pe mine, şerba, şerbului său Hèlen.
Oreste, însă, cel muncit de Fùrii,
Cu inima înflăcărată foarte
De dragostea logodnicei răpite,
Cînd nici gîndea îl prinse şi-l ucise
Chiar la altarul părintesc pe Pirus.
La moartea lui Neoptolem, o parte
Din ţara lui i s-a venit lui Helen,

Și el i-a zis întregii țări Caonia
Pe numele lui Caon[27] de la Troia,
S-a înălțat pe dealurile-aceste
Alt Pergam, altă cetățuie-a Troiei.
Ce vînturi, însă, te-au adus pe tine
Și ce ursite? Care zeu aice
Te-a-mpins, fără să știi, pe-a' noastre țărmuri?
Și unde e copilul tău Ascaniu
Pe care ție Troia . . .[28]
Trăiește? Soarbe el lumina vieții?
Și de Creusa, de pierduta-i mamă,
Își mai aduce-aminte el, copilul?
Spre vechi virtuți, spre bărbătești avînturi
Îndeamnă-l oare tatăl său Enea
Și Hector, unchiul său?"
Așa femeia
Vorbea plîngînd, șiroaie mari de lacrimi
Vărsa-n deșert, cînd, iată, Priamidul,
Eroul Hèlen, vine din cetate
Spre noi, cu gloată multă după dînsul.
Pe-ai săi îndată dînsul îi cunoaște
Și la palat îndată-i duce vesel,
De lacrimi podidit la tot cuvîntul.
O iau pe drum și văd o mică Troie,
Un Pergam mic, asemeni celui mare,
Un rîu ce seacă vara, zis tot Xantus,
Ba eu sărut și pragul Porții Scee!
Troienii mei se bucură-mpreună
Și ei, cu mine, de cetatea soră.
Pe ei acuma regele-i primește
Sub pòrticele mari: în atriu dînșii,
Ținînd în mînă cupa fiecare,
La zei închină pàos și bucate
Pe tăvi de aur puse dinainte.
Trecu și azi, trecu și mîni, și iată
Că adieri de vînt ne cer vîntrele
Și austrul umflă pînzele. Lui Hèlen
Eu îi cuvînt atunci, îl rog pe dînsul:
„Al zeilor proroc, tu, fiu al Troiei,

Tu care ştii şi vrerile lui Febus
Şi tainele tripodului din Delfi,
Şi poţi ghici ascunsurile toate
Din freamătul de lauri de la Claros,
Din cîntecul şi zborul cel de păsări
Şi din colindul stelelor, tu spune-mi
(Căci pîn-acum oracole prielnice
Mi-au prevestit tot drumul pîn' la capăt,
Şi zeii toţi m-au îndemnat prin semne
S-o iau către Italia ş-acolo
Să cerc nişte pămînturi depărtate:
Numai Harpia mi-a cîntat, ea singură,
Un lucru fără seamăn, o minune
Nespusă: dînsa mi-a vestit mînia
Înverşunat-a zeilor ş-o foame
Cumplită), spune-mi tu acum, de care
Să mă feresc întîi şi cum aş face
Să birui suferinţi aşa de grele?"
Atunce Hèlen, după ce ucide
Juncanii mai întîi, precum e data,
La Cei de sus se roagă de-ndurare
Şi de pe capu-i sfînt el îşi deznoadă
Cordelele, şi însuşi el, o! Febus,
La pragul tău cu mîna lui mă duce,
Cutremurat de-a ta dumnezeire.
Aşa, apoi, din însuflata-i gură
Prooroceşte preotu' lui Febus:
„Fiu al zeiţei (doar se vede bine
Că tu pe largurile mării umbli
Cu sprijin de la zeii cei puternici;
Cerescul rege, él, împarte sorţile,
El hotărăşte drumurile vieţii:
Numai aşa se deapănă ursita),
Din multe eu puţine îţi voi spune,
Pentru ca tu pe ospătoasa mare
Să poţi cutreiera fără primejdii
Şi să ajungi într-un liman italic.
Căci nu dau voie Pârcele lui Hèlen
A şti mai mult, nici a vorbi nu-l lasă
Saturnica Iunonă, înainte

De toate — acea Italie pe care
O crezi aproape,-n ale cărei porturi
Vecine te găteşti acum să intri,
Neştiutorule, e-aşa departe!
Şi drumu-i lung şi neumblat, de-a lungul
Atîtor coaste! Înainte încă
De-a-ţi aşeza pe-un loc ferit cetatea,
O să se-ndoaie vîsla ta în unda
Trinacriei, o să cutreieri marea
Ausoniei[29] şi lacurile iadului,
Ba şi ostrovul Circei din Eèa[30].
Eu îţi voi da şi semne, ia aminte!
Îngrijorat, pe malul singuratic
Al unui rîu cînd vei găsi o scroafă,
Chiar sub stejarii de pe mal culcată,
Cu treizeci de purcei fătaţi atunce,
O scroafă, mare, albă, iar purceii,
Tot albi, sugînd la ea, acolo-i locul
Cetăţii tale, — acolo tu găsi-vei
Neîndoios repaus trudei tale.
Nu te-nspăima că vei muşca din mese!
Ursitele îţi vor găsi cărarea,
Chemat în rugi, o să te-ajute-Apolo!
De-aceste locuri, însă, şi de ţărmul
Italiei, scăldat de-al mării noastre
Clocotitor talaz, tu fugi departe!
Cetăţile din partea asta, toate,
De greci mişei sînt, toate, locuite.
Aic'[31] îşi înălţară ziduri locrii
Din Narix[32]; iar Idomeneu cretanul
A împînzit cîmpia salentină[33]
Tot cu oşteni de-ai lui; aici e mica
Petèlie, cu ziduri bine-ncinsă
De Filoctet, de domnul Melibeei[34].
Iar cînd, apoi, corăbiile tale
Vor fi trecut peste noian, dincòlo,
Şi vei aduce juruite jertfe,
C-un văl de purpur să-ţi învălui capul,
Ca, printre flacările cele sfinte,
Aprinse pe altare-n cinstea zeilor,

Să nu poți da cu ochii de vr-un dușman
Ș-auguriile el să ți le tulbure!
La jertfe să te ții de legea asta
Și tu și soții tăi, și strănepoții!
În veci cucernici să rămînă dînșii!
Plecînd de-aici cînd vîntul te va duce
Spre țărmurii Siciliei și cheile
Pelorului[35] se vor lărgi vederii,
Tu s-o apuci spre țărmul stîng, pe marea
Din stînga: ai să faci un lung încunjur!
De țărmul drept, de marea cea din dreapta
Să fugi! Aceste locuri dinioară
Se zice că, la un cumplit cutremur,
S-au cufundat (așa le poate timpul
Schimba pe toate! înainte una
Erau ș-un țărm și celălalt), iar marea
A și intrat năvalnică la mijloc
Ș-a despărțit de țărmul cel hesperic
Pe-acela al Siciliei: ea scaldă
Cu valurile ei clocotitoare
Cetăți și țarini de pe două țărmuri.
Pe țărmurul din dreapta șede Scila,
Pe cel din stînga lacoma Caribdă:
Ea de trei ori pe zi pînă-n străfundul
Genunei sale-nvolburate soarbe
Nămornicele valuri ale mării
Și de trei ori din nou, pe rînd, le-mproaștă
Sus, în văzduh, de se izbesc de stele!
Iar în ascunsul orb al unei peșteri
Stă Scila și tot scoate-afară capul
Și navele spre peșteră le trage.
În sus ea are chip de om și pieptul
Frumos, de fată, pîn' la brîu; în colo
E-un monstru vai! cu trup cumplit de mare,
Cu pîntecele ca de lup și coada
Ca de delfin: Mai bine-i, așadară,
Să ocolești Pachinul[36] ca pe-o strajă,
Tot cătinel, să-nconjuri pe departe,
Decît să vezi în marea văgăună,
Odată numai, pocitura asta

Şi stîncile din jur, care răsună
De urletul de cîni, verzui ca marea.
Pe lîngă asta, dacă este Hèlen
În stare-a face vreo proorocire,
Şi dacă-i dai proroculuí crezare,
Şi inima i-o umple şi Apolo
De adevăr, un lucru, numai unul,
Ţi-oi spune eu, născutule din zeie,
Mai înainte de oricare altul,
Un singur sfat ţi-oi da, iară şi iară:
Iunonei mari întîi şi-ntîi te-nchină
Şi fă-i întîi Iunonei juruinţe
În ritmuri sacre şi cu voie bună!
Plecînd în rugi genunchii tăi, să-ndupleci
Cu daruri pe puternica Stăpînă!
Numai aşa-ţi vei împlini dorinţa;
Trinacria-nnapoia ta lăsînd-o,
Piciorul tău vei pune în hotarul
Italiei. Cînd tu, ajuns acolo,
Vei fi aproape de oraşul Cume
Şi de Avern, la lacul sfînt, cu freamăt
De codri-n juru' lui, tu vei vedea-o
Pe preoteasa cea însufleţită
De zeu, şi care-n peştera-i adîncă
Dezvăluie ursitele şi-nseamnă
Pe nişte frunze semne şi cuvinte.
Oracolele ce le-a scris pe frunze
Le pune-n rînd fecioara şi le lasă
Închise-n văgăună, iară ele
Rămîn la locu' lor, nu-şi lasă rîndul.
Dar cînd pe uşa care se deschide
Un firicel de vînt le risipeşte
Şi răscoleşte fragedele frunze,
De loc fecioara nu mai are grijă,
Cînd ele zboară prin găunul stîncii,
Să le mai strîngă, să le pună iară
La loc, sau să le lege împreună.
Fără răspuns se-ntoarce-atunce omul
Şi peştera Sibilei o urăşte.
Nu-ţi drămui din cale-afară timpul!

Oricît ar fi să te zorească soţii,
Oricît spre largul ei ar cere marea
Vîntrelele corăbiilor tale,
Şi oricît ar putea să fie ele
Umflate şi de vînturi priitoare!
Te du la ea şi roagă-te şi cere-i
Răspunsuri! Însăşi ea să ţi le deie,
De bunăvoie să-şi deschidă gura
Şi să vorbească! Dînsa îţi va spune
De gintele Italiei, de cîte
Războaie-au să mai fie şi în cè fel
Să-ncunjuri şi să-nduri orice nevoie.
Drum bun pe mare ea îţi va prezice,
De te închini la ea. Aceste numai
Le poţi afla din gura mea acuma.
Hai, aşadară, du-te şi prin fapte
Tu pîn' la cer înalţă marea Troie!"
După ce astfel cuvîntă profetul
Cu grai prietenesc, el dă poruncă
Să ni s-aducă nouă daruri grele
De aur şi de fildeş la corăbii,
Şi în corăbiile noastre-ncarcă
Nămol de-argint, dodonice lighene,
O platoşă de zale, între ele
C-un fir de aur pus în trei legate,
Ş-un coif lucios, cu creasta încomată,
Armura lui Neoptolem. Şi tata
Avu, şi dînsul, daruri. Nouă Hèlen
Ne dă şi cai şi călăuze.
El şi la vîsle locurile goale
Le împlineşte şi la soţi dă arme.
În vremea asta poruncea Anhise
Să-ntindem pînze vîntului prielnic
Cît timp prielnic mai sufla. Pe dînsul
Aşa-l cinsti prorocul lui Apolo:
„Tu, cel ce te-ai învrednicit, Anhise,
Iubirii preafrumoasei zeie Venus,
Tu, scumpul zeilor, scăpat acuma
A doua oară din risipa Troiei,
Ausonicul pămînt e còlo! Uite-l!

Tu repede apuc-o într-acolo
Cu pînzele întinse! Totuşi, trebuie
Ca tu de-a lungul coastelor s-aluneci.
Ausonia pe care ţi-o dezvăluie
Apolo e şi mai departe încă.
Deci pleacă, fericitule părinte
Al unui fiu pios! De ce la vorbă
Să mă întind şi austrii-care suflă
Cu vorba mea să-i fac în van să sufle?
Cu inima cernită Andromaca
De-al nostru bun rămas, cel de pe urmă,
I-aduce lui Ascaniu nişte straie
Cu fir de aur peste tot cusute,
I-aduce ş-o hlamidă frigiană:
Ea nu se lasă mai prejos! Cu daruri
Ţesute pe Ascaniu mi-l încarcă
Şi-i spune: „Ia şi darurile-aceste,
Copilul meu! Tu să-ţi aduci aminte
Că ele sînt de mîna mea lucrate
Spre mărturia necurmatei mele
Iubiri, a Andromacăi, a soţiei
Lui Hector. Darurile de pe urmă
De la ai tăi tu ia-le-acum cu tine,
Tu care-mi eşti, ah! singura icoană
A lui Astianax al meu: şi chipul
Şi mînile şi ochii tăi ai lui sînt,
Şi el acum cu tine-ar fi de-o seamă".
Iar eu, plecînd acuma de la dînşii,
Cu lacrimile-n ochi, le-am spus aceste:
„Fiţi fericiţi voi, cărora ursita
Vi s-a-mplinit! Pe noi o soarte crudă
Ne cheamă-n veci spre altă crudă soarte.
Voi v-aţi găsit acum odihna voastră;
Nu mai aveţi nici a brăzda genunea,
Nici a căuta ausonicele cîmpuri,
Care-nnapoi se trag din faţa noastră.
Sub ochii voştri voi aveţi un Xantus,
Aveţi o Troie care-a fost clădită
De-a' voastre mîni (dar sub mai bune semne
De-aţi fi clădit-o, nu în calea grecilor!).

De voi ajunge eu cumva la Tibru,
La ţarinile Tibrului vecine,
Şi voi vedea cu ochii mei şi murii
Cei juruiţi de soartă gintei mele,
Atunci, cîndva, din cele două-a' noastre
Cetăţi surori, din cele două ginte
De-un sînge, din Epir şi din Hesperia,
(Căci Dardan e străbunul amîndùror
Şi ele-au îndurat aceeaşi soartă)
Din amîndouă-n inimile noastre
Vom face-o Troie, numai una singură:
Să aibă, dară, strănepoţii noştri
Această grijă!"
Noi plecăm pe mare,
De-a lungul munţilor vecini Ceraũnici:
De-aici pînă-n Italia, pe apă,
E drumul cel mai scurt. În vremea asta
Şi soarele asfinte, iară munţii
Se-nvăluie în umbră şi se-ntunecă.
După ce-am tras întîi la sorţi vîslaşii,
Noi lîngă apă ne culcăm, la sinul
Pămîntului dorit de-atîta vreme,
Şi oasele ni le-odihnim ici-colo,
Pe prundul mării. Somnul se strecoară
În mădularele-obosite. Noaptea,
În caru-i tras de Ore[37], n-ajunsese
Chiar pîn' la miez de cale, cînd, deodată,
Neobositul Palinur se scoală
Din aşternut şi vînturile toate
Le cearcă: vrea să prindă cu urechea
O adiere din văzduh; se uită
La stelele ce-alunecă-n tăcere
Pe boltă, la Arctur şi la Hiade,
La cele două Care, şi cu ochii
Roată-mprejur, el dă şi de Orion
Cel înarmat cu sabie de aur.
Cum a văzut pe bolta cea senină
Că toate sînt la locu' lor, îndată
El, de la pupă, trîmbiţă plecarea

Şi noi pornim la drum, cercăm iar drumul
Şi aripile navelor le-ntindem.
Pierise stelele din cer şi zorii
Se-mpurpurau cînd noi vedem departe,
În zarea-nnegurată, nişte dealuri
Şi ţărmurile joase-ale Italiei:
„Italia" Ahate strigă-ndată,
El cel dintîi; Italia şi soţii
Cu chiote voioase o salută.
Atunci Anhise tatăl încunună
Un mare ol, cu vin curat îl umple
Şi în picioare stînd pe pupa naltă,
El cheamă zeii:
„O! zei ai mării, voi, şi ai ţărînei,
Voi, zei puternici ai furtunii, faceţi
Al nostru drum uşor! Suflaţi prielnic!"
Doritele-adieri se fac mai dese,
Un port acum se vede tot mai mare
Şi mai aproape, iar în Cetăţuia
Minervei[38], sus, răsare templul zeiei.
Strîng soţii pînzele, întorc şi prorele
Spre ţărmuri. Portu-i arcuit pe unde
Bat valuri dinspre răsărit; în faţă
Sînt două steiuri, pururi împroşcate
De spumegul săratelor talazuri.
Dar portul nu-l mai vezi: acele steiuri,
În chip de turnuri, îşi întind în mare
Doi muri ca două braţe, iară templul
De ţărm tot mai departe parcă fuge.
Aici văzui întîiul semn: pe cîmpul
Cel neted patru cai păscînd în iarbă,
Tuspatru albi ca neaua. Şi Anhise
Atunci: „O! ţărm al ospeţiei" zice,
„Tu vrei război, căci la război merg caii:
Tot cu război ne-ameninţă ş-aceştia.
Dar caii se înhamă cîteodată
Şi la un car: cu jugul pe cerbice,
Ei, înfrăţiţi, ascultă şi de frîie:
Speranţă este, dară, şi de pace!"
Rugi înălţăm atunce sfintei Palas,

Zeița care-și zornăie-armătura
(Ea auzi întîi al nostru chiot)
Și la altar, pe cap cu vălul frigic,
Cum ne-nvățase Hèlen cu deadinsul,
Iunonei cei din Argos, după lege,
Îi ardem poruncitele prinoase.
În graba mare, după rînduială
Plinind a'noastre juruințe toate,
Noi vergile vîntrelelor le-ntoarcem
Spre largul mării și lăsăm locașele
Și țărmii fără crezămînt ai grecilor.
Pe urmă, iată că se vede sinul
Tarentului întemeiat de Hèrcul,
De este-adevărat: așa se spune.
În fața noastră se înalță templul
Laciniei[39] și cetățuia Caŭlon[40]
Și Schilaceul[41] furtunos. Din larguri
Se vede-apoi, departe,-n zare, Etna.
Noi auzim cumplitul mării muget
Și stîncile izbite de talazuri
Și clocotul frîngîndu-se de țărmuri:
Fierb vadurile mării din afunduri,
Nisip și apă una sînt acuma.
Atunci Anhise tatăl zice: „Asta
E fără greș Caribda cea vestită.
De-acești colțani, de steiurile-aceste
Înfricoșate ne cînta și Hèlen.
O! soții mei, săriți, săriți cu toții
Și puneți mîna repede pe vîsle!"
Ei fac așa cum li s-a dat poruncă,
Și Palinur, el, cel dintîi, în apele
Din stînga-ntoarse nava care scîrțîie.
Corăbiile-n stol o iau la stînga,
Mînate și de vîsle și de vînturi.
Genunea se-ncovoaie și ne urcă
Sus, pîn' la cer; cînd înapoi se trage,
Noi coborîm la umbrele din Tartar!
De trèi ori vai! cumplita văgăună
A scos un urlet, de trei ori văzurăm

Cum spuma mării pîn' la cer împroaşcă
Şi stropi de rouă picură din stele.
În vremea asta noi, trudiţi, rămînem
Şi fără vînt şi fără soare, drumul
Nu ştim pe unde è şi, în neştire,
Alunecăm la ţărmurii Ciclopilor.
Aici limanu-i larg, ferit de vînturi
Şi liniştit; alături, însă, Etna
Răzbubuie de prăbuşiri cumplite:
El uneori aruncă în văzduhuri
Un negru nor de fum cu nişte volburi
Ca smoala, şi cenuşă înfocată,
Vîrtejuri de văpăi azvîrle-n aer
Şi focu' lui ajunge pîn' la stele;
Iar alteori pe gură el îşi varsă
Chiar măruntaiele: mugind aruncă
În roate, pîn' la nouri, stînci topite,
Şi fierbe-n fărăfundurile sale.
Pe jumătate ars de fulger, trupul
Lui Encelàd[42] spun oamenii că zace
Strivit sub astă namilă; că Etna,
Pus peste el, prin spartele-i cuptoare
Îi varsă flacăra din piept, şi-atunce
Cînd el se-ntoarce pe cealàltă parte,
Trinacria întreagă se cutremură
Şi fumăraia împînzeşte cerul.
Noi în păduri ascunşi stăm toată noaptea,
Înfioraţi de-aşa minune mare,
Şi nu vedem de unde vine vuietul,
Căci nu erau pe cer văpăi de aştri,
Nu se vedeau nici slăvile-nstelate,
Ci numai nori pe boltă şi-ntuneric,
O noapte-adîncă-nhobotase luna.
A doua zi, cînd tocmai răsărise
Luceafărul şi zorii alungase
Întunecul înrourat al nopţii,
Deodată din pădure-nseninează,
Necunoscut, un chip de om, la faţă
Topit de slab şi jalnic la vedere.
El, rugător, spre ţărm întinde mîinile.

Noi ne uităm la el mai cu deadinsul:
Necurăţia lui cumplită! Barba
Pînă la brîu şi prins cu spini veşmîntul!
Încolo grec: fusese-odinioară
Trimis în oastea ţării lui la Troia.
Cînd de departe el văzu şi portul
Dardanilor şi armele troiene,
Înspăimîntat, stătu puţin în cumpănă
Şi se opri din mers; apoi, îndată
Se repezi spre tărm cu rugi şi lacrimi:
„Mă jur pe Cei de sus, mă jur pe stele
Şi pe lumina, dătătoare vieţii,
Luaţi-mă cu voi, troieni! Oriunde
Duceţi-mă! De-ajuns mi-o fi aceasta!
Ştiu bine, — am fost cu grecii în corăbii
Şi cu război pornit-am împotriva
Penaţilor troieni: o spun pe faţă,
Dar dacă vina fărdelegii mele
Aşa de mare è, voi să mă rupeţi
Bucăţi, pe loc să m-aruncaţi în valuri,
Să mă-nnecaţi în necuprinsul mării!
Eu dacă mor, încalte să mă bucur
Că mor de mîna oamenilor". Asta
Ne zice el, ne cade la picioare,
Ne-nlănţuie cu braţele genunchii.
Atunci îl îndemnăm să spună cine-i,
Din ce neam è, ce soartă-l prigoneşte.
Şi-ndată, fără a mai sta la gînduri,
Anhise tatăl îi întinde dreapta,
Şi-i întăreşte inima cu semnul
Acesta.
El mai prinde-atunci la inimă
Şi pîn' la urmă spune fără frică:
„Eu din Itaca sînt de loc, sînt soţul
Nefericitului Ulise;-mi zice
Ahemenìde. Tata, Adamastus,
Era sărac şi eu plecai la Troia
(Mai bine soarta-mi rămînea aceeaşi!).
Atunci cînd, tremurînd de frică, soţii
De pe cruntatul prag luară fuga,

Ei m-au uitat și m-au lăsat aice,
În peștera Ciclopului, cumplita
Și neagra văgăună: numai cărnuri
Însîngerate și puroi! Ciclopul,
O namilă! Cu capu' el ajunge
La cer (o! zei, feriți pămîntul nostru
De-această ciumă!); nici să-l vezi cu ochii,
Nici vreun cuvînt să-i spui el nu te rabdă.
Cu sînge negru și cu carnea unor
Nefericiți Ciclopul se nutrește.
Eu însumi l-am văzut, culcat pe spate
În mijlocul speluncii, cum, deodată,
I-a înhățat cu mîna-i uriașă
Pe doi din ceata noastră și de stîncă
I-a și zdrobit: scăldat era tot locul
În sîngele care-mproșca dintr-înșii.
Eu l-am văzut cum mesteca în gură
Picioarele și brațele lor: picuri
Picau din ele, de puroi și sînge,
Și carnea lor zvîcnea, călduță încă,
Sub dinții lui. Dar nu fără pedeapsă!
Căci n-a răbdat așa ceva Ulise,
Nici s-a uitat pe sine bestematul
Cel din Itaca-n cumpăna aceea
De moarte. Ghiftuit și de mîncare
Și mort de beat, cum își plecă Ciclopul
Cerbicea la pămînt și mi se-ntinse
Pe jos, în peșteră, ș-acuma, namila
Vărsa prin somn puroi, bucăți de carne,
Cu sînge și cu vin amestecate,
La zei noi ne rugarăm și, pe urmă,
Trăgînd la sorți și partea fiecărui,
Dădum năvală-n juru' lui cu toții,
Ș-apoi, cu vîrful unui par scobirăm,
Ascuns sub crunta lui sprînceană, ochiu-i
Cumplit de mare, ca un scut din Argos,
Ori ca rotundul cel de foc al soarelui,
Și, veseli, pîn' la urmă răzbunarăm
Pe soții noștri, — acuma niște umbre!
Fugiți, nenorociților, de-aice!

Fugiți! Și de la malul mării rupeți
Odgoanele.
Căci, tot ca el și uriași ca dînsul,
Ca Polifem, care-n găunul stîncii
Închide oi lînoase și le mulge,
Și alți Ciclopi cumpliți trăiesc, vreo sută,
Pe țărmurile cele șerpuite,
Și rătăcesc pe munții cei namornici.
A treia oar-acuma cornu' lunii
Iar crește, iar se face lună plină,
De cînd viața mi-o tîrăsc prin codri
Și printre singuratice culcușuri
Și vizunii de fiare, iar din peșteri
Văd cum se dau devale Uriașii.
La glasul și la pașii lor eu tremur;
Iar hrana mea, broboane din pădure,
De pe copaci, și ccarne tari ca piatra,
Ba chiar și smulte rădăcini de ierburi!
În jurul meu făcîndu-mi ochii roată,
Văzui venind la țărmuri flota voastră.
Oricine veți fi fost, mă dètei vouă,
Numai să scap de gintea cea cumplită.
Dar voi luați-mi adierea vieții
Cu orice fel de moarte, că-i mai bine!"
Abia vorbise el așa, cînd iată
Că noi vedem pe coama unui munte
Pe Polifem chiar, în mijlòcul turmei
Pășind cu greu. O namilă, păstorul!
La țărmul cel știut se duce dînsul,
Un monstru fioros și hîd și groaznic,
Cu ochiul scos! Un pin strujit în mînă
Îl sprijină și îi îndreaptă pașii;
Iar oile se țin de el: aceasta
E bucuria lui, aceasta numai,
Și mîngîierea suferinței.
După ce el ajunge-apoi la mare
Și intră-n valurile-adînci, își spală
Cu apa mării sîngele ce-i curge
Din ochiul scurs. Scrîșnind din dinți el geme,
Pășește-n larg, dar valurile mării

Nici pîn' la brîu măcar n-ajung să-l ude.
În goana mare-o rupem noi de fugă
Înspăimîntați, luînd și pe pribeagul
Cel rugător și vrednic de răsplată.
Tăcuți tăiem odgoanele degrabă
Și-ncovoiați pe vîsle batem iară
Noianul mării care mai de care.
El însă simte, — aude glasul nostru
Și într-acolo își întoarce pașii,
Dar nici pe noi nu poate pune mîna,
Nici poate-ajunge repede din urmă
Ionicele valuri; în văzduhuri
El scoate-un gemet lung, de se cutremură
Noianul cel de ape, și pămîntul
Italic pîn'departe se-nfioară
Și Etna muge-n peșterile-adînce.
Stîrniți din codri și din munți, Ciclopii
Năvală dau în port, roiesc pe țărmuri,
Și noi vedem pe frații de pe Etna
Cum stau cu ochii crunți la noi zadarnic.
Ei pînă sus, la cer, ajung cu capul,
Cumplit sobor! Tot astfel, în pădurea
Lui Joe stau cu vîrfu-n nori stejarii,
Sau chiparoșii în dumbrava Dianei.
Noi peste cap ne dăm, mînați de frică,
Desfacem funiile,-ntindem pînzele
Oriîncotro, la vînturi priitoare.
Dar Hèlen ne-nvățase dimpotrivă
Să nu plutim spre Scila și Caribda,
Căci printre amîndouă drumul duce
Pe pragul morții. Hotărîm atunce
Să-ntoarcem pînzele-nnapoi. Dar iată
Că-ncepe dinspre cheile Pelorului
Să bată vîntul de la miazănoapte,
Trimis de zei. Eu trec pe lîngă gura
Pantagiei, ce-și taie drum prin stîncă,
Pe lîngă sinul cel de mare-al Mègarei[43]
Și pe la Tapsus[44] cel cu prunduri joase.
Aceste țărmuri le cutreierase
Mai înainte-Ahemenide, soțul

Nefericitului Ulise: — acuma
Cînd înapoi trecea pe lîngă ele,
Pe toate el ni le-arăta şi nouă.
Drept sinul cel sicanic[45], chiar în faţa
Plemiriului[46] bătut de valul mării,
Se află-un ostrov ce i-au zis strămoşii
Ortigia. Alfeu, se spune, rîul
Cel din Elida, şi-a tăiat pe vremuri
Drum tainic pe sub mare pîn-aice,
Şi-acum, prin gura ta, o! Aretuză[47],
S-amestecă cu undele Siciliei.
Noi ne-nchinăm la zeii mari ai locului,
Cum ni s-a dat poruncă. Eu de-acolo
Trec pe cîmpia grasă a Helorului
Ce varsă peste maluri, iar de-aice
Înconjurăm colţanii nalţi şi stîncile
Pachinului ieşite-n larg; departe
Se vede Camerina, cărei soarta
Nu-i dete voie să-şi usuce mlaştina[48].
Se văd apoi şi cîmpii de la Gela
Şi Gela însăşi, zisă de pe numele
Năvalnicului rîu; departe,-n zare,
Vedem nălţîndu-şi murii Agrigentul
Cel născător de aprigi cai odată.
Mînat apoi de vînturi priitoare,
Eu şi pe tine te-am lăsat în urmă,
Bogatule-n finici, o! Selinunte.
Şi lilibeicele vaduri oarbe
Le-am ocolit. De-acolo intru-n portul
Drepanului, pe-un ţărmur trist: aice,
După ce-am fost pe valurile mării
Zvîrlit de-atîtea vifore, aice
Vai mie!-l pierd pe tatăl meu Anhise,
Ce-mi fuse pîn-atunce alinarea
Durerilor şi suferinţei mele.
Aice tu, prea bunul meu părinte,
Mă părăseşti trudit de drum pe mine
Tu, cel scăpat zadarnic din primejdii
Aşa de mari! Nici Hèlen proorocul
El, care mi-a vestit aşa de multe

Dureri cumplite, nu mi-a spus aceasta,
Și nici Harpia groaznică Celeno.
Aceasta-i suferința mea din urmă,
Sfîrșitul drumurilor mele-acesta!
Cînd am plecat de-acolo mai departe
Un zeu m-a-mpins pe țărmurile voastre".
Așa din fir în păr Enea tatăl
Își povestea ursitele menite
De zei și pribegia lui pe mare,
În timp ce toți erau cu ochii țintă
La dînsul numai. El tăcu pe urmă
Și puse capăt povestirii sale.

CÎNTUL AL PATRULEA

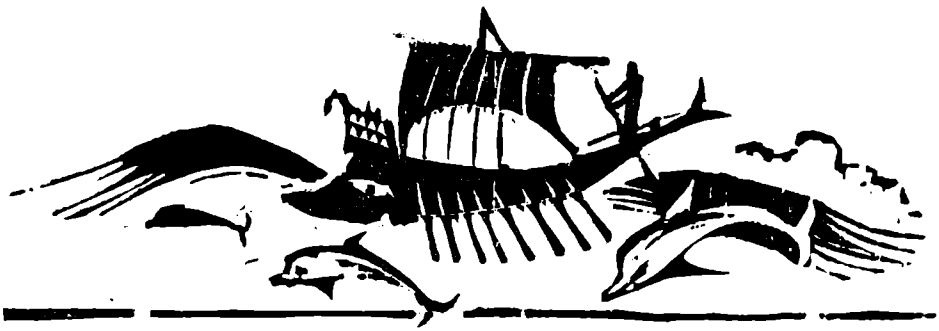

Dar ea, regina, mai de mult rănită
De-amarnica săgeată a iubirii,
Îşi tot nutreşte-n inima ei rana,
Un foc ascuns o mistuie. Tot timpul
Îi vine-n minte numai bărbăţia
Cea multă a eroului şi faima
Cea mult-a gintei sale. Şi cuvintele
Şi chipu' lui i s-au înfipt în suflet,
Iar chinul ei repaus nu-i mai lasă.
A doua zi gonise Aurora
Înrourata umbră de pe boltă
Şi ea acuma lumina pământul
Cu fàchia lui Febus cînd Didona,
Ieşită vai! din minţi, aşa-i cuvîntă
Surorii ei, cu ea un singur suflet:
„O! Ana, sora mea, urîte visuri
Îmi înspăimîntă inima-ndoită.
Ce oaspe nou intră în casa noastră!
Ce nobil chip! Ce inimă bărbată!
Ce braţ viteaz! Eu cred — şi nu-i deşartă
Credinţa mea — că el din zei se trage:
Pe-un om de jos îl dă pe faţă frica.

Și ce ursite vai! îl prigoniră
Și ce războaie povestea . . . cumplite!
De nu mi-ar sta înfipt în suflet gîndul
Nestrămutat ca eu cu nimeni altul
Să nu mă însoțesc și căsniciei
Să nu mă mai înjug din nou, de-atunce
De cînd cu moartea lui Sihèu pe mine
M-a înșelat întîia mea iubire,
Și dacă n-aș fi urgisit de-atunce
Și patul și făclia cea de nuntă, .
Eu, poate,-n astă singură ispită
Aș fi căzut. Eu îți voi spune, Ana,
Că după moartea lui Sihèu, sărmanul,
Bărbatul meu, și după ce Penații
Mi-au fost cruntați în sînge chiar de-un frate,
El singur inima mi-a-nduplecat-o
Și sufletul mi l-a făcut să șovăie:
Cunosc eu urmele văpăii mele
De altădată! Însă . . . mai degrabă
Să se despice pînă-n fund pămîntul
Sub mine,-atotputernicul Părinte
Cu trăsnetele sale să m-arunce
La serbedele umbre-ale Erèbului[1],
În noaptea cea adîncă, mai degrabă
Decît acum pe tine să te vatăm,
Credință sfîntă, și să-ți calc porunca!
Cel care-ntîi s-a însoțit cu mine
Și dragostea-mi cu dînsul a luat-o:
Cu el s-o aibă și-n mormînt s-o țină!"
Așa cuvîntă și c-un rîu de lacrimi
Își scaldă sînul.

Ana îi răspunde:

„O! sora mea, tu, care-mi ești mai scumpă
Decît lumina, cum? junia toată
Te vei topi de jale, pururi văduvă?
Nici dulci copii să n-ai, nici bucuriile
Amorului? Cenușii din mormînturi
Și Manilor le pasă, crezi, de asta?
Că n-a putut nici un bărbat din Libia
Și nici din Tir mai înainte vreme

Din jalea ta să te întoarcă, fie!
Nu te-ai uitat cîndva nici la Iàrba[2],
Nici la alți regi pe care îi nutrește
Pămîntul cel bogat în biruințe
Al Africei: vrei să te lupți acuma
Cu un amor pe dorul tău? Și oare
Nu te gîndești pe țărmurile căror
Popoare tu te-ai așezat aice?
De partea asta ne încing getulii
Cei neînfrînți în luptă și numizii
Cei fără frîu, neospătoasa Sirtă;
De ceàlaltă, pustia însetată
Și, ca turbați, barceii care pradă
În lung și-n lat. Să-ți spun și de războaie
Ce se urzesc în Tir? De-al nostru frate
Care-amenință?
Ba eu cu reazem de la zei, cu voia
Iunonei cred că navele troiene
Au apucat spre țărmurile noastre.
Ce mare vei vedea cetatea noastră
O! sora mea! Ce mare-mpărăție
Se va urzi c-o astfel de-nsoțire!
Cu armele troienilor alături
Prin cît de mari și de viteze fapte
Va să se nalțe punica mărire!
Tu zeilor le cere îndurare
Și, după ce le vei aduce jertfe,
Te dă cu trup și suflet ospeției
Și născocește prìcini de-amînare,
Cît timp pe mare bîntuie furtuna
Și Orionul cel ploios, iar vasele
Fărmate sînt și mînios e cerul".
Ea-nflacără cu zisele aceste
Inima ei încinsă de iubire,
Dădu speranță îndoielii sale
Și-i dezlegă cătușele rușinii.
Întîi se duc în temple amîndouă,
Cer pacea de la zei pe la altare
Și, cum e data, într-ales înjunghe
Mioare zeiei Ceres, dătătoarea

De legi, lui Febus și lui Tata Bacus,
Dar înaintea tuturor Iunonei:
Ea doar de măritișuri poartă grijă!
Chiar dînsa, prea frumoasa Dido, ține
În mîna dreaptă cupa și o varsă
Drept între coarnele junincii albe.
Cu umblet măsurat, în fața zeilor
Ea-ncùnjură altarele cruntate,
Și iar o ia din capăt: cît e ziua
De mare-njunghe alte jertfe Dido
Și cearcă-n pieptul spintecat al vitei
Cu ochii țintă viscerele calde.
Vai! haruspìci, vai! minți întunecate!
Ce pot acuma jertfele s-ajute
Pe cea din minți ieșită? Ce pot templele?
În vremea asta flacăra iubirii
Și măduva din oase i-o amistuie,
În pieptul ei ascunsa rană sîngeră.
Cum s-a aprins nefericita Dido!
Nebună, ea cutreieră cetatea
Ca o cerboaică-n codrii cei din Creta,
Pe care, urmărind-o, fără veste
Păstorul de departe-a săgetat-o:
Înaripatul fier s-a-nfipt într-însa,
Dar el nu știe; ea colindă-n goană
Pădurile, bungèturile Cretei,
Și-n coasta ei săgeata ucigașă
Stă împlîntată. Ea acùm îl duce
Cu dînsa pe Enea prin cetate,
I-arată bogățiile Cartaginei
Și țara care-i gata să-l primească
(Ea chiar începe vorba, dar deodată
Cuvîntul de pe buze i se curmă),
Acùm, cînd dă-n amurg, ea vrea să fie
Iar la ospăț, ca în ajun, și-i cere
S-audă iară dărîmarea Troiei
Din gura lui, și iar, înnebunită,
La el cu ochii țintă-i soarbe vorbele.
Iar cînd, pe urmă, se despart și luna
Se-ntunecă, la rîndu-i, și apune,

Și stelele-asfințind la somn îmbie,
În casa goală singură jelește,
Pe patul părăsit de el se culcă;
De el departe,-l vede și-l aude
Pe cel care-i departe; sau, vrăjită,
Parc-ar vedea chiar pe Enea-n față,
La sînul ei îl strînge pe Ascaniu,
Doar o să-și poată îngîna cu dînsul
Nespusul ei amor. Nu se mai urcă
La nouri turnurile începute,
Nici tineretul nu se mai deprinde
Cu armele; la parapete trainice,
La port nu mai lucrează-acuma nime:
Lăsate-n drum zac toate, părăsite,
Și zidurile ce-amenință cerul
Și schelele cît cerul de înalte.
Cum a văzut Saturnia, prea scumpa
Soție a lui Jupiter, că Dido
E-ncinsă de-o așa cumplită patimă
Și că de gura lumii nici nu-i pasă,
Aceste vorbe zice către Venus:
„Ce-i drept, nespusă-i faima voastr-acuma:
Ce pradă mare de război făcurăți
Și tu și-al tău copil! O mare glorie,
De neuitat! Doi zei cu-nșelăciunea
Să biruie-o femeie! Știu eu bine,
Eu știu că te-ai temut de-a mea cetate,
Nu te-ncredeai Cartaginei cei nalte!
Dar cînd vom pune capăt dușmăniei?
Și unde-ajungeți voi cu-atîta ceartă?
Mai bine pururi să trăim în pace
Și tot acuma să-ncheiem și-o nuntă!
Tu ai tot ce-ai dorit din toată inima:
Didona arde-acum de focul dragostei
Și nebunia i-a ajuns la oase.
Deci noi acest popor, noi amîndouă,
Să-l cîrmuim de-acum cu deopotrivă
Puteri depline! Eu o las pe Dido
Să fie unui soț troian supusă
Și-n mîna ta să-i dea pe tiri ca zestre".

Dar Venus (care pricepu că Iuno
Cu gînd ascuns vorbea: ca să abată
Pe ţărmurile libice domnia
Italiei) o-ntîmpină pe dînsa:
„Nebun cel care-ar zice „nu“ la asta,
Sau mai degrabă ar voi cu tine
Să se măsoare-n luptă! numai dacă
La ce spui tu ajută şi norocul!
Dar despre ceea ce-i ursit să fie
Eu mă-ndoiesc: vrea Jupiter să aibă
Şi tirii şi pribegii de la Troia
O singură cetate? Se-nvoieşte
Ca gintele-amîndouă să s-amestece
Şi legămînt să facă între ele?
Tù eşti soţia lui, tù se cuvine
Cu ruga ta să-i cerci acuma inima.
Hai! şi te voi urma“. Regina Iuno
Atunci, la rîndul ei, aşa-i răspunde:
„Aceasta-i treaba mea de-acu-nnainte.
Pe scurt eu îţi voi spune cum se poate
Înfăptui ce-aveam mai cu grăbire
De-nfăptuit. Ascultă! Şi Enea
Şi Dido (vai! nefericita Dido)
Sînt gata să se ducă în pădure
La vînătoare, mîne, cînd Titanul[3]
Va răsări şi cu-ale sale raze
Va lumina pămîntul. Eu atunce,
În vreme ce gonacii de-a călare
În treapăd vor încinge cu reţele
Pădurile, eu, dintr-un nour negru
Voi repezi o ploaie-amestecată
Cu grindină, voi zgudui tot cerul
Cu tunetul: pe loc, însoţitorii
S-or risipi învăluiţi de-ntunec.
Şi Dido şi mai marele troienilor
Au să ajungă în aceeaşi peşteră.
Eu însămi încă am să fiu acolo
Şi, dacă pot să pun temei pe tine,
Am s-o mărit cu dînsul, pe de-apururi
Să fie-a lui, a lui să fie numai!

Aceasta nunta lor va fi!“ Iunonei
Nu-i stete împotrivă Citerèa:
Ea se-nvoi cu zîmbetul pe buze
La plăsmuita înşelătorie.
Şi iată-n vremea asta Aurora
Că iese din noian, răsare soarele.
Pe porţi atunci ies tinerii, tot unu'
Şi unu', cu reţele şi cu lanţuri,
Cu suliţi ferecate; călăreţii
Masili[4] şi cînii, adulmecătorii,
Năvală dau. La prag, mai marii punilor
Aşteaptă pe regină, care-ntîrzie
La dînsa în iatac; afară, calul
Stă gata, numai purpură şi aur;
El bate din picior şi-n neastîmpăr
Îşi muşcă frîul înspumat. Dar iat-o!
Împrejurată de-o mulţime mare,
Păşeşte Dido c-o hlamidă roşie
Pe dînsa şi cu margini înflorate.
Ea are cùcură de aur, părul
Prins într-un nod c-o pànglică de aur
Şi haina cea de purpură sumeasă
C-o sponcă tot de aur. Şi troienii
Păşesc cu dînsa şi Iul cel vesel,
Iar, decît toţi cel mai frumos, Enea
S-alătură cu ceata lui la ceilalţi.
El, ca Apolo cînd de la iernatic,
Din Licia[5], şi de la gura Xantului
Se duce-n Delos, în ostrovul mamei,
Şi iar întinde horele, şi-n jurul
Altarelor, amestecaţi, dau chiote
Cretani, driopi[6] şi agatîrşi[7] cu faţa
Vopsită, (zeul însuşi umbl-atunce
Pe creştetele Cintului[8], cu părul
Învălurat, încins cu laur verde
Şi-ncununat c-un diadem de aur,
Şi-i zuruie săgeţile pe umăr)
Aşa mergea de sprinten şi Enea;
Pe chipu'lui cel nobil frumuseţea
Lucea ca şi pe chipu' lui Apolo!

Cînd au ajuns în munţii nalţi, în sihle
Făr' de cărare, caprele sălbatice,
Sărind de pe colţani, au rupt-o-ndată
De fugă, de pe culmi, în jos; dincòlo,
Şi cerbii fug din munţi, o iau la goană
Pe-ntinse cîmpuri şi s-adună cîrduri,
Stîrnind în goană nori de praf. Ascaniu
Prin văi, voios, pe calu' lui cel aprig,
Întrece cînd pe unii, cînd pe alţii,
Şi printre-aşa sălbăticiuni fricoase
Se roagă să-i răsar-un vier în spume,
Ori să coboare-un leu roşcat din munte.
Dar iată, cerul se frămîntă, bubuie!
Deodată vine-o ploaie-amestecată
Cu grindină. Curtenii tiri şi tinerii
Din Troia şi dardanicul Ascaniu,
Nepotul zînei Venerei, de frică
Îşi càut-adăpost pe cîmp. Din munte
Vin clocotind puhoaiele de apă.
Şi Dido şi mai marele troienilor
Ajung tot într-o peşteră. Pământul,
El cel dintîi, şi Iuno, zeia nunţii,
Dau semn; îndată fulgerele scapără,
Văzîndu-i martor nunţii lor, iar Nimfele
Lugubru urlă, sus, pe culmi de munte.
Aceasta fu întîia zi a morţii
Şi ziua-ntîi a multelor amaruri!
Ei nu-i mai pasă nici de cuviinţă
Şi nici de gura lumii nu-i mai pasă,
Nici nu-i mai stă de-acu-nnainte gîndul
La o iubire într-ascuns: ea-i zice
Chiar măritiş! Cu numele acesta
Regina îşi acoperă păcatul.
Şi, iată,-ndată mare merge Vestea
Prin marile oraşe ale Libiei:
Nu-i pacoste mai iute decît Vestea.
Puterea ei, iuţimea: de ce merge,
De ce i se adaugă puterea.
Puţină la-nceput şi temătoare,
Curîndă vreme pîn' la cer ajunge;

Ea calcă pe pămînt, dar își ascunde
În nouri creștetul. Țărîna Mamă,
Întărîtată împotriva zeilor,
Se zice c-a născut-o ca sororă
Mezină a lui Encelàd și Ceus[9],
Cu àripi iuți și iute de picioare,
Un monstru hîd, o groaznică făptură!
Și cîte pene îi acopăr trupul
Sub ele-atîția ochi veghează pururi,
Minune! —atîtea guri vorbesc, atîtea
Urechi ciulește dînsa. Noaptea, zboară
Între pămînt și cer, țipînd prin umbră,
Și somnul dulce nu-i închide ochii,
Iar ziua stă pîndind pe culmi de case,
Pe naltele palate, și-nspăimîntă
Orașe-ntregi, împrăștiind minciuna
Și defăimarea, ca și adevărul.
Ea, bucuroasă, le-mpuia la oameni
Urechile cu fel de fel de vorbe;
Le tot cînta și lucruri întîmplate
Și născocite: c-a venit la Dido
Enea de la Troia și că Dido,
Frumoasa Dido nu se dă în lături
În dragoste cu dînsul să se deie.
Acuma, iarna, cît e ea de lungă,
Ei numa-n dezmierdări o duc: își uită
Și de domnie și de tot, cu totu'
Robiți fiind de josnica lor patimă.
Așa cuvinte-mprăștia-ntre oameni
Hidoasa zeie peste tot. Ea-ndată
La regele Iàrba își ia zborul,
Și sufletul cu vorba i-l aprinde,
Mînia lui mài tare i-o sporește.
Fiu a' lui Hamon[10] și al unei zîne
Din țara garamanților[11], răpită
De zeu, Iàrba-i înălțase zeului,
În larga lui împărăție,-o sută
De temple mari, o sută de altare,
Cu focul sacru pururea pe ele,
Spre-a fi a zeilor eternă veghe.

Acolo gras era acum pămîntul
Şi numai flori pe pragurile templelor!
El, dar, ieşit din minţi, foc de mînie
La zvonul cel amar, aşa se zice
Că la altare, chiar sub ochii zeilor,
S-a tot rugat, cu palmele întoarse,
Lui Iupiter: „O Joe-atotputernice,
Cărùia gintea maură, acuma,
Pe paturi înflorate, îţi închină
Leneice[12] prinoase la ospeţe,
Nu vezi nimic? Ori cînd arunci tu fulgerul,
Noi în deşert ne-nspăimîntăm? Şi oare
Chiar orb să fie focul tău din nouri
Cînd îngrozeşte sufletele noastre,
Şi în zadar şi tunetele bubuie?
Femeia care,-n ţara mea pribeagă,
Şi-a cumpărat pămînt ca să-şi clădească
Un biet oraş; ea, căreia-i dădurăm
Şi loc pe prundul mării, ca să-l are,
Şi legile-aşezării ei acolo,
N-a vrut să-i fiu bărbat, dar pe Enea
Îl vrea stăpîn în ţara ei! Acesta,
C-un stol de fameni după el, alt Paris,
Cu părul ud de bàlsame şi cuşma
Cea frigică-nnodată sub bărbie,
E-acum stăpîn pe prada lui! Vezi bine,
De-aceea-n temple noi ţi-aducem daruri
Şi dăm crezare unei faime goale!"
Cu mîna pe altar aşa rugîndu-se
Îl auzi de sus Atotputernicul
Şi ochii şi-i întoarse la palatul
Regesc şi la îndrăgostiţii care
Uitase-acuma de-un mai bun renume.
Atunce lui Mercur aşa-i cuvîntă
Şi-i porunceşte: „Hai! te du, copile,
Şi cheamă-i pe Zefiri, şi te coboară
Jos pe pămînt cu àripile tale,
Şi la mai marele dardan ce-ntîrzie
La tirii din Cartagina şi gîndul

Şi l-a luat acum de la cetatea
De soartă dată lui; te du ca vîntul
Şi spune-i aste vorbe de la mine:
Frumoasa-i mamă mie-mi juruise
Că el va fi, nu omul care-i astăzi
(De-aceea l-a scăpat în două rînduri
De armele greceşti), ci omul care
Va-mpărăţi războinica Italie,
Ce poartă-n sînu-i mari domnii, şi care
Va-ntinde-n lume gintea răsăritä
Din sîngele cel nobil a' lui Teucru,
Şi legii sale-i va supune lumea.
O glorie aşa de mare dacă
Pe dînsu' nu-l înflacără, şi dacă
Spre glorie puterea nu-şi încoardă,
Părintele îl va opri pe-Ascaniu
Să urce pe colinele romane?
Ce-o fi urzind acum? De ce întîrzie
La un popor duşman? Cu ce speranţă?
Cum? gîndul nu-i mai stă la strănepoţii
Italici, la cîmpiile lavine?
S-apuce marea! Fără multă vorbă!
Să-i duci solia asta de la mine!"
El zice. Zeul, gata la porunca
Părintelui, îşi leagă la picioare
Sandalele de aur, care-l poartă
În zbor, pe sus, prin slavă, pe deasupra
Pămîntului şi pe deasupra mării,
Ca vîntu-l poartă, tot aşa de iute,
Îşi ia pe urmă varga lui: cu dînsa
Din iad el cheamă serbedele umbre,
Ori le trimite-n iadul trist pe altele,
Ne dă şi somn şi veghe, ba deschide
Şi ochii celui mort, şi tot cu dînsa
El mînă vînturile şi răzbate
Prin norii furtunoşi. Acuma iată-l,
Din zbor el vede culmea, vede coastele
Fătişe-ale puternicului Atlas[13],
Ce sprijină pe creştetu' lui cerul:

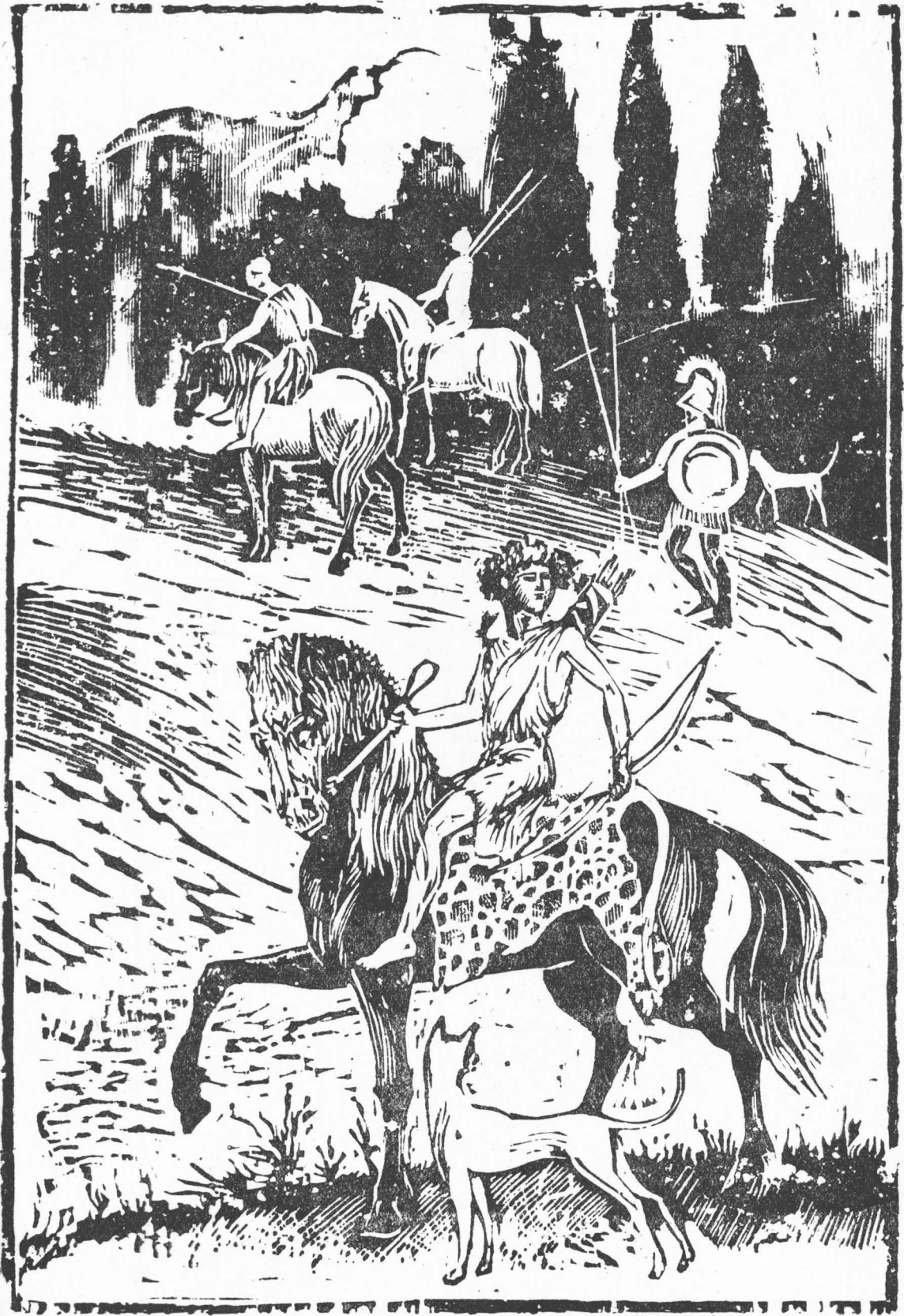

De negri nori încinsă pururi, fruntea
Atlasului, de pini încununată,
Bătută e de vînturi şi de ploaie.
Troienele de nea i-acopăr umerii,
Năvală curg şiroaie din bărbia
Moşneagului, şi barba lui zburlită
Stă ţeapănă şi-i toată numai ţurţuri!
În cumpănă pe àripile-ntinse,
Cileniu[14]-ntîi aice se opreşte.
De sus, apoi, îşi face vînt spre mare,
Ca pescăruşul care, pe la ţărmuri
Şi pe la stînci, pe unde trage peştele,
Din zbor abia atinge faţa apei.
Între pămînt şi cer zbura tot astfel
Spre libicele nisipoase ţărmuri,
Venind de la bunicul de pe mamă[15],
Născutul zeu pe muntele Cilene,
Şi vînturile despica în cale-i.
Cînd cu-ale lui picioare-nnaripate
Ajunge la colibele numide
Mercur îndată-l vede pe Enea
Şi ziduri înălţînd şi case nouă.
O sabie-nstelat-avea Enea
Cu iasp roşcat; o mantie de purpur
Sclipea pe el ca focul, atîrnîndu-i
De umere: i le dăduse Dido
Aceste daruri; eà îi înflorise
Cu fir de aur mantia. Îndată
Mercur se şi repede: „Tu acuma
Pui temelii Cartaginei înalte
Şi, rob unei femei, ridici femeii
Cetate mîndră, vai! uitînd de toate,
De ţara ta uitînd, de-a ta menire?
Chiar împăratul zeilor, ce cîrmuie
Cu-a lui putere cerul şi pămîntul,
La tine mă trimite din Olimpul
Cel luminat, chiar el îmi porunceşte
Pe repezi vînturi să-ţi aduc solia:
Ce pui la cale şi cu ce speranţă
Pe libicul pămînt îţi treci tu zilele?

Pe tine dacă nu te-ndeamn-o glorie
Aşa de mare, dacă nici puterile
Nu vrei a-ţi încorda spre-a ta mărire,
Tu cată la Ascaniu, care creşte,
Şi la nădejdiile puse-ntr-însul,
Moştenitorul căruia-s sortite
Italica domnie şi pământul
Roman!" Vorbind aşa Cileniu, zeul,
Deodată-şi curmă vorba, -şi lasă chipul
De muritor şi-i piere lui Enea
Din ochi departe, -n aura cea limpede.
Enea amuţi, ieşit din minte,
În cap i se făcu măciucă părul
Şi în gîtlej i se opri cuvîntul.
El arde-acum s-apuce fuga iute
Şi ţărmurile scumpe să le lase:
Aşa-l trăsni porunca aspr-a zeilor!
Vai! Ce să facă? Şi cu ce cuvinte
S-o ieie pe departe pe regina
Înnebunită? Cum să-nceapă vorba?
Cînd ici, cînd colo i se duce mintea,
La multe-i zboară gîndul ca săgeata.
Şi cum stătea în cumpănă, aceasta
I s-a părut că este mai cu cale:
El cheamă pe Mnestèu şi pe Sergestus
Şi pe Serestus, şi le porunceşte
În taină mare să gătească flota,
S-adune şi pe soţi pe malu' mării,
Dichisurile năvilor pe toate
Ei gata să le aibă, dar s-ascundă
Temeiul noii lui porunci. El însuşi,
Deoarece în vremea asta Dido,
Prea buna Dido, ea, nimic nu ştie
Şi nici prin gînd nu-i trece că se poate
Deodată rupe-o dragoste-aşa mare,
Va căuta să-şi facă drum la dînsa
Şi vreme cu prilej, ca să-i vorbească
Cum i-ar veni mai bine. Toţi îndată
Ascultă de cuvîntu' lui Enea
Şi bucuroşi îi împlinesc porunca.

Dar a simţit regina-nşelăciunea:
Cine-ar putea vreodată să-l înşele
Pe cel îndrăgostit? Întîi regina,
A prins de veste ce se pregăteşte,
Temîndu-şi pînă chiar şi fericirea!
Iar Vestea cea mişelnic-a vestit-o
Pe cea ieşită din simţiri că flota
E-acum cu toate gata de plecare.
Turbată, fără sine, foc şi pară,
Regina treieră prin tot oraşul
Ca o bacantă care aiurează
Din templu cînd se scot sfintele-odoare
Şi ea aude strigătu' lui Bacus,
De bahica orgie îmboldită
Odată la trei ani, şi Citeronul[16]
Cu chiotele lui o cheamă noaptea.
Ea pîn' la urmă, ea întîi, regina
Cu-aceste vorbe-nfruntă pe Enea:
„Cum? ai crezut cumva că-mi vei ascunde
Fătarnice, aşa nelegiuire,
Că pe furiş îmi vei pleca din ţară?
Nu te opreşte nici amorul nostru,
Nici dreapta ce mi-ai dat-o altădată,
Nici Dido gata de-o cumplită moarte?
Ba încă tu acum, sub cer de iarnă,
Îţi dregi corăbiile, ţi-i degrabă
S-ajungi în largul bîntuit de crivăţ,
Ah! crud ce eşti! Cum? Dacă nu te-ai duce
Spre nişte cîmpi străini şi spre locaşuri
Necunoscute, dacă vechea Troie
Ar sta şi azi pe locul ei, te-ai duce
La Troia ta pe-o mare-nvolburată?
De mine fugi? Pe lacrimile mele,
Pe dreapta ta (căci altceva nimica
Nu i-a rămas nefericitei Dido!),
Pe însoţirea şi pe nunta noastră
Abia-ncepută cu mă jur acuma:
De ţi-am făcut vreun bine altădată
Şi de ţi-a fost vreodată drag de mine,
Îndură-te de casa-mi ce se năruie,

Şi de mai este loc şi pentru rugă,
Tu lasă-te de gîndul tău acesta!
Din vina ta mă şi urăsc pe mine
Şi gintele din Libia şi domnii
Nomazilor; duşmani îmi sînt şi tirii,
Şi mi s-a stins, din vina ta, ruşinea
Şi faima cea de mai nainte, care,
Ea singură, mă ridica la stele.
Şi cui mă laşi în clipa morţii, oaspe?
E singurul tău nume ce-mi rămîne,
Nu cel de soţ! Ce mai aştept? Ca fratele
Pigmalion să-mi dărăme cetatea?
Iarba să mă ducă în sclavie,
Getulul? El? Măcar dacă nainte
De fuga ta eu aş fi fost şi mamă,
Şi dacă azi, în curtea mea regească,
Mi s-ar juca un mititel Enea,
Ce-ar fi la chip asemenea cu tine!
Eu negreşit nu m-aş vedea acuma
Vai mie! înşelată şi mînţită."
Ea zise. El cu gîndul la porunca
Lui Jupiter, stătea cu ochii ţintă,
Muncindu-se a-şi înfrîna durerea
Din piept. Apoi puţine vorbe-i zice:
„Eu niciodată n-o să spun, regină,
Că mie tu nu mi-ai făcut tot binele
Pe care poţi a-l înşira în vorbe,
Şi de Elisa[17]-mi voi aduce-aminte
Cît timp n-o să mă uit pe mine însumi
Şi-n pieptul meu va fremăta un suflet.
Puţine eu voi spune pentru mine:
Nicicînd nu m-am gîndit să fug de-aice
Pe sub ascuns (să nu-ţi închipui asta!),
Nici nu ţi-am fluturat pe dinaînte
Făclii de nuntă; n-am venit să facem
Asemeni legăminte. Dacă soarta
M-ar fi lăsat pe mine să-mi duc viaţa
Aşa cum vreau şi treburile mele
Pe placul meu să mi le pun la cale,

Întîi şi-ntîi aş locui în Troia
Şi i-aş griji pe morţii mei de-acolo;
Palatele lui Priam cele nalte
Ar sta şi azi: cu mîna mea, eu însumi
Din nou aş fi clădit o nouă Troie
Celor învinşi! Dar astăzi şi Apolo
Din Griniu[18] şi oracolul din Licia
Mi-au poruncit să-mi pun picioru-n marea
Italie: acolo mi-i şi inima,
Acolo mi-i şi patria! Şi dacă
Tu însăţi, care eşti feniciană,
Ai îndrăgit şi libica cetate
Şi zidurile nalte-ale Cartaginei,
De ce să-i ţii de rău acum pe teucri
Că vor să se aşeze în Ausonia?
Să ne căutăm în lume altă ţară
Ni-i dat şi nouă de la zei! Pe mine
De cîte ori cu umedele-i umbre
Întunecul învăluie pămîntul,
De cîte ori răsar pe boltă stelele,
Mă mustră-n somnul meu şi mă-nspăimîntă
Năluca tulburat-a lui Anhise,
Părintele-mi; iar scumpul meu Ascaniu,
Copilul meu, şi el în somn mă mustră
Că pe nedrept îi iau împărăţia
Hesperiei şi ţarinile date
De soartă numai lui. Şi chiar acuma
Zeescul sol, trimis de Joe însuşi
(Mă jur pe capetele-amîndurora)
Pe-aripi de vînt porunca mi-a adus-o:
Cu ochii mei, în sclipet de lumină,
Văzui pe zeu cînd el intra-n cetate
Şi chiar eu însumi i-auzii şi glasul.
Cu plînsetele tale încetează
Şi nu mă-nverşuna tu nici pe mine
Şi nici pe tine însăţi! În Italia
Eu fără voia mea alerg."
Cît timp el îi spunea aceste toate,
Pieziş regina se uita la dînsul,
Cînd ici, cînd colo aruncîndu-şi ochii.

Ea-l măsură din cap pînă-n picioare
Şi cu privirea mută; dar pe urmă,
Aprinsă de mînie, — aşa-l înfruntă:
„Făţarnice, nici Venus nu ţi-i mamă
Şi nici străbun al gintei tale Dàrdan:
Pe tine vai! mi te-a născut Caucazul
Pe-ai lui colţani de cremene, iar lapte
Ţi-au dat să sugi tigroaicele hircane[19]!
De ce să tac? Şi pentru care alte
Jigniri mai grele să-mi păstrez mînia?
La plînsul meu a scos măcar un gemet?
Privirile şi le-a întors spre mine?
De lacrimi biruit, vărsat-a lacrimi?
Şi de iubita lui avu el milă?
Ce rău s-aştept mai rău decît acesta?
Ş-acum, nici marea Iuno şi nici Tatăl,
Născutul din Saturn, nu se mai uită
Cu ochii binevoitori la soarta-mi.
În nimeni vai! nu te mai poţi încrede!
Zvîrlit pe ţărm şi gol eu de pe valuri
L-am strîns şi l-am făcut (am fost nebună!)
Părtaş domniei, i-am salvat şi flota
Şi de la moarte i-am scăpat şi soţii.
Încinsă de mînie-mi ies din minte!
Acuma el îmi spune de Apolo
Augurul, de oracolul din Licia
Îmi spune, şi acuma solul zeilor,
Trimis de Joe însuşi, îi aduce
Porunca cea cumplită prin văzduhuri!
N-au Cei de sus, se vede, altă treabă
Şi grija asta liniştea le-o strică!
Nu! Eu cu sila nu te ţin, nici zisele
Eu nu ţi le deszic: aleargă iute!
Mînat de vînturi, du-te în Italia,
În ţara ta pe unda mării du-te!
Dar, dacă zeii cei din cer au încă
În lume vreo putere, trag nădejde
Că-ţi vei lua răsplata-n largul mării,
Pe stînci pustii, şi că ades pe Dido
O vei chema pe nume; de departe

Cu fachiile-aprinse ca o Furie,
Te voi urma, ş-atunci cînd moartea rece
Îmi va lua din trup suflarea vieţii,
Şi umbra mea va fi de tine-alături,
În orice loc! Aşa îmi vei plăti-o,
Mişelule! Eu voi afla aceasta:
Îmi va veni şi mie-acolo vestea,
La umbrele de sub pămînt". Zicîndu-i
Aceste vorbe,-şi curmă vorba Dido
Şi, istovită, fuge de lumină,
Cu spatele la el, din ochi îi piere,
Lăsîndu-l înfricat şi-n mare cumpănă
Şi gata multe-a-i spune ei, dar şerbele
O iau acum pe braţe leşinată
Şi iarăşi în iatacul ei de marmură
O duc ş-o pun pe pat.
Dar el, cucernicul,
Deşi doreşte să-i aline chinul,
S-o mîngîie, cu vorba să-i abată
Durerile, gemînd din greu, cu inima
Înfrîntă, vai! de-o dragoste-aşa mare,
Porunca de la zei o-ndeplineşte
Şi repede la flotă se întoarce.
Atunci troienii se aştern pe lucru:
Ei trag în mare de pe ţărm înaltele
Corăbii, care, unse-acum cu smoală,
Plutesc pe apă; din păduri ei cară
Lopeţi cu frunzele pe ele încă
Şi trunchiuri necioplite: — aşa de dornici
Erau să plece!
Să-i fi văzut cum năvăleau cu toţii,
Plecau din tot oraşul ca furnicile
De iarnă-ngrijorate, care pradă
Un vraf de grîu şi-l duc la ele-acasă:
Pe cîmp tot merge oastea lor cea neagră
Şi pe-o cărare-ngustă-şi cară prada
Prin ierburi; unele împing cu umerii
Grăunţii opintindu-se, iar altele,
Adună rîndurile risipite,
Mustrînd pe cele ce-au rămas în urmă.

De-atîta clocot fierbe cărăruia!
Dar ce era în inima ta, Dido,
Cînd tu vedeai aşa ceva? Ce gemete
Scoteai cînd tu de sus, din cetăţuie,
Priveai departe ţărmurile-n clocot
Şi cînd vedeai că tot noianul mării
De strigătele lor cumplit huieşte
Sub ochii tăi! O! Amor, nendurate,
La cîte mişelii nu-mpingi pe oameni!
Ea e silită iar să verse lacrimi
Şi iar cu rugăminţile să-ncerce
Şi dragostei mîndria ei s-o-nchine,
Ca nu cumva ea fără rost să moară,
Dac-ar lăsa ceva fără cercare:
„Ia uite, Ana! Freamătă tot ţărmul.
S-au adunat de peste tot. Vîntrelele
Cer vînturi de pe-acuma şi la pupe
Au pus cununi de flori năierii veseli.
Dac-am putut să mă aştept la astă
Durere-aşa de mare, am să pot eu
S-o şi îndur, o! sora mea. Şi totuşi,
Un singur bine, Ana, fă-mi tu mie,
Nefericitei! El pe tine numai,
Perfidul, te cinstea şi numai ţie
Îţi încredea ascunsurile inimii.
Tu singură ştiai cum poţi ajunge
Şi-n care ceas mai repede la dînsul.
O! sora mea, te du la el şi roagă-l,
Trufaşului meu dùşman tu vorbeşte-i!
Nu eu în Aulis[20] am jurat cu grecii
Din lume să stîrpesc troiana ginte,
Nu eu la Troia flota am trimis-o,
N-am răscolit cenuşa lui Anhise
Şi Manii lui. De ce nu vrea să-şi plece
Urechea, vai! la plînsetele mele?
Şi unde-aleargă? Darul de pe urmă
Să-l dea iubitei lui, nefericitei:
S-aştepte-o fugă mai uşoară, vînturi
Mai priitoare. Eu nu-i cer iubirea
De pîn-acum, pe care-a şi trădat-o,

Eu nu-i mai cer nici în frumosu-i Laţiu
Să nu se ducă, nici să-şi lase ţara:
Un mic răzbun, atîta-i cer: astîmpărul
Şi alinarea nebuniei mele,
Pînă ce soarta mea o să mă-nveţe
A suferi, de soartă biruită.
Îl rog să-mi fac-acest din urmă bine
(Aibi milă tu de sora ta!) şi, dacă
Mi-l face, eu cu moartea mea pe dînsu'
L-oi răsplăti cu-asupra de măsură".
Aşa ea se ruga; aceste plîngeri
Nenorocita soră i le duce,
Şi iară i le duce lui Enea.
Dar dînsul nu se-nduplecă de plîngeri,
Şi, nemblînzit, nici un cuvînt n-aude.
Ursitele îi stau mereu în cale,
Un zeu îi ia auzul din ureche.
Şi ca atunce cînd se luptă crivăţii
Din Alpi, suflînd dincoace şi dincolo,
Ca să dărîme un stejar puternic,
Cu trunchiul vechi de zile: vîntul vîjîie
Şi cînd el zguduie copacul, frunzele
S-aştern grămadă pe pămînt; el însă
Rămîne-nfipt în stînca lui, stejarul,
Şi cît se-ntinde pîn' la nori cu fruntea,
Atîta el ajunge pînă-n Tartar
Cu rădăcinile: la fel acuma
De-atîtea rugăminţi şi el, eroul,
E copleşit: în sufletu' lui mare
El simte-adînc durerea lui, dar gîndu-i
Rămîne neclintit. În van curg lacrimi!
Atunce ea, nefericita Dido,
De soartă spăimîntată-şi cere moartea,
I-i silă să mai vadă bolta cerului.
Ea mai deadins vrea să-mplinească gîndul
Ce şi l-a pus şi viaţa să şi-o curme:
Cînd aducea prinoase pe altare
(Mi-i groaz-a spune!), ea văzu că apa
Cea sfîntă se-nnegreşte, iară vinul
Se face sînge, piază rea! Minunea

N-a spus-o nimănui, nici chiar surorii.
Era-n palat ş-un paraclis de marmur
Al fostului ei soţ, cu cinste mare
De Dido închinat, cu pànglici albe
De lînă-mpodobit şi cu ghirlande:
Cînd noaptea neagră-nvăluia pămîntul,
Din paraclis i se părea reginei
C-aude glasu' lui Sihèu şi vorba-i
Chemîndu-o pe ea, şi că adese
Pe coperiş, în viersul ei de moarte,
Se vaieră stinghera cucuvaie
Şi scoate numai ţipete de jale.
Şi multe încă prevestiri cumplite
Din timpuri vechi pe ea o înspăimîntă,
Iar noaptea-n vis, ca un sălbatic, însuşi
Enea o alungă pe ieşita
Din fire: ei tot timpul i se pare
Că-i singură pe lume, că tot timpul
O cale lungă bate şi-n pustie
Îşi caută pe tirii ei, nebună
Şi ea, ca şi Pentèu[21] cel care vede
Şi Furii şi doi sori şi două Tebe,
Ori ca Oreste a' lui Agamemnon
Atunci cînd, urmărit pe scenă, fuge
De mama lui, armată cu şerpi negri
Şi cu făclii aprinse, iar la templu,
Pe prag, stau Direle răzbunătoare.[22]
Cînd Dido, dar, răpusă de durere,
Din minţi ieşită, puse gînd să moară,
Ea cumpăneşte cînd şi cum s-o facă,
Şi cînd surorii celei întristate
Ea îi vorbeşte, gîndul i-l ascunde,
Şi cu speranţa-şi însenină fruntea:
„O! sora mea, aflat-am chip şi cale
(Tu fericeşte-mă!) a mi-l întoarce
La mine iar, sau a scăpa de dînsul:
Despre apus, la marginea Oceanului,
E ţara cea din urm-a etiopilor,
Pe unde Atlas uriaşu-nvîrte
Pe umăr cerul cel spuzit de stele:

De-acolo cunoscui o preoteasă
Din neam masilic, care-a fost şi paznică
La templul Hesperidelor şi care,
Veghind şi ramurile cele sfinte,
Nutrea balàurele aruncîndu-i
Adormitorul mac şi mierea limpede.[23]
Ea cu descîntecele ei se làudă
Că poate să dezlege de iubire
Oricare inimi ar voi, şi-n altele
Să strècure durerile iubirii,
Că poate rîurile să le-nchege
Şi stelele din cale să le-ntoarne.
Şi Manii din infern ea-i cheamă noaptea!
Tu ai s-auzi pămîntul sub picioare
Mugind şi vei vedea cum se coboară
Din munţi, la vale, urmii. Soră scumpă,
Mă jur pe zeii cei de sus, pe tine,
Mă jur şi pe viaţa ta cea dulce,
Eu fără voie umblu şi cu farmece.
În taină mare tu ridică-n curtea
Palatului un rug înalt şi pune
Pe rug, de-asupra, sabia pe care
Mişelul mi-a lăsat-o atîrnată
Colò-n iatac, şi straiele lui toate
Şi patul nunţii mele,-a mea pieire:
Să şterg tot ceea ce-mi aduce-aminte
De cel nelegiuit! Şi preoteasa
Mi-o porunceşte". Cuvîntîndu-i astfel,
Ea tace, dar pe loc se face galbenă
La faţă. Totuşi Ana, ea, nu crede
Că sora îşi ascunde gîndul morţii
În nişte vrăji ciudate; nu-şi închipuie
În mintea ei atîta nebunie,
Nici nu se teme de vr-un rău mai mare
Decît i se-ntîmplase-odinioară
Cu moartea lui Sihèu. Ea, dar poruncile
Le împlineşte.
Cînd rugul se nălţa acum în fundul
Palatului, spre cer, nespus de mare,
Din lemn de zadă şi gorun, regina

Îl și încinge cu ghirlănzi, cu jalnice
Stîlpări de chiparos îl încunună;
Pe pat, de-asupra, pune-apoi și straiele
Și sabia lăsate de Enea
Ș-un chip a' lui de ceară ... dar ea știe
Prea bine ce va fi! În juru' rugului
Stau și altarele, iar preoteasa
Cu părul despletit, tunînd din gură,
Îi cheamă de trei ori pe cei o sută
De zei din iad, și Erebul și Haosul[24]
Și pe Hecàte-o cheamă, pe Diana,
Zeița vergură cea în trei fețe.
Tot locul îl stropise preoteasa
C-o apă care-o-nchipuia pe-aceea
A lacului Avern; (ea caută încă
Și niște ierburi fragede, tăiate
C-o secere de-aramă numai noaptea,
Pe lună, și întrînsele c-un lapte,
Venin de moarte! Ea mai caută încă
Și un cucui smuls de pe fruntea unui
Mînz nou-născut, pe care n-apucase
Să i-l mănînce mamă-sa).
În mîni pioase cu făină sacră,
Lîngă altare, Dido descălțată
La un picior, cu rochia descinsă,
Pe pragul morții ia de martori zeii
Și stelele care-i știau ursita.
Și dac-un zeu cumva mai are grija
Unei iubiri nempărtășite, dacă
El, drept fiind, nu uită s-o răzbune,
Și către dînsul își înalță ruga.
Era acuma noapte și pe lume
Făpturile, de muncă ostenite,
Sorbeau dulceața somnului; pădurile
Și zbuciumata mare adormise;
Era cînd aștrii lunecau pe boltă
La miez de cale, și tot cîmpul tace,
Cînd tac și turme și pestrițe păsări,
Și cele ce trăiesc pe lacuri limpezi,
Și cele din sălbatice hățișuri:

Acuma cufundate-n somn, sub vălul
Tăcutei nopți, uitînd de truda zilei,
Își alinau și grijile și inima
Nu, însă, și nefericita Dido:
Ea nu se las-o clipă pradă somnului;
Pe ochii ei, pe inima ei noaptea
Nu se mai pune; cruntele ei chinuri
I se-ndoiesc, iubirea-i adormită
Se-nflacără din nou și dînsa iară
Se zbuciumă-ntr-un clocot de mînie.
De ce și-a pus în gînd ea nu se lasă;
Așa-ntru sine se frămîntă Dido:
„Ce să mă fac? Să-mi caut pețitorii
Cei vechi? Să fiu de rîs și de batjocură?
Să cad eu în genunchi cu rugăminte
La un Nomad, să fac cu dînsul nuntă,
Cînd i-am respins de-atîtea ori pe dînșii?
Cu navele venite de la Troia
Să mă tot duc și gata la porunca
Troienilor să fiu, la cea mai josnică?
S-o fac aceasta pentru că troienii
Sînt bucuroși că le-am venit odată
În ajutor, și pentru că la dînșii
O facere de bine nu se uită?
Dar cine oare, chiar dac-aș voi-o,
Mă va lăsa s-o fac? Și cine oare
Pe navele fruntașe-ale troienilor
Mă va primi pe mine, urgisita?
Vai! oare tu nu știi, nenorocito,
Și încă nu cunoști sperjurul gintei
Lui Laomèdon[25]? Ce să fac atunce?
Eu singură, în chiotul năierilor,
Să iau cu dînșii fuga? Însoțită
De toți ai mei, de tiri, eu cu troienii
Să plec? Abia i-am scos din Tir ș-acuma
Din nou să-i mîn pe mare și la vînturi
Iàr să le poruncesc să-ntindă pînzele?
Mai bine mori, căci moarte ți se cade!
Durerea ta o curmă, dar, cu spada!

De lacrimile mele biruită,
Tu, cea dintîi, tu, sora mea, pe mine
M-ai încărcat cu-aceste suferințe
Și m-ai dat pradă dușmanului. Mie
Ah! nu mi-a fost sortit să-mi duc viața
Și fără nuntă și nevinovată,
Ca fiarele pădurilor și fără
Să sufăr niște chinuri ca aceste.
Eu am călcat credința ce-am jurat-o
Cenușii lui Siheu". Cumplite vaiete
Scotea din pieptul ei.
Enea, însă,
La pupa naltă, hotărît să plece,
Dormea, cu toate gata de plecare.
Lui i s-arată-n vis năluca zeului
Cu-același chip și iar pe el îl mustră,
Asemeni lui Mercur fiind la toate,
La vorbă și la față și la părul
Bălan, cu trupu-n floarea tinereței:
„Tu poți dormi așa, fiu al zeiței,
În cumpăna aceasta? Și tu nù vezi
Primejdiile care te-mpresoară?
Nesocotit ce ești! N-auzi cum zuzuie
Prielnicii zefiri? De moarte gata,
Didona-n mintea ei urzește-o groaznică
Vicleană fărdelege, și se zbuciumă
În clocote cumplite de mînie.
Nu fugi de-aice repede cît încă
Poți repede fugi? Curînd vedea-vei,
Dacă te-apucă zorile pe țărmuri,
Că marea-i răscolită de corăbii
Și fulgeră făclii înfricoșate
Și țărmurile toate ard în flăcări.
Hai! Rupe-ntîrzierea! Schimăcioasă
Și pururi nestatornică femeia!"
Vorbind așa, pieri în noaptea neagră.
Atunci Enea, spăimîntat de-această
Năprasnică vedenie, deodată
Din somn se scoală și așa-i îndeamnă
Pe soții lui: „Sus, oameni buni, treziți-vă

Și repede-așezați-vă la vîsle
Și pînzele degrabă le destindeți!
Un zeu trimis de sus, din naltul cerului,
Ne-ndeamnă iară s-o luăm la fugă
Și să tăiem odgoanele cu fierul.
Oricare-ai fi din zei, prea sfinte zeule,
Noi te urmăm voioși, poruncii tale
Dăm ascultare-acum a doua oară.
Indură-te și, bun cu noi, ajută-ne!
Pe cer aprinde stele priitoare!"
Enea asta zice și din teacă
El smulge iute spada sclipitoare
Și taie cu tăișul ei odgonul.
Pe toți același dor de fugă-i mînă:
Strîng repede ce au și pe corăbii
Se și reped; ei țărmurile-acuma
Le-au și lăsat! Nu se mai vede marea
De-atîtea năvi, și ei, pe bănci, se-ncoardă,
Înspumă valul, bat albastra mare.
Și iată că, sculîndu-se-Aurora
Din patul șofraniu a' lui Titònus,
Din nou ea scaldă lumea în lumină.
Îndată ce de sus, din cetățuie,
Văzu regina-n zare albul zilei
Și flota că pe valuri se tot duce
Cu pînzele umflate, iară țărmul
Și portul de vîslași văzu că-s goale,
De trei ori și de patru ori se bate
Cu pumnii în frumosu-i piept, își smulge
Cosița aurie și: „O! Jupiter",
Cuvîntă ea „el așadar se duce
Bătîndu-și, veneticul, joc de mine,
De țara mea? Și nu ia nimeni armele?
Și urma lui nu i-o luăm cu toții?
Orașu-ntreg! Și nici nu scoatem navele
Din port în graba mare? Hai! ducèți-vă!
Aduceți iute fàchii și la arme!
La vîsle! Dar ce spun! Și unde sînt eu?
Ce nebunie mintea mi-o întunecă?
Nefericită Dido! Fărdelegea

Acum o vezi? S-ar fi căzut atunce
S-o vezi cînd îi dădeai şi sceptrul. Iată
Credinţa şi cuvîntul celui care
Se zice c-a luat pe mări cu sine
Pe zeii ţării şi l-a pus pe umeri
Pe-al său părinte frînt de bătrîneţe!
Cum n-am putut eu să-l înhăţ pe dînsul
Şi trupu' lui bucăţi să-l fac şi-n mare
Să i-l arunc! Cum n-am putut răpune
Cu spada şi pe soţii lui şi însuşi
Pe-Ascaniu, să i-l pun, apoi, pe masă,
Din el să se înfrupte-al său părinte!
Dar sorţii luptei ar fi fost nesiguri:
Chiar de-ar fi fost aşa, de cine oare
M-aş fi temut, fiind de moarte gata?
În castrul flotei lor făclii aprinse
Eu aş fi dus, le-aş fi încins cu flăcări
Corăbiile;-aş fi ucis şi tată
Şi fiu şi neamu-ntreg; apoi, eu însămi
M-aş fi zvîrlit în flacăre. O! Soare,
Tu, care luminezi cu-a' tale raze
Tot lucrul cel de pe pămînt; o! Iuno,
Tu, care-ai pus la cale-a mea iubire
Şi martoră eşti suferinţei mele;
Şi tu, Hecàte,-n urlete slăvită
Pe la răspîntii, noaptea, prin oraşe,
Răzbunătoare Fùrii, şi voi, zeii
Elisei care moare, voi, cu toţii,
La ce spun eu acum luaţi aminte,
Plecaţi-vă urechea suferinţelor
(Căci îndurării voastre eu sînt vrednică)
Şi rugile-ascultaţi-mi-le! Dacă
Îi este dat mişelului să intre
Într-un liman şi pe pămînt să calce,
Şi dac-aşa cer sorţile lui Joe,
Şi dac-aceasta-i scris să-i fie ţinta,
Atunce de-un popor viteaz să fie
În lupte hărţuit, gonit din ţară,
Şi smuls îmbrăţişării lui Ascaniu!
Să ceară-n lacrimi ajutor la alţii,

Pe-ai lui să-i vadă morți de-o moarte crudă!
Și, cînd, apoi, se va supune unui
Nedrept așezămînt al păcii, dînsul
Nici de domnia lui să nu se bucure,
Nici de lumina mult dorit-a vieții!
Cu zile el să moară și să zacă
Pe prunduri nengropat! Așa mă rog eu!
Cu-acest cuvînt al meu, cel de pe urmă,
Și sîngele mi-l vărs! Iar voi, acuma,
O! tirii mei, c-o ură nempăcată
Să-i urmăriți și stirpea lui de astăzi
Și toată gintea lui cea viitoare!
Și ura voastră toată s-o trimiteți
Ca jertfă, la mormînt, cenușii mele!
In veci de veci iubire să nu fie,
Nici legămînt între-amîndouă gintele!
Iar din cenușa mea să mi se nască,
Oricare-ar fi, răzbunătorul, care
Cu sabie și foc să mi-i gonească
Pe-acești coloni, dardani pribegi: acuma,
Cîndva, oricînd va fi s-o poată face!
Ah! țărmi cu țărmi, talazuri cu talazuri
Și oști cu oști le blèstem să se-nfrunte!
De-apururi să se lupte între ele
A' noastre ginți, și ele și nepoții!"
Așa ea zice și-și frămîntă mintea
Cu gînduri de tot felul, cît mai iute
Cătînd să-și curme urgisita-i viață.
Ea Barcei, doica lui Sihèu, îi spune
(A ei, era cenușă-n vechea-i țară!):
„Scumpa mea doică, àdu-mi-o aice
Pe Ana, sora mea; zi-i să se spele
Cu apă de la rîu în graba mare!
S-aducă și mioare spre junghere
Și jertfele spășirii — poruncite!
Așa să vie-aice și tu însăți
Cordeaua sacră pune-ți-o pe frunte!
Eu am de gînd lui Joe Stigianul
La-ndeplinire a-i aduce jertfa
Pe care după lege i-am gătit-o,

Şi suferinţei mele-a-i pune capăt.
Vreau pradă focului său dau şi rugul
Dardanului". Ea zice, iară doica
Iuţeşte-ndată pasu-i de bătrînă.
Dar Dido-nfiorată,-nnebunită
De grozăvia ce-şi pusese-n minte,
Rotind însîngerata ei privire
Şi cu obrajii tremurînd şi vineţi,
Şi galbenă de moartea care vine,
Deodată se repede înlăuntrul
Palatului; turbată, ea se urcă
Pe rugul nalt şi trage iute sabia
Dardanului, vai! sabia pe care
Nu pentru asta i-o ceruse Dido!
Privi apoi veşmintele troiene
Şi patul nunţii ei; ea stă o clipă
Plîngînd, cu mintea la ce-a fost odată,
Pe pat apoi s-aruncă şi rosteşte
Cele din urmă ale ei cuvinte:
„Veşminte scumpe cîtă vreme soarta
Şi cerul a voit, cel de pe urmă
Răsuflet al vieţii voi luaţi-mi-l!
De chinurile mele dezlegaţi-mă!
Eu am trăit! Cărarea ce mi-a dat-o
Ursita s-o străbat, am străbătut-o,
Şi-acum din mine se va duce-ndată
La umbre, sub pămînt, o mare umbră.
Eu am urzit o falnică cetate
Şi zidurile mele eu cu ochii
Mi le-am văzut. Mi-am răzbunat bărbatul,
Iar fratele, duşmanul meu, şi dînsul
Pedeapsa şi-a luat-o. Ah! ferice
Eu aş fi fost, ba prea ferice, dacă
N-ar mai fi tras la ţărmurile noastre
Corăbiile cele de la Troia".
Şi sărutîndu-şi patul, ea mai zice:
„Nerăzbunată voi muri, dar fie!
Să mor! Aşa, aşa vreau a mă duce
La umbre, sub pămînt! Din largul mării
Dardanul cel hain cu ochii lui chiar

Să soarbă focu' rugului! Cu sine
Să-şi ducă piaza rea a morţii mele!"
Abia vorbi şi sclavele din juru-i
O şi văd prăbuşită şi străpunsă
De sabie, şi sabia-nspumată
De sînge, vai! şi mîinile cruntate.
Un vaier în palat se-nalţ-atunce
Şi prin oraşul zguduit de groază
Se-mprăştie şi clocoteşte Vestea.
Vuiesc de vuiet şi de gemet casele,
De bocetul femeilor; văzduhul
Răsun-acum de plînsete cumplite,
De parcă s-ar fi năpustit duşmanii
Şi parcă toată s-ar surpa Cartagina
Sau vechiul Tir, şi de turbate flăcări
Ar fi încinse casele şi templele!
A auzit şi sora: spăimîntată
Şi fără de suflare, zgîriindu-şi
Cu unghiile faţa şi cu pumnii
Bătîndu-se în piept, ea-n goana mare
S-aruncă prin mulţime şi pe nume
O strigă pe regina care moare:
„Tu asta o puneai la cale, Dido?
Umblai să mă înşeli? Pe mine? Rugul
Şi focul şi altarul pentru asta
Le-am pregătit? Cu-a' mele mîni eu însămi
Clădit-am rugul şi chemat-am zeii
Cu glas, ca eu — ce crudă sînt! — să nu fiu
La moartea ta. De tine părăsită,
De ce ah! să mă plîng mai mult acuma?
Pe sora ta tu n-ai vrut a o face
Părtaşă morţii tale? Şi pe mine
Tu să mă fi-mbiat cu-aceeaşi moarte!
Tot o durere, şi-n aceeaşi clipă,
Ne-ar fi răpus cu spada pe-amîndouă.
Şi tu te-ai dat pieirii şi pe mine
M-ai dat, o! sora mea; ţi-ai dat poporul
Şi sfatul ţării tale şi cetatea.
Lăsaţi-mă să-i spăl cu apă rana
Şi, de-i mai flutură cumva pe buze

Răsufletul cel de pe urm-al vieții,
Cu gura să i-l iau!" Zicînd aceste,
S-a și urcat pe treptele înalte.
Îmbrățișîndu-și muribunda soră,
Gemînd ea o strîngea la sin, cu haina-i
Sugea șiroiul cel de sînge negru.
Cînd ochii grei încearcă să-i ridice,
Se prăbușește Dido iar; și rana
Din sinul ei străpuns de spadă șuieră.
De trei ori răzimată-n cot se scoală,
De trei ori cade iar pe pat și căută
Cu ochii aiuriți pe cer lumina
Și geme c-a văzut-o iar cu ochii.
Atunci atotputernica Iunonă,
De lunga ei durere îndurîndu-se,
De moartea ei cea grea, trimite-ndată
Pe Iris din Olimp, ca să-i dezlege
Din ale trupului cătușe sufletul
Ce se lupta cu moartea. Și, fiindcă
Ea nu pierea acum de moarte bună,
Nici vinovată morții, ci, sărmana,
Murea cu zile,-ncinsă de-o năprasnică
Iubire, nu-i tăiase încă smocul
De păr bălai Proserpina din creștet
Și capul ei nu-l închinase Morții.
Deci prin văzduh înrourata Iris
Cu aripele șofranii coboară,
Lăsînd în urma ei în mii de fețe
Răsfrîngerile razelor de soare,
Și-i stă la creștet: „Eu aduc lui Pluto
Acest prinos, cum am primit poruncă,
Și te dezleg de trupul tău acesta".
Așa cuvîntă și cu mîna dreaptă
Îi taie smocul cel de păr: din trupu-i
Căldura toată i s-a dus, viața
Îndată i s-a risipit în vînturi.

CÎNTUL AL CINCILEA

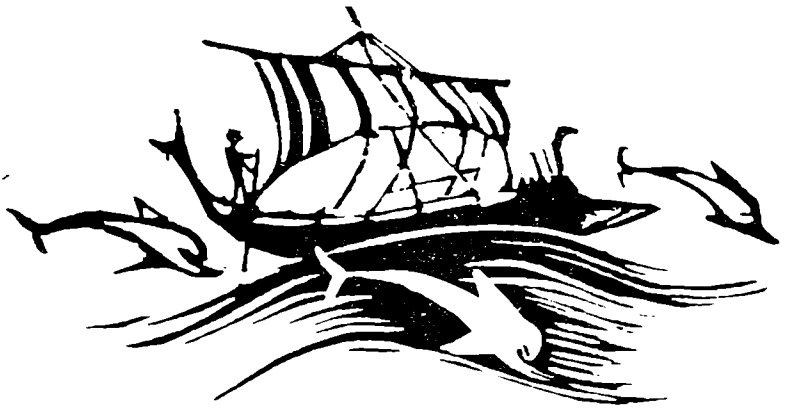

Neabătut, Enea-n vremea asta
Se tot ducea cu flota-n largul mării.
El despica talazurile tulburi,
De crivăț răscolite, dar cu ochii
Căta napoi la zidurile care
Străluminau de flacările rugului
Nefericitei Dido. Ce să fie
Cumplitul foc, troienii nu știu, dară,
Știind prea bine-adînca ei durere,
Amorul ei trădat și ce-i în stare
Să facă, scoasă din simțiri, femeia,
Spre-un trist auguriu li se duce gîndul.
Cînd navele-au ajuns în largul mării
Și nu s-a mai văzut deloc uscatul,
Ci numai cer și mare pretutindeni,
Un nour negru le-a stătut deasupra,
Aducător de-ntunec și de vifor,
Și marea s-a învolburat. Cîrmaciul
Din coada năvii, Palinur, atunce:
„De ce atîția nori încing văzduhul?
Neptun părinte, ce mai pui la cale?"

Zicînd așa, el dă poruncă-ndată
Dichisurile toate să le strîngă
Năierii de pe punte și pe vîsle
Ei să se-ncoarde, iară el întinde
Piezișvîntrelele-n bătaia vîntului
Și zice: „Preamăritule Enea,
Chezaș de-ar fi să-mi steie Joe însuși,
Eu tot nu cred s-ajungem în Italia
Pe-o vreme ca aceasta: vîntul vîjîie
De-a curmezișul; el acuma suflă
Din asfințitul cel noptatic, norii
Se-ncheagă în văzduh de pretutindeni.
Noi nu putem să ținem piept furtunii,
Nici să ne străduim cît ni s-ar cere:
Mai tare-i soarta! S-o urmăm, și unde
Ne cheamă ea,-ntr-acolo să ne ducem!
De-aici nu cred că e departe țărmul
Cel cspătos al fratelui tău Erix
Și schelele sicane[1], numai dacă
Îmi amintesc și iau la stele seama
Cum bine le-am luat și altădată".
„Ce-i drept" a zis cucernicul Enea,
„Eu văd de mult că vînturile-aceasta
O cer, și tu-n zadar te lupți cu ele.
Întoarce dară pînzele! Au mie
Îmi este vr-un pămînt mai scump pe lume,
În care să doresc mai mult a-mi pune
La adăpost truditele-mi corăbii,
Decît acela care îmi păstrează
Pe dragul meu Aceste de la Troia,
Și-n sînul căruia sînt îngropate
Și oasele iubitului meu tată?"
Așa a zis și ei o iau spre schelă.
Zefirul cel prielnic umflă pînzele,
El mînă iute flota pe genune
Și pîn' la urmă, veseli, trag troienii
La țărmurele cunoscut de dînșii.
Dar, de pe culmea muntelui, Aceste,
Mirîndu-se că vede năvi prietene,
Troienilor le iese înainte,

În mîini cu două suliţi şi pe dînsul
C-o piele de ursoaică libiană.
Troiană mama lui era, iar tata
Un rîu, Crinisus. El de loc nu-şi uită
Strămoşii: bun venit le zice, vesel
Îi ospătează din belşug cu roadele
Pămîntului, pe cei trudiţi de cale
Îi întăreşte cu prietenia.
A doua zi, în răsărita soarelui,
Lumina zilei alungase stelele
Cînd de pe ţărm, de peste tot, Enea
Îşi cheamă soţii la o adunare
Şi le cuvînt-aşa de pe-o movilă:
„Voi, preamăriţi coborîtori din Dàrdan,
Odrasle nobile de zei, trecut-au
Luni după luni ş-acuma se-mplineşte
Un an de cînd am pus în groapă oasele
Zeiescului meu tată şi-nchinatu-i-am
Cernitele altare. Ziua asta,
De nu mă-nşel, va fi de-a pururi ziua
Durerii mele: — o voi cinsti deapururi.
Aşa a fost voinţa voastră, zeilor!
Oriunde-această zi mi-o voi petrece,
Pribeag de-aş fi în Sirtele getule,
Ori furtunat pe marea cea grecească,
De-aş fi-n Micena chiar, eu în tot anul
Voi face slujbe cu alaiuri sfinte
Şi după rînduială, şi voi pune
Prinoase cuvenite pe altare.
Ba noi acum sîntem chiar lîngă oasele,
Lîngă cenuşa tatălui, nu fără
Voinţa, cred, nu fără gîndul zeilor.
Mînaţi de vînt, noi într-un port prieten
Intrarăm. Haideţi, dar, cu toţii, veseli,
Să-l comîndăm, şi vînturi priitoare
Să cerem, iară el binevoiască
Să-i fac această jertfă în tot anul,
În templele-nchinate lui atunce
Cînd îmi voi fi zidit şi eu cetatea.
Aceste-doar şi el e fiul Troiei! —

Vă dă juncani, tot cîte doi de navă,
Iar voi chemați la praznic și pe zeii
Străbuni ai Troiei și pe cei la care
Se-nchin-Aceste, oaspetele nostru.
La nouă zile-apoi, cînd zorii zilei
S-or revărsa și dalba lor lumină
Va-mprăștia-ntunericul, atunce
Întîi pe teucri-i voi chema la-ntreceri
De nave repezi, iar, pe urmă, cine
E bun de fugă, cine, fiind mîndru
De-a lui vîrtute,-i meșter la zvîrlitul
Săgeților ușoare sau al lăncii,
Ori mi se-ncùmetă la lupta cruntă,
Înfășurîndu-și pumnii în curele,
Să fie toți de față și s-aștepte
Răsplata ce se cade biruinței,
Stîlparea de finìc! Tăcere dară!
Și tîmplele cu ramuri vi le-ncingeți!"
Vorbind așa, își încununa fruntea
Cu mirtul mamei. Tot așa fac Hèlimus[2]
Și moș-Aceste, tot așa Ascaniu,
Și tot așa și tineretul cèllalt.
Enea pleac-apoi din adunare
Cu multe mii la groapa lui Anhise:
Mulțime mare-n juru' lui! Acolo
El varsă pe țărînă două cupe
De vin curat, de lapte proaspăt două,
Tot două și de sînge, cum e data.
Flori purpurii arunc-apoi și zice:
„O! sfînt părinte-al meu, adio iară,
Cenușă-n van scăpată de la moarte,
Tu, suflete și umbră părintească!
N-a fost iertat Italia s-o căut
Cu tine, țarinile hărăzite
De soartă și nici Tibrul cel ausonic,
Oricare-ar fi să fie el". Enea
Rostise aste vorbe cînd din fundul
Mormîntului, cumplit un șarpe luciu,
Tîrîndu-și șapte rotocoale, șapte
Colace, cătinel încinge groapa

Şi lunecă pe-altare; pete vinete
I-mpestriţează spatele şi solzii
Strălumineză-n sclipete de aur,
Aşa cum sus, în nouri, curcubeul
Drept soare-aruncă-n aer mii de feţe.
Enea-nmărmuri văzîndu-l; şarpele
Cît e de lung, printre lucioase cupe,
Printre pahare se-ncovoaie, gustă
Din jertfe, dar nu vatămă pe nime,
Se-ntoarce în mormînt, lăsînd altarele
Şi jertfele din care se-nfruptase.
Atunce mài cu inimă Enea
Aduce jertfa începută; şarpele
El nu ştia: fusese zeu' locului?
Ori slujitorul, poate, al părintelui?
Deci, după cum e data, el înjunghie
Mioare două, tot atîtea scroafe
Şi tot atîţia junci pe spate negri;
Din cupe varsă vin şi cheamă sufletul
Părintelui său mare,-i cheamă Manii
Să vină de pe ţărmii Aherontului.
Asemene şi soţii, fiecare
Cît poate,-aduc prinoase şi încarcă
Altarele; juncani şi ei înjunghie,
Iar alţii după cuviinţ-aşază
Căldări de-aramă şi, culcaţi pe iarbă,
Pun sub frigări jeratic, frig şi carnea.
Veni şi ziua aşteptată. Caii
Lui Fàeton[3] în valuri de lumină
O aduceau pe-a noua Auroră.
Şi numele vestitului Aceste
Şi faima lui stîrnise toţi vecinii:
Era tot ţărmul plin de oameni veseli,
Veniţi să-i vadă pe Enèazi; unii
Erau chiar gata să se ia la-ntrecere.
Întîi se pun în văzul tuturora,
La mijloc, într-o arie, răsplăţile:
Tripoduri sfinte, proaspete cunune
Şi ramuri de finìc învingătorilor,

Şi arme şi veşminte de porfiră
Şi un talant de-argint, de aur altul.
Şi, iată, trîmbiţa acuma sună
De pe-o movilă începutu' luptelor.
Din toată flota patru nave-alese,
La fel de iuţi, încep, cu vîsle grele,
Întrecerea dintîi[4]: *Rechinul* iute,
Cu aprigi lopătari, Mnesteu îl mînă,
Mnesteu care-n curînd va fi italic
Şi de la care Memii îşi trag numele.
Himera uriaş-o mînă Gias,
Cît un oraş, aşa-i de uriaşă!
Trei rînduri de vîslaşi, voinici din Troia,
O-mping pe apa mării cu trei rînduri
De vîsle, puse unul peste altul.
Sergestus, de la care îşi luară
Numirea Sergii, s-a urcat pe marele
Centaur, iar pe *Scila* azurie
Cloantus, de la care ţi se trage
Tot neamul tău, romanule Cluenţiu!
Nu prea departe este-n larg o stîncă,
În dreptul ţărmurilor înspumate,
Pe care-o bate ş-o înghite marea
Adeseori, cînd vînturile iernii
Acoperă cu nouri negri stelele.
Cînd marea-i lină, stînca îşi înalţă
Din valuri netezişul ei, pe care
Vin să se însorească pescăruşii.
Aici, dintr-un stejar frunzos Enea
Năicrilor le pune-un semn, o strajă,
Să ştie ei de unde să se-ntoarcă
Şi stînca pe departe s-o încònjure.
Trag locurile-apoi la sorţi; la pupe,
În aur şi-n porfiră, căpitanii
Lucesc pînă departe, iară tinerii
Ceilălţi şi-au pus cununi de plop pe frunte,
Şi de ulei le scînteie la soare,
Goi, umerii. Pe bănci ei se aşază,
Cu braţele-ncordate stau la vîsle;
Numai urechi, aşteaptă semnul. Inima

Cînd li se bate-n piept de teama-nfrîngerii,
Cînd li se-nflacără de setea gloriei.
Cum s-auzi, apoi, un sunet limpede
De trîmbiță, au și pornit cu toții
Din locurile lor, într-o clipită:
La cer se urcă strigătul năierilor
Și valurile răsturnate spumegă
Atunci cînd ei trag vîslele spre sine.
Și iată-i că brăzdează marea toată
Deodată toți; genunea se despică,
De vîsle răscolită și de ciocul
Cel cu trei dinți al navelor. Nici carele
Nu se reped așa cînd ies din carceri
La-ntrecere și cîmpu-l iau în goană,
Și nici mînarii cînd dau drumu' cailor
Și lasă-n voie frîiele să joace,
Iar ei, plecați nainte, îi tot biciuie.
Pădurea împrejur răsună toată
De-aplàuse, de freamătul mulțimii,
De strigătele celor care-ndeamnă
Pe-ai lor spre biruință; malu' mării
Încins de dealuri vuietă de larmă
Și dealurile-i și răspund în clocot.
Dar iată Gias că le-o ia nainte
La ceilalți și alunecă pe valuri,
El cel dintîi, în freamătul mulțimii;
Iar după dînsul iată-l pe Cloantus:
El are vîsle și mai bune încă,
Dar nava lui greoaie, greu se mișcă!
Tot una de departe după dînșii
Rechinul și *Centaurul* se luptă
Să iasă, fiecare, înainte:
Acù-i *Rechinu*-n frunte, -acù *Centaurul*
Cel uriaș pe lîngă dînsul trece
Și-l lasă-n urma lui, acù-mpreună
Merg amîndoi, și cap la cap, brăzdează
Cu talpa lor cea lungă apa mării.
S-apropiau acum, erau la strajă,
Cînd Gias, pîn' la jumătatea drumului
Biruitor, răcnește la Menete,

Cîrmaciul năvii: „unde-o iai la dreapta,
Așa departe? Ia-o într-acoace
Și ține-te de stîncă; lasă vîsla
În stînga ta să steargă stînca! Lasă-i
În larg pe ceilalți!“ Zice, dar Menete,
Temîndu-se de steiuri oarbe,-ntoarce
Spre largul mării prora. Gias strigă
La dînsu' iar, în gura mare: „Unde
Te duci, Menete? Ia-o către stîncă!“
Și, iată, cînd se uită-n urmă, Gias
Îl vede pe Cloantus chiar la spate,
Chiar lîngă el. Cloantus, între nava
Lui Gias și clocotitoarea stîncă,
Tot mai spre stîncă-și taie drum, la stînga,
Ș-o ia-nnaintea celui dinainte.
El straja-n urma lui a și lăsat-o
Ș-alunecă acum pe linul mării.
Mînie grea pe tînăr[5] pîn'la oase
L-a-ncins atunci și fața lui de lacrimi
I s-a umplut: el, și de cuviință
Uitînd acum și de viața soților,
Dă peste cap de pe înalta pupă
În mare, pe molaticul Menete,
Se pune el la cîrmă, el să fie
Cîrmaciul navei, își îndeamnă oamenii
Și cîrma o întoarce către țărmuri.
Cu greu din fundul mării cînd răsare,
Și om bătrîn și-ngreuiat de straiul
Din care apa se scurgea șiroaie,
Menete-n vîrful steiului se urcă,
Se pune jos pe stînca cea uscată.
Au rîs de el cînd l-au văzut troienii
Căzînd de sus și înotînd în mare!
Ei rîd ș-acuma cînd îl văd pe stîncă
Vărsînd din gură undele sărate!
Și celor doi din urmă, lui Sergestus
Și lui Mnesteu, li se aprinse dulcea
Speranță de-a-l întrece ei pe Gias
Ce-ntîrzia. Sergestus e-nnainte
Și iată că s-apropie de stîncă,

Dar nu e înainte chiar cu toată
Corabia, ci numai cu o parte[6];
În ceàlaltă întruna dă cu ciocul
Rechinul, și el dornic să învingă.
Mnesteu păşeşte în mijlocul navei,
Chiar printre soţii lui ş-aşa-i îndeamnă:
„La vîsle-acuma, repede la vîsle,
Soţi ai lui Hector, voi, pe care-n noaptea
Cea de pe urm-a Troiei ca tovarăşi
Eu v-am ales! Acuma arătaţi-vă
Puterile şi inima bărbată
Pe care aţi avut-o altădată
În Sirtele getulice, în Marea
Ionică şi la Malèa[7], unde
Se-ncalecă talazurile mării!
Să fiu chiar cel dintîi eu nu mai càut,
Mnesteu nu se mai luptă ca să-nvingă,
Deşi o![8] . . . dar să biruie, Neptune,
Cei cărora tu datu-le-ai să biruie!
Ruşine îns-ar fi să ne întoarcem
Cei de pe urmă! Voi opriţi ruşinea!
Aceasta să vă fie biruinţa,
O! soţii mei!" Îndată ei se pleacă
Pe vîsle care mai de care; nava
Cu prora ferecată în aramă
De-a vîslelor bătaie se cutremură,
Şi marea fuge, înapoi tot fuge!
Ei gîfîie şi trupul li se zguduie,
Şi gura li-i uscată şi sudoarea
Şiroaie curge de pe ei. Onoarea
Dorită le-a adus-o întîmplarea:
În vreme ce, ieşit din minţi, Sergestus
Împinge prea la stînga piscul navei,
Spre stîncă, şi la loc îngust ajunge,
Nefericitul se înţepeneşte
În colţii cei de stîncă de sub apă:
Vuieşte stînca! Vîslele, izbindu-se
De colţii ascuţiţi, se frîng, şi prora
Se-nfige-n steiuri şi rămîne-nfiptă.
Năierii se ridică în picioare,

Stau din vîslit şi strigă-n gura mare,
Scot iute drugii ferecaţi şi cängile,
Şi de pe ap-adună vîsle frînte.
Dar, bucuros Mnesteu şi de izbîndă
Însufleţit fiind mài tare, iată-l
Mînat de vîsle iuţi, chemînd în rugă
Şi vînturile; el acum alunecă
În largul mării, către ţărm aleargă.
Cum din spelunca unde-o porumbiţă
Îşi are-n ascunziş de piatră cuibul
Şi puii dulci, deodată ea stîrnită,
O ia la cîmp în zbor şi, înfricată
Din cuib cînd zboară, bate din arìpe,
Dar în curînd alunecă prin aer,
Îşi taie drum, dar nu mai dă din àripi,
Aşa Mnesteu, aşa *Rechinul* însuşi
Despică cele de pe urmă valuri[9],
Aşa îl mînă-n zborul lui chiar zborul!
El mai întîi îl lasă pe Sergestus
Cu stînca cea înaltă să se lupte,
Cu vadurile-nguste, şi să ceară
Zadarnic ajutor, să se înveţe
A alerga cu nişte vîsle frînte.
Apoi, ajunge repede din urmă
Pe Gias cu nămornica-i *Himeră.*
Atunci şi el se dă bătut, şi Gias,
De vreme ce cîrmaci el nu mai are.
Ş-acuma, iată că rămîne numai
Cloantus, chiar la urmă! Şi pe dînsul
Mnesteu vrea să-l întreacă: încordîndu-şi
Puterile, tot mai de-aproape-l strînge.
Pe ţărm atunci dau chiote cu toţii
Şi iară dau, toţi îl îmbărbătează.
De ropotele lor răsună cerul.
Cloantus şi cu-ai săi foc de mînie!
Să-şi piardă faima, cinstea cîştigată?
Ei vor să-şi dea şi viaţa pentru glorie!
Pe ceilalţi îi înflacără izbînda:
Ei pot fiindcă cred că pot! Şi poate
Că navele-ajungînd la mal odată

Ar fi luat răsplata amîndouă,
De nu s-ar fi rugat la zeii mării,
Tinzîndu-şi palmele spre ei, Cloantus,
Şi nu i-ar fi-mbiat cu juruinţe:
„O! zeilor, voi a cărora este
Împărăţia mării şi pe-a' căror
Talazuri eu alerg, pe ţărm, aice,
Voios eu vă voi pune înaintea
Altarului un taur alb ca neaua,
(Dator vă sînt cu-această juruinţă)
Şi-n undele sărate măruntaiele
Le-oi arunca şi vin curat vărsa-voi
Drept paos". El a zis. Din fundul mării
L-a auzit tot stolul Nereidelor
Ş-acela a' lui Forcus[10], auzitu-l-a
Şi Panopèa[11] vergura; şi însuşi
Portunus[12] tatăl îi împinse nava
Cu mîna lui cea mare: ea, mai iute
Şi decît vîntul şi decît săgeata
Cea zburătoare, fuge către ţărmuri:
A şi pierit din ochi în fundul portului!
Atunci născutul din Anhise-i cheamă
Pe toţi ceilalţi (aşa-i la jocuri legea!)
Şi el, prin glasul mare-al unui crainic,
Vesteşte biruinţa lui Cloantus,
Cu laur verde-i încunună fruntea.
În dar, apoi, de fiecare navă,
El dă trei junci pe-ales şi vin ş-un mare
Talant de-argint; el dă şi căpitanilor
Alese daruri: dă învingătorului
Un strai cusut cu fir de aur numai
Şi cu un îndoit chenar de purpur,
Ce şerpuie-împrejuru'lui. Pe dînsul
Era făcut copilul cel de rege[13]
Cum fugăreşte cerbii iuţi pe Ida
Cea păduroasă,-n mînă cu o suliţă.
Copilu-i plin de foc şi parcă gîfîie!
Dar de pe Ida vulturu' lui Joe,
Scutieru' lui, l-a şi răpit în slavă

Cu ghearele. În van bătrînii paznici
Întind la stele palmele, zadarnic
În clocot de mînie latră cîinii!
Iar celui care a ieşit al doilea[14],
Fiind şi el viteaz, îi dă Enea,
Spre-a-i fi şi scut în luptă şi podoabă,
O platoşă de zale, între ele
C-un fir de aur pus în trei legate:
Învingător la iutele Simòis,
Sub zidurile nalte ale Troiei,
Chiar el lui Demolèu[15] i-a fost răpit-o.
Abia puteau doi şerbi, Fegèu şi Sàgaris,
S-o ducă, opintindu-se, pe umeri:
Aşa era de mare! Dar cu platoşa
Aceasta Demolèu odinioară
Gonea-n risipă pe troieni. Iar celui
De-al treilea[16] îi dă Enea două
Lighene de aramă,-i dă şi nişte
Cupe de-argint şi cu figuri săpate
Pe ele.
Toţi cei dăruiţi acuma
Mergeau fălindu-se cu-aşa odoare,
Cu pànglici purpurii încinşi pe frunte,
Cînd iată că, scăpat cu multă trudă
De steiul cel afurisit, Sergestus
Cu vîslele pierdute (-avea acuma
Un singur rînd!) abia-şi ducea corabia
În rîsu' lumii, fără nici o glorie!
Ca şarpele pe care îl ajunge
În curmeziş o roată de aramă
Pe drumul mare, -adeseori, şi-l calcă,
Ori un drumeţ c-o lovitură zdravănă
De piatră mort pe jumătate-l lasă;
În van el trupu' lung şi-l răsuceşte
Voind să fugă, tot sălbatic, însă,
Cu ochi de foc şi fioros; gîtlejul
Tot sus îl ţine şuierînd, dar partea
Cealàlt-a lui, schiloadă, nu-i dă voie
Pe trupu-i arcuit să se mai sprijine,

Nici să se-ndoaie el pe sine însuşi:
Asemenea şi nava lui Sergestus
Cu-aşa lopeţi aşa de greu se mişcă!
Dar nava, totuşi, merge şi cu pînze:
Ea intră-n port cu pînzele umflate.
Bun bucuros că i-a scăpat şi nava
Şi soţii că i s-au întors, Enea
Cu darul juruit îl dăruieşte
Şi pe Sergestus: el îi dă o şerbă
De fel din Creta, Fòloe, măiastră
La lucrul cel de mînă al Minervei;
Doi gemeni ea la sinu-i alăptează.
Cum s-a sfîrşit întrecerea aceasta,
Cucernicul o ia spre cîmpul verde
Pe care-l încingeau din toate părţile
Cu-a' lor păduri colinele-arcuite;
În vale, la mijlòc era arena.
Enea, dar, cu multe mii de oameni
Se duce-acolo şi s-aşază-n mijloc
Pe-o pòdină. Aici, el îi îmbie
Cu daruri scumpe puse dinainte
Pe cei ce-ar vrea din fugă să se-ntreacă.
Atunci de pretutindene s-adună
Troieni şi siculi[17], Eurìal şi Nisus,
Ei, cei dintîi.
El, Eurìal, cu verdea-i tinereţă
Şi cu frumoasa lui făptură, Nisus
Cu inima-i fecioară de prieten.
Un fiu de rege vine-apoi, Diores,
Din stirpea cea aleasă a lui Priam,
Iar după dînsul Salius şi Patron,
Din Acarnania acesta, cèllalt
Arcadian, de loc de la Tegèa[18].
Doi juni sicilieni, pe urmă, Pànopes
Şi Hèlimus, vieţuitori prin codri,
Tovarăşi de-ai bătrînului Aceste.
Şi alţii, încă, mulţi, a' căror nume
Le-a înghiţit întunecul uitării.
Enea, în mijlocu' lor, atunce,
Aşa le-a spus: „Fiţi cu luare-aminte

La ce vă spun şi, veseli, ascultaţi-mă!
Din cîţi sînteţi aici nu va fi nime
Să plece fără daruri de la mine.
Eu le voi da la toţi cîte-o pereche
De lucitoare suliţe cretane
Cu fierul neted şi cîte-o secure
Cu-nfloriturí de-argint. Acesta-i darul
Pe care-l vor avea toţi deopotrivă.
Cei trei dintîi îşi vor lua şi alte
Răsplăţi; ei fruntea-şi vor încununa-o
Cu frunze galbene de-oliv. Acela
Ce va învinge-ntîi un cal să aibă,
Împodobit cu un şirag de zale;
Al doilea o tolbă de-Amazoană,
Tixită de săgete iuţi şi prinsă
C-o cingătoare lată, numai aur,
Şi încheiată jos c-o nestemată;
Iar cu această chivără argolică
Să plece mulţumit de-aici al treilea!"
La zisa lui, îşi iau cu toţii locul
Şi, cum s-aude semnul de plecare,
O iau din loc şi fug mîncînd pămîntul,
Ca vijelia se tot duc, cu ochii
La semnul cel din capătul arenei.
Deodată Nisus iese înainte,
El înaintea tuturor s-aruncă,
Mai iute decît vîntul şi mai iute
Chiar şi decît înaripatul fulger.
Iar după dînsul, dar departe încă
Fiind de dînsul, Salius aleargă,
Şi Eurial, al treilea.
Pe Eurial îl ia din urmă Hèlimus.
Dar iată chiar în spatele lui Hèlimus
Diores zboară, scai de el se ţine,
Mài, mài că i se reazemă pe umăr,
Şi de-ar mai fi-nnainte loc s-alerge,
S-ar strecura şi-ndată l-ar întrece,
Sau ar lăsa tot jocul îndoielnic.
Şi iată că acuma, chiar la capăt,
La ţintă chiar, trudiţi, erau s-ajungă,

Cînd Nisus lunecă, nefericitul,
Pe sîngele ce-a curs de la junghiatul
Unor juncani şi care rourase
Şi iarba verde şi ţărîna. Tînărul
Era acuma vesel de izbîndă,
Dar paşii lui şovăitori nu poate
Să-i pună pe pămînt; el cade-n tină
Cu faţa-n jos, în sîngele cel sacru.
Dar Nisus, el, pe Eurial nu-l uită,
Nu uit-a lor iubire: el se scoală
Din tina lunecoasă şi se pune
Lui Salius în cale, iar acesta
Pe spate se răstoarnă şi în cheaguri
De sînge, iată-l, zace pe arină!
Deodată Eurial se şi repède
Şi iese èl întîi, cu ajutorul
Prietenului său; el zboară iute
În freamătul ş-aplàusul mulţimii.
Acuma după Eurial e Hèlimus,
Iară Diòres biruie al treilea.
Dar tot atunce uriaşul teatru
Şi băncile „bătrînilor" răsună
De strigătele mari ale lui Salius:
El cere de la ei să i se deie
Răsplata lùi, prin vicleşug răpită,
Dar toţi p'Eurièl îl îndrăgise:
Duioase lacrimi varsă el şi lumii,
Cînd cel viteaz e şi frumos, îi place
Mài mult! În gura mare şi Diòres
Îi ţine partea, el ce se trezise
Învingător, ş-acum în van aşteaptă
Răsplata cea din urmă, dacă Salius
O ia cumva pe cea dintîi. Atunce
„Copii!" le-a zis Enea tatăl, „vouă
Neîndoioase vă rămîn răsplăţile,
Şi nime nu mai poate să le schimbe.
Lăsaţi-mă să-mi fie milă, însă,
De-acest prieten fără nici o vină!"
Zicînd aşa, Enea dă lui Salius

O piele mare, grea, de leu getulic,
Cu coama lui, cu ghearele-aurite.
Dar zice-atunce Nisus: „Dacă-nvinşii
Aşa răsplată capătă şi dacă
De cei căzuţi te prinde mila, mie
Ce daruri îmi vei da? Pe drept eu doară
Cununa cea dintîi aş fi luat-o,
De n-ar fi dat şi peste mine ceasul
Cel rău, ca peste Salius". Şi-n vreme
Ce el vorbea, îşi arăta şi faţa
Şi trupul tot, de tină plin. Prea bunul
Enea tatăl îi zîmbi lui Nisus.
El porunci apoi să i s-aducă
Un scut de la corăbii, o minune
De lucru, făurit de Didimàon[19]:
Danaii de pe uşa unui templu
A' lui Neptun cîndva luase scutul.
C-un dar aşa de minunat Enea
Îl dăruieşte pe alesul tînăr.
Apoi, cînd alergatul a fost gata
Şi darurile toate împărţite
Enea zice: „— Acuma cine are
În pieptu' lui o inimă bărbată
Aici să vie, să-şi înalţe braţele,
Să-şi înfăşoare pumnii în curele!"
El zice şi cîştiguri pune două:
Un junc înzorzonat cu panglici pentru
Învingător, cu coarnele-aurite,
Învinsului un mare coif ş-o spadă,
Drept mîngîiere. Cu puteri cumplite
Se-nfăţişează-n graba mare Dares.
El se ridică-n chiotul mulţimii,
El care, singurul, odinioară
Obişnuia la luptă să se ieie
Cu Paris chiar; tot dînsul, la mormîntul
În care zace prea vestitul Hector,
L-a biruit pe uriaşul Butes,
(Nebiruitul carele din gintea
Lui Àmicus[20] se lăuda că este)
Şi muribund l-a-ntins pe-arina galbenă.

El, Dares, cel dintîi, își nalță capul
Semeț spre luptă, își arată umerii
Cei lați; trufaș, el își întinde brațele,
Cînd unul, cînd cellàlt, izbește aerul
Cu pumnii. I se caută ș-un potrivnic,
Dar din așa mulțime mare nimeni
Pe dînsul nu cutează să-l înfrunte,
Nici pumnii să-și înfășure-n curele.
Deci, bucuros, crezînd că toți se lasă
De luptă, i se pune lui Enea
În față, fără să mai stea la gînduri,
Ia taurul, de-un corn cu mîna stîngă
Și zice-așa: „Fiu al zeiței, dacă
Să-nfrunte lupta nu cutează nime,
Cît să mai stau? Și pînă cînd aice
Se cade să mă ții? Tu dă poruncă
Să-mi iau răsplata!“ Și din gură-ntruna
Strigau dardanii într-un glas cu toții
Să i se dea lui Dares juruita.
Atunci Aceste, cum îi sta alături
Pe iarba verde,-l mustră pe Entelus[21]
Cu vorbe grele: „Tu,-n deșert pe vremuri
Cel mai viteaz dintre viteji, Entele,
Vei suferi așa răsplată mare
S-o ieie altul fără nici o luptă?
Acuma unde-i zeul nostru Erix?[22]
În van tot spui că el ți-a fost odată
Învățător! Și faima ta din toată
Sicilia și prăzile vestite
Ce-atîrnă pe pereți la tine-acasă
Azi unde sînt?“ Pe loc Entelus zise:
„Nici setea de mărire, nici dorința
De làudă nu mi-au pierit, gonite
De teamă, dar m-apasă bătrînețea
Și sîngele mi-a înghețat în vine,
În trupu' rece mi-a secat puterea.
Hei! de-aș avea ș-acuma tinerețea
De altădată și de care-acesta
Se bucură,-ncrezutul și sfruntatul!
Nu un juncan frumos, nu o răsplată

M-ar fi ademenit să vin aice:
La daruri să mă uit!“ Așa cuvîntă
Și zvîrle-apoi în mijlocul arenei
Cumplit de mari și grele două cesturi,
Cu care se încăiera la luptă
Voinicul Erix, înfășîndu-și brațele
În pielea lor cea tare. Tuturora
Le stete mintea-n loc atunci: curelele,
Din pieile a șapte boi croite,
Așa de mari erau! Și ferecate
Cu plumb și fier! Dar mai cu seamă Dares
Stă uluit și înapoi se trage.
Mărinimosul fiu a' lui Anhise
Tot cearcă-n mîni curelele de grele,
Și cînd pe-o parte, cînd pe alta-ntoarce
Colacele lor cele uriașe.
Atunci bătrînul[23] spune-aceste vorbe:
„Dar ce-ar fi zis de-ar fi văzut neștine
Curele lui Hèrcule și lupta
Cumplită de pe țărmurul acesta?[24]
Pe cestelalte le purta odată
Chiar fratele tău Erix (uite petele
De sînge de pe ele, uite urmele
De creieri zdrumicați!). Cu ele Erix
Stătu-mpotriva marelui Alcide[25];
Și eu pe urmă m-am deprins cu ele,
Pe cînd îmi da puteri un sînge tînăr
Și bătrînețea cea invidioasă
Nu-ncărunțise înc-a' mele tîmple.
Dar dac-aceste arme ale noastre
Troianul Dares nu le vrea, atunce
Cu voia cuviosului Enea
Și dacă se-nvoiește și Aceste,
Cel ce mă-ndeamn-acum la luptă, àrmele
Să fie deopotrivă: eu de cestul
Lui Erix te scutesc (nu-ți fie teamă!)
Tu leapădă-ți curelele troiene!“
El zice, și mantaua, de pe umeri,
De două ori pe trup înfășurată,

El şi-o aruncă, -şi dezgoleşte trupul
Cel mare şi cu oase mari, şi braţele,
Şi stă în mijlocul arenei, namila!
Atunci Enea, fiu' lui Anhise,
Aduce două cesturi deopotrivă
Şi mînile-amîndùrora le-ncinge
Cu arme-asemenea.
Cei doi, îndată,
Înfipţi pe locu' lor, se-nnalţă-n vîrful
Picioarelor şi îşi ridică braţele
În sus, spre cer, neînfricaţi, şi capul
Semeţ tot îndărăt şi-l dau, ferindu-l
De lovituri. Ei îşi încleaştă mînile
Şi se încaieră la luptă. Unul
Mai iute-i de picior şi se încrede
Juneţei lui, cellàlt vînjos şi mare,
Genunchii însă-i tremură, se clatină;
El suflă greu: tot trupul i se zdruncină.
Dau multe ghionturi în deşert luptacii,
Dar multe ei îşi cară în deşerturi,
Şi piepturile lor pînă departe
Cumplit huiesc; pe la urechi şi tîmple
Întruna zboară pumnii lor, şi fălcile
Sub crunte lovituri trosnesc întruna.
Un mal de om, stă nemişcat Entelus,
Puterile lui toate şi le-adună,
Cu trupul numai şi veghind cu ochii
Fereşte loviturile. Cellàlt e
Ca unul care-mprèsură oraşul
Cu meşteşuguri de războiu, ori bate
Cu oastea cetăţuia de pe munte:
El cînd aici, cînd dìncolo tot cearcă
Să intre-nnuntru şi cu-ndemînare
Cutreieră tot locul şi-n tot felul
Atacă-n van. Entelus se încoardă,
Întinde mîna dreaptă, -n sus o nalţă,
Dar cèllalt iute-a şi văzut asupră-i
Că vine pumnul, şi-ndoindu-şi corpul
Feri în lături repede. Entelus
În vînt îşi risipi puterea toată,

Ba, cît era de greu, el în țărînă
Căzu, așa cum cade cîteodată
Și pinul găunos de Erimantus[26]
Ori sus, pe Ida, smuls din rădăcină.
Troienii și junimea din Sicilia
Se scoală în picioare, părtinindu-l
Pe unul unii, iar pe cèllalt alții.
La cer se-nnalță strigătul! Aceste
Aleargă cel dintîi: cuprins de milă,
De la pămînt el își ridică-ndată
Prietenul cel bun, cu el de-o seamă.
Dar, nici întîrziat de-a lui căderc,
Nici spăimîntat, viteazu' iar se-ntoarce
La luptă, mai înverșunat: mînia
Deșteaptă-n el tăria lui, rușinea
I-aprinde iar puterile-amorțite
(Vîrtutea doară el și-o simte bine!)
Și-nflăcărat, tot cîmpu' mi-l alungă
Pe Dares; îl tot pumnuie întruna
Acum cu mîna dreaptă, -acum cu stînga,
Făr' de răgaz, făr' de popas: cum răpăie
Pe coperișuri ropotul de grindeni,
Așa viteazul cu-amîndouă mîinile
Îi cară pumni lui Dares: nu-l slăbește!
Nu mai răbdă atunci Enea tatăl
Mînia să ajungă prea departe
Și-n inima-i cea aprigă să turbe
Entelus; el îi pune capăt luptei;
Din luptă-l scoate pe truditul Dares,
Îl mîngîie cu vorba și-i cuvîntă:
„Nefericitule, ce nebunie
Te-a apucat? Nu vezi că alta este
Puterea lui, că-ți stau în cale zeii?
Te pleacă dară zeului[27]!" El zise
Și cu cuvîntu' lui curmă bătaia.
Dar soți crezuți îl duc la năvi pe Dares:
Abia-și mai poate el tîrî genunchii,
Și capul într-o parte și în alta
Îi spînzură; din gură scuipă cheaguri
De sînge și, cu sîngele, și dinții.

Chemați, pe urmă, soții iau și coiful
Și spada celui biruit și lasă
Cununa și juncanu' lui Entelus.
Biruitorul, îngîmfat atunce
Și mîndru de juncanu' lui, cuvîntă:
„Născutule din zeie și voi teucri,
Vedeți acum și cît am fost de tare
În tinerețe și de la ce moarte
L-ați scos și l-ați făcut scăpat pe Dares!"
El zice și se pune chiar în fața
Juncanului cel care sta acolo
Ca preț al biruinței, mîna dreaptă
Și-o dă napoi și pumnu' lui cel tare
De sus i-l și repède între coarne,
Îi sparge țeasta și-i zdrobește creierii.
În tremur, fără de simțire, boul
Se prăbușește la pămînt. Entelus
Mai scoate din adînc aceste vorbe:
„În loc să ți-l aduc pe Dares jertfă,
Mai bine, Erix, îți aduc juncanul,
Iar eu, biruitor, pun jos curelele,
De măiestria mea mă las de-acuma".
Atunci Enea-ndată îi îmbie
Pe cei care-ar voi să se întreacă
Din trasul cu săgeata zburătoare.
El pune și răsplățile nainte.
Cu mîna lui cea uriașă-nnalță
Catargul de la nava lui Serestus,
Și de picior legînd o porumbiță,
În vîrful lui o spînzură drept țintă.
S-adună oamenii, aruncă sorții,
Și, cel dintîi, din coiful de aramă,
În strigătul mulțimii, iese sorțul
Lui Hipocòon cel născut de Hìrtacus.
Urmeaz-apoi Mnesteu, învingătorul
Cel de curînd în lupta de pe mare,
Mnesteu cu ramul de oliv pe frunte.
Euritiòn ieși din coif al treilea,
Chiar fratele tău, luminate Pandare[28],

Tu, carele, cînd ai primit porunca
De-a rupe legămîntul cu aheii,
Ai repezit ,tu cel dintîi, săgeata
În mijlocu' lor. Sorțul lui Aceste
Era în fundul coifului: el încă
Se-ncumetă să-și cerce-ndemînarea
Alături de cei tineri. Ei atunce
Încoardă cu putere, fiecare,
Mlădiul arc, și scot săgeți din cùcure.
O coardă zbîrnîie: săgeata-ntîia,
A Hirtacidului, despică aerul,
Ajunge sus și în catarg se-nfige;
Se zguduie catargul și porumba
Înspăimîntată flutură din aripi:
De fîlfîitul ei răsună àerul.
Înfipt pe loc, atunci, Mnesteu cel aprig
Cu arcu-ntins, cătînd în sus, spre țintă
Și ochii și săgeata și-o aruncă.
Dar porumbița el, nefericitul,
Nu poate cu săgeata s-o ajungă:
Îi rupe numai nodul cel de ață
Cu care, de picior legată, pasărea
Mai adineauri spînzura în vîrful
Catargului: ea zboar-acum și fuge
În vînturi și în nourii cei negri.
Atunci degrabă, încă dinainte
Ținînd întins și arcul și săgeata,
Eurition își cheamă-n rugă fratele
Și tot ochind porumba-n largul cerului,
Cum, veselă, ea tot bătea din aripi,
Pe sub un nour negru o străpunge.
Ea cade moartă, -și lasă viața-n stele
Și pe pămînt aduce și săgeata
Înfiptă-n ea.
Acum Aceste singur
Mai rămînea, dar fără biruință.
Și, totuși, în văzduh el își aruncă
Săgeata, arătîndu-ne că-n mîna
Bătrînului ș-acuma arcul zbîrnîie.

Atunce o năprasnică minune
Văd ochii noştri: ea avea să fie
Un mare semn; o groaznică-ntîmplare
Pe ùrmă numai a adeverit-o;
Prorocii înfricaţi tîrziu grăiră.
Zburînd în norii luminoşi, săgeata
S-aprinde şi cu flacări îşi înseamnă
Cărarea; ea se stînge-n vînt şi piere
Cum cade cîte-o stea din cer adese
Şi lunecă-n văzduh tîrîndu-şi coada.
Cu sufletul uimit stătur-atunce
Cu toţii, şi trinacrii şi troienii,
Cu rugi la Cei-de-sus căzură dînşii.
Enea însă nu respinse piaza,
Ci-îmbrăţişînd pe veselul Aceste,
Cu daruri mari pe dînsu îl încarcă
Şi-i spune: „Tu primeşte-mi darul, tată!
Deşi n-ai fost părtaş la biruinţă
Prin sorţi, acuma, totuşi, împăratul
Olimpului, făcînd minunea asta,
A vrut ca tu să fii biruitorul.
Acesta-i daru,-l am de la Anhise:
Un ol pe care sînt săpate chipuri.
Ciseu din Tracia[29] odinioară
I-l dase lui Anhise,-al meu părinte,
În amintirea şi spre mărturia
Iubirii lui". Aşa vorbind, Enea
Cu laur verde îi încinge fruntea
Şi îl veşteşte-nvingător pe-Aceste,
Întîiul dintre toţi ceilălţi, pe dînsul.
Dar astă cinste dată lui Aceste
Eurition nu i-a invidiat-o
Om bun fiind, deşi din naltul cerului
El doborîse pasărea, el singur.
Al doilea veni să-şi ia răsplata
Cel ce rupsese aţa porumbiţei,
La urmă, cel ce în catargul năvii
Săgeata zburătoare şi-a înfipt-o.
Întrecerea nu se sfîrşise încă,
Ş-acum pe Epitìde, -nvăţătorul

Şi soţul lui Iùl, Enea-l cheamă
La sine şi-i şopteşte la ureche:
„Tu du-te, hai, şi spune-i lui Ascaniu,
Cu stolu' lui de tineri dacă-i gata
Şi dac-a pus la cale alergatul,
Să vie cu scadroanele-ntru cinstea
Bunicului şi-n arme să s-arate".
El dă poruncă din arena lungă
Să plece tot noianul cel de lume
Şi cîmpul tot să fie gol. Şi iată-i
Cum trec semeţi copiii pe sub ochii
Părinţilor, sclipind, şi toţi ca unul,
Pe caii înfrîuaţi. Tot tineretul
Siciliei ş-acela de la Troia
Se minunează de ei toţi şi freamătă.
Pe cap ei au, cu toţii, cum e data,
Cununa cea de frunze tuşinată,
Şi-n mînă, fiecare, două suliţi
De corn, cu vîrf de fier; pe umeri unii
Au tolbe lucii; un colan de aur,
Mlădiu şi răsucit, din jurul gîtului
Le spînzură pe piept. Sînt trei la număr
Scadroanele de călăreţi; în frunte
Trei căpitani merg; după fiecare
Vin fulgerînd copiii, doisprezece;
În două şiruri vin, cu cîte-un maistru
De călărie. Căpitanul celui
Dintîi scadron — şi mîndru ce-i scadronul! —
E chiar lăstarul tău, Polite[30], Priam
Cel mic; el poartă numele bunicului,
Şi oarecînd îi va spori pe itali[31].
Călare-acum el stă pe calu-i tracic,
Bălţat şi pintenog, ţintat în frunte.
Al doilea e Atis cel din care
Se trage neamul Atiilor, Atis,
Copilul drag copilului Ascaniu.
Ş-acuma, iată, vine cel din urmă
Şi decît toţi cel mai frumos, el însuşi,
Iùl! El vine călărind pe calul
Pe care i-l dăduse dalba Dido

În amintirea şi spre mărturia
Iubirii ei. Ceilalţi copii, pe caii
Bătrînului trinacrian Aceste
Şi ei vin.
Troienii pe copiii cei sfielnici
Se bucură că-i văd şi bat din palme,
Pe chipurile lor ei văd îndată
Pe-ai lor străbuni.
Cînd, veseli, ei făcură
Pe caii lor înconjurul arenei
Sub ochii celor dragi ai lor, atunce
Şi Epitide-un semn le dă copiilor
Plesnind din bici c-un strigăt de departe.
Îndată şirurile cele două
S-au despărţit la dreapta şi la stînga,
Scadroanele s-au desfăcut în două:
Trei cete sînt de-o parte, trei de alta,
Călării, la un semn, fac calea-ntoarsă
Cu arma-ntinsă unii către alţii;
Apoi, aleargă iar şi iar se-ntoarnă,
Iar împotrivă! Roate ei s-adună
Şi se-mpletesc, pe rînd, cu alte roate,
Închipuind o luptă-n toată legea:
Acuma iată că dau dos la fugă,
Acuma sulițele-ntorc spre dușman,
Acum fac pace şi merg împreună.
Cum dinioară-n Creta cea muntoasă,
În Labirintul cel cu ziduri oarbe
O mie de călări erau, se spune,
Viclene cotituri şi ocolişuri
Şi nici măcar un semn ca să te scoată
Din rătăcirea-nvăluită-n taină
Şi fără de întoarcere, tot astfel
Copiii Troiei îşi încurcă paşii,
În jocu' lor ei îşi încrucişează
Şi fuga lor şi lupta, cu delfinii
Care-notînd pe umeda cărare,
Despică marea libică şi marea
Carpatică,[32] jucîndu-se prin valuri.

Ascaniu cel dintîi această datină
A alergării și aceste lupte
Le-a înnoit în zilele cînd dînsul
Împrejura cu ziduri Alba Longa.
El i-a-nvățat atuncea pe latinii
Cei vechi să le serbeze cum el însuși,
Copilul, — și cu dînsul și copiii
Troienilor-le-au fost serbat. Albanii
I-au învățat pe-ai lor și de la dînșii
Cu timpu' le-a primit și marea Romă,
Care-a păstrat, și ea, străbuna datină:
Ș-acùma „Troia" i se zice jocului
Și „stol troian" copiilor le zice.
Ei, dar, așa, cu jocurile-aceste,
Îl comîndară pe zeiescul tată.
Dar soarta s-a schimbat și viclenia
Și-a înnoit-o: -n vreme ce troienii
Cu jocurile lor cinsteau mormîntul,
De sus, din cer, Saturnica Iunonă
Pe Iris o trimite la corăbii
Și-i suflă-n cale vînturi priitoare.
Cu multe gînduri ea-și frămîntă mintea.
În pieptul ei mînia de-altădată
Tot nu și-a potolit-o încă! Iris,
Fecioara, își grăbește-atunce pașii
Pe curcubeul cel cu mii de fețe.
N-o vede nime; ea coboară iute
Pe drumul ei și-ndată dă cu ochii
De lumea multă adunat-acolo;
Tot țărmul ea-l cutreieră și portul
Pustiu îl vede, flota părăsită.
Dar într-un colț, pe malul singuratic,
Troiencele deoparte, numai ele,
Boceau pe-Anhise și-mpreună toate
Plîngeau, cu ochii duși pe-adîncul mării.
„Trudite, vai! prin cîte vaduri încă
S-o mai luăm? Pe ce noian de ape?"
Și ele toate n-au decît o vorbă!
Cer un oraș, li-i silă să mai rabde
Tot greul mării. Iris, așadară,

Ce ştie bine-a face rău, deodată
S-aruncă între ele, — şi lasă chipul
Şi haina de zeiţă, şi acuma
E Bèroe bătrîna şi soţia
Lui Dòriclus cel de la Tmarus[33]: dînsa
Era de neam şi avusese-odată
Ş-un nume şi copii. Ca dînsa, Iris
Furiş, chiar printre mamele dardane
Se bagă şi cuvîntă către ele:
„Nenorocite ce sînteţi căci mîna
Aheilor nu v-a tîrît la moarte
Sub zidurile Troiei, ţării voastre!
Vai ţie, vai! nefericită ginte,
Cărei pieiri ursita te păstrează?
Sînt şapte veri de la risipa Troiei,
De cînd pe toate mările, pe toate
Pămînturile noi sîntem tîrîte
Şi de furtunile din cer izbite
De toate stîncile; pe-adîncul mării
Noi tot căutăm Italia ce fuge,
Zvîrlite-ntruna de pe-un val pe altul.
Dar noi sîntem aice în hotarul
Lui Erix, fratele, şi la Aceste,
La oaspetele nostru: Cine oare
Nu ne-ar lăsa să punem temelia
Unui oraş aici, să-l dăm troienilor?
O! Patrie, Penaţilor, pe care
V-am smuls în van de la duşmani, nici unei
Cetăţi de-acum n-o să-i mai zică Troia?
Şi rîurile de la Troia, Xantus,
Simòis, eu nu le mai văd de-acuma
Chiar nicăieri? Ba haideţi şi cu mine
Daţi foc afurisitelor corăbii!
Căci mie-n somn Casandra profeteasa
Mi s-arătă şi-mi dete nişte fàchii
Aprinse: „Troia voastră,-mi zise,-aice
Căutaţi-v-o! Aici e casa voastră!"
Acuma-i vremea faptelor, acuma
Nu-i timp de stat dup-o aşa minune.
Aice, iată, sînt şi cele patru

Altare ale lui Neptun, şi zeul
Ne dă şi foc, ne dă şi-ndemn, el însuşi".
Zicînd aşa, ea, cea dintîi, deodată
Ia un tăciune, îşi ridică mîna
Şi opintindu-se, înverşunată,
Îl tot învîrte şi-l aruncă-n flotă.
Troiencele au stat încremenite
Şi inima le-a îngheţat de frică,
Iar una dintre cele multe, Pirgo,
Cea mai bătrînă, ea, regeasca doică
A fiilor lui Priam, zice-atunce:
„Femei, nu-i asta Béroe, soţia
Lui Doriclus, troianca voastră, nu e!
La frumuseţea ei dumnezeiască,
La ochii ei, văpăi de foc, uitaţi-vă!
Ce port măreţ! Ce chip şi grai! Ce umblet!
Eu am lăsat-o chiar adinioarea
Pe Bèroe bolnavă, supărată
Că nu e la comîndu' lui Anhise
Şi numai ea nu-i dă ceruta cinste".
Aşa ea zise.
Femeile stăteau întîi la cumpănă
Şi se uitau cruciş la năvi, cu gîndul
Şi la pămîntul drag pe care, bietele,
Erau acuma, şi la ţara-n care
Ursita le chema . . . cînd Iris, iată,
Se'nalţă cu arìpele întinse
La cer, şi sub nori îşi taie drumul
Cel lung şi arcuit! Atunce ele
De-această arătare uluite,
Aprinse de mînie, strigă, toate,
Şi smulg din vetre focul şi despoaie
Altarele, aruncă crengi şi frunze
Şi fàchii: focul fără frîu se-ncinge
La bănci, la vîsle, -un foc turbat —, la pupele
Din lemn de brad, cu zugrăveli pe ele.
Eumèlus la mormîntu' lui Anhise
Şi-n amfiteatru iute-aduce vestea
Că flota arde; ba chiar ei, troienii,

Uitîndu-se-napoi, văd cum se-nvolbură
Un negru nor de fum și de cenușă.
Și cum era atunci Ascaniu, vesel
În fruntea călărimii lui, deodată
El, cel dintîi, o ia în goana calului
Spre tabăra cea răzvrătită: nu-l pot
Ținea nici maiștrii lui de călărie,
Cu sufletu' la gură după dînsul.
„Vai! vouă, vai! femei nenorocite!
Ce-i nebunia asta?" el le zice,
„Ce vreți acuma voi, ce vreți să faceți?
Nù un dușmàn, nù tabăra grecească,
Nădejdiile voastre vi le ardeți!
Eu, iată-mă, Ascaniu sînt, al vostru".
Și el le-aruncă la picioare coiful
Cel gol pe care îl avea pe frunte
La jocul care-nchipuia războiul.
Enea înc-aleargă și, cu dînsul,
Și cete de troieni. Atunci femeile
Care-ncotro pe țărm o rup de fugă,
Se furișează prin păduri, pe unde
Dau de vreo peșteră: le e rușine
De ce-au făcut și de lumina zilei.
Cînd se trezesc ele-și cunosc îndată
Pe-ai lor: Iunona le-a pierit din suflet!
Dar flacările focului tot încă
Nu-și stîmpără nenfrînta lor putere:
Sub lemnul umed cîlțul arde încă
Și scoate fum, văpaia se strecoară
Pe nesimțite, mistuie carinele,
Și molima în toată lemnăria
Pătrunde. Și nici brațele vitejilor
N-ajută, nici potopul cel de apă
Vărsată peste nàvi, nimic n-ajută!
Pe loc atunci cucernicul Enea
Își rupe de pe umere veșmîntul,
Îi cheamă-n ajutor pe zei și palmele
Spre cer le-ntinde: „Joe-atotputernice,
Tu dacă pe troieni chiar pîn' la unul
Nu i-ai urît, dreptatea ta străveche

Dacă mai cată azi la bieţii oameni,
Din flacăre tu fă să scape-acuma,
Părinte, flota: smulge tu pieirii
Tot ce mai au troienii... mai nimica!
Ori-dacă mie mi se cade asta —
Cu fulgerul cumplit aruncă Morţii,
Scufundă chiar cu dreapta ta-n genune,
Şi chiar acum, ce-a mai rămas din flotă!"
Abia rostise el aceste vorbe
Cînd o furtună groaznică deodată
Cu ropote de ploaie se stîrneşte,
Mînie fără seamăn! Munţi şi cîmpuri
De tunet se cutremură: tot cerul
Se năruie! Şuvoaiele de apă
Turbate curg din nourii cei negri
Pe care-ntruna-i tot adună àuştrii.
Potopul cel de sus înneacă pupele,
Ş-acuma lemnul, ars pe jumătate,
Se udă iar, văpaia toată-i stînsă
Şi, fără patru, navele sînt, toate,
Scăpate de pieire.
Dar Enea,
Cutremurat de groaznica-ntîmplare,
Cu griji cumplite sufletu-şi frămîntă,
Cu gîndul cînd la una, cînd la alta:
Să se aşeze-n cîmpii cei siculici,
Uitînd de-a lui menire, ori să caute
S-ajungă pe italicele ţărmuri?
Atunci bătrînul Nautes, cel pe care
L-a învăţat tritonica[34] Minervă
Şi l-a făcut profet vestit să fie
(Cu darul lui, dădea şi el răspunsuri,
Dezvăluind ce poate să vestească
Mînia mare-a zeilor şi care
E neclintita rînduial-a soartei),
El, Nautes, mîngîindu-l pe Enea,
Începe-aşa cuvîntul către dînsul:
„Ori încotro pe noi ne duce soarta,
Sau înapoi ne dă, fiu al zeiţei,
Să mergem după ea! Orice să fie,

Destinu-l birui numai cu răbdarea!
Tu ai aici pe-Aceste, pe troianul
Cel din dumnezeiasca stirpe: ia-ţi-l
Pe el drept soţ al gîndurilor tale
Şi voia ta cu-a lui să fie una!
Pe cei care-au rămas pe cinafară
După prăpădul celor patru nave,
Pe toţi acei cărora le e silă
De visul tău măreţ, de-a ta menire,
Încrede-i lui! Alege-ţi tu bătrînii
Cei mari de ani, pe mamele-obosite
De-atîta drum pe mări, pe cei nevolnici,
Sau cărora li-i frică de primejdii,
Şi lasă-i tu pe ţărmurile-aceste
Să-şi aibă ei oraşul lor, pe care
Cu voia ta îl vor numi Acesta".
Deşi era înflăcărat de zisele
Bătrînului amic, Enea, totuşi,
Cu fel de fel de gînduri se frămîntă.
Şi iată-n carul ei că Noaptea neagră
Era pe boltă cînd din cer deodată
I se păru că se coboară chipul
Chiar al părintelui, a' lui Anhise,
Şi că aşa din gură-i şi cuvîntă:
„O! fiul meu, tu care-odinioară,
Pe cînd şi eu mă bucuram de viaţă,
Mi-ai fost mai drag decît viaţa, fiule,
Tu, care de ursitele troiene
Eşti pururi prigonit, eu vin aice,
Vin cu poruncă de la Joe, care
A alungat de la corăbii focul:
De sus, din cer, el s-a-ndurat de tine.
Îndemnurile cele prea frumoase
Pe care ţi le-a dat bătrînul Nautes
Acuma chiar, ascultă-le şi floarea
Junimii tale, inime viteze,
Tu du-o în Italia! În Laţiu
Tu vei avea a birui o ginte
Sălbatică şi cu deprinderi aspre.

Dar mai întîi tu du-te, prin adîncul
Avernului, o! fiule,-n locaşul
Lui Dis[35] cel din infern, ş-acolo cată
Să mă-ntîlneşti: nu locuiesc în Tartarul
Nelegiuit, cu tristele lui umbre,
Ci sînt în sfatul desfătat al dreptilor,
Sînt în Elisiu. Vergura Sibilă,
Eà te va duce-acolo cînd în valuri
Va curge sînge de mioare negre.
Tot gintul tău îl vei afla atunce,
Vei şti cetatea care-ţi va fi dată.
Ş-acum, adio! Noaptea rourată
E chiar la miez de cale şi răsuflul
Sirepilor cei de la carul Soarelui
Ajunge fără milă pîn' la mine".
Abia vorbi şi el pieri ca fumul
În àura cea limpede. Enea:
„Unde te duci? unde-ai luat-o?" zice,
„De mine fugi? Au cine-acum te smulge
Îmbrăţişării mele?" Asta-i spune
Şi focul de sub spuză îl aţîţă,
Ş-apoi troianicului Lar şi Vestei
Celèi cărunte în genunchi se roagă,
Cu orz sfinţit şi cu căţuia plină.
Îndată el pe soţi şi-ntîi pe-Aceste
Îi cheamă, le dezvăluie porunca
Lui Jupiter şi sfaturile date
De scumpu' lui părinte, şi le spune
Ce gînd a pus. Aceste nici poruncii,
Nici sfaturilor nu le stă-mpotrivă.
Ei pe bătrîne în cetatea nouă
Le scriu, şi-i las-aici pe-aceia care
Vor să rămîie ş-ale căror suflete
Nici nu doresc o glorie-aşa mare.
Fac alte bănci din nou şi-n locu' lemnului
Cel mistuit de flacăre pun altul.
Tocmesc îndată şi frînghii şi vîsle:
Puţini la număr, dar viteji la luptă!
În vremea asta şi Enea-nseamnă,

Chiar el, cu plugul, marginile-oraşului,
La sorţi el trage locurile cele
De casă şi meneşte-apoi: „aice
Să fie Ilium, dincolo Troia!"
Fiind şi el troian, şi el, Aceste,
Se bucură de-a lui împărăţie.
El hotărăşte zilele şi locul
Judeţelor, pe senatori i-adună
Şi drepturile-acestora le-aşază.
Pe urmă, ei, pe-Erix, pîn' la stele,
Urzesc un templu Venerei idalice[36],
Iar la mormîntu' lui Anhise-un preot
Se rînduieşte ş-o dumbravă sfîntă..
Ş-acuma nouă zile tot poporul
Se ospătase şi făcuse jertfe,
Cînd vînturi line alinară marea:
Suflînd din nou, ne-mbie-n larguri austrul.
Pe ţărmurile cele-ncovoiate
Nespus de mare-un vaier se ridică,
Stau zi şi noapte-mbrăţişaţi cu toţii.
Chiar şi femeile ş-aceia cărora
Li se părea cumplită faţa mării
Şi nu voiau nici să-i audă numele,
Acuma vor să plece iar pe mare,
Să-ndure iar tot greul pribegiei.
Dar, bun cum e, cu vorbe de prieten
Enea-i mîngîie şi lui Aceste
Cel tot de-un sînge cu Enea însuşi
Cu ochii plini de lacrimi îi încrede.
Le dă apoi poruncă să înjunghie
Lui Erix trei viţei şi o mioară
Furtunilor, şi rînd pe rînd otgoanele
Să le dezlege; el, încins pe frunte
Cu tuşinate foi de-oliv, la proră,
Cu cupa plină-n mînă, măruntaiele
La zei le-aruncă-n undele sărate
Şi varsă paos, vin curat, din cupă.
Un vînt stîrnit din spate îi tot mînă,
Şi soţii bat genunea pe-ntrecute
Şi mătură noianul. — Dară Venus,

De griji muncită, lui Neptun cuvîntă,
Aşa din suflet zeului se plînge:
„Mînia grea, Neptune, a Iunonei
Şi sufletu-i cel fără saţ mă-ndeamnă
Să cad cu rugăminţi la orişicine.
Pe Iuno nici evlavia nici timpul
N-o-nduplecă, şi ea odihnă n-are,
De soartă chiar înfrîntă, de porunca
Lui Iupiter! Nu e destul că dînsa
A mistuit cu ura ei grozavă,
Din miezul ţării chiar, oraşul frigic
Şi i-a tîrît pe cei scăpaţi din Troia
Prin toate chinurile: ea nu iartă
Nici oasele, nici chiar cenuşa morţilor!
Pricinile mîniei sale aprige
Ea singură le-o fi ştiind! Deunăzi
Mi-ai fost doar martor: ce noian de apă
A răscolit pe libica genune[37]!
Şi cer şi mare una le făcuse.
Dar în deşert i-au fost atunci furtunile
Stîrnite de Eol. Şi ea-ndrăznit-a
În ţara ta s-o facă.
Şi iat-acum că, împingînd la crimă
Troiencele, ea arse lui Enea
Corăbiile şi, pierzîndu-i flota,
Pe dînsu' îl sili să-şi lase soţii
Pe-un ţărm străin. Ce-a mai rămas din flotă
Fă tu, te rog, pe valurile tale
Să-şi poată-ntinde pînzele, s-ajungă
La Tibru şi la Laurentum[38], dacă
Eu cer un lucru-ngăduit şi Parcele
Ne dau acolo ziduri de cetate".
Atunci Saturnicul, domolitorul
Adîncii mări, i-a spus aceste vorbe:
„O! Citerea, tu ai tot cuvîntul
Să te încrezi împărăţiei mele,
Din care te-ai născut. Eu sînt şi vrednic
De-ncredere: am alinat adese
Turbata mare şi mînia cerului

Şi tot aşa de mare grij-avut-am
De-al tău Enea pe uscat (mi-s martori
Şi Xantus şi Simòis): cînd Ahile
Mîna spre ziduri cetele troiene
Făr' de răsuflet, şi el mii de suflete
Dădea pieirii, vai! cînd toate apele
Gemeau de leşuri (nu putea nici Xantus
Cărarea să-şi găsească, să se verse
În mare) eu, atunce, pe Enea
Încăierat cu aprigul Pelide,
Dar nici păzit la fel de zei ca grecii
Şi nici fiind tot una de puternic,
L-am smuls învăluindu-l într-un nour,
Deşi doream să surp din temelie
Sperjura Troie, ale cărei ziduri
Le înălţasem cu-ale mele braţe.
Acelaşi cuget eu îl am ş-acuma:
Să nu te temi! Enea va ajunge
Nevătămat pe ţărmurile-Avernului,
Acolo unde tu doreşti s-ajungă.
Pierdut în valuri tu pe unu' singur
Îl vei căta-n zadar şi el cu capul
Îmi va plăti pentru ceilălţi".
    După ce el cu vorbe mîngîioase
Înveseleşte inima zeiţei,
Neptun, Părintele, îşi pune caii
În jugul cel de aur, iară cailor
Le pune-n gură frîiele-nspumate
Şi hăţurile-n voia lor le lasă;
În caru' lui cel albăstriu el zboară
Pe luciul apei: undele s-alină
Şi netedă s-aşterne faţa mării
Sub carul care huruie; fug norii
De pe întinsul cer. Şi alte chipuri
Mai sînt cu el: balene uriaşe,
Bătrînii mării care vin cu Glaucus[39],
Şi cel de Ino[40] zămislit, Palemon,
Tritonii sprinteni, armia lui Forcus;
În partea stîngă-i Tetis şi Melita

Şi Panopea vergura, Nesèa
Şi Spio, Cimodoce şi Talia[41].
O dulce bucurie lui Enea
I-alin-atunce inima-ndoită,
Şi el îndată dă poruncă toate
Catargele să le ridice iute
Şi pînzele pe-antene să le-ntindă.
Toţi împreună, dar, corăbierii
Lungesc frînghiile şi cînd la stînga
Le lasă mai în voie, cînd la dreapta;
Sucesc şi răsucesc toţi împreună
Şi capetele-antenelor: prielnic
Suflînd în pînze, vîntul mînă flota.
În frunte-i Palinur: el duce stolul
Cel des de nave; ceilalţi după dînsul
Aveau poruncă să-şi îndrepte mersul.
Şi, iată, noaptea cea înrourată
În cruce ajunsese, şi năierii,
Lungiţi pe laviţele tari, sub vîsle,
Îşi odihneau şi ei acuma trupul,
Cînd Somnu' lin se coborî din stele,
Împrăştiè-ntunericul şi umbra
O risipi, căutîndu-te pe tine
Şi aducîndu-ţi, vai! nevinovatule,
Un vis de moarte, Palinure! Zeul,
Asemene lui Forbas[42], sus, la pupă,
Stătu şi cuvîntă aşa din gură:
„Lăstar a' lui Iàsiu, Palinure,
Chiar marea, de la sine,-ţi duce flota
Şi vîntul suflă cătinel din spate:
Acuma-i timpul să te dai odihnei!
Tu pune-ţi capul jos şi muncii tale
Închide ochii tăi trudiţi: eu însumi
În locul tău voi sta puţin la cîrmă.
Dar Palinur abia-şi ridică ochii
Şi-i zice: „mie-mi spui să nu-mi mai pese
De linul mării şi de valuri blînde?
Şi mie-mi spui să cred acestui monstru?
Nu-mi ceri cumva a-ncrede pe Enea
La vînturile cele-amăgitoare

Chiar eu, cel înşelat în multe rînduri
De viclenia unui cer albastru?"
Aşa zicea. Nedeslipit de cîrmă,
Ţinîndu-se cu mînile de dînsa,
El n-o lăsa din mîni, cu ochii ţintă
La stelele din cer. Dar Somnul iată
Că pe-amîndouă tîmplele-l stropeşte
C-o ramură udată-n apa Letei,
În unda cea adormitoare-a Stixului,
Şi ochii lui cei aromiţi i-nchide
Cu sila. Fără veste moleşeala
Abia îi cuprinsese mădularele
Şi zeul, năpustindu-se asupră-i,
Cu capu-n jos îl şi aruncă-n valuri
Cu cîrma, ba şi c-o bucată ruptă
Din pupa năvii: el în darn îi cheamă
Pe soţii lui în ajutor; iar zeul
Ca pasărea îşi ia în aer zborul.
Dar flota pe noian ca şi-nnainte
În calea ei aleargă fără teamă,
După cuvîntu' lui Neptun pluteşte.
Acuma ea trecea pe lîngă stîncile
Sirenelor, cumplite stînci pe vremuri
Şi albe numai de grămezi de oase.
Surd răsunau pînă departe stîncile,
Izbite nencetat de apa mării,
Cînd a simţit Enea tatăl flota
Că şi-a pierdut cîrmaciul şi pluteşte
În voia soartei, şi chiar el, atunce,
Pe undele noptatice-a mînat-o,
Gemînd din greu, cu inima înfrîntă
De soarta crud-a bunului prieten:
„O! tu, ce te-ncrezuşi prea mult în cerul
Şi-n marea cea senină, Palinure,
Pe-un ţărm străin şi ne-ngropat zăcea-vei!"

CÎNTUL AL ŞASELEA

Aşa cuvîntă lăcrimînd Enea
Şi lasă-n voie frîul flotei sale
Şi pîn' la urmă lunecă pe valuri
La ţărmul eubèic[1] de la Cume.
Întorc spre mare prorele năierii
Şi ancora-şi înfige bine dintele
În fundul apei; pupele-ncujbate
Tivesc de-a lungul ţărmurile mării.
Un stol de tineri plini de foc atunce
Degrabă sar pe malu' cel hesperic;
Şi unii căută sămînţa flacării
Ascunsă-n, cremene, iar alţii repede
Strîng vreascuri din păduri — culcuşul fiarelor —
Şi cînd găsesc izvoare, dau de veste.
Enea, însă, el, o ia, cucernicul,
Pe culmea unde străjuie Apolo,
Şi la cumplita peşteră, la tainiţa
Sibilei celei înfiorătoare,
Cărèia zeul prooroc din Delos
Şi vrerea lui şi gîndu' i-l insuflă,
Dezvăluindu-i cele viitoare.

Acuma ei[2] păşesc în crîngul Triviei[3]
Şi iat-ajung la templul cel de aur.
Se zice că Dedàl fugind din ţara
Lui Minos, s-a-ncumes să se încreadă
Văzduhului cu àripi iuţi. Pe drumul
Nemaiumblat de nimeni pîn-atunce
El a plutit spre Ursele-nghеţate
Şi s-a oprit din zbor pe cetăţuia
Calcidică. Punînd aici piciorul,
Aici întîi, el ţi-a-nchinat, o! Febus,
Arìpile vîslirii lui prin aer
Şi ţi-a nălţat cumplit de mare-un templu.
Pe porţi el a săpat întîi omorul
Lui Androgèu[4]; apoi, pe Cecropizii[5]
Cei osîndiţi să deie cîte şapte
Copii de-ai lor, sărmanii! în tot anul:
Au şi ieşit la sorţi, e-acolo urna!
Pe partea ceàlaltă, ieşit din mare,
E gnosicul[6] pămînt; aici se vede
Furişa-mpreunare-a Pasifaei[7]
Cù taurul, iubirea ei cumplită,
Şi lîngă ea corcitul Minotaur,
Odrasla cea cu îndoită fire
Şi rodul unei patimi făr' de lege.
Pe urmă, Labirintul, muncă trudnică,
Întortochere de cărări, din care
Nu poţi ieşi. Dedàl, atunce, însă
Făcîndu-i-se milă de domniţă[8]
Şi de amorul ei aşa de mare,
Chiar dînsu', lui Teseu c-un fir de aţă
I-a descurcat viclenele-ocolişuri,
Călăuzindu-i paşii orbi. Tu încă,
Icàre[9],-ai fi avut o mare parte
În lucrul cel prea minunat acesta.
De nu-l oprea pe tatăl tău durerea:
De două ori cercase el să sape
În aur şi căderea ta, de două ori
În gol căzură mînile părintelui.
Pe rînd le-ar fi privit troienii toate,
De nu s-ar fi întors la ei Ahate,

Trimisu' lui Enea, şi-mpreună
Cu el şi Deifòbe, preoteasa
Lui Febus şi a Triviei şi fiica
Lui Glaŭcus; ea mai-marelui Enea
Îi zice-atunce: „Nu-i acuma timpul
Să tot priveşti aici. Ar fi mai bine
Din vitele la jug nepuse încă
Să-njunghii şapte junci şi tot atîtea
Mioare într-ales, precum e legea".
Aşa cuvîntă ea către Enea
Şi oamenii nu-ntîrzie jungherea
Cea poruncită lor. Atunci Sibila
Pe teucri-i cheamă în adîncul templului.
Săpată-n coasta muntelui eubeic
E-o peşteră la care duc o sută
De hrube largi, pe-a cărora o sută
De uşi, tunînd, ies tot atîtea glasuri,
Răspunsurile date de Sibilă.
La prag ei ajunsese cînd fecioara:
„Întreabă-ţi soarta", zice,-„acum e vremea!
Ia! zeul, zeul!" Şi, spunîndu-i asta
Chiar la intrare, ea pe loc se schimbă
La faţă, din obraz îi piere sîngele
Şi părul-n cap i se zburleşte, pieptul
Îi gîfîie şi inima-i se umflă,
Sălbatică, în zbuciumul profetic.
Ea pare şi mai mare-acum, iar glasu-i
Nu sun-a glas de om: tot mài de-aproape
Pe dînsa o-ndumnezeieşte zeul.
„Nu faci nici rugi, nu faci nici juruinţe"
Îi zice ea, „troianule Enea?
Căci uşile cumplite-ale locaşului
Cel zguduit el însuşi ca de-un trăsnet,
Mai înainte nu ţi s-or deschide".
Ea zise,-apoi tăcu. Fiori de gheaţă
Troienilor prin oase le trecură
Şi din adîncul inimii acuma
Enea îşi înalţă rugăciunea:
„O! Febus, tu, cel care totdeauna
Te-ai îndurat de chinurile Troiei

Ş-ai îndreptat şi mîna şi săgeata
Lui Paris în Ahile, dus de tine
Eu am ajuns pe-atîtea mări ce-ncònjură
Atîtea ţărmuri, pîn' departe, tocmai
La gintele masililor, la cîmpii
De dincolo de Sirte: -abia acuma
Noi am păşit pe ţărmurii Italiei,
Ce-au tot fugit mereu din ochii noştri.
Ah! dac'-ar fi ca numai pîn-aice
Noi să fi fost goniţi de soarta Troiei!
Voi, încă, zei, şi voi, zeiţe toate,
Căròra v-a stătut în cale Troia
Şi gloria cea mare a Dardàniei,
Puteţi ierta de-acum troiana ginte!
Iar tu, prea sfîntă vergură, tu, care
Ştii viitorul (eu nu cer o ţară
Cu care soarta nu mi-ar fi datoare)
Adevereşte-ne că noi, troienii,
În Laţiu ne-aşezăm cu zeii noştri,
Rătăcitori şi aruncaţi pe valuri!
Atunci un templu voi nălţa lui Febus
Şi Triviei, cu totul şi cu totul
De marmoră[10], şi voi meni şi zile
De sărbătoare-n numele lui Febus[11];
Ba şi pe tine încă mi te-aşteaptă
Un templu mare-n ţara mea[12]: acolo
Voi pune sorţii tăi, ascunsa soarte
Dezvăluită gintei mele;-acolo
Ţi-oi închina bărbaţi aleşi[13], prea sfînto!
Dar zisele tu nu le-ncrede frunzelor,
Ca ele să nu zboare, risipite
De vînturile repezi, şi să fie
Vai! jucăria vînturilor! Însăţi
Vesteşte-mi soarta, rogu-te, tu însăţi!"
Aşa el puse capăt rugii sale.
Dar, nesupusă încă de Apolo,
Cumplit se zbuciumă Sibila-n peşteră,
Doar ar putea din suflet să-l alunge
Pe zeul cel puternic; dară zeul
Mài tare-nfrînă gura ei în spume

Și inima sălbatică i-o moaie;
Sub voia lui o-nduplecă strunind-o.
Atunce de la sine cele-o sută
De uși îndată se deschid, cumplite,
Și-ndată dau afară și răspunsul
Sibilei: „Tu, care-ai scăpat acuma
De marile primejdii ale mării,
Mài mari primejdii pe uscat te-așteaptă!
În àretul Laviniului nepoții
Lui Dàrdan vor ajunge (tu alungă-ți
Din suflet grija asta!), dar, pe urmă,
Mai bine n-ar mai fi ajuns, vor zice!
Eu văd războaie, văd războaie crunte,
Și Tibrul spumegînd îl văd de sînge.
Va fi și-un Simòis și un Xantus
Ș-o tabără grecească; alt Ahile
Te-așteaptă-n Latiu, fiu tot de zeiță,
Și, peste tot, Iunona-nverșunată
Asupra teucrilor. Tu, la strîmtoare,
De cîte ginți italice, de cîte
Orașe nu te vei ruga,-nchinîndu-te!
Pricìna răului tot o femeie
Străină, nunta c-o străină!
Nu te pleca restriștei! Dimpotrivă!
Pășește-ncumetîndu-te mai mult chiar
Decît te va lăsa pe tine soarta!
Salvării tale drum îi va deschide
(Nu-ți vine-a crede!)... o cetate greacă".
Așa din fundul peșterii Sibila
Vestește-nfricoșatele-i ascunsuri,
Ea muge și, din peșteră, învăluie
În vorbe neînțelese adevărul,
Turbată ce-i! Cum o înfrîn-Apolo!
Cum o împunge-n piept cu strămurarea!
Cînd însă i s-a alinat mînia
Și i-a tăcut și gura cea turbată,
Enea-ncepe: „O! fecioară, mie
Nu-mi este nouă nici o suferință
Ce mi se pune-n drum, neașteptată
Nu mi-i nici una! M-am gîndit la toate,

Le-am cumpănit pe toate dinainte.
Dar una eu te rog: fiindc-aice
Se spune că se intră la-mpărat-l
Infernului şi-aici e balta neagră
În care se revarsă Aherontul,
Iertat să-mi fie-a da acolo ochii
Cu-al meu părinte drag. Arată-mi drumul
Şi poarta sfîntă mi-o deschide mie!
Prin flăcări şi prin ploaie de săgete
Eu l-am luat pe umere pe dînsul
Şi l-am scăpat din mijlocul duşmanilor.
El, soţul meu de drum pe toate mările,
A îndurat cu mine toate spaimele
Şi ale mării vai! şi ale cerului,
Neputincios, trecut cu bătrîneţele.
Ba m-a rugat chiar el, mi-a dat poruncă
Să vin la pragul tău, să cad la tine.
Eu rogu-te, fecioară, tu, prea sfînto,
Aibi milă şi de fiu şi de părinte,
Căci tu poţi toate să le faci: Hecàte
Nu în zadar te-a pus să fii mai mare
Aice, în dumbrăvile Avernului.
Orfeu dac-a putut din lumea morţii
Să şi-o aducă iar pe-a lui soţie
Cu lira numai, cea răsunătoare;
Şi dacă Polux l-a putut pe Castor
Răscumpăra cu moartea lui[14] ş-acuma
De-atîtea ori se duce şi se-ntoarce
Pe-acelaşi drum[15] ... Ce să mai spun eu încă
De marele Teseu şi de Alcide?
Şi eu mă trag din Iupiter prea-nnaltul".
Aşa vorbea şi se ruga Enea
Cu mîna pe altar cînd profeteasa
Urzi cuvîntul: „Fiu a' lui Anhise,
Troianule născut din stirpea zeilor,
Jos, în infern, să te cobori e lesne:
Şi zi şi noapte poarta neagr-a morţii
Deschisă è! Dar să te-ntorci de-acolo,
Să ieşi de-asupra iar, în lumea albă,

E greu şi anevoie. Au făcut-o
Cîţiva, născuţi din zei, acei pe care
I-a îndrăgit chiar Joe sau pe care
Vîrtutea lor i-a înălţat la stele.
Tot locul pîn-acolo-i numai codri
Şi jur-prejur, încolăcind infernul,
Cocitu-şi mînă, leneş, apa neagră.
Dar dac-aşa de mult îţi arde inima,
Aşa de mare dacă ţi-i dorinţa,
De două ori să treci tu apa Stixului,
De două ori să vezi Tartarul negru,
Şi dacă-ţi place-a făptui o faptă
De om nebun, ascult-atunci ce trebuie
Să faci întîi: o ramură mlădie
De aur şi cu frunze tot de aur
E-ascunsă-ntr-un copac; ea-i închinată
Iunonei celei din infern. Pădurea
O apără şi văile-o învăluie
Cu umbre negre. Dară nimănuia
Nu-i este dat a coborî-n adîncul
Pămîntului, decît acelui care
A rupt întîi din arbore crenguţa
Cu frunzele de aur. Ea e darul
Cel carele frumoasa Proserpină
A hotărît să i s-aducă sie-şi.
De-ai rupt-o, creşte alta, tot de aur,
Şi tot de aur înfrunzesc şi frunzele!
Deci tu pe sus o căută cu ochii
Şi de-ai găsit-o, rupe-o cum e data:
Cu mîna numai! De la sine creanga,
De bună voie-o să se lase ruptă,
Ursitele cumva dacă te cheamă.
Nu vei putea nici c-o putere-altminteri
Să birui creanga, nici s-o tai cu fierul.
Pe lîngă asta (vai! tu n-o ştii încă)
Un soţ de-ai tăi făr' de suflare zace
Şi mortu-ţi pîngăreşte toată flota,
În timp ce tu la pragul meu întîrzii,
Cerîndu-mi sfaturi. Mai întîi tu pune-l
Într-un mormînt, la locu' lui aşază-l!

Du la altar mioare negre: — aceasta
Să fie jertfa ispăşirii tale!
Numai aşa tu vei vedea cu ochii
Dumbrava Stixului şi-mpărăţia
În care viii voie n-au să intre".
Aşa i-a zis Sibila, iar pe urmă
Îi amuţiră buzele.

Enea

Cu ochii în pămînt, cu faţa tristă,
Porneşte de la peşteră, cu gîndul
La întîmplări învăluite-n taină.
Ahate credinciosu-i merge-alături,
Calc-apăsat, muncit de-aceleaşi gînduri.
Ei multe-şi tot spuneau acum: Sibila
Ce soţ zicea că-i mort? Pe cine oare
Au de-ngropat? Şi iată că, deodată,
Cum vin pe prund, îl şi văd pe Misenus
Răpus de-o moarte cruntă, pe Misenus,
Pe Eolìd: decît acesta nime
Mai meşter nu era să-i mîne-n luptă
Pe oameni, şi războiul să-l aprindă
Cu cîntecu-i din trîmbiţa de-aramă.
Mai înainte el fusese soţul
Lui Hector şi, alăturea de Hector,
Îi înfrunta cu trîmbiţa şi lancea
Pe dùşmani; dară, după ce Ahile,
Învingător, viaţa i-a luat-o
Lui Hector, el, viteazul, i se dete
Dardanului Enea ca tovarăş,
Şi soarta nu-i fu mai prejos acuma.
Dar tocmai cînd din scoica lui cea goală
Cînta, nebunul, de huia genunea
Şi-i tot chema la-ntrecere pe zei chiar,
De ciudă, Triton[16] pe la spate-l prinse
Şi printre stînci (s-o credem oare asta?)
Îl înecă în spumegul genunii.
Toţi împrejur boceau în gura mare
Şi mai ales cucernicul Enea.
Pe urmă, fără nici o-ntîrziere,

Plîngînd, ei se grăbesc să împlinească
Poruncile Sibilei, să clădească
Din lemne, care mai de care, rugul
Ca un altar, şi pîn' la cer să-l nalţe.
Ei, dar, se duc în cea pădure veche,
Pe unde-s vizuini adînci de fiare:
Molizii se răstoarnă în ţărînă
Şi, de securi lovit, stejarul geme.
Cu pene ei despică trunchi de frasini
Şi de goruni, rostogolesc la vale
De sus, din munte, urmii cei nămornici.
Ba şi Enea,-n fruntea lor la lucru,
Pe toţi i-ndeamnă şi se înarmează
Şi dînsul cu securea. Dar Enea
În inima-i cea tristă se frămîntă,
Privind pădurea cea fără de margini,
Şi-i vine-aşa deodată să se roage:
„Ah! dacă ni s-ar arăta acuma
Copacul cel cu ramura de aur
Aici, într-o pădure-aşa de mare!
Căci despre tine tot ce-a spus Sibila
Vai !tot a fost adevărat, Misene!"
Abia spusese el aceste vorbe
Cînd au venit în zbor din cer, deodată,
Sub ochii lui chiar, două porumbiţe
Şi pe pămînt s-au pus, pe iarba verde.
Atunce marele erou îndată
Cunoaşte păsările mamei sale
Şi li se roagă vesel: „Dacă este
Cumva pe-aici vr-un drum, să-mi fiţi voi mie
Îndreptătoare drumului şi zborul
Să vi-l luaţi colò-n pădure, unde
O ramură de aur adumbreşte
Pămîntul cel mănos! Iar tu, o! mamă,
Nu mă lăsa-ndoielii mele pradă!"
Zicînd aşa, el stă pe loc să vadă
Ce semne-i dau porumbele şi unde
Se duc. Dar ele ciugulesc şi zboară
Din loc în loc şi merg atîta numai

Cît poate încă ochiul să le vadă.
Apoi, cînd au ajuns chiar pîn' la gura
Avernului cel cu miroase grele,
Degrabă ele îşi înalţă zborul
Şi lunecînd prin aer se aşază
În locul cel dorit, chiar în copacul
Cu două firi, de unde, prin funzişul
Cel verde, se răsfrîng lucori de aur.
Cum în păduri, pe frigul iernii, vîscul
Pe care nu l-a odrăslit copacul,
Dă frunze nouă şi cu mlada-i galbenă
El netedele-i ramuri le împrèjură,
Aşa era-n stejarul cel noptatic
Şi creanga cea de aur, şi cînd vîntul
Sufla alin, ieşeau din frunze zingăte.
Enea-ndat-apucă creanga, dornic
Mài repede s-o aibă; el o rupe
Ş-o duce drept la peştera Sibilei.
În vremea asta îl boceau troienii
Şi pe Misenus, pe prundişul mării,
Cenuşii lui cei fără de simţire
Îi aduceau prinosul de pe urmă.
Ei mai întîi înalţ-un rug din zade
Şi trunchiuri de stejar; apoi, pe laturi,
Îmbracă rugul cu stîlpări de moarte,
Pun înainte chiparoşii jalnici
Şi, sus, podoaba lui de arme lucii.
Şi, iată, unii în căldări de-aramă
Aduc şi apa care dă în clocot
Şi spală trupul îngheţat al mortului,
Îl ung cu miruri şi încep bocitul.
Cînd mortu' ei l-au plîns, îl pun pe-o targă
Şi peste el aruncă-mbrăcămintea,
Veşmintele lui dragi de purpur; alţii
Pun umerii sub targa uriaşă
(O tristă datorie!) şi, cu faţa
Întoarsă, cum e datina străbună,
Ţin dedesuptu' rugului făclia.
Tămîia, carnea, olurile pline
Cu untdelemn ard la un loc grămadă.

Cînd a căzut cenuşa jos şi focul
S-a potolit, atunce rămăşiţele
Şi spuza însetată o stropiră
Cu vin, iar Corineu i-alese oasele,
Punîndu-le-ntr-o urnă de aramă.
Tot el pe soţi îi ocoli de trei ori
Cu apă nencepută, rourîndu-i
C-un ram de roditor oliv, şi astfel
Îi curăţi ş-apoi rosti îndată
Cuvintele din urmă. Dar Enea
Îi şi durează, mare cît un munte,
Mormîntul şi de-asupra pune armele
Şi trîmbiţa şi vîsla lui Misenus,
Sub muntele cel nalt cărùia-i zice
Ş-acuma, ca lui însuşi, tot Misenus,
Şi tot aşa prin secoli îi va zice.
Apoi, poruncile Sibilei iute
Le împlineşte el. Era acolo
O peşteră adîncă,-ngrozitoare,
Prăpastie căscată, apărată
De-un negru lac, de-ntunecul pădurilor.
De-asupra ei să-şi taie drum o pasăre
Nevătămată nu putea: din gura
Cea neagr-a peşterii aşa duhoare
Se-mprăştia şi se urca întruna
Spre bolta cea de sus! (De-aceea grecii
I-au zis acestui lac pe nume Àornos)[17].
Şi, iată, la altar Sibila patru
Juncani aduce, cu spinarea neagră;
Cu mîna-ntoarsă-n stînga ea le toarnă
Pe frunte vin, le taie dintre coarne
Un smoc de păr şi-n focul sfînt l-aruncă
Drept jertfa-ntîi, chemînd-o cu glas mare
Pe cea stăpînă-n cer şi-n iad Hecàte.
Iar alţii le şi pun la gît cuţitele
Pe dedesupt, şi-n cupe-adună sîngele.
O mială neagră şi Enea-njunghie
Cu spada lui şi mamei Eumenidelor[18]
Şi soră-sii[19], iar ţie-o vacă stearpă,

Prosèrpino! Pe urmă el ridică
Altarele de noapte împăratului
Din iad şi-n flacări pune toată carnea,
Vărsînd uleiul gras pe măruntaie.
Şi iată că, în revărsatul zorilor,
Pămîntul muge sub picioare, crestele
Pădurilor se mişcă şi căţelele
S-aud urlînd, urlînd în umbra nopţii:
Venea zeiţa! „Voi, în lături!" strigă
Sibila, „voi, cei nechemaţi, în lături!
De peste tot ieşiţi din crîng afară!
Iar tu, la drum! Din teacă trage spada!
Acuma e nevoie de-ndrăzneală,
Enea, şi de inimă bărbată!"
Atîta zise ea şi, ca nebună,
S-aruncă-n văgăuna cea căscată.
Cu paşi neînfricaţi ea calcă, dînsul
De călăuza lui păşeşte-alături.
O! zeilor, voi, a căròra este
Împărăţia morţii, umbre mute,
Tu, Haos şi tu, Flegeton;[20] voi, locuri
În noapte şi-n tăcere cufundate,
Iertat să-mi fie mie-a spune ceea
Ce-am auzit de voi şi să dezvălui
Cu voia voastră cîte sînt-ascunse
În negura adîncă a pămîntului!
Cei doi mergeau în umbra nopţii, singuri,
Prin goalele ţinuturi a' lui Pluto
Şi prin deşarta lui împărăţie
Cum mergi printr-o pădure în lumina
Cea palidă şi îndoioas-a lunii,
Cînd Iupiter ascunde ceru-n umbră
Şi noaptea neagră-nvăluie pămîntul.
Chiar la intrare, chiar în gura iadului
Stau Plînsul şi Mustrările de cuget
Şi serbedele Boli şi Bătrîneţea
Cea tristă, Foamea răusfătuitoare
Şi Frica şi scîrboasa Sărăcie,
Cumplite chipuri, Moartea, vai! şi Chinul,
Şi somnul, care-i frate bun cu Moartea,

Şi culpeşele pofte ale inimii.
Iară pe prag, în faţă chiar cum intri,
Războiul cel aducător de moarte,
Cămările de fier a' Eumenidelor
Şi Dezbinarea cea din minţi ieşită,
Cu părul numai vipere grozave
Şi înnodat cu pànglice cruntate.
Un ulm noptatic, uriaş, la mijloc,
Bătrînele lui braţe şi le-ntinde:
Grămadă-n el stau Visele deşarte,
Sub toate frunzele lui aciuate,
Aşa se zice! Stau, la poartă, încă,
Şi alte multe iezme de tot felul:
Centauri, Scile cu-ndoită fire
Şi Briarèu cu suta lui de braţe
Şi, tot aici, Balaurul din Lerna
Cu şuieratu' lui cumplit, Himera
Cu flacări înarmată şi Gorgonele,
Harpiile şi Umbra cu trei corpuri[21].
Enea, tremurînd acum de frică,
Degrabă scoate sabia din teacă
Ş-o pune înaintea celor care
Veneau spre el; şi dacă iscusita
Însoţitoare nu-i spunea că-n juru-i
Plutesc vedenii fără trup aieve
Şi arătări deşarte, el cu spada
Pe loc s-ar fi şi repezit la ele,
Ar fi străpuns zadarnic nişte umbre!
De-aici în colo-i drumul care duce
La undele-Aherontului din Tartar.
Aici, o neagră de nămol vîltoare
Căscată, fără fund, în clocot fierbe
Şi varsă în Cocit arina toată.
Luntraşul înfricoşător veghează
Aceste ape, Caron. E cumplită
Necurăţia lui! Cărunta-i barbă
I-atîrnă-n jos, tufoasă şi zbîrlită,
Iar ochii lui de foc se uită ţintă.
O ţoală prinsă într-un nod îi spînzură,
Soioasă, de pe umere. El singur

Cu cangea-mpinge luntrea ori o cîrmuie
Cu pînzele, și-n barca lui cea neagră
La malul dimpotrivă cară umbrele,
Bătrîn, dar bătrînețea lui e verde
Și ca un zeu de tînăr e bătrînul.
Aici, roind spre țărmuri, gloată multă
Se îmbulzea: bărbați și mame, chipuri
De mari eroi, dar goale-acum de viață,
Copii și fete vergure și tineri
Ce-au fost odată puși pe rug sub ochii
Părinților... și-s mulți cît sînt de multe
Și frunzele care-n păduri se scutură
Și cad cînd vine-ntîiul frig de toamnă,
Sau cît de multe păsări se adună
Pe țărm de pe genune-atunci cînd iarna
Le-alungă peste mare și le duce
Pe țărmurile cele însorite.
Stăteau și se rugau să treacă apa
Ei cei dintîi; arzînd de dorul țărmului
De dincolo, -și nălțau spre dînsul mînile.
Năierul, însă, nendurat, îi lasă
În luntre cînd pe unii, cînd pe alții,
Iară pe cèilalți el îi dă în lături
Și-i tot alungă de la țărm departe.
De-acest învălmășag mirat Enea
Și uluit: „Fecioară", zise, „spune-mi
Ce va să-nsemne-alergătura asta
La rîu? Și sufletele ce vor? Unele
De ce se duc de-aice, de pe țărmuri,
Iar altele bat negrele talazuri
Cu vîslele?" Bătrîna preoteasă
Pe scurt așa-i răspunde lui Enea:
„O! fiu a' lui Anhise, tu, odraslă
Neîndoioas-a zeilor, mocirla
Cocitului o vezi aici ș-a Stixului,
Pe care chiar și zeilor li-i teamă
Să jure strîmb. Mulțimea asta toată
Pe care-o vezi sînt cei rămași, sărmanii,
Făr' de mormînt; luntrașu-acela-i Caron,

Iar cei pe care el îi trece rîul
Sînt cei ce-au fost înmormîntați. Lui însă
Iertat nu-i este-a trece morții dîncolo
De țărmurile groazei, de vîltoarea
Clocotitoare, pînă ce-ntr-o groapă
Nu și-au găsit, întîi, odihna morții.
Ei treieră care-n cotro în jurul
Acestor țărmuri, rătăcesc o sută
De ani; abia atunci, luați în luntre,
Cu ochii văd doritele talazuri".
Născutul din Anhise se oprește,
Stă locului, gîndindu-se la multe,
Și-n suflet i se face-ndată milă
De soarta lor nedreaptă. Printre dînșii,
Mîhniți și fără cinstea-nmormîntării,
El vede pe Leucaspis și pe-Oronte,
Pe căpitanul navei liciene,
Pe care, cînd, plecați cu el din Troia,
Pluteau pe marea-nviforată, vîntul
I-a cufundat, învăluind cu apă
Corabia și oamenii.
Și iată-l
Pe Palinur venind, cîrmaciul, care
La-ntoarcerea din Libia, dăunăzi,
Pe cînd se tot uita în sus, la stele,
Căzuse de pe pupă-n largul mării.
Abia îl cunoscu pe el Enea
Prin umbra deasă, trist, și-ndată-i spuse:
„Ce zeu pe tine, Palinure, ce zeu
Ni te-a răpit și te-a-necat în valuri?
Hai, spune !— Apolo, căruia-nnainte
Nu i-am găsit înșelător cuvîntul,
M-a amăgit cu ce mi-a spus de tine,
Că vei scăpa nevătămat pe mare
Și vei păși pe-ausonicele țărmuri.
Așa se ține de cuvînt Apolo?"
Dar îi răspunse Palinur: „Stăpîne,
Tu, fiu a' lui Anhise, nici pe tine
Nu te-a-nșelat tripodu' lui Apolo,
Nici m-a-necat pe mine-un zeu în mare.

Nu! cîrma care mi-a fost dată-n pază
Şi n-o lăsam din mîni, cîrmindu-ţi vasul,
Mi-a fost deodată smulsă cu putere
Şi, cînd căzui cu capu-n jos, am tras-o
Cu mine şi pe ea în apa mării.
Dar eu pe mările vijelioase
Mă jur că nu mi-a fost de mine-atîta,
Cît m-am temut ca nava ta, rămasă
Şi fără de cîrmaci şi fără cîrmă,
Să n-o înghit-aşa de mari talazuri.
Trei nopţi de-a rîndul austrul furtunatic
M-a aruncat pe largurile mării.
A patra zi abia, eu de pe creasta
Unui talaz, am şi zărit Italia.
Spre-al ei pămînt eu înotam cu-ncetul,
Credeam că sînt la adăpost, cînd, iată,
În timp ce-ngreuiat de haina udă,
Mă căţăram pe nişte colţi de stîncă,
O ginte crudă năvăli la mine
Cu sabia, crezîndu-mă o pradă!
Eu sînt acuma vînzolit de valuri,
Pe malul mării aruncat de vînturi.
De-aceea, dar, pe vesela lumină
A cerului, pe adierea vieţii
Te rog, pe-al tău părinte, pe Ascaniu,
Speranţa ta de mîine, ah! tu scapă-mă,
Nenvinsule, din chinurile-aceste!
Te du în portul Velia[22] ş-aruncă
Pe trupul meu o mînă de ţărînă
(Tu poţi s-o faci); sau, dacă e vreo cale,
Divina-ţi mamă dacă îţi arată
Vreuna (căci făr' de voinţa zeilor
Eu nu cred că eşti gata să treci dincolo,
Pe-un rîu aşa cumplit, pe balta stigică)
Dă mîna ta, atunci, nenorocitului
Şi ia-mă tu cu tine peste apă,
Să am măcar în moarte-odihna morţii!"
Aşa vorbise el cînd profeteasa
Aşa-ncepu: „De unde, Palinure,
De unde-aşa dorinţă nebunească?

Nenmormîntat să vezi tu apa Stixului
Şi rîu-nfricoşat al Eumenidelor?[23]
Şi să ajungi tu fără voia zeilor
La malul dimpotrivă? Încetează
De-a mai spera prin rugi să poţi vreodată
Îndupleca nenduplecata soartă!
Dar să-ţi însemni în minte-a' mele vorbe
Drept mîngîiere-a suferinţei tale:
Vecinii, prin oraşe, pîn' departe,
Înspăimîntaţi de semnele venite
Din cer, vor împăca a ta cenuşă,
Ţi-or face ş-un mormînt şi vor aduce
Prinoase la mormîntul tău, iar numele
Lui Palinur va fi pe veci ş-al locului".
Aceste zise-i alungară grijile
Şi i se duse cît de cît durerea
Din inima lui tristă. El se bucură
Că pe pămînt un loc îi poartă numele.
Ei, dar, îşi căută de cale şi s-apropie
De rîu. Şi încă de pe apa Stixului,
Îndată ce-i zări pe ei luntraşul
Mergînd prin crîngul cel tăcut şi paşii
Spre ţărmurele apei îndreptîndu-şi,
Le-o ia-nnainte, el, şi se răsteşte:
„Oricine-ai fi tu, cel ce vii cu arme
La rîul nostru, stai pe loc şi spune-mi
Ce căutaţi aici! Un pas tu nu mai face!
Aci-i lăcaşul Umbrelor, al Somnului,
Ş-al Nopţii care varsă somn pe gene:
Eu nu pot trece oameni vii cu barca.
N-am fost bucuros nici de Alcide,
Nici de Teseu că i-am luat în barcă,
Şi nici de Piritòu[24], măcar că dînşii
Erau născuţi din zei şi în putere
Nenvinşi erau: în lanţuri puse unul
Cu mîna lui pe paznicul din Tartar
Şi mi-l tîrî (cum tremura de spaimă!)
Chiar de la tronu' regelui; iar ceilalţi
Chiar din iatac au încercat lui Pluto
Pe-a iadului stăpînă s-o răpească".

La aste vorbe i-a răspuns îndată,
Pe scurt, a lui Apolo profeteasă:
„Noi nu umblăm cu-nşelăciuni de-aceste.
Să nu te temi! Nu te-asuprim cu armele.
Din partea noastră poate să tot latre
Străjerul cel cumplit vecia-ntreagă,
Să tot spăimînte sarbedele umbre,
Şi poate să rămînă şi Proserpina
În casa unchiului[25], neprihănită.
Troianul cel vestit şi de cucernic
Şi de viteaz, Enea, se coboară
La umbre-n neagra-mpărăţie-a Morţii,
La tatăl său. De nu te-nduioşează
O dragoste-aşa mare de părinte,
Măcar această ramură de aur
Cunoaşte-o! (Şi de sub veşmînt i-arată
Şi ramura). Atunci pe loc lui Caron
I se alină clocotul mîniei.
Ea n-a mai zis nimic. El, minunîndu-se
De darul scump, de creanga fermecată,
Pe care-acum de mult n-o mai văzuse,
Întoarce-ndată luntrea lui cea neagră,
O dă-nnapoi la ţărm, şi de pe laviţi
Alungă umbrele ce stau pe ele,
Goleşte puntea şi îl ia în luntre
Pe trupeşul Enea: geme luntrea
Cea împletită din rogoz şi apa
Prin crăpături înluntru năvăleşte.
Dar, pîn' la urmă, Caron tot îi pune
Şi pe Enea şi pe profeteasă
Nevătămaţi pe malul cel de dincolo,
Nămol cumplit şi papură verzuie.
Aici, răsună locul de lătratul
Lui Cerber, cînele cu trei gîtlejuri,
Ce stă culcat (o namilă!) în peştera
Din faţa lor. Cînd profeteasa vede
Pe gîtu' lui că i se-ncoardă şerpii,
Ca să-l adoarmă, îi arunc-o turtă
Cu miere pregătită şi cu ierburi
De leac. Trei guri căscînd, el o şi prinde,

Turbată foame! Groaznica spinare
Şi-o culc-apoi pe jos; în toată peştera
Se-ntinde leneş, cît e el de mare.
Fiind acuma cufundat portarul
În somn adînc, Enea trece pragul
Şi-n graba mare-a şi fugit de ţărmul
De unde nime nu se mai întoarce!
S-aud îndată glasuri, vaiet mare:
Plîng sufletele pruncilor, pe care,
Vieţii dulci părtaşi fără să fie,
În pragul vieţii, ziua neagr-a morţii
Chiar de la sînul mamei lor îi smulse
Şi fără vreme-i cufundă în moarte.
Alături sînt cei ce pe nedreptul
Au fost în viaţă osîndiţi la moarte.
(Aceste locuri li s-au dat nu fără
Juraţi ieşiţi la sorţi: el însuşi, Minos,
Din urnă-i scoate şi la sfat îi cheamă
Pe juzii muţi, el însuşi cercetează
Viaţa şi vinovăţia morţilor).
Mîhniţi, chiar lîngă ei îşi au locaşul
Cei care singuri îşi făcură seamă
Şi, fără vină, vai! urînd lumina,
Cu mîna lor chiar îşi curmară viaţa.
Hei! cît ar da să-ndure ei acuma
Şi muncă trudnică şi sărăcie
Sus, pe pămînt! Le stă Ursita-n cale,
Şi mlaştina cu mohorîta-i undă
Îi ţintuieşte locului, iar Stixul
De nouă ori în jur le taie calea.
De-aice nu departe cîmpii Plîngerii
Se văd în toate părţile-ntinzîndu-se:
Aşa le zice! — Aici, acei pe care
I-a mistuit o crîncenă iubire
Cu-al ei venin cumplit, s-ascund acuma
Pe tainice cărări, prin cea pădure
De mirt: vai! nici acum, în moarte,
Nu-i părăsesc durerile iubirii!
În locurile-aceste el o vede
Pe Fedra[26] şi pe Procris[27] şi mîhnită

Pe Erifila, care își arată
Și ranele de fiu-su făcute[28],
Și pe Evadne[29] și pe Pasifae;
Cu dînsele e și Laodamia,[30]
E și Cenèu, odinioar-un tînăr,
Acum femeie iar, din voia soartei
Din nou întors în vechea lui făptură.[31]
Feniciana Dido printre ele
Ea încă rătăcea-n pădurea mare
Cu rana ei ce sîngera ș-acuma.
Cînd se opri troianul lîngă dînsa
Ș-abia, abia o cunoscu prin umbră,
Așa cum vezi sau numai ți se pare
Că vezi cum printre nori răsare luna
Cînd încă-i lună nouă, el îndată
Zbucni în plîns și dulci cuvinte-i spuse:
„Vai! Așadar, nefericită Dido,
Adevărată veste îmi venise
Că tu ești moartă și că vieții tale
Cu spada capăt i-ai făcut. Vai mie!
Vai! de la mine ți se trage moartea.
Dar eu pe Cei-de-sus mă jur, pe stele,
Și, dacă jurămintele ș-aice
Au vr-un temei, mă jur acum pe zeii
Adîncului: de pe-ale tale țărmuri
Eu am plecat, regină, fără voie.
Pe mine zeii cei care ș-acuma
Mă fac să umblu printre-aceste Umbre,
Prin locuri mucede și părăsite,
Prin astă noapte-adîncă, numai zeii
M-au tot gonit din urmă cu porunca.
Nici n-am putut eu crede că-ți voi face,
Plecînd, așa durere. — Oprește-ți pasul
Și nu te da din ochii mei în lături!
De cine fugi? E cea din urmă oară
Cînd îți mai pot vorbi: așa vrea soarta!"
Cu-așa cuvinte căuta Enea
Să îmblînzească-aprinsa ei mînie
Și crunta ei privire, și să-i stoarcă
O lacrimă. Dar ea, cu fața-ntoarsă,

Cu ochii în pămînt de la-nceputul
Vorbirii lui, stătea înmărmurită:
Un stei de piatră, o marmură de Paros!
Şi iată, că deodată ea se-ncoardă
Şi plină de mînie-o ia la fugă
În umbra deasă a pădurii, unde
Siheu, bărbatul ei dintîi, răspunde
Iubirii ei, şi el, cu-a lui iubire.
Enea încă, zguduit de-această
Cumplită soartă, după ea se uită
Cu lacrimile-n ochi pînă departe
Şi o jeleşte vai! cuprins de milă.
Apoi de drumu' lui cel greu îşi vede.
Erau acum în cîmpii de pe urmă
În care, mai deoparte, -şi au locaşul
Vitejii din războaie. Lui Enea
Întîi Tideu[32] îi iese-aici în cale,
Partenopèu războinicul şi umbra
Cea searbădă a lui Adrast[34]. Aice
Îi iese înainte şi troienii,
Mult plînşii pe pămînt, căzuţi în lupte.
Enea geme cînd pe toţi îi vede
În lung şirag: pe Glaucus şi pe Medon
Şi pe cei trei feciori ai lui Antenor,
Pe Tersilòh, pe Polibete, preot
Al Cererei şi pe Ideu[35] ce ţine
Ş-acuma hăţurile-n mîni şi armele.
Stau umbrele în juru' lui Enea
Grămadă, şi la dreapta şi la stînga;
Nu li-i destul că l-au văzut odată,
Se bucură să stea mai mult cu dînsul,
Să mearg-alături şi să afle pricina
Venirii lui. Dar cînd fruntaşii grecilor
Şi cetele mînate de-Agamemnon
Prin umbr-au dat cu ochii de Enea,
De armele ce fulgerau pe dînsul,
I-a prins pe toţi o mare frică: unii
Dau dos la faţă, ca odinioară,
Cînd au tulit-o spre corăbii; alţii

Abia mai pot un strigăt slab să scoată
Şi-n van rămîn cu gurile căscate!
Şi tot aici Enea vede încă
Pe Priamidul Deifòb, cu trupul
Strivit, cu faţa toată sfîşiată
(Cu faţa şi cu mîinile-amîndouă!)
Cu tîmplele zdrobite, cu urechile
Şi ele smulse şi cu nasul groaznic
Ciuntit, o rană tot! De-abia Enea
L-a recunoscut, iar el, cu spaima-n suflet
Căuta s-ascundă ranele-i cumplite.
Şi-ntîi Enea astfel îi cuvîntă
Cu glasu' lui cel cunoscut de dînsul:
„O! Deifòb, viteazule, odraslă
Din sîngele cel nobil a lui Teucru,
Cui i-a venit în minte să te certe
Aşa de crunt? Cui i se dete voie
Să-şi facă rîs de tine? Eu aflasem
În noaptea de pe urm-a Troiei noastre,
Că, istovit, după măcelul grecilor,
Şi tu căzut-ai pe-un morman de leşuri.
Atunce eu pe ţărmuru' retèic
Ţi-am înălţat mormîntul gol şi Manii
Ţi i-am chemat de trèi ori cu glas mare.
Şi numele de pe mormînt şi armele
Adeveresc mormîntul gol al cui e:
Pe tine însuţi n-am putut, amice,
Nici să te văd, nici în pămîntul ţării
Să te-nmormînt, cînd am plecat din ţară".
La asta îi răspunse Priamidul:
„Nu ţi-a rămas să faci nimic, amice!
Lui Deifòb i le-ai făcut pe toate,
Şi lui şi umbrei lui. Pe mine soarta
Şi-nfricoşata crimă a spartanei
M-au cufundat în chinurile-aceste,
Ce amintiri ea mi-a lăsat . . . priveşte-le!
Tu ştii că noi în noaptea de pe urmă
Am dus-o -n desfătări amăgitoare:
Aceasta doar o ţii tu bine minte.
Cînd sus, pe-a Troiei naltă Cetăţuie,

Ajunse calul blestemat, cu pîntecul
Tixit de-oşteni armaţi, atunce dînsa,
Închipuind o horă de Bacante,
Ducea în chiot bahic pe troience
În jurul calului, şi ea, la mijloc,
C-o faclă uriaşă, din cetate,
De sus, îi tot chema pe greci înluntru.
Cu ochii grei şi frînt de truda zilei,
Eu stam culcat atunce în iatacul
Nefericirii mele. Mă prinsese
Un dulce somn adînc, asemeni morţii.
În vremea asta, buna mea soţie
Îmi scoate toate armele din casă,
Ba de sub căpătîi îmi ia şi spada
Cea credincioasă; ea mi-l cheamă iute
Pe Menelau şi îi deschide uşa,
Crezînd că-i face-un mare dar bărbatului
Care-o iubea şi că ea însăşi poate
Să-şi spele astfel vechile păcate.
Ce să-ţi mai spun? Ei dau la pat năvală;
Cu dînşii împreună-i şi Ulise,
Eolidul, el capul fărdelegilor.
O! zei, întoarceţi împotriva grecilor
Aşa nelegiuiri cumplite, dacă
Vă cer pedeapsa lor cu glas cucernic!
Dar spune-mi tu ce te-a adus aice,
Om viu fiind? Pribeag vii de pe mare,
Ori, poate, vii chiar din porunca zeilor?
Ce altă soartă rea te prigoneşte,
Ca să ajungi în aste locuri triste
Şi fără soare,-nvăluite-n neguri?"
Pe cînd cei doi schimbau aceste vorbe,
Sus, pe cerească boltă, Aurora
În carul ei trandafiriu trecuse
De miezul zilei. Şi tot timpul, poate,
Ei şi l-ar fi trecut aşa, cu vorba,
Dar îl certă Sibila pe Enea
Şi soţului de drum pe scurt îi zice:
„Se lasă noaptea şi noi pierdem timpul
Vorbind, Enea! Uite!-aici e locul

De unde drumul se desparte-n două:
La dreapta el o ia către palatul
Lui Dis — pe-aici ni-i drumul spre Elisiu —;
La stînga dai în Tàrtarul cel împiu,
În care-şi iau osînda păcătoşii.
Dar Deifòb aşa cuvîntă iară:
„Nu te-ncrunta, mărită preoteasă,
Eu plec, mă-ntorc la Umbre,-n întuneric.
Iar tu te du, te du, podoaba noastră,
Şi bucură-te de-o mai bună soartă!"
Atîta spuse şi-n aceeaşi clipă
El îşi întoarse-n altă parte paşii.
Enea càută-n juru-i şi, deodată,
La poalele-unei stînci, în partea stîngă,
El vede-acum o cetate mare,
Împrejmuită cu-ntreite ziduri.
Jur-împrejur o-ncinge Flegetònul,
Cel repede şivoi de foc din Tàrtar,
Rostogolind răsunătoare steiuri.
În faţă chiar, e-o poartă uriaşă
Cu nişte stîlpi de-oţel: nici o putere,
Nici oameni şi nici zei nu pot să-i farme.
Un turn de fier sus, pîn' la cer se-nnalţă.
Iar Tisifòne-n[36] vestibul veghează,
Cu straiul ei sumes, stropit de sînge,
Cu ochi neadormiţi, şi zi şi noapte.
S-aud de-acolo gemete, răsună
Cumplite lovituri de bici şi zinghet
Şi tîrîit de lanţuri. Stă Enea
Înspăimîntat şi trage cu urechea:
„Ce fărdelegi se pedepsesc aice,
Fecioară, spune-mi! Şi cu ce pedepse?
Ce vaier mare la urechi ajunge?"
Atunci urzi cuvîntul profeteasa:
„Mărite Domn al teucrilor, pe pragul
Nelegiuit nu-i voie să păşească
Un om cucernic, dară cînd Hecàte
M-a spus să fiu mai mare în dumbrăvile
Avernului, mi-a arătat şi care-s
Pedepsele, de zei chiar aşezate,

Şi pretutindine m-a dus. În astă
Cumplită-mpărăţie împăratul
E Radamant din Creta. El munceşte
Pe vinovaţi, le-ascultă fărdelegile
Şi îi sileşte-a spune ce păcate
Au făptuit în lumea de de-asupra,
Dar le-au lăsat pînă tîrziu, la moarte,
Neispăşite încă, şi zadarnic
S-au bucurat că le-au putut ascunde.
Pe loc răzbunătoarea Tisifone,
Sărind cu biciul ei de foc, îi bate
Şi către dînşii ea cu mîna stîngă
Întinde şerpii cei cruntaţi şi cheamă
Şi ceata-nfricoşatelor surate.
Abia atunce se deschid şi porţile
C-un groaznic scîrţîit. Vezi tu ce paznică
Stă la intrare, chiar pe prag, ce iazmă?
Şi mai cumplită stă-nlăuntru Hidra
Cu negrele-i cincizeci de guri căscate.
Apoi Tartarul însuşi se deschide
Drept în adînc, în negura pămîntului:
De două ori pe-atîta el se-ntinde
Cît vezi cu ochii pînă-n naltul cerului!
Aice, vechea ginte a Pămîntului,
Titanii, aruncaţi din cer cu fulgerul,
Se zvîrcolesc în fărăfundul Iadului.
Văzui aice şi pe uriaşii
Cei doi, pe Aloizi[37]: ei s-apucară
Cu braţele tot cerul să-l dărîme
Şi din domnia lui, de sus, să-l scoată
Pe Joe. Şi pe Salmonèu văzutu-l-am,
Cel osîndit aici la grea osîndă:
El, într-un car cu patru cai ş-o faclă
În mînă fluturînd (zicea că tună
Şi fulgeră ca Joe!) pe la gintele
Greceşti şi prin cetatea din Elida[39]
Mergea-n triumf, cerînd zeieşti onoruri.
Credea că poate-nchipui, nebunul,
Şi fulgere şi tunete . . . cu carul
De-aramă şi cu tropot de copite!

Dar însă Tatăl cel atotputernic
Prin norii negri-şi aruncă săgeata,
(Nu făchii şi nu flacăre ce fumegă
Din lemn de brad) şi-ntr-un vîrtej năpraznic
Cu capu-n joc îl prăbuşi în Tartar.
Puteai vedea aice şi pe Titios,
Copilul Ţărnei atotnăscătoare,
Cu trupu' lui întins pe nouă iugăre.
Un vulture îngrozitor cu pliscul
Încîrcojat îi roade-n veci ficatul
Cel fără moarte, -i roade măruntaiele,
Odrăslitoare de noi suferinţe,
Şi i le scurmă căutîndu-şi hrana,
Iar cuibu' lui e-n pieptul uriaşului.
Ficatul, însă, iar la loc îi creşte:
Repaus nu mai are niciodată!
Să-ţi spun de Piritòu şi de Ixìon?
De ei, lapiţii? Lor, de-asupra capului
Un negru stei mài mài le stă să cadă,
Ba ţi se pare că-l şi vezi cum cade!
Lucesc, ca-n ziua lor de sărbătoare,
Speteze de-aur pe divanuri nalte
Şi chiar în faţa lor, sub ochii lor chiar,
E-ntins-o masă mare-mpărătească,
Dar Furia, culcată lîngă dînşii,
Nu-i lasă mîna pe mîncări să pună:
Se scoală iute, îşi roteşte torţa,
Din gură . . . tună! Tot aici, în Tartar,
Şi fraţii care, cît au fost în viaţă
De moarte s-au urît, ş-acela care
A îndrăznit să-şi bată chiar părintele,
Ori pe client l-a înşelat, aice
Şi cei ce-au stat culcaţi — mulţime mare! —
Pe bogăţiile-adunate, singuri,
Şi la ai lor n-au dat nimic din ele,
Şi cei ucişi pîngăritori de paturi
Şi cei ce s-au sculat cu arme impii
Şi fără teamă şi-au călcat credinţa
Stăpînilor jurată: toţi, aice
Întemniţaţi, pedeapsa şi-o adastă.

Nu căuta să afli ce pedeapsă,
Ce fărdelege sau ce soart-anume
I-a prăbuşit pe dînşii! Alţii, încă,
Rostogolesc o stîncă uriaşă,
Iar alţii spînzură întinşi pe roată.
Teseu nefericitul şade-aice
Şi va şedea deapururi, iar Flegìas,
Cèl mai nenorocit, aşa-i îndeamnă
Pe toţi, prin umbră, -n gura mare: „Martori
Nefericirii mele, învăţaţi-vă
Dreptatea pururi s-o păziţi şi zeii
În veci să nu-i nesocotiţi, ca mine!"
Unul vîndu pe bani pămîntul ţării,
Dădu pe mîna unui dèspot ţara,
Şi tot pe bani făcu şi schimbă legile,
Iar altu-n patul chiar al fiicei sale
Se năpusti spre-o dragoste oprită.
Toţi îndrăzniră cîte-o fărdelege
Şi toţi au tras foloasele-ndrăznelii.
Dar eu o sută chiar de limbi, o sută
De guri să am, şi glas de fier, şi încă
Tot n-aş putea cuprinde în cuvinte
Chiar toate fărdelegile, eu n-aş putea
Pedepsele să ţi le-nşir pe nume".
Aşa vorbi bătrîna preoteasă
A lui Apolo. „Dar acum tu ia-o
La drum şi treaba du-o pîn' la capăt!
Să ne grăbim!" îi zise ea, „văd murii
Cei făuriţi chiar de Ciclopii fauri,
Şi-n faţa noastră poarta cea boltită.
Acolo noi avem porunc-a pune
Acest prinos". Ea zice, şi-mpreună
Păşind pe drumurile-ntunecate,
În graba mare ei străbat tot locul,
Şi iată-i că s-apropie de poartă;
Enea-ntîi ajunge, pe stropeşte
Cu apă nencepută şi înfige
Pe pragul porţii ramura de aur.
Cînd pîn'la urmă le-au făcut pe toate
Şi daru' i l-au închinat zeiţei,

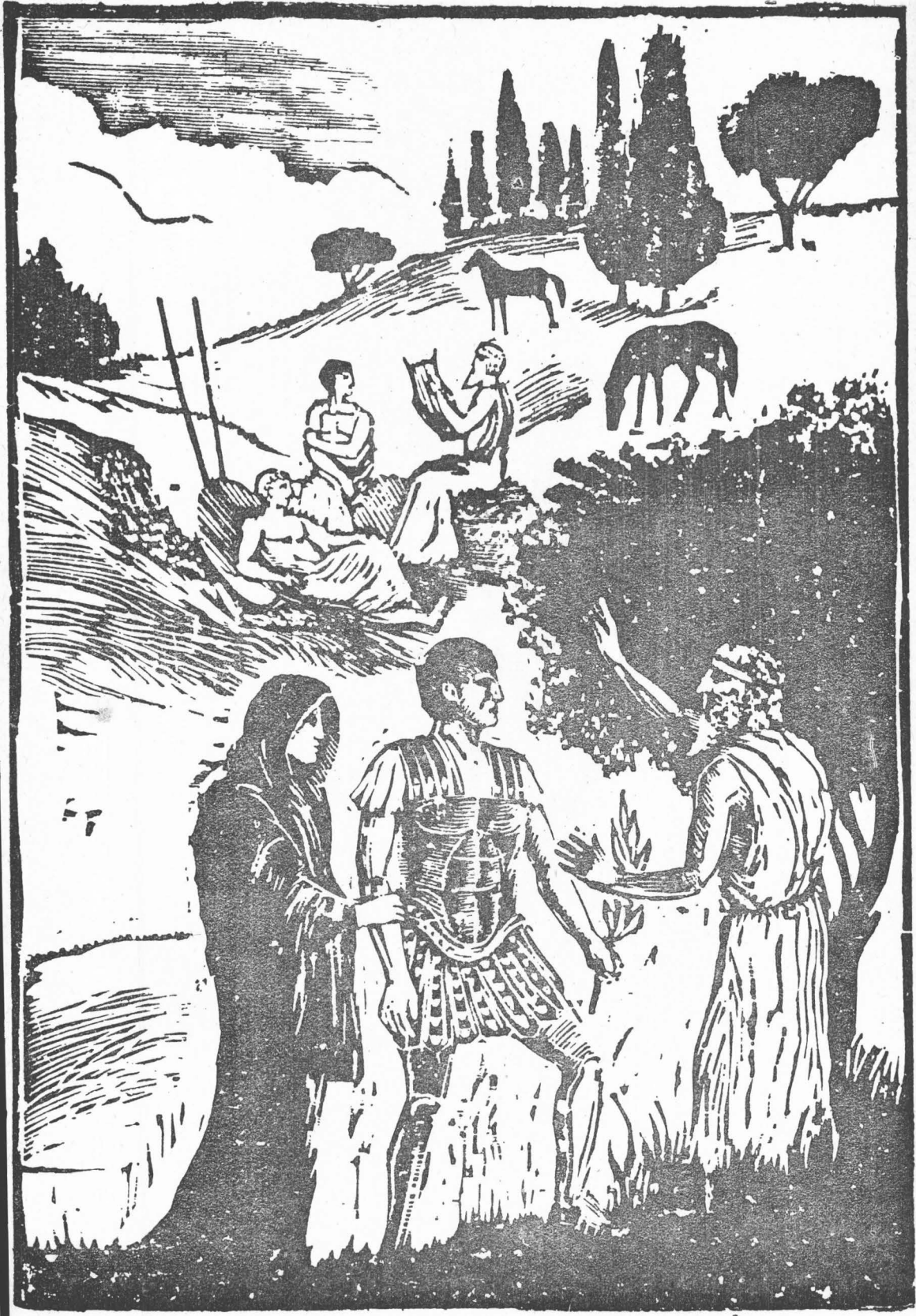

Ei au ajuns în locuri desfătate,
În nişte crînguri verzi, de farmec pline,
Locaşul celor fericiţi. Etèrul
Mai răsfirat e-aici şi el îmbracă
Tot locu-ntr-o lumină purpurie.
Ei văd aici alt soare, alte stele.
O seamă trupu' şi-l deprind cu jocuri
Pe pajiştile verzi, se iau la-ntrecere,
Se-ncing la lupte pe nisipul galben;
Iar alţii bat pămîntul cu picioarele
Şi-i zic din gură cîntece, iar preotul
Din Tracia[40], în haina lui cea lungă,
Le ţine hangu-n tact, făcînd să sune
Acum cu degetele,-acum cu plectrul
Cel de ivoriu, cele şapte coarde.
Aici e gintea veche a lui Teucru,
Aici e toată mîndra lui odraslă,
Eroii mari, născuţi în vremi mai bune,
Şi Ilus şi Asàracus şi Dàrdan,
Al Troiei întemietor. Enea
Mai de departe se tot minunează
De armele, de carele lor goale!
Stau lăncile înfipte în ţărînă,
Şi caii, slobozi, pasc pe cîmp ici, colo.
Cum le-a fost drag să aibă-n viaţă arme
Şi care, şi să ducă la păşune
Fugarii cu păr lins-prelins, tot astfel
Şi sub pămînt acum li-i drag s-o facă.
Şi, iată,-n dreapta,-n stînga el îi vede
Pe alţii ospătînd pe iarbă verde
Şi într-un glas cîntînd Peànul[41] vesel
Colo,-n mireazma crîngului de lauri,
De unde, valuri, valuri, prin pădure,
Ieşind de-asupra, curge Eridanul.[42]
Aice sînt cei care-n timpul vieţii
Au sîngerat luptînd pentru moşie,
Sînt preoţii cei care-au fost cucernici,
Poeţii cei pioşi, al căror cîntec
A fost de lira lui Apolo vrednic,

Sau cei ce ne-au împodobit viaţa
Cu artele de dînşii născocite,
Şi cei care făcînd la alţii bine,
Au şi rămas în amintirea altora:
Toţi au pe tîmple panglica cea albă.
Cînd ei s-au strîns în jurul lor, Sibila
Le spune (lui Museu[43] mai cu deadinsul,
Pe care-l vede-n mijlocul mulţimii
Că pe ceilălţi din umeri îi întrece):
„Voi spuneţi-mi, prea fericite umbre,
Şi tu, prea bunule poet: Anhise
În care parte,-n care loc se află?
Căci noi aici de dragu' lui venirăm
Şi rîurile mari ale Erèbului
De dragu' lui acuma le trecurăm".
Aşa-i răspunse ei pe scurt eroul:
„N-oi n-avem casă, locuim prin crînguri
Şi ne culcăm pe ţărmii verzi ai apelor,
Pe pajiştile cele rourate.
Dar dac-aşa vă cere vouă inima,
Urcaţi-vă pe culmea cea de colo:
Am să vă pun eu pe-o cărare netedă".
El zice,-o ia nainte şi le-arată
De sus cîmpiile scăldate-n soare,
Iar ei coboară de pe culme dîncolo.
Anhise tatăl într-o vale verde
Cutreiera cu ochii şi cu gîndul
La sufletele-nchise-acolo, care
Aveau să iasă-n lumea de deasupra,
Şi chiar atunci îşi număra nepoţii
Cei scumpi ai lui şi petrecea în minte
Şi soarta şi-ntîmplările vieţii
Şi firea lor şi faptele viteze.
Cînd pe Enea îl văzu că vine
În faţa lui pe pajişte, Anhise
Întinse, vesel, mîinile-amîndouă,
Cu genele de lacrimi rourate,
Şi izbucni: „Ah! ai venit! Iubirea
De-al tău părinte-a biruit o cale
Aşa de grea! M-am aşteptat la asta!

Mi-i dat acum să-ți văd, copile, fața,
S-aud și glasul tău, să-ți pot răspunde.
Mă tot gîndeam și socoteam eu bine
C-așa va fi, ba număram și zilele,
Și nici că m-a-nșelat a mea speranță.
Ai treierat atîtea mări și țărmuri,
Dar azi te văd. Copile,-n ce primejdii
Ai fost tîrît! Vai! Cît mi-a fost de frică
Să nu te piardă-mpărăția libică".
Iar el: „O! tată, umbra ta cea tristă
Mi s-arătă și mă-ndemnă adese
Să vin pe locurile-aceste. Navele
Îmi sînt la malul cel tirenic trase.
Dă-mi mîna să ți-o strîng, tu dă-mi-o, tată,
Și nu te smulge-mbrățișării mele!"
Vorbind așa, el își scălda obrajii
Într-un potop de lacrime. De trei ori
A încercat să-i împresoare gîtul
Cu brațele; de trei ori cuprinzînd-o
Zadarnic, umbra i-a scăpat din brațe
Ca visu'-nnaripat, ca boarea lină.
Ș-acum Enea în adîncul văii,
Mai la o parte, vede-n crîng, tufișuri
Ce freamătă; el vede-acum și rîul
Leteic, care scaldă cîmpul păcii.
Pe malurile lui ginți și popoare
Roiau nenumărate ca albinele
Pe pajiști, cînd în vara însorită
Se pun pe flori și mișună-mprejurul
Crinilor albi: tot cîmpu-i numai zumzet!
La o așa vedere pe Enea
Deodată-l prind fiori și el întreabă,
Neștiutor fiind, ce rîu e-acela
Și ce mulțime mare umple țărmul.
Atunci Anhise: „Sufletele care
Din undele letèice beau apa
Uitării, cea de griji adormitoare,
Și care-așteapt-o altă întrupare.
De mult eu vreau de sufletele-aceste
Să-ți povestesc, să ți le-arăt aieve,

Urmaşii mei să ţi-i înşir de mult vreau,
Ca să te bucuri şi mai mult cu mine
Că ai găsit Italia", „— O! tată,
Să credem că de-aici unele suflete
Se-ntoarnă iar sub cer, în nişte corpuri
Greoaie? Şi ce aprig dor de viaţă
Sărmanele, le mînă spre lumină?"
— „Copilul meu, eu îţi voi spune ţie,
Nu te-oi lăsa-ndoit", îi zice-Anhise,
Şi toate, rînd pe rînd, i le dezvăluie:
„Pămîntul, cerul, cîmpii cei de apă,
Şi globu' lunii, astrul cel titanic[44]
Un spirit dinlăuntru le nutreşte
Şi-ntr-ale lumii mădulare spiritul
Împrăştiat, noianul de materie
Îl pune în mişcare şi s-amestecă,
Şi el, în trupul uriaş al lumii.
De-aici şi oameni nasc şi animale,
De-aici şi zburătoare de tot felul,
Şi monştrii cei pe care-i poartă marea
Sub luciul ei de marmură! Aceste
Seminţe[45] au cerescul foc în ele
Atîta timp cît nu le-ncătuşează
Şi nu le vatămă, nu le-amorţeşte
Un trup urzit spre moarte din ţărînă.
Dar, întrupate, ele au şi frică,
Au şi dorinţi, au şi dureri, se bucură,
Şi cerul nu-l mai pot cunoaşte,-nchise
Fiind în noaptea oarb-a unei temniţi.
Nici cînd viaţa,-n ziua de pe urmă,
Le-a părăsit, sărmanele, nu iese
Din ele răul tot, întinăciunile
Trupeşti chiar toate: multe din aceste,
De multă vreme tot mai mult crescute,
Prind rădăcini adînci de tot în suflete.
Deci sufletele-s pedepsite,-n chinuri
Păcatele lor vechi şi le răscumpără:
Întinse unele la vînturi, spînzură,
Într-o genune-adîncă-şi spală altele
Necurăţia, ori şi-o ard în flacări

(Noi, fiecare, suferim pedepsele
Ce se cuvin în iad Manilor noştri;
Pe urmă în Elisiul fără margini
Sîntem trimişi, dară puţini rămînem
Pe veci în aste cîmpuri desfătate[46])
Pînă ce anii se-mplinesc, şi timpul
Din ele scoate toată stricăciunea,
Şi lasă sufletul curat, văpaie
Eterică şi fără de amestec.
Cînd roata vremii s-a-nvîrtit o mie
De ani, atunci pe toate-aceste suflete
Le cheam-un zeu în lung şirag să beie
Din apa Letei, ca, uitînd de toate,
Să se întoarcă iar în alte corpuri
Şi iar din nou să vadă bolta cerului."
Aşa Anhise zice şi-n mijlocul
Mulţimii adunate care freamătă
Îi duce şi pe fiu şi pe Sibilă;
Se urc-apoi pe-o culme, de pe care
Să-i poată rînd pe rînd vedea în faţă
Pe toţi cum vin, să le cunoască chipul.
„Acuma hai, ce glorie-nsoţi-va
De-aci-ncolo troiana seminţie,
Ce strănepoţi pe tine mi te-aşteaptă
Din ginta cea italică, ce suflete
Ilustre au să poarte-al nostru nume,
Aceste toate ţi le-oi spune ţie
Şi soarta ta îţi voi dezvălui-o.
Vezi tu un tînăr sprijinit pe-o lance
Neferecată? De lumina zilei
Cel mai aproape-i el şi-n lumea albă
El cel dintîi se va urca, din sînge
Italic şi troian: acela-i Silviu,
De neam alban, odrasla ta din urmă,
Pe care ţi-l va creşte în pădure
Tîrziu, la bătrîneţa ta, Lavinia.[47]
El va fi rege şi din el s-or naşte
Tot regi, şi neamul nostru va începe
Cu el a-mpărăţi la Alba Longa.

Alături iată Procas, marea glorie
A neamului troian; pe urmă Capis
Şi Numitor, ş-acel ce, ca şi tine,
Se va numi, şi el, Enea Silviu,
La fel de cuvios şi de războinic,
De-o fi cîndva la Alba să domnească![48]
Ce tineri! Uite cît de tari s-arată!
Şi toţi, pe fruntea lor umbrită poartă
Coroana de stejar cetăţenească.
Aceştia îţi vor clădi Nomentum
Şi Gabii, Fidena, tot aceştia
Cetatea colatină sus, pe munte,
Pometia şi Bola, Cora, Castrul
Lui Inuus[49]: azi locuri fără nume,
Ce nume mari vor fi cîndva aceste!
Ba chiar şi Romulus, fiul lui Marte,
Pe carele va fi să-l nască Ilia,
Troianca cea din osul lui Asàracus,
Bunicului[50] îi va urma-n domnie.
Pe coif nu-i vezi tu cele două creste?
Şi nu vezi cum al zeilor părinte
Îi pune de pe-acum pe frunte semnul
Zeieştii lui măriri[51]? Ilustra Romă
Sub scutu' lui, o! fiule,-şi va-ntinde
Domnia pîn' la marginile lumii
Şi pînă în Olimp mărinimia.
Şi ea cu-n zid va-ncinge şapte dealuri,
De mari eroi prea fericită mamă,
Ca Mama de pe Berecint,[52] ce trece
În carul ei cu fruntea-ncununată
De turnuri, prin oraşe frigiene,
Mult veselă că ea e mama zeilor:
O sută de nepoţi ea-mbrăţişează,
Toţi zei cereşti, toţi stau în naltul cerului.
Ş-acum întoarce-ţi ochii! Vezi-ţi neamul,
Romani tăi! Acela-i Cezar,[53] uite-l,
Şi gintea lui Iul, ce va să vie
Sus, pe pămînt, sub marea bolt-a cerului.
Acela e, acela e bărbatul,

De care-adeseori auzi că-ţi este
Promis, lăstar zeiesc, Augustus Caesar!
El va aduce iar în Laţiu zilele
De aur, pe cîmpiile domnite
Odată de Saturn, şi-mpărăţia
Îşi va întinde-o tocmai pînă dincolo
De garamanţi şi Inzi, şi pînă dincolo
De zodiac şi de cărarea anului
Ş-a soarelui, pe unde Atlas sprijină
Pe umăr cerul cel spuzit de stele.
În aşteptarea lui sînt de pe-acuma
Spăimate de răspunsurile zeilor
Şi Caspica şi ţărmurii meotici,
Şi de pe-acuma tremură de frică
Şi Nilul cel cu şapte guri. Nici Hèrcul
N-a treierat atîta loc, el, care
A săgetat cerboaica cu picioarele
De-aramă, iar în codrii Erimantului[54]
Din nou a adus pacea şi cu arcul
A înfricat balaurul din Lerna;[55]
Nici Bacus care,-nvingător, îşi mînă
Cu hăţuri din lăstari de viţă tigrii
De sus, din vîrful Nisei.[56] Şi noi încă
Mai pregetăm a veşnici prin fapte
Vîrtutea noastră? Sau ne este frică
A ne-aşeza-n hotarele Ausoniei?
Dar cine-i oare còlo, mai departe,
Cu o cunună de oliv pe frunte
Şi-n mîni cu cele sfinte? De pe plete
Eu îl cunosc, de pe cărunta-i barbă:
E regele roman acela care
Îi va da legi cetăţii celei tinere.[57]
El din pămîntu' lui sărac, din Cures,[58]
Va fi trimis la marea-mpărăţie.
Iar după dînsul o să vină Tulus
Cel care va curma liniştea ţării
Şi va mîna la luptă pe bărbaţii
Cei cufundaţi în lene şi oştirile
Ce la război nu mai ştiau să biruie
Îndată după dînsul vine Ancus

Trufaşul, care de pe-acuma prèa mult
Se bucură de-aplàuzele plebei.
Vrei tu să-i vezi acuma şi pe regii
Tarquini? Vrei tu şi sufletul cel mare
Să-l vezi, pe Brutus, pe răzbunătorul,
Şi fascele de la tirani luate?
Acesta, cel dintîi, va să primească
Puterea cea de consul şi cumplitele
Securi şi èl chiar, tatăl, va trimite,
De dragul mîndrei libertăţi, la moarte
Pe fiii lui ce vor urzi războaie,
Nefericitul! Oricum au să judece
Urmaşii fapta sa, tot va învinge
În inima lui dragostea de ţară
Şi fără frîu dorinţa lui de glorie.
Mai vezi-i tu colò, departe, încă,
Pe Decii şi pe Drusi,[59] şi pe Torquatus[60]
Cu mîna pe secure,[61] pe Camilus
Cu steagurile înapoi aduse![62]
Dar iată două suflete[63] pe care
În arme tot de-un fel le vezi că fulgeră:
Învăluite-acum de noapte, ele
Sînt cu un cuget amîndouă, dară
Cînd vor ajunge la lumina vieţii,
Vai! ce război se va isca-ntre ele!
Şi ce oştiri şi ce vărsări de sînge!
Din vîrful Alpilor şi din Monecus[64]
Cu armia o să coboare socrul,
Iar ginerele o să-i stea-mpotrivă
Cu oşti din Răsărit. Cu-aşa războaie
Copiii mei, nu vă deprindeţi cugetul!
Nu-ntoarceţi braţul vostru cel puternic,
Copiii mei, spre sinul ţării noastre!
Şi tu întîi[65] — căci din Olimp ţi-e neamul! —
Înfrînă-te! din mîni aruncă armele
Tu, os din osul meu!
Acela, uite, e biruitorul
Corintului[66]; şi el o să se urce
În caru-i de triumf pe Capitoliu:
Atîta moarte-n greci el o să facă!

Iar celălàlt[67] va prăbuşi Micena
Lui Agamemnon, Argosul, şi însuşi
Pe Eacìdul cel din seminţia
Viteazului Ahile, răzbunîndu-i
Şì pe strămoşii noştri de la Troia
Şì pîngăritul templu al Minervei.
Cine-ar putea pe tine să te uite,
Mărite Cato, sau pe tine, Cose,[68]
Pe Grahi cine-ar putea, ori cele două
Cumplite fulgere ale războiului,
Pe cei doi Scipioni, prăpădu' Libiei,
Şi pe Fabriciu cel sărac, dar tare
De fire,[69] sau pe tine, o! Serane,[70]
Cel care semeni ţarinile tale.
Ş-acum, voi, Fabii,[71] unde mă mai duceţi
Pe mine, obositul? Tu eşti Maximus,
Acela care,-ntîrziind războiul,
Vei fi, tu singur, scutul Romei noastre.
Turna-vor alţii mai cu-ndemînare
Statùi de-aramă ce răsuflă parcă,
(Eu unul cred) şi chipuri vii vor scoate
Din marmură; vor cuvînta mai bine;
Vor măsura pe cer colindul stelelor,
Vor spune cînd răsar pe boltă ele:
Tu . . . nu uita, Romane, (ţie-aceasta
Să-ţi fie arta), lumea tu s-o cîrmui
Şi pacea s-o aşezi între popoare:
Pe cei supuşi puterii tale iartă-i!
Pe cei trufaşi supune-i cu puterea!"
Aşa le zise lor Anhise tatăl
Şi ei se minunau; el mai adaugă:
„Te uită cum păşeşte-acum Marcelus[72]
Cu prăzi bogate! El, biruitorul,
Răsare dintre toţi bărbaţii ceìlalţi.
Călare,-n marea cumpăn-a războiului,
Puterea Romei èl va apăra-o,
Pe puni, pe galii care se răscoală
Îi va culca-n ţărînă, iară armele
Luate de la duşman el, al treilea,[73]
Le va-nchina Părintelui Quirinus".

Cu el vedea Enea că-mpreună
Mergea un tînăr prea frumos, în sclipet
De arme, însă vai! cu fruntea tristă,
Cu ochii în pămînt.[74] „O! tată, cine-i
Acela care-aşa de trist pe dînsul
Îl însoţeşte? Fiu' lui sau, poate,
Vrun strănepot din stirpea lui cea mare?
Măreţ ce e! Şi-n juru' lui ce freamăt!
Dar noaptea neagră capu' i-l învăluie
Cu umbra-i tristă!"
Podidit de lacrimi,
Îi şi răspunde-atunci Anhise tatăl:
„Copile, jalea alor tăi, adîncă,
N-o cerceta! Pe-acesta soarta crudă
O să-l arăte numai lumii, dară
Mai mult nu-l va lăsa. Romana ginte
V-ar fi părut, o! zei, că-i prea puternică
Dacă ne-aţi fi lăsat mai mult timp darul?
Vestitul Cîmp ce gemete va scoate!
Pînă-n cetatea mare a lui Mavors!
Şi ce alai de moarte, Tiberine,
Tu vei vedea cînd valurile tale
Pe lîngă proaspătu-i mormînt vor curge!
Nici un copil din gintea iliacă
N-o să le deie-aşa de mari speranţe
De glorie strămoşilor italici.
Şi Roma n-o să fie niciodată
De-un fiu al ei mai mîndră ca de dînsul.
Ce pietate! Ce bună-credinţă,
Ca-n vremea de demult! Ce braţ în luptă
Nebiruit! Lui nimeni împotrivă
Nu i-ar fi stat făr-a-şi primi pedeapsa,
Ori că se repezea-nnarmat la duşman,
Ori că-şi împintena fugaru-n spume.
Sărman copil! De-ai rumpe tu cătuşele
Ursitei tale! Tu vei fi Marcelus!
Cu braţe pline-aduceţi crini, să-i prèsur
Flori purpurii, şi sufletul nepotului
Să mi-l cinstesc măcar cu-atîta numai,

Şi către el să-mi fac şi eu această
Deşartă datorie!“ — Aşa ei treieră
Prin tot ţinutul, cînd aici, cînd còlo,
Pe cîmpii cei întinşi, scăldaţi în neguri,
Şi ochii şi-i rotesc în toate părţile.
Iar după ce Anhise-şi duse fiul
Prin toate-acele locuri şi-i aprinse
În suflet dorul viitoarei glorii,
Îi spune de războaiele pe care
Avea de-acù-nnainte să le poarte
De Laurenţi, de-oraşu' lui Latinus,
Şi cum să se ferească sau să-ndure
Orice nevoie.
Două porţi au Visele:
De corn e una, zice-se; pe-aceasta
Uşor ies umbrele adevărate;
Din alb ivoriu ceàlaltă-i durată,
Dară pe ea în lumea de de-asupra
Trimit vedenii mincinoase Manii.
Din vorbă-n vorbă îşi petrece-Anhise
Şi fiul şi Sibila, şi pe poarta
Cea de ivoriu el îi scoate-afară.
Enea-ndată-şi taie drum spre flotă,
La soţii lui.
Apoi, de-a lungul ţărmului,
O ia de-a dreptul pînă la Caieta.
Aici aruncă ancora, şi pupele
Stau înşirate-acum pe malul mării.

CÎNTUL ÎNTÎI

[1] Ţărmurii lavinici sînt aceia pe care Enea avea să întemeieze oraşul Lavinium din Laţiu.

[2] De la Alba-Longa, oraşul întemeiat de Ascaniu sau Iul, fiul lui Enea.

[3] Adică a Cartaginei însăşi.

[4] Adică pentru greci, de partea cărora era Junona.

[5] Alt nume dat grecilor.

[6] Aiax violase pe Casandra în chiar templul zeiţei.

[7] Triton e fiul lui Neptun; Cimotoe, una din Nereide.

[8] Neptun.

[9] Întemeietorul oraşului Segesta din Sicilia (v. cîntul V).

[10] sicilian.

[11] Primul rege al Troiei. Troienii se mai numesc şi Teucri.

[12] Padova.

[13] Rege troian, bunicul lui Anhise. „Urmaşii lui" sînt romanii.

[14] Nu dictatorul Iuliu Cezar, ci viitorul împărat August.

[15] Nume dat, după moarte, lui Romulus.

[16] În limba greacă „byrsa" = piele.

[17] Resus, căpetenia tracilor, aliat al Troiei, venise în tabăra troiană cu caii lui, despre care un oracol spusese că, dacă ei vor paşte iarba de la Troia şi vor bea apă din rîul Xantos, Troia nu va putea fi cucerită. Diomede îl ucide pe Resus pe cînd dormea şi ia caii cu el în lagărul grecilor, spre a nu se împlini spusa oracolului.

[18] Regele Etiopilor.

[19] Punii, zice Didona, trăiesc într-o regiune caldă şi oamenii din regiunile calde erau consideraţi mai civilizaţi şi mai generoşi.

[20] Numele fratelui lui Enea şi al muntelui din Sicilia numit azi San Giuliano.

[21] E vorba de Teucru, regele Salaminei.

[22] Epitet al zeiţei Venus.

[23] E vorba de strămoşul, nu de tatăl Didonei.

CÎNTUL AL DOILEA

[1] Dolopii şi mirmidonii erau popoare din Tesalia, pe care le dusese la războiul troian Ahile.

[2] Alt nume al grecilor.

[3] Un rege al Egiptului.

[4] Proorocul grecilor.

[5] Pelasgii sînt, după Herodot, vechii locuitori ai Greciei şi numirea aceasta e sinonimă cu aceea de greci.

[6] Aluzie la sacrificiul Ifigeniei.

[7] Nume dat zeiţei Palas.

[8] Nemaiavînd ajutorul zeiţei şi expediţia lor neizbutind, grecii trebuiau să se întoarcă în Grecia ca să „ia" a doua oară „auspiciile", adică semnele voinţei zeilor.

[9] Adică pînă chiar în Argos şi Micena, unde domneau Agamemnon şi Menelau, nepoţii lui Pelops, fiul lui Tantal.

[10] Numită aşa după promontoriul Sigeu din Troada.

[11] Numele grecesc al celor trei Furii; aici, Furia războiului.

[12] Una din insulele Mării Egee.

[13] Fiica lui Priam şi a Hecubei şi soţia lui Enea.

[14] Adică a templului Vestei (zeiţa focului sacru).

[15] Elena, fiica lui Tindar şi a Ledei, soţia lui Menelau, apoi a lui Paris şi apoi a lui Deifob.

[16] Meduza, al cărei cap era figurat pe scutul zeiţei Palas.

[17] Regele dolopilor.

CÎNTUL AL TREILEA

[1] Oraş la poalele muntelui Ida.

[2] Cei vechi aveau păreri deosebite cu privire la identificarea acestor „zei mari".

[3] Fiul cel mai mic al lui Priam.

[4] La Polimestor, ginerele lui Priam.

[5] Insula Delos.

[6] Două insule (Ciclade).

[7] Fiindcă insula Delos dăduse adăpost Latonei, care născu aici pe Apolo şi pe Diana.

[8] Epitet al lui Apolo, care avea un templu la Timbra, în Troada.

[9] Rhoeteum e numele unui promontoriu al Troadei.

[10] Cretane.

[11] Regele Cretei.

[12] De cretanii lui Idomeneu, care luaseră parte la războiul troian împotriva troienilor.

[13] Alte nume al insulei Delos.

[14] Locuitorii legendari ai Cretei.

[15] Dardan e întemeietorul Troiei, Iasius fratele lui.

[16] Cortona, oraşul etrusc de unde Dardan adusese Penaţii pe care acuma Enea îi ducea înapoi în Italia.

[17] Pilotul flotei lui Enea.

[18] Bătrînul prooroc din Tracia pe care Zeus îl pedepsise trimiţînd Harpiile să-i mănînce mîncarea. Ele fură alungate din casa lui de către doi dintre Argonauţi.

[19] Tatăl lui Priam.

[20] Harpiile erau asimilate cu Furiile.

[21] Apolo avea un templu pe promontoriul Actium, unde, în anul 31 î.e.n., s-a dat lupta dintre Octavian şi Antoniu.

[22] Un rege al Argos-ului.

[23] Se subînţelege verbul (omis în stilul epigrafic): închină.

[24] Caonia era o regiune a Epirului.

[25] Andromaca se gîndeşte la Polixena, jertfită de greci pe mormîntul lui Ahile.

[26] Hermiona e fiica lui Menelau şi a Elenei.

[27] După unii un fiu al lui Priam, după alţii un frate sau un prieten al lui Helen.

[28] Fraza întreruptă şi în text.

[29] A Italiei: e vorba de Marea Tireniană.

[30] Vestita vrăjitoare venise în Italia din Eea, oraş în Colchida.

[31] Şi anume în Bruttium.

[32] Oraş în Locrida.

[33] Regiunea din sudul Calabriei, locuită de Salentini.

[34] Oraş în Tesalia.

[35] Promontoriul nord-estic al Siciliei.

[36] Capul sudic al Siciliei.

[37] Zeităţi personificînd ceasurile zilei.

[38] E vorba de localitatea Arx s. Castrum Minervae din Calabria.

[39] Al Iunonei Lacinia, numite aşa fiindcă era pe promontoriul Lacinium de la intrarea în golful Tarentului.

[40] Oraş în Bruttium.

[41] Oraş în Bruttium.

[42] Unul din Giganţi.

[43] Golf şi oraş la nord de Siracuza.

[44] Peninsulă în regiunea Siracuzei.

[45] Golful Siracuzei.

[46] Promontoriu la intrarea în golful Siracuzei.

[47] Nimfa fîntînei cu acelaşi nume din insula Ortigia.

[48] Camarina este o colonie greacă în Sicilia, în apropierea căreia era o mlaştină pestilenţială. Locuitorii oraşului au întrebat oracolul de la Delfi dacă o pot seca. Zeul le-a răspuns să nu se atingă de ea. Ei n-au ascultat şi au secat mlaştina. Duşmanii au putut, astfel, ocupa şi distruge oraşul.

CÎNTUL AL PATRULEA

[1] Infernului.

[2] Regele maxitanilor, popor nomad din Africa. El ceruse în căsătorie pe Didona.

[3] Soarele, fiul Titanului Hiperion.

[4] Masilii erau un trib african în sudul Numidiei.

[5] Regiunea din sudul Asiei Minore, unde Apolo își avea un templu.

[6] Populație de lîngă muntele Parnas.

[7] Populație scitică.

[8] Munte în insula Delos.

[9] Unul din Giganți.

[10] Zeu egiptean identificat cu Iupiter.

[11] Popor african în sudul Numidiei.

[12] Bahice. Leneu e alt nume al zeului Bacus.

[13] Fiul Titanului Iapet și muntele din Africa.

[14] Zeul Mercur se născuse pe muntele Cilene din Arcadia.

[15] Mercur era fiul Maiei și aceasta fiica lui Atlas.

[16] Muntele de lîngă Teba, pe care se celebrau sărbătorile lui Bacus.

[17] Celălalt nume (punic) al Didonei.

[18] Oraș în Lidia (Asia Minoră), unde Apolo avea un templu.

[19] Din Hircania, regiune vecină cu Caucazul.

[20] Portul din Beoția din care flota grecească a pornit împotriva Troiei.

[21] Penteu, regele Tebei, fiindcă se împotrivise introducerii cultului dionisiac, fu pedepsit de zeu: el înnebuni și, în nebunia lui, urmărit de Furii, zicea că vede doi sori și două Tebe.

[22] Oreste era urmărit de Furii și de umbra mamei lui, Clitemnestra, pe care o ucisese. Ca să scape, el intrare în templul lui Apolo, dar Furiile (în text Direle) îl așteptau la ieșirea din templu. Subiectul fusese tratat și de poeții dramatici latini.

[23] Merele de aur din grădina Hesperidelor erau păzite de un balaur cu o sută de capete.

[24] Erebul = zeitate a întunericului; Caosul = personificare a iadului.

[25] Laomedon, regele Troiei, își călcase cuvîntul refuzînd să dea lui Neptun și lui Apolo suma făgăduită pentru că-i ridicaseră zidurile Troiei.

CÎNTUL AL CINCILEA

[1] Siciliene.

[2] Eroul eponim al unei populații din Sicilia, considerată tot de origine troiană: el ar fi fost fiul natural al lui Anhise.

[3] Numele nu numai al fiului Soarelui, ci și al Soarelui însuși.

[4] Corăbiile care iau parte la această „regată" au, fiecare, un nume: Rechinul, Himera, Centaurul și Scila, iar conducătorii lor (soți de-ai lui Enea) erau socotiți de unele familii artistocratice din Roma drept strămoșii lor.

[5] Pe Gias.
[6] Şi anume, cu partea de dinainte a corăbiei.
[7] Promontoriul din sudul Laconiei, foarte periculos pentru navigatori.
[8] Mnesteu se gîndeşte că s-ar putea să şi învingă.
[9] Valurile cele mai depărtate de punctul de plecare al cursei şi care sînt cele de la stînca sau straja care trebuia ocolită.
[10] Zeu marin, fiu al lui Neptun.
[11] Una din Nereide.
[12] Zeul care împinge navele în port.
[13] Ganimede, fiul regelui troian Tros.
[14] Lui Mnesteu.
[15] Erou grec.
[16] Lui Gias.
[17] Sicilieni.
[18] Oraş în Arcadia.
[19] Nume necunoscut.
[20] Regele Bebricilor din Bitinia, vestit pugilist.
[21] Troian, întemeietorul oraşului Entella din Sicilia.
[22] Erix, fratele lui Enea, era şi vestit pugilist.
[23] Entelus.
[24] Lupta dintre Erix şi Hercule, în care Erix fu ucis.
[25] Alt nume al lui Hercule.
[26] Munte în Arcadia.
[27] Lui Erix, zeificat şi protector al lui Entelus.
[28] Căpetenia licienilor în războiul troian.
[29] Regele Traciei şi tatăl Hecubei, soţia lui Priam.
[30] Fiul lui Priam.
[31] Aluzie la întemeierea de către Priam cel mic al oraşului din Laţiu Politorium.
[32] O parte din Marea Egee.
[33] Munte în Epir.
[34] Numită aşa după numele unui rîu Triton, pe malurile căruia ea s-ar fi născut.
[35] Alt nume al lui Pluto, zeul infernului.
[36] Epitet al zeiţei, care îşi avea un templu vestit la Idalium, oraş în Creta.
[37] Aluzie la furtuna din cîntul întîi.
[38] Oraşul latinilor din Italia.
[39] Pescar din Beoţia, metamorfozat în zeu marin.
[40] Fiica lui Cadmus, întemeietorul Tebei.
[41] Toate sînt Nereide, fiice ale lui Nereu, zeu al mării.
[42] Nume cunoscut numai din Iliada, XIV, 490.

CÎNTUL AL ŞASELEA

[1] Cume era colonia oraşului Calcis din insula Eubea.
[2] Enea nu era singur.
[3] Epitet al Dianei din infern (= zeiţa de la răspîntii).

[4] Fiul lui Minos şi al Pasifaei, ucis de atenieni fiindcă ieşise învingător la jocurile Panatenee.

[5] Atenienii se numesc aşa de la Cecrops, primul rege al Atenei.

[6] Al Cretei.

[7] Soţia lui Minos, regele Cretei.

[8] De Ariadna, fiica lui Minos, îndrăgostită de Teseu, care venise în Creta ca să ucidă Minotaurul.

[9] Icár e fiul lui Dedal. Şi el zburase cu tatăl său, dar, apropiindu-se prea mult de soare, aripile i se desfăcură şi el se prăbuşi în mare.

[10] Aluzie la templul închinat de August lui Apolo pe Palatin.

[11] Aluzie la „jocurile apolinare" înfiinţate în timpul războiului al doilea punic.

[12] Aluzie la templul lui Iupiter Capitolinul în care se păstrau Cărţile Sibiline.

[13] Aluzie la colegiul de preoţi care interpretau Cărţile sibiline.

[14] Iupiter hotărîse ca cei doi Dioscuri — dintre care Castor era muritor, iar Polux nemuritor — după moartea lui Castor să petreacă amîndoi o zi în cer şi alta în infern.

[15] Din cer în infern şi din infern în cer.

[16] Zeu marin. fiu al lui Neptun.

[17] „Fără păsări".

[18] Mama Eumenidelor (sau Furiilor) e Noaptea.

[19] Ţărînei.

[20] Rîul de foc din intern.

[21] A lui Gerion, regele mitic din Spania.

[22] Oraş în Lucania.

[23] Cocitul.

[24] Regele lapiţilor, amic al lui Teseu.

[25] Proserpina era fiica lui Iupiter, fratele lui Pluto.

[26] Fedra, soţia lui Teseu, se sinucise fiindcă Hipolit, fiul său vitreg, îi respinsese dragostea.

[27] Procris, soţia regelui Focidei, Cefal, geloasă de soţul ei, fu ucisă din greşeală chiar de dînsul.

[28] Trădîndu-şi soţul, fu ucisă de fiul său.

[29] Se sinucise urcîndu-se pe rugul soţului ei.

[30] Soţia lui Protesilau. După ce obţinu de la zei să-şi mai vadă odată bărbatul, care murise în războiul troian, se sinucide şi ea.

[31] La început fată, fu iubită de Poseidon şi schimbată de el în bărbat. Cînd, apoi, muri într-o încăierare cu Centaurii, în infern deveni iar femeie.

[32] Tatăl lui Diomede, eroul troian.

[33] Regele Arcadiei.

[34] Regele Argosului.

[35] Vizitiul lui Priam.

[36] Una din Furii.

[37] Fiii gigantului Aloeus, Otos şi Efialt.

[38] Fiul lui Eol, fratele lui Sisif şi rege al Elidei.

[39] Salmonia, întemeiată de Salmoneu.

[40] Orfeu, cîntăreţul celebru al timpurilor eroice.

[41] Cîntec în onoarea lui Apolo.

[42] Riu mitic, identificat cu Padul, Ronul sau Rinul.

[43] Poet grec legendar, discipol al lui Orfeu.

[44] V. cîntul al patrulea, nota 3.

[45] Emanaţiile sufletului universal sînt principiile sau germenii de viaţă ai tuturor fiinţelor.

[46] Versurile din paranteză sînt intercalate şi întrerup şirul ideilor.

[47] Fiica regelui Latinus din Laţiu şi soţia lui Enea.

[48] Tutorul lui îi luase tronul şi el ajunse mai tîrziu să domnească.

[49] Aceste opt oraşe erau colonii ale oraşului Alba.

[50] „Bunicul" e Numitor, tatăl Iliei (= Rhea Silvia).

[51] Aluzie la apoteoza lui Romulus.

[52] Muntele din Frigia, unde îşi avea cultul Marea mamă a zeilor.

[53] Nu Iuliu Cezar, ci August.

[54] Munte în Arcadia.

[55] Mlaştină în Argolida.

[56] Oraş şi munte în India.

[57] Numa Pompiliu.

[58] Oraş în ţara Sabinilor.

[59] Cele două familii romane celebre pentru patriotismul lor.

[60] T. Manlius Torquatus.

[61] Ca să ucidă pe propriul său fiu, care se luptase contra latinilor împotriva ordinului său.

[62] M. Furius Camillus despresură Capitoliul asediat de Gali.

[63] Cezar şi Pompei.

[64] Oraş în Liguria.

[65] Anhise se adresează lui Cezar.

[66] Consulul M. Mummius.

[67] L. Aemilius Paullus învinse în bătălia de la Pydna (168) pe Perseu, regele Macedoniei (menţionat mai jos drept descendent al lui Ahile, nepotul lui Eac): prin această victorie întreaga Grecie se apropia de subjugarea ei de către romani.

[68] Tribunul militar A. Cornelius Cossus ucise pe Lars Tolumnius, regele Veienţilor.

[69] Consulul Q. Fabricius Luscinus, celebru prin dezinteresarea lui, refuză a primi bani de la Pirus, regele Epirului.

[70] Consulul C. Atilius Serranus îşi semăna ogorul cînd i se aduse la cunoştinţă că a fost ales consul.

[71] Vestita familie romană din care cel mai vestit e Q Fabius Maximus Cunctator din timpul războiului al doilea punic.

[72] M. Claudius Marcellus ucise în bătălia de la Clastidium (a. 222) pe Viridomar, căpetenia galilor Insubri şi avu un mare rol militar în apărarea Italiei împotriva lui Hanibal.

[73] Inainte de M. Claudius Marcellus, armele luate de un general roman de la un general duşman, fuseseră luate numai de două ori.

[74] E vorba de M. Claudius Marcellus, fiul Octaviei, sora lui August, ginerele acestuia, mort în vîrstă numai de nouăsprezece ani.

CUPRINS

Cum am tradus Eneida / 5
Cîntul întîi / 11
Cîntul al doilea / 48
Cîntul al treilea / 86
Cîntul al patrulea / 122
Cîntul al cincilea / 157
Cîntul al şaselea / 198
Note / 240

Lector: VASILE IGNA
Tehnoredactor: A. MOLNAR
Apărut: 1979. Bun de tipar: 25.03.1979
Comanda nr.: 1807. Coli de tipar 15,5
Tiraj: 13.000+90+50 expl. legate
Hîrtie: Velină 80 gr/m². Format: 16/70×100

Tiparul executat sub comanda nr. 57/1979
la Intreprinderea Poligrafică Cluj,
Municipiul Cluj-Napoca
Str. Brassai nr. 5—7
Republica Socialistă România

Eu arme cînt acum și pe bărbatul
Cel care, de pe plaiurile Troiei,
El cel dintîi, veni mînat de soartă
Pe țărmurii lavinici, în Italia.
Mult timp l-au aruncat pe dînsul zeii
Și pe uscat și pe adîncul mării
Din pricina mîniei nempăcate
A aprigei Iunone. Multe încă
A suferit și în război, pe urmă,
Cetatea pînă s-o întemeieze
Și zeii pînă să-i aducă-n Lațiu:
Așa născutu-s-a latina gintă,
Așa părinții noștri de la Alba
Și zidurile Romei celei nalte.

Lei 34,–